

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ,
ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
(ΠΜΣ-ΟΔΔΥΟΕ)**

**Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ
ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΥΛΩΝΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ**

Ιωάννης Π. Ράλλης

ΤΡΙΠΟΛΗ 2014

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ,
ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
(ΠΜΣ-ΟΔΔΥΟΕ)**

**Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ
ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΥΛΩΝΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ**

Ιωάννης Π. Ράλλης

Επιβλέπων καθηγητής

Φωτόπουλος Γεώργιος Αναπληρωτής Καθηγητής

Συμβουλευτική Επιτροπή

.....

.....

ΤΡΙΠΟΛΗ 2014

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πρωτογενής παραγωγή στην οικονομική επιστήμη ονομάζεται ο παραγωγικός τομέας δραστηριοτήτων με αντικείμενο την απόκτηση ή απόσπαση αγαθών (πρώτων υλών) άμεσης ή έμμεσης κατανάλωσης, κατ' ευθείαν από την φύση (γεωργία, αλιεία, κτηνοτροφία, θήρα, εξόρυξη μεταλλευμάτων κλπ) . Ο τομέας αυτός απασχόλησης αποτελεί πηγή εισοδήματος για μεγάλο τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού.

Η κρατική παρέμβαση για την αγροτική ανάπτυξη ονομάζεται *αγροτική πολιτική* που εφαρμόζεται με νόμους, μεθόδους και συστήματα που επιβάλλονται κατά καιρούς. Η σημασία δε αυτής είναι τέτοια που όλα σχεδόν τα κράτη του κόσμου έχουν δημιουργήσει ειδικό Υπουργείο για την άσκηση αυτής της πολιτικής. Στην Ελλάδα η αγροτική πολιτική ασκείται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και υλοποιείται από τους ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού .

Με την παρούσα μελέτη γίνεται μια καταγραφή των απόψεων κατοίκων της Περιφέρειας Πελοποννήσου σχετικά με την δυνατότητα καταπολέμησης της ανεργίας λόγω οικονομικής κρίσης μέσω αναζήτησης εργασίας στον χώρο της πρωτογενούς παραγωγής και την άσκηση της αγροτικής πολιτικής από τους κρατικούς φορείς .

Θερμές ευχαριστίες θεωρώ υποχρέωση μου να απευθύνω στον επιβλέποντα καθηγητή Κο Γ. Φωτόπουλο στα μέλη της τριμελούς επιτροπής καθώς και στην Κα Δασκαλοπούλου και τον Κο Αγγελίδη Τ. για τις πολύτιμες γνώσεις που έδωσαν στο πρώτο και δεύτερο εξάμηνο του μεταπτυχιακού προγράμματος που χρησιμοποίησα στην μελέτη αυτή.

Επίσης θερμές ευχαριστίες οφείλω στην Αντιπεριφερειάρχη Περιφερειακής Ενότητας Λακωνίας Κα Αδαμαντία Τζανετέα και την Διευθύντρια της ΔΑΟΚ Λακωνίας Κα Β. Θεοχαράκου που εισηγήθηκαν θετικά να συμμετέχω στο πρόγραμμα ως υπάλληλος της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Λακωνίας.

Κεφάλαιο 1**Η αγροτική οικονομία της Ελλάδας**

1.1 Ιστορικά δεδομένα	3
1.2 Ορισμός αγροτικής πολιτικής.....	4
1.3 Η διάρθρωση της Ελληνικής Γεωργίας.....	7

Κεφάλαιο 2**Η κοινή αγροτική πολιτική**

2.1 Στόχοι της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.....	14
2.2 Διαδικασίες μέθοδοι εφαρμογής της ΚΑΠ.....	15
2.3 Κοινές οργανώσεις αγοράς για τα σημαντικότερα προϊόντα της Περιφέρειας Πελοποννήσου.....	18
2.4 Αναθεωρήσεις της ΚΑΠ	27
2.5 Στόχοι της ΚΑΠ την Περίοδο 2014-2020 -Χρηματοδότηση	30

Κεφάλαιο 3**Ολοκληρωμένη ανάπτυξη στον αγροτικό τομέα**

3.1 Η έννοια της ανάπτυξης	53
3.2 Φυσικά διαθέσιμα -αιφορική ανάπτυξη και περιβάλλον	54
3.3 Αναπτυξιακά προβλήματα του αγροτικού χώρου.....	60
3.4 Προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης της Ελλάδας	69
3.5 Προϋποθέσεις –διαδικασίες και στόχοι της ολοκληρωμένης ανάπτυξης στον αγροτικό χώρο.....	72
3.6 Πολιτικές αναδιάρθρωσης του αγροτικού χώρου	75

3.7 Η αγροτική παραγωγή ως ανάχωμα στην κρίση	78
---	----

Κεφάλαιο 4

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου ως περιοχή μελέτης

4.1 Τα βασικά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Πελοποννήσου.....	84
4.1.1 Διοικητική Διάρθρωση και δημογραφικά στοιχεία Περιφέρειας Πελοποννήσου.....	84
4.1.2 Φυσικό περιβάλλον.....	89
4.1.3 Οικονομία και απασχόληση -αγορά εργασίας.....	91
4.1.4 Απασχόληση Ανεργία.....	96
4.2. SWOT ανάλυση για τον αγροτικό χώρο στην Περιφέρεια Πελοποννήσου	111
4.2.1. Πλεονεκτήματα (strengths).....	111
4.2.2. Αδυναμίες (weaknesses).....	112
4.2.3. Ευκαιρίες (opportunities).....	112
4.2.4. Απειλές (threats).....	113

Κεφάλαιο 5

Η υφιστάμενη κατάσταση αγροτικών καλλιεργειών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου .

5.1 Γενικές πληροφορίες για τον αγροτικό χώρο της Περιφέρειας Πελοποννήσου.....	114
5.2 Γεωγραφική κατανομή των καλλιεργειών που επικρατούν . Προωθούμενα είδη , ποικιλίες δενδροκηπευτικών καλλιεργειών και λοιπών γεωργικών δραστηριοτήτων	123
5.3 Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης στον αγροτικό χώρο της Περιφέρειας Πελοποννήσου	141

Κεφάλαιο 6

Ανάλυση στοιχείων της έρευνας.

6.1 Μεθοδολογία και σκοπός της έρευνας.....	143
6.2 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος.....	145
6.3 Απόψεις στάσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα	146
6.4 Συμπεράσματα	161
Βιβλιογραφία	170
Παράρτημα I (Ερωτηματολόγιο).....	174

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ , ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ , ΕΙΚΟΝΩΝ .

Εικόνα 1. Γεωγραφική κατανομή της ελαιοποιήσιμης ελιάς στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Εικόνα 2. Γεωγραφική κατανομή της επιτραπέζιας ελιάς στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Εικόνα 3. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας πορτοκαλιάς στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Εικόνα 4. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας μανταρινιάς στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Εικόνα 5. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας γκρέιπ φρουτ στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Εικόνα 6. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας δενδρωδών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Εικόνα 7. Γεωγραφική κατανομή των αροτραίων καλλιεργειών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Εικόνα 8. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας αμπέλου στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Εικόνα 9. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας κηπευτικών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Διάγραμμα 1 . Η εξέλιξη των δαπανών της ΚΑΠ επί του συνόλου των δαπανών της ΕΕ. Πηγή : <http://ec.europa-en/agriculture /cap-rost-2013/graphs /index-en.htm>

Διάγραμμα 2. Η εξέλιξη των δαπανών της ΚΑΠ ανά μέτρο στήριξης επί του συνόλου των δαπανών της ΕΕ κατά την πορεία των μεταρρυθμίσεων της .Πηγή : <http://ec.europa-en/agriculture /cap-rost-2013/graphs /index-en.htm>

Διάγραμμα 3: Εξέλιξη ΑΕΠ Περιφέρειας Πελοποννήσου 2000-2009 (σε εκ. €).Πηγή: Eurostat - *Gross domestic product (GDP) at current market prices at NUTS level 2.*

Διάγραμμα 4: Εξέλιξη ΑΕΠ Περιφέρειας Πελοποννήσου & Ελλάδας 2001-2009 (έτος βάσης 2000).Πηγή: Eurostat - *Gross domestic product (GDP) at current market prices at NUTS level 2.*

Διάγραμμα 5: Εξέλιξη κατά κεφαλή ΑΕΠ της Περιφέρειας Πελοποννήσου και της Χώρας 2000-2009.Πηγή: Eurostat - *Gross domestic product (GDP) at current market prices at NUTS level 2.*

Διάγραμμα 6: Κατά κεφαλή ΑΕΠ των Περιφερειών της Χώρας 2009.Πηγή: Eurostat - *Gross domestic product (GDP) at current market prices at NUTS level 2.*

Διάγραμμα 7: Εξέλιξη κατά κεφαλή ΜΑΔ της Περιφέρειας Πελοποννήσου, της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2000-2008. Πηγή: Eurostat - *Gross domestic product (GDP) at current market prices at NUTS level 3*.

Διάγραμμα 8: Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός των Περιφερειών της Ελλάδας ως Ποσοστό του συνολικού οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας (έτος 2010). Πηγή: Eurostat 2011 – *Regional Statistics*.

Διάγραμμα 9: Εξέλιξη Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου και της Ελλάδας (έτος βάσης 2000). Πηγή: Eurostat 2011 – *Regional Statistics*.

Διάγραμμα 10: Συμμετοχή των Ηλικιακών Ομάδων στην Απασχόληση στη Περιφέρεια Πελοποννήσου και στην Ελλάδα – έτος 2010. Πηγή: Eurostat 2011 – *Regional Statistics*.

Διάγραμμα 11: Διάρθρωση της απασχόλησης στη Περιφέρεια Πελοποννήσου - έτος 2010. Πηγή: Eurostat 2011 – *Regional Statistics*.

Διάγραμμα 12: Διάρθρωση της απασχόλησης με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης - έτος 2010. Πηγή: Eurostat 2011 – *Regional Statistics*.

Διάγραμμα 13: Τομεακή κατανομή απασχόλησης ετών 2000 και 2010. Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat.

Διάγραμμα 14: Κλαδική Διάρθρωση της απασχόλησης 2000 – 2008. Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat.

Διάγραμμα 15: Ποσοστό ανεργίας 2011. Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. Επεξεργασία Τριμηνιαίων Ερευνών Εργατικού Δυναμικού 2011.

Διάγραμμα 16: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας 2000 – 2010. Πηγή: Eurostat 2011 – *Regional Statistics*.

Διάγραμμα 17: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας ΠΕ Πελοποννήσου 2000 – 2009. Πηγή: Eurostat 2011 – *Regional Statistics*.

Διάγραμμα 18: Εξέλιξη Ανεργίας των νέων (ηλικιακή ομάδα 15 – 24) 2000 – 2010. Πηγή: Eurostat 2011 – *Regional Statistics*.

Διάγραμμα 19: Κατανομή της ηλικίας του ατόμων του δείγματος . Πηγή Ερωτηματολόγιο .

Διάγραμμα 20: Κατανομή του φύλου των ατόμων του δείγματος. Πηγή Ερωτηματολόγιο .

Διάγραμμα 21: Κατανομή των ερωτηθέντων ως προς το μορφωτικό τους επίπεδο . Πηγή Ερωτηματολόγιο .

Διάγραμμα 22: Κατανομή του χρόνου ανεργίας των ανέργων σε μήνες. Πηγή Ερωτηματολόγιο .

Διάγραμμα 23: Παράγοντες που οδήγησαν στην ανεργία. Πηγή Ερωτηματολόγιο.

Διάγραμμα 24. Κατανομή των εργαζομένων ανά μορφή επιχείρησης .
Πηγή Ερωτηματολόγιο .

Διάγραμμα 25. Κατανομή εργαζομένων ως προς τους πιθανούς λόγους
απώλειας της εργασίας τους . Πηγή ερωτηματολόγιο .

Διάγραμμα 26. Κατανομή απόψεων για θετικές προοπτικές απασχόλησης
στον πρωτογενή τομέα απασχόλησης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Διάγραμμα 27. Παράγοντες που αποθαρρύνουν κάποιον να ασχοληθεί με τον
πρωτογενή τομέα . Πηγή ερωτηματολόγιο .

Διάγραμμα 28. Κλάδοι του πρωτογενή τομέα . Πηγή ερωτηματολόγιο .

Διάγραμμα 29. Χαρακτήρας των αγροτών . Πηγή Ερωτηματολόγιο.

Διάγραμμα 30. Κατανομή απαντήσεων σχετικά με την πρόταση των γονέων
στα παιδιά τους να εργαστούν ως αγρότες ή όχι . Πηγή ερωτηματολόγιο.

Διάγραμμα 31. Κατανομή απαντήσεων για θετικές επιπτώσεις στην
Περιφέρεια Πελοποννήσου από την εσωτερική μετανάστευση .

Διάγραμμα 32. Προβλήματα αγροτών Περιφέρειας Πελοποννήσου. Πηγή
ερωτηματολόγιο.

Διάγραμμα 33. Τρόποι που θα βοηθήσουν στην επιβίωση του αγροτικού
κλάδου . Πηγή ερωτηματολόγιο.

Πίνακας 1: Έκταση, Μόνιμος Πληθυσμός (2011) και Πυκνότητα Πληθυσμού
Περιφέρειας Πελοποννήσου. *Πηγή: Προσωρινά Στοιχεία ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή
2011.*

Πίνακας 2: Ποσοστό Ανεργίας των Περιφερειακών Ενοτήτων της
Περιφέρειας Πελοποννήσου. *Πηγή: Eurostat 2011 – Regional Statistics*

Πίνακας 3: Ποσοστό Ανεργίας των νέων (15 έως 24 ετών) των
Περιφερειακών Ενοτήτων της Περιφέρειας Πελοποννήσου. *Πηγή: Eurostat
2011 – Regional Statistics.*

Πίνακας 4. Κατανομή ερωτώμενων ανά Περιφερειακή Ενότητα .
Πηγή Ερωτηματολόγιο .

Πίνακας 5. Ποσοστά που αφορούν τον χρόνο απασχόλησης στον πρωτογενή
τομέα περιστασιακά . Πηγή Ερωτηματολόγιο.

Πίνακας 6. Συσχέτιση επιπέδου σπουδών και θετικών προοπτικών πρωτογενή
τομέα απασχόλησης .

Πίνακας 7. Έλεγχος ομοιογένειας διακυμάνσεων .

Πίνακας 8. Ανάλυση διακύμανσης .

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αγροτική πολιτική είναι για την Ελλάδα ένας από τους βασικότερους άξονες ανάπτυξης . Είναι ένας τομέας της οικονομίας που συνεχίζει να προσφέρει ευκαιρίες απασχόλησης σε μεγάλη κλίμακα παρά την οικονομική κρίση . Η Περιφέρεια Πελοποννήσου μια περιφέρεια με ανεπτυγμένο αγροτικό τομέα λόγω συγκριτικών πλεονεκτημάτων όπως το κλίμα , οι αποστάσεις από σημεία εξαγωγών έχει σοβαρούς λόγους να στραφεί με χειρισμούς της μέσα στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής για τη αντιμετώπιση της ανεργίας των κατοίκων της επικράτειας της αλλά και όσων από τα μεγάλα αστικά κέντρα θα επιστρέψουν προς αναζήτηση εργασίας στην επαρχία. Με την παρούσα μελέτη καταγράφονται οι απόψεις των κατοίκων της στο προαναφερόμενο θέμα με την μέθοδο του ερωτηματολογίου και αποδίδονται με περιγραφική στατιστική τα αποτελέσματα . Κύρια ευρήματα είναι ότι η στροφή σε εμπορεύσιμα αγροτικά προϊόντα και η εκμετάλλευση της παγκόσμιας ανόδου των τιμών των τροφίμων θα αποτελέσουν κύριο άξονα επιβίωσης του κλάδου και πυλώνα ανάπτυξης . Οι θετικές προοπτικές ανάπτυξης του χώρου έχουν εντοπιστεί σε μεγάλο βαθμό από του κατοίκους της Περιφέρειας ενώ ο βαθμός ενημέρωσης για τα προβλήματα του κλάδου δεν επηρεάζει την άποψη αυτή . Συντηρητική επιλογή των περισσότερων αν εργαστούν στο χώρο αποτελούν οι δενδρώδεις καλλιέργειες ενώ τα αρωματικά φυτά και οι κηπευτικές καλλιέργειες έχουν μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης για τα γεωμορφολογικά και κλιματικά δεδομένα της περιοχής . Οι δημόσιοι φορείς δεν παρέχουν επιστημονική πληροφόρηση κυρίως λόγω της διάρθρωσης και των οργανογραμμάτων των υπηρεσιών τους , έτσι οι περισσότεροι εμπιστεύονται τον ιδιωτικό τομέα για πληροφόρηση και επιλογή προγραμμάτων απορρόφησης χρηματοδότησης στα πλαίσια της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής .

ABSTRACT

Agricultural policy is to Greece one of the key growth drivers . It is a sector of the economy that continues to offer employment opportunities on a large scale despite the economic crisis. The Peloponnese region a region with a developed agriculture of comparative advantages such as climate, the distances from points exports has good reason to turn to the handling of instruments under the Common Agricultural Policy to tackle unemployment among residents of the territory but also those of major urban centers will return to seek employment in the province . In the present study recorded the views of residents in the aforementioned issue with the method of questionnaire and assigned a descriptive statistical results . Main findings are that the shift in marketable agricultural products and the exploitation of the global rise in food prices will be the backbone of the industry survival and growth pillar . The positive growth prospects of the area have been identified largely by residents of the region and the degree of information about the problems of the sector does not affect the view. Conservative choice of whether more work in the area are the cultivation of trees and aromatic plants and horticultural crops have great potential for development geomorfologika and climatic data of the region . Public institutions cannot provide scientific information primarily because of the structure and organization charts of departments, so most trust the private sector for information and selection programs absorption funding under the Common Agricultural Policy .

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου κάτω από τα δεδομένα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης θα κληθεί να αντιμετωπίσει το συνεχώς αυξανόμενο όγκο των ανέργων που είτε κατοικούν ήδη σε αυτή ή θα μετακινηθούν από τα αστικά κέντρα . Ο πρωτογενής τομέας παραγωγής από την δεκαετία του 1960 βαίνει συνεχώς μειούμενος αφού άλλοι κλάδοι που βρίσκονταν σε ανάπτυξη απορρόφησαν εργατικό δυναμικό και εξασφάλισαν καλύτερες συνθήκες εργασίας . Από το 2008 απαρχές της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης πολλοί εργασιακοί χώροι διοχέτευσαν στρατιές ανέργων στην εργασιακή αγορά . Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η καταγραφή των απόψεων κατοίκων της Περιφέρειας Πελοποννήσου ότι ο χώρος του πρωτογενή τομέα απασχόλησης έχει ή όχι θετικές προοπτικές ανάπτυξης και συνεπώς την δυνατότητα άμεσα και βραχυπρόθεσμα απορρόφησης σημαντικού μέρους των ανέργων . Στόχος είναι η καταγραφή αντιλήψεων για τον πρωτογενή τομέα , τα σημαντικότερα προβλήματα του κατά την άποψη των κατοίκων , τις επιλογές αλλαγής καλλιεργειών , την αντίληψη των προβλημάτων του χώρου και ο στατιστικός έλεγχος αν η γνώση αυτή των προβλημάτων αποτρέπει τα άτομα να εργαστούν σε αυτόν . Σκοπός είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων για έναν φορέα όπως η Περιφέρεια Πελοποννήσου για μεγιστοποίηση της απορρόφησης χρηματοδοτήσεων στα πλαίσια της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα της κοινής γνώμης , το υπάρχον νομικό πλαίσιο και λοιπά παγκόσμια φαινόμενα όπως είναι η αύξηση της τιμής των τροφίμων , η μείωση του προστατευτισμού των αγροτικών προϊόντων , και η μείωση της χρηματοδότησης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής .

Η μελέτη βασίστηκε σε πρωτογενή στοιχεία που συγκεντρώθηκαν με συνεντεύξεις μέσω ερωτηματολογίου (Παράρτημα Ι) σε κατοίκους της Περιφέρειας Πελοποννήσου αλλά και σε βιβλιογραφική έρευνα . Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με ηλεκτρονική αποστολή του ερωτηματολογίου σε συναδέλφους των Περιφερειακών

Ενοτήτων ,τηλεφωνικώς και με προσωπική συνέντευξη. Η στατιστική επεξεργασία των στοιχείων που προέκυψαν έγινε με το πρόγραμμα SPSS .

Στα κεφάλαια ένα έως πέντε αναπτύσσεται το βιβλιογραφικό ερευνητικό μέρος . Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται ιστορική αναδρομή για την αγροτική οικονομία της Ελλάδας , στην σπουδαιότητα αυτής , και την διάρθρωση της Ελληνικής γεωργίας . Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται σύνδεση της πρωτογενούς παραγωγής της Ελλάδας με την Κοινή Αγροτική πολιτική (ΚΑΠ) και ειδικότερα με τις αναθεωρήσεις της ΚΑΠ , τις κοινές οργανώσεις αγοράς για τα σημαντικότερα προϊόντα της Περιφέρειας Πελοποννήσου και τους στόχους και την χρηματοδότηση για την περίοδο που θα τρέξει στο άμεσο μέλλον 2014 – 2020 . Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η έννοια της Ολοκληρωμένης ανάπτυξη στον αγροτικό τομέα η σχέση της με τα φυσικά διαθέσιμα την αειφορική ανάπτυξη και το περιβάλλον . Επίσης εξετάζονται αναπτυξιακά προβλήματα του αγροτικού χώρου , δίνονται στοιχεία για Προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης της Ελλάδας και πολιτικές αναδιάρθρωσης του αγροτικού χώρου . Στο τέλος του τρίτου κεφαλαίου παραβάλλονται σύγχρονες απόψεις για την αγροτική παραγωγή ως ανάχωμα στην οικονομική κρίση. Στο κεφάλαιο τέσσερα αναλύονται τα βασικά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Πελοποννήσου ως περιοχή μελέτης και στο πέμπτο κεφάλαιο καταγράφονται γενικές πληροφορίες για τον αγροτικό χώρο της Περιφέρειας Πελοποννήσου την γεωγραφική κατανομή των καλλιεργειών που επικρατούν τα προωθούμενα είδη , ποικιλίες δενδροκτηπευτικών καλλιεργειών και λοιπών γεωργικών δραστηριοτήτων και καταλήγουμε σε μια αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης στον αγροτικό χώρο της Περιφέρειας Πελοποννήσου . Το έκτο κεφάλαιο αφορά την παρουσίαση της στατιστικής επεξεργασίας των στοιχείων της έρευνας .

Κεφάλαιο 1.

Η αγροτική οικονομία της Ελλάδας.

1.1. Ιστορικά δεδομένα .

Η αγροτική οικονομία της Ελλάδας βρέθηκε εντελώς αποδυναμωμένη μετά την επανάσταση του 1821 . Κατά την περίοδο μέχρι το 1830 , ο αγροτικός πληθυσμός αποτελούσε το 70 % του πληθυσμού της χώρας . Οι γεωργικές εκτάσεις που απελευθερώθηκαν αποτελούσαν ιδιοκτησία του κράτους και ονομάστηκαν εθνικές γαίες. Ένα μέρος των Εθνικών γαιών παραχωρήθηκε προς αποζημίωση αγωνιστών της επανάστασης , αγροτών και αστών . Κατά την μεταπολεμική περίοδο το κράτος προσπάθησε να μοιράσει την γεωργική γη στους αγρότες και να λάβει ορισμένα μέτρα που αφορούν την γεωργία (Παπαγεωργίου – Σπάθης , 2000). Η λύση του αγροτικού ζητήματος αποκρυσταλλώθηκε σε Νομοθετικά διατάγματα της προσωρινής κυβέρνησης Θεσσαλονίκης με τα οποία επιδιώχθηκε η αποκατάσταση όλων των ακτημόνων , σε όλη την έκταση της χώρας , με αναγκαστική απαλλοτρίωση των ιδιωτικών αγροκτημάτων που είχαν έκταση μεγαλύτερη από 1.000 στρέμματα και με παραχώρηση δημοσίων κτημάτων , ώστε να δημιουργηθούν οικογενειακές ιδιοκτησίες καλλιεργούμενες αυτοπροσώπως από τα μέλη της οικογένειας (Παπαγεωργίου – Σπάθης, 2000) . Κατά τα επόμενα έτη πραγματοποιήθηκαν πολλές μεταρρυθμίσεις σε πολύ μεγάλη κλίμακα . Αυτό αποτέλεσε το σημαντικότερο γεγονός στην αγροτική πολιτική της Ελλάδος κατά το πρώτο τρίτο του εικοστού αιώνα με ευρείες και μακροχρόνιες επιπτώσεις (Παπαγεωργίου – Σπάθης 2000). Η τραγωδία του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου άφησε στους ευρωπαίους πολίτες πικρή γεύση των αποτελεσμάτων των συγκρούσεων και δημιούργησε την ιστορική αναγκαιότητα για συνεργασία προς αμοιβαίο όφελος . Πρώτη εκδήλωση του πνεύματος συνεργασίας αποτέλεσε η ίδρυση το 1951 της Ευρωπαϊκής Κοινότητας άνθρακα και χάλυβα με σκοπό την άμεση συνεργασία σε αυτούς τους αναπτυξιακούς συντελεστές (Παπαγεωργίου – Σπάθης, 2000) . Η γρήγορη ανάπτυξη και η ισχυροποίηση των μεγάλων δυνάμεων στον κόσμο και η οικονομική τους κυριαρχία ισχυροποίησαν και μορφοποίησαν τις τάσεις

για διεύρυνση της συνεργασίας στον ευρωπαϊκό χώρο, όπου έγινε αντιληπτό ότι η συσπείρωση των μικρών εθνικών προσπαθειών ήταν αναγκαία για την διατήρηση της ανεξαρτησίας και την υλοποίηση του στόχου συνεργασίας όλων των χωρών της Ευρώπης. Το ενδιαφέρον της Ελλάδας να συνδεθεί κατά τρόπο με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα εκδηλώθηκε από τα μέσα του 1959. Από το 1960 άρχισαν οι σχετικές διαπραγματεύσεις που αποσκοπούσαν στην σταδιακή υπαγωγή της Ελλάδας στο καθεστώς της τελωνειακής ένωσης και στην καθιέρωση ενός καθεστώτος " σύνδεσης " προς ενίσχυση της Ελληνικής Οικονομίας, ώστε ύστερα από ορισμένη περίοδο να υπάρξει η αναγκαία προσέγγιση για να γίνει η Ελλάδα πλήρες μέλος της ΕΟΚ. Μέχρι την επιβολή της δικτατορίας στην Ελλάδα, το 1967 είχε προχωρήσει η μείωση δασμών ορισμένων σημαντικών γεωργικών προϊόντων και είχαν χορηγηθεί χρηματοδοτήσεις για αναπτυξιακά έργα. Μετά την δικτατορία η Ελλάδα εκδήλωσε το ενδιαφέρον της να ενταχθεί ως πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ύστερα από μακροχρόνιες και επίπονες διαπραγματεύσεις, διαμορφώθηκε η σχετική συμφωνία, που υπογράφηκε στην Αθήνα την 29^η Μαΐου 1979.

1.2. Ορισμός της αγροτικής πολιτικής.

Γενικά **αγροτική πολιτική** ονομάζεται το σύνολο μέτρων, μεθόδων και διαδικασιών που λαμβάνονται εκάστοτε για αγροτική ανάπτυξη. Στον όρο περιλαμβάνονται η γεωργική, κτηνοτροφική, δασική και αλιευτική ανάπτυξη.

Από την εποχή που η ανθρωπότητα άρχισε να εισέρχεται σε ανώτερο πολιτισμό έπαυσε και η καλλιέργεια της γης να αφήνεται στη τύχη της όπως συνέβαινε στους πρωτόγονους λαούς. Η πολύ στενή σχέση του ανθρώπου με τα προϊόντα της γης, του επέβαλε από τους μυθικούς ακόμα χρόνους να προσπαθεί να πετύχει καλύτερες γεωργικές αποδόσεις αναζητώντας καλύτερα είδη καλλιέργειας, καταλληλότητα εδάφους, χρησιμοποιώντας καλύτερους σπόρους και φυσικά με τον καιρό καλύτερα λιπάσματα, παραγωγικότερα ζώα, καταλληλότερους εργάτες, τελειότερα μηχανήματα και μέσα παραγωγής.

Έτσι όταν οι κοινωνίες άρχισαν να προσλαμβάνουν την έννοια της πόλης-κράτους και στη συνέχεια κράτους όπως εξελίχθηκε στη μορφή που

παρουσιάζονται σήμερα σε συνάρτηση με το αυξανόμενο εμπόριο που έλαβε διεθνή χαρακτήρα η ανάγκη της κρατικής πλέον παρέμβασης για τη ρύθμιση των κυριότερων συναφών ζητημάτων κατέστη περισσότερο αναγκαία. Και αυτό ήταν φυσικό επακόλουθο αφού δεν θα μπορούσαν τα οργανωμένα κράτη να αγνοήσουν την ποιοτική και ποσοτική απόδοση των καλλιεργειών των εδαφών τους όταν μάλιστα έχει να κάνει σε μεγάλο βαθμό τόσο με την διατροφή του πληθυσμού όσο και κατ' επέκταση με την γενικότερη οικονομική ανάπτυξή τους.

Η κρατική αυτή παρέμβαση για την αγροτική ανάπτυξη ονομάζεται *αγροτική πολιτική* που εφαρμόζεται με νόμους, μεθόδους και συστήματα που επιβάλλονται κατά καιρούς. Η σημασία δε αυτής είναι τέτοια που όλα σχεδόν τα κράτη του κόσμου έχουν δημιουργήσει ειδικό Υπουργείο για την άσκηση αυτής της πολιτικής. Στην Ελλάδα η αγροτική πολιτική ασκείται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων , από πιστωτικό φορέα όπως είναι η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος που συγχωνεύθηκε με την τράπεζα Πειραιώς , καθώς επίσης και από διάφορους άλλους αγροτικούς ημικρατικούς οργανισμούς ή γεωργικούς συνεταιρισμούς.

Έτσι σήμερα η αγροτική πολιτική κάθε κράτους διακρίνεται σε διάφορους επιμέρους κλάδους όπως είναι η αγροτική ασφάλεια, η αγροτική πίστη, η γεωργική εκπαίδευση, ο κρατικός παρεμβατισμός στη ρύθμιση των τιμών, η εξασφάλιση αγορών διάθεσης των προϊόντων, η ρύθμιση σχέσεων αγροκτημόνων - εργατών καθώς και διακρατικών σχέσεων συναφούς εμπορίου. Το σύνολο της νομοθεσίας που ρυθμίζει όλα τα παραπάνω σχετικά ζητήματα ονομάζεται αγροτική νομοθεσία.

Η σπουδαιότητα της αγροτικής πολιτικής που έλαβε στη σύγχρονη εποχή μια διεθνή διάσταση δεν θα μπορούσε να αγνοηθεί και από τους μεγαλύτερους διεθνείς οργανισμούς. Έτσι η Κοινωνία των Εθνών αρχικά και στη συνέχεια ο ΟΗΕ περιέλαβαν στο πλαίσιο των γενικών προσπαθειών τους την επεξεργασία και εφαρμογή μιας διεθνούς αγροτικής πολιτικής που αποβλέπει στην αύξηση της παγκόσμιας γεωργικής παραγωγής με στόχο την καλλίτερη και φθηνότερη διατροφή των λαών της Γης.

Εφαρμογή αυτού του στόχου είναι η από τον Οκτώβριο του 1945 δημιουργία

ιδιαίτερου διεθνούς οργανισμού του ΟΗΕ, που φέρει τον επίσημο τίτλο Διεθνής Οργάνωση Τροφίμων και Γεωργίας (FAO).

Η **Κοινή Αγροτική Πολιτική** αποτελεί την ενοποιημένη Αγροτική Πολιτική των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Περιγράφει ένα σύνολο νόμων σχετικών με την γεωργία και την διακίνηση αγροτικών προϊόντων και όλες τις εκβάσεις που προκύπτουν, όπως η σταθερότητα των τιμών, η ποιότητα των προϊόντων, η επιλογή προϊόντων, η χρήση του εδάφους και η απασχόληση στον αγροτικό κλάδο. Άρχισε να ισχύει το 1962, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), προδρόμου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), με στόχο τη διάθεση τροφίμων στους Ευρωπαίους καταναλωτές σε ανεκτές τιμές αλλά και τη δίκαιη αμοιβή των παραγωγών και την, κατ' επέκταση, εξασφάλιση λογικού βιοτικού επιπέδου για τους γεωργούς.

Σε όλη τη διάρκεια της σαραντάχρονης πορείας της, αποτέλεσε έναν από τους πιο σημαντικούς τομείς πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθορίζοντας το σύνολο των κανόνων και μηχανισμών, που ρυθμίζουν την παραγωγή, το εμπόριο και την επεξεργασία των γεωργικών προϊόντων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Γενικότερα, βασίστηκε πάνω στις αρχές της αρχής της ενότητας των γεωργικών προϊόντων, της κοινοτικής προτίμησης και της χρηματοδοτικής αλληλεγγύης. Η ΚΑΠ στη πορεία της υπέστη αρκετές μεταρρυθμίσεις –κατά περιπτώσεις ριζικές- εξελισσόμενη ώστε να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας. Με τη μείωση του αριθμού των απασχολούμενων στον τομέα της γεωργίας άρχισε και η σταδιακή μείωση του ποσοστού χρηματοδότησης που αναλογεί στην Κ.Α.Π., από τους πόρους της Ε.Ε.. Τώρα πλέον, μετά και τη νέα διεύρυνση της Ε.Ε., κύριος στόχος της πολιτικής αυτής είναι ο ρόλος της γεωργίας στη διαφύλαξη και τη διαχείριση των φυσικών πόρων στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης .

Η Κοινή αγροτική πολιτική έχει γίνει αντικείμενο κριτικής από πολλούς και διαφορετικούς παράγοντες. Ακόμη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει πειστεί για πολλά μειονεκτήματα αυτής της πολιτικής. Τον Μάιο του 2007, η Σουηδία έγινε η πρώτη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που υποστήριξε πως η πολιτική των αγροτικών επιδοτήσεων πρέπει να εγκαταλειφθεί εκτός από αυτές που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος.

Πρωτογενής παραγωγή στην Οικονομική Επιστήμη ονομάζεται ο παραγωγικός τομέας δραστηριοτήτων με αντικείμενο την απόκτηση ή απόσπαση αγαθών άμεσης ή έμμεσης κατανάλωσης, κατ' ευθείαν από την φύση (γεωργία, αλιεία, κτηνοτροφία, θήρα, εξόρυξη μεταλλευμάτων κλπ) . Ο τομέας αυτός απασχόλησης αποτελεί πηγή εισοδήματος για μεγάλο τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού.

Η απόσπαση πραγματοποιείται είτε με τη συλλογή (συλλεκτικές επιχειρήσεις) είτε με την εξόρυξη (εξορυκτικές επιχειρήσεις) από το έδαφος ή το υπέδαφος. Επομένως, στην πρώτη φάση της παραγωγικής διαδικασίας, τα προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής καταναλίσκονται από τους ανθρώπους, όπως έχουν, χωρίς να υποστούν καμία επεξεργασία, ή μεταποιούνται .

1.3. Η διάρθρωση της Ελληνικής Γεωργίας.

Η δυσμενής μορφολογία των αγροτικών εκτάσεων (ορεινές περιοχές με έντονο ανάγλυφο, νησιωτικές περιοχές, κλπ), αν και αποτελεί αρνητικό παράγοντα για την ανταγωνιστικότητα του τομέα, εν τούτοις προσφέρει την δυνατότητα διαφοροποίησης του παραγόμενου αγροτικού προϊόντος, μέσα από την αξιοποίηση του μικροκλίματος κάθε περιοχής.

Βασικές καλλιέργειες στην χώρα μας είναι οι αροτραίες (σκληρό σιτάρι, αραβόσιτος, καπνός, βαμβάκι, ζαχαρότευτλα), οι δενδρώδεις (ελαιώνες, αμπέλια, εσπεριδοειδή) και τα κηπευτικά. Βασικά γεωργικά προϊόντα είναι το σιτάρι, το βαμβάκι, ο καπνός, το κρασί , το ελαιόλαδο και τα εσπεριδοειδή. Το μεγαλύτερο τμήμα των γεωργικών εκτάσεων διατίθεται για την καλλιέργεια ελιάς, ενώ από την άποψη του όγκου της παραγωγής κυριαρχεί το σιτάρι . Οι βιολογικές καλλιέργειες κατέχουν μικρό μερίδιο στο σύνολο της παραγωγής, εμφανίζουν όμως ένα σημαντικό ρυθμό αυξητικής τάσης . Οι βιολογικά καλλιεργούμενες εκτάσεις από το 1% της συνολικά καλλιεργούμενης γης το 2003, έφτασαν το 2004 στο 1.4%, παρουσιάζοντας αύξηση της τάξης του 39,4%.

Κύριο χαρακτηριστικό της αγροτικής παραγωγής της χώρας είναι η χωρική διαφοροποίηση, με τον καπνό, το βαμβάκι, τα ζαχαρότευτλα και τα σιτηρά να

κυριαρχούν στις βορειότερες και την ελαιοκαλλιέργεια στις νοτιότερες περιοχές. Η μελέτη της διαχρονικής εξέλιξής της στο διάστημα 2000-2008 καταδεικνύει τη σημαντική μείωση της παραγωγής σε προϊόντα, όπως ο καπνός το βαμβάκι τα ζαχαρότευτλα τα οποία θίγονται, κατά κύριο λόγο από τις μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ . Μεγάλη μείωση παρατηρείται επίσης στην παραγωγή λεμονιών από καλλιεργητικές επιλογές ενώ η παραγωγή των υπόλοιπων προϊόντων εμφανίζεται διαχρονικά σχεδόν σταθερή, με φθίνουσες όμως τάσεις.

Ως προς τα χαρακτηριστικά απασχόλησης με εξαίρεση τις Περιφέρειες Αττικής και Νοτίου Αιγαίου, η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα είναι αρκετά υψηλή (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ, 2009), με κυρίαρχες τις Περιφέρειες Αν. Μακεδονίας με 30% , Θράκης 30%, Θεσσαλίας 26% και Πελοποννήσου 26%. Σημαντικό είναι και το ποσοστό ενασχόλησης με τον αγροτικό τομέα στις νησιωτικές περιοχές, παρά την ταυτόχρονη δραστηριοποίηση του πληθυσμού στον τομέα του τουρισμού.

Χαρακτηριστικά του δυναμικού που απασχολείται στον τομέα είναι το *χαμηλό μορφωτικό επίπεδο* (περίπου τα $\frac{3}{4}$ απόφοιτοι δημοτικού), ενώ μόλις το 1,2% είναι απόφοιτοι ΑΕΙ και ΣΕΙ. Από την άποψη της ηλικιακής του *σύνθεσης*, σχεδόν το 38% των απασχολούμενων το 2005 ήταν πάνω από 55 ετών (ΕΛΣΤΑΤ, 2007-13).

Η διαχρονική εξέλιξη της *αγροτικής απασχόλησης* δείχνει μία πτωτική πορεία, σημειώνοντας στο διάστημα 1980-2004 μείωση κατά 17.4%. Σημαντικό μέρος αυτής αφορά σε καθεστώς αυτοαπασχόλησης του αρχηγού της εκμετάλλευσης και των μελών της οικογένειάς του (86,3%) . Η διαχρονική εξέλιξη του πραγματικού αγροτικού εισοδήματος έχει υποστεί επίσης μείωση, που αγγίζει το 20% στο διάστημα 2000-2008, με τάσεις συνέχισης της πτωτικής πορείας (ΕΛΣΤΑΤ, 2007-13). Διέξοδο για τον αγροτικό πληθυσμό μπορεί να αποτελέσει η αξιοποίηση της πολυλειτουργικότητας του τομέα και η ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές.

Ο πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα συνιστά έναν από τους βασικούς τομείς στήριξης της οικονομίας και της απασχόλησης, διαδραματίζοντας σημαντικό

ρόλο στο παραγωγικό σύστημα πολλών περιοχών. Τα τελευταία χρόνια ο τομέας συρρικνώνεται, γεγονός που αποτυπώνεται στη συμμετοχή του στη συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) και στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Οι τάσεις αυτές εντείνονται διαχρονικά και ο τομέας φθίνει συνεχώς λόγω των πιέσεων που υφίσταται από το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον π.χ. διαχρονική μείωση αγροτικού εισοδήματος, μειωμένη ανταγωνιστικότητα, έλλειψη εκσυγχρονισμού, χαμηλή διείσδυση τεχνολογίας, εφαρμογή αναθεωρημένης ΚΑΠ.

Οι κύριες *διαρθρωτικές ιδιαιτερότητες* του τομέα είναι (Βακάκης , 2009):

- Ο έντονος δυϊσμός της γεωργίας. Η μισή περίπου γεωργική γη εντάσσεται στην κατηγορία της "επιχειρηματικής" γεωργίας, με παραγωγικές επιδόσεις ανάλογες του κοινοτικού μέσου όρου, μικρό αριθμό και μεγάλο μέγεθος εκμεταλλεύσεων. Η υπόλοιπη μισή, που αποτελεί και τη "ραχοκοκαλιά" του αγροτικού τομέα, εντάσσεται στην "υπολλειματική ή οριακή" γεωργία στις ορεινές και νησιωτικές περιοχές της χώρας, με μεγάλο αριθμό, μικρού μεγέθους, εκμεταλλεύσεων.
- Ο μεγάλος αριθμός και η διασπορά των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, που συνεπάγεται υψηλά κόστη για τη δημιουργία υποδομών και την οργάνωση του τομέα, αλλά και τη μεταφορά των παραγόμενων προϊόντων στην αγορά.
- Η σύνθεση του απασχολούμενου στον τομέα δυναμικού, το οποίο χαρακτηρίζεται ως γερασμένο και χαμηλού μορφωτικού επιπέδου.
- Η μορφή της απασχόλησης του τομέα (αυτοαπασχόληση – οικογενειακή).

Ως προς το Εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων ο κύριος προσανατολισμός των εξαγωγών της χώρας είναι η Ε.Ε. Το εμπορικό ισοζύγιο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδας με την Ε.Ε. παρουσιάζει μία ελλειμματική εικόνα, καθώς μειώνεται διαχρονικά μεταξύ των ετών 1994 και 2008 για την πλειονότητα των προϊόντων (Πετρόπουλος και άλλοι 2010). Η εικόνα αυτή συνδέεται με τη μείωση της αγροτικής παραγωγής και την εγγενή αδυναμία του τομέα να καταστεί ανταγωνιστικός στην ευρωπαϊκή αγορά. Ο σταδιακός μαρasmus του έχει σαν συνέπεια την αδυναμία κάλυψης της εγχώριας ζήτησης και την παράλληλη αύξηση των εισαγωγών. Ενδεικτική

είναι η φθίνουσα πορεία της χώρας όσον αφορά στην αυτάρκειά της σε προϊόντα κρέατος. Η επιβεβλημένη, κατά περίπτωση, διαρθρωτική προσαρμογή ενός σημαντικού αριθμού καλλιεργειών, αναμένεται να επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στις περιοχές που πρόκειται να θιγούν, συμβάλλοντας στην αύξηση της ανεργίας, την εγκατάλειψη και ερήμωση της υπαίθρου και των ορεινών περιοχών και την αύξηση των τάσεων αστικοποίησης.

Οι καλλιέργειες που πρόκειται να θιγούν περισσότερο από την εφαρμογή της νέας ΚΑΠ στη χώρα μας αφορούν κυρίως το βαμβάκι, τον καπνό και τα ζαχαρότευτλα και δευτερευόντως τα σιτηρά. Ο όγκος της παραγωγής για τις εν λόγω καλλιέργειες έχει ήδη μειωθεί σημαντικά στην περίοδο 1995-2008.

Οι περιφέρειες της χώρας μας έχουν διαφορετικό βαθμό εξάρτησης από την ΚΑΠ. Ο "βαθμός εξάρτησης" είναι συνάρτηση της στήριξης του αγροτικού τομέα στις επιδοτήσεις, αλλά και της κυριαρχίας του τομέα στην οικονομική δομή κάθε περιφέρειας.

Αναμφίβολα ο ρόλος της γεωργίας στην Ευρώπη τις τελευταίες δεκαετίες συνεχίζει να συρρικνώνεται, καθώς ο αριθμός των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα έχει μειωθεί δραστικά από 20% σε λιγότερο από 5% (http://europa.eu/abc/keyfigures/work/index_el.htm), ενώ ακόμη και οι χαρακτηριζόμενοι από προκατάληψη και πολωμένοι οικονομικοί δείκτες της κρατούσας κατάστασης, όπως είναι το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν για το σύνολο της Κοινότητας, «πληροφορούν» για τη σημαντική μείωση της συμμετοχής της γεωργίας στην παραγωγή κατά το διάστημα που μεσολάβησε από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μέχρι σήμερα, από 12% σε ποσοστό μικρότερο του 4%.

Ο Κ. Παπαγεωργίου (1996) και ο Χ. Ζιωγάνας (1999) συμφωνούν στο συμπέρασμα ότι ο ελληνικός γεωργικός τομέας έχει γενικά «φτωχή διάρθρωση». Αυτή συνίσταται κυρίως στον πολύ μεγάλο αριθμό μικρών και πολυτεμαχισμένων γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το χαμηλό ποσοστό αρδευόμενης γεωργικής γης και το υψηλό ποσοστό οικονομικά ενεργών ατόμων του πληθυσμού με απασχόληση στη γεωργία. Η διάρθρωση αυτή, σε συνδυασμό με το ανάγλυφο του εδάφους για το οποίο αναφέρεται ότι περίπου το 70% της συνολικής έκτασης και το 50% της καλλιεργούμενης έκτασης

βρίσκονται σε ημιορεινές και ορεινές περιοχές, την ανεπαρκή υποδομή, την ελλιπή επαγγελματική εκπαίδευση των κατ' εξοχήν μεγάλης ηλικίας γεωργών (περίπου το 60% είναι άνω των 55 ετών), λειτουργεί ως τροχοπέδη για την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα.

Ως συνέπεια, τα γεωργικά εισοδήματα παραμένουν σχετικά χαμηλά, συγκρινόμενα με τα εισοδήματα από τους άλλους τομείς της ελληνικής οικονομίας και με εκείνα από τους αγροτικούς τομείς των άλλων κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μόνο εκείνες οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες βρίσκονται σε ευνοϊκές από άποψη εδαφικών και κλιματικών συνθηκών περιοχές και έχουν τη σωστή σύνθεση κλάδων παραγωγής, εξασφαλίζουν πράγματι την αποδοτική αξιοποίηση της διαθέσιμης οικογενειακής εργασίας και, κατά συνέπεια, ένα ικανοποιητικό επίπεδο εισοδήματος. Βασική αιτία του μικρού μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα είναι ότι μόνο το 30% περίπου της συνολικής έκτασης είναι γεωργική γη. Ακόμη, ο αριθμός των μικρών εκμεταλλεύσεων με έκταση μέχρι 50 στρέμματα καλλιεργούμενης γης ξεπερνούν τα 3/4 του συνόλου των εκμεταλλεύσεων και καλύπτουν λίγο παραπάνω από το 1/3 της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης της χώρας (Α.Τ.Ε., 1996). Παρά τις συνεχείς αλλαγές κατά την περίοδο 1965 - 1994, οι μέσοι όροι των μεγεθών που κατ' εξοχήν εκφράζουν τη διάρθρωση της ελληνικής γεωργίας συνεχίζουν ακόμη να παραμένουν χαμηλοί. Το 1994 το μέσο μέγεθος των εκμεταλλεύσεων ανήλθε σε 43,5 στρέμματα γεωργικής γης, ο πολυτεμαχισμός αυτών κατά μέσο όρο σε 5,9 τεμάχια γεωργικής γης, το ποσοστό της αρδευόμενης γεωργικής γης σε 31,6%, και ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός στη γεωργία σε 22,9% του συνόλου.

Συγκρίνοντας τις δύο περιόδους, δεκαπέντε έτη πριν την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και δεκατέσσερα έτη μετά, παρατηρούμε ότι οι μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής δείχνουν ότι για όλα τα διαρθρωτικά γνωρίσματα η Ελλάδα έχει κάνει μικρότερη βελτίωση μετά την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση από ό,τι πριν. Αυτό σημαίνει ότι η ένταξη στην Ένωση έχει επηρεάσει πολύ λίγο τη διάρθρωση της ελληνικής γεωργίας, καθώς φαίνεται ότι τα Κοινοτικά κονδύλια για διαρθρωτικά προγράμματα δεν στάθηκαν ικανά να

επιτύχουν κάποιες σημαντικές μεταβολές αυτής της μορφής. Είναι λοιπόν φανερό ότι η μη ικανοποιητική βελτίωση της διάρθρωσης της ελληνικής γεωργίας κατά την τελευταία τριακονταετία περίπου, οφείλεται κυρίως στο πολύ χαμηλό επίπεδο της στην αρχή της εξεταζόμενης περιόδου, πρέπει όμως να αποδοθεί και στη μη επαρκή άσκηση της κατάλληλης αγροτικής και γενικότερης πολιτικής, τόσο από την ελληνική Πολιτεία όσο και από την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς επίσης και στη μη ύπαρξη συγκεκριμένων διαρθρωτικών προγραμμάτων και πολιτικών.

Είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί εδώ ότι παλαιότερα, κυρίως μέσα στη δεκαετία του 1960, ο αναδασμός προσέφερε πολλά σε ότι αφορά τη συγκέντρωση των αγροτεμαχίων των εκμεταλλεύσεων σε διάφορες περιοχές της χώρας, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που, λόγω μακροχρόνιων κληρονομικών διαδικασιών, οι ιδιοκτησίες ήταν υπερβολικά κατατεμημένες, αλλά ουσιαστικά δεν συνέβαλε στην επίλυση του καίριου προβλήματος του σχετικά μικρού μεγέθους της εκμετάλλευσης (Ζιωγάνας, 1999). Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι οι περιφερειακές ανισότητες μέσα στον ίδιο τον αγροτικό τομέα οφείλονται κυρίως σε εδαφικές και διαρθρωτικές διαφορές. Στη Θεσσαλία, τη Μακεδονία και τη Θράκη βρίσκονται οι σχετικά μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις, ενώ η κατάτμηση αυτών είναι ιδιαίτερα έντονη στην Κρήτη, λιγότερη στην Ήπειρο και κοντά στον μέσο όρο της χώρας στις λοιπές περιοχές. Έτσι, συνάγεται ότι η τυπική μορφή της εκμετάλλευσης στη χώρα μας είναι - και αναμφίβολα θα παραμείνει για μεγάλο χρονικό διάστημα - μικρή και οικογενειακή. Αυτή λοιπόν η μορφή εκμετάλλευσης και αυτή η διάρθρωση της ελληνικής γεωργίας, όπως περιγράφηκε παραπάνω, σε συνδυασμό με τις κλιματικές συνθήκες και τις ιδιαιτερότητες κατά περιοχές, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις παραγωγικές δυνατότητες και, επομένως, τη σύνθεση της παραγωγής και την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα.

Η σταδιακή εφαρμογή της Κ.Α.Π. σύμφωνα με το Ζιωγάνα (1999) στην Ελλάδα ευνόησε την επέκταση των βιομηχανικών καλλιεργειών, όπως για παράδειγμα του βαμβακιού, του καπνού και των ζαχαρότευτλων, αλλά και των εσπεριδοειδών, κυρίως της πορτοκαλιάς, ενώ σχετικά μικρότερη επέκταση σημειώθηκε στις καλλιέργειες των λαχανικών, των άλλων οπωροφόρων, ειδικά

της ροδακινιάς και της ελιάς. Αυτό επιτεύχθηκε κυρίως με την υποκατάσταση μερικών ετήσιων εκτατικών καλλιεργειών, κυρίως σιτηρών και σε μικρότερο βαθμό μερικών πολυετών καλλιεργειών, με κυριότερο παράδειγμα την άμπελο. Η εφαρμογή της Κ.Α.Π. επίσης, αφενός ευνόησε μια μικρή αύξηση του πληθυσμού των αιγοπροβάτων και, αφετέρου, μια πολύ σημαντική αύξηση του πληθυσμού των πουλερικών και των χοίρων. Ωστόσο, τα βοοειδή και ειδικότερα οι αγελάδες γαλακτοπαραγωγής, συνέχισαν να μειώνονται τόσο πριν όσο και μετά την ένταξη. Από το 1965 μέχρι το 1994, βαθμιαία, τόσο οι ετήσιες καλλιέργειες όσο και οι αμπελώνες περιορίστηκαν σε έκταση κατά 5,8% και 31,3% αντίστοιχα, ενώ οι οπωρώνες επεκτάθηκαν κατά 37% (Α.Τ.Ε., 1996). Αυτές οι μακροχρόνιες μεταβολές της σύνθεσης της αγροτικής παραγωγής συνιστούν μια βαθμιαία αναδιάρθρωση σε σωστή κατεύθυνση, διότι πράγματι αντανακλούν επιθυμητές μετατοπίσεις από ετήσιες καλλιέργειες σε οπωρώνες, οι οποίοι θεωρούνται πλεονεκτικοί για την Ελλάδα, ενώ η μετατόπιση προς τη ζωική παραγωγή, θα ελαφρύνει αισθητά τις πιέσεις που δέχεται η χώρα έναντι των σημαντικών ελλείψεων που σημειώνονται στον τομέα και την καθιστούν αισθητά εισαγωγική.

Από τα προαναφερόμενα προκύπτει ότι το σύστημα της εμπορίας για όλα σχεδόν τα προϊόντα υπήρξε μάλλον μη ικανοποιητικό και, μέχρι σήμερα, δεν επιτεύχθηκε κάποια αξιοσημείωτη πρόοδος για τα περισσότερα από αυτά. Η «ανάπτυξη» του αγροτικού χώρου υπήρξε καθαρά τομεακή και μονοδιάστατη, όσον αφορά στο εισόδημα των μεγάλων παραγωγών, ενώ από πλευράς γαιών σημειώθηκε σε μεγάλο ποσοστό εντατική παραγωγή από την πρώτη κιάλας είσοδο της χώρας στην Ε.Ε. Οι περισσότεροι ερευνητές και μελετητές (Ζιωγάνας, 1999) συμφωνούν στο γεγονός ότι «η αειφορική ανάπτυξη» φαίνεται να ταιριάζει στη διάρθρωση της ελληνικής γεωργίας, υπό την προϋπόθεση ότι θα αναληφθεί μια ολοκληρωμένη δράση κυρίως για την αναβίωση παραδοσιακών τεχνικών, ενώ παράλληλα θα πρέπει να βελτιωθούν αφενός η υποδομή και τα συστήματα λειτουργίας της εμπορίας και της μεταποίησης και, αφετέρου πρέπει να εξασφαλισθεί σωστή πληροφόρηση και επιμόρφωση σχετικά με τις πρόσφατες εξελίξεις.

Κεφάλαιο 2

Η κοινή αγροτική πολιτική

2.1. Στόχοι της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

Ιστορικά η ΚΑΠ, ως το κύριο εργαλείο στήριξης του αγροτικού τομέα στην Ε.Ε., έχει οδηγήσει στον εκσυγχρονισμό και τη μετάβαση από ένα παραδοσιακό σε ένα εντατικό μοντέλο αγροτικής παραγωγής, που χαρακτηρίζεται από τις λιγότερες και μεγαλύτερης έκτασης αγροτικές εκμεταλλεύσεις, τη μεγαλύτερη εξειδίκευση, τη χρήση πρόσθετων κ.ά. (Walls 2006). Οι αρνητικές επιπτώσεις από αυτό το μοντέλο είναι ήδη ορατές σε πολλές περιοχές, με συνέπεια την αλλαγή πλεύσης την τελευταία δεκαετία προς ένα νέο μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης. Στο νέο αυτό μοντέλο, η άμβλυνση των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την άσκηση της αγροτικής δραστηριότητας, σε συνδυασμό με την ποιότητα και ασφάλεια των παραγόμενων προϊόντων, αποτελούν κυρίαρχες επιλογές και στρατηγικές κατευθύνσεις, αλλά και προϋπόθεση των ενισχύσεων των αγροτικών εισοδημάτων (Μαραβέγιας και άλλοι, 2002). Ταυτόχρονα, η έμφαση περνά από τη στήριξη του αγροτικού τομέα στην ανάπτυξη βιώσιμων αγροτικών συστημάτων, τα οποία συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών στο σύνολό τους.

Με κύριο μέλημα τη στήριξη των ενδοκοινοτικών προϊόντων και την επίτευξη αυτάρκειας αγαθών, η Κ.Α.Π. στοιχειοθετείται στα άρθρα 39 - 47 της Συνθήκης της Ρώμης, με στόχους (Παπαγεωργίου, 1995 Λιανός, 1998):

- α) Την αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας, καθώς και την άριστη χρησιμοποίηση των συντελεστών παραγωγής.
- β) Την εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης στο γεωργικό πληθυσμό, ιδίως με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στην γεωργία.
- γ) Την σταθεροποίηση των αγορών των γεωργικών προϊόντων.
- δ) Την διασφάλιση του ανεφοδιασμού της κοινοτικής αγοράς, καθώς επίσης και την εξασφάλιση λογικών τιμών για τον καταναλωτή.

Οι κατευθυντήριες γραμμές της Κ.Α.Π. συνοψίζονται σε τρία κύρια σημεία:

1^ο) Τη δημιουργία ενιαίας αγοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με τη θέσπιση κοινών τιμών και κανόνων ανταγωνισμού και την παράλληλη κατάργηση όλων των εμποδίων διακίνησης των γεωργικών προϊόντων στο εσωτερικό της κοινοτικής αγοράς. Η ενιαία αγορά προϋποθέτει κοινή διαχείριση της αγοράς και ενιαία προστασία στα εξωτερικά σύνορα της Κοινότητας.

2^ο) Την κοινοτική προτίμηση, δηλαδή τη δημιουργία καθεστώτος που να εξασφαλίζει το προβάδισμα των κοινοτικών προϊόντων στην κοινοτική αγορά, έναντι των προϊόντων των τρίτων χωρών. Αυτό δεν σημαίνει ότι θα εισάγονται προϊόντα από τρίτες χώρες μόνο στις περιπτώσεις που παρατηρείται έλλειψη στην Κοινότητα, αλλά ότι θα υπάρχουν μηχανισμοί που θα καθιστούν τα κοινοτικά προϊόντα περισσότερο ανταγωνιστικά στην κοινοτική αγορά, με σκοπό την εξασφάλιση σταθερότητας στα γεωργικά εισοδήματα και ομαλότητας στον εφοδιασμό της.

3^ο) Τη χρηματοδοτική αλληλεγγύη, δηλαδή την καταβολή των δαπανών που συνεπάγεται η εφαρμογή της Κ.Α.Π. από τους κοινούς πόρους της Κοινότητας και όχι από τα κράτη - μέλη στα οποία πραγματοποιούνται οι δαπάνες.

2.2. Διαδικασίες μέθοδοι και χρηματοδότηση της ΚΑΠ.

Η πρώτη σύντομη φάση της δημιουργίας και ανάπτυξης της Κ.Α.Π. (1957 – 1962) αντιστοιχεί στη διαμόρφωση της πολιτικής και στην επίτευξη της βασικής συμφωνίας μεταξύ των κρατών – μελών για συμβιβασμό σχετικά με τον τρόπο εναρμόνισης των διαφόρων εθνικών πολιτικών στον αγροτικό τομέα. Η αποδοχή του συμβιβασμού αυτού, όπως επίσης και των προεκτάσεών του, αποτέλεσε προϋπόθεση για τις υπό ένταξη χώρες, οι οποίες αναγκάστηκαν να δεχθούν, όταν αργότερα προσχώρησαν στην Ένωση, αυτό που στη βιβλιογραφία αναφέρεται ως «Κοινοτικό Κεκτημένο» (Λιανός, 1998). Η δεύτερη φάση της ανάπτυξης της Κ.Α.Π. (1963 – 1967) χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή των βασικών αρχών, μετά τη λήξη της οποίας επιδιώχθηκε πλήρης ολοκλήρωση και ενοποίηση των αγορών με τη διόρθωση των αρχικών κανόνων (1968 – 1971), την εφαρμογή συμπληρωματικών μέτρων (1972-1976), την αμφισβήτηση των βασικών κανόνων (1977 – 1980) και τη σταδιακή και συνεχή αναμόρφωση που συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.

Για τη χρηματοδότηση των αναγκαίων μέτρων και για την επίτευξη των στόχων της Κ.Α.Π. ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ), που είναι περισσότερο γνωστό ως FEOGA από τα αντίστοιχα γαλλικά αρχικά (Fonds Europeen d' Orientation et de Garantie Agricole). Ο όρος «Προσανατολισμός» αναφέρεται σε θέματα βελτίωσης της διάρθρωσης της γεωργίας, ενώ αυτός των «Εγγυήσεων» στα θέματα κοινής οργάνωσης των αγορών και στη διασφάλιση ικανοποιητικών τιμών για τα γεωργικά προϊόντα. Η Κ.Α.Π. απορροφούσε πάντα εξαιρετικά σημαντικό μερίδιο του κοινοτικού προϋπολογισμού, ποσοστό που στα τέλη της δεκαετίας του '70 και στις αρχές της δεκαετίας του '80 ξεπερνούσε το 75% του συνολικού προϋπολογισμού της ΕΟΚ. Από τα ποσά αυτά, το 95% περίπου προοριζόταν για την εξυπηρέτηση της πολιτικής εγγυήσεων και ένα μικρότερο κομμάτι του προϋπολογισμού της Ε.Ε. – μόλις το 5% - απορροφά το τμήμα προσανατολισμού του Γεωργικού Ταμείου, το οποίο χρηματοδοτεί διαρθρωτικές παρεμβάσεις (Μαραβέγιας, Μέρμηγκας, 1999). Παρά το σταδιακό περιορισμό του, το ποσοστό χρηματοδότησης για το Τμήμα Εγγυήσεων παρέμενε το 1996 στο 47,3% (έναντι του 63,2% που ήταν το 1989). Το ποσοστό αυτό ακολούθησε φθίνουσα πορεία, ώστε το 2000 να υπολογίζεται στο 45% του συνολικού προϋπολογισμού της Ε.Ε.

Με τον Κανονισμό 1290/2005 καθορίστηκαν οι όροι και οι προϋποθέσεις για τη μετονομασία των προηγούμενων ταμείων σε Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), τα οποία χρηματοδοτούν τις δαπάνες για τον τομέα των αγορών και τα προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης αντίστοιχα.

Επηρεάζοντας σημαντικά τις εξελίξεις και τις διαρθρώσεις στις αγροτικές περιοχές, η ευρωπαϊκή γεωργική πολιτική ασκείται σε τρία πεδία (Ευστράτογλου, 1998), ως εξής:

Η **πρώτη ενότητα** δράσεων περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ρυθμίσεις που αφορούν άμεσα τα γεωργικά προϊόντα. Τέτοια μέτρα είναι οι εγγυημένες τιμές, οι ενισχύσεις στην παραγωγή, οι εξαγωγικές επιδοτήσεις, η αποθεματοποίηση κτλ. Το σύνολο των κοινοτικών ρυθμίσεων που αφορούν ένα συγκεκριμένο προϊόν αποκαλείται Κοινή Οργάνωση Αγοράς (ΚΟΑ) για το προϊόν αυτό. Τα

κύρια συστήματα των Κοινών Οργανώσεων Αγοράς είναι δύο ειδών : το κλασικό ή σύστημα εισφορών - επιστροφών και το σύστημα ενισχύσεων στην παραγωγή ή σύστημα Deficiency Payments (Μπουρδάρας 1999, Λιανός 1998).

Σύμφωνα με το κλασικό σύστημα, η διαφορά μεταξύ των υψηλών κοινοτικών τιμών παραγωγού και των χαμηλών διεθνών τιμών, καλύπτεται από μία εξαγωγική επιδότηση εάν πρόκειται για εξαγωγή, ή ένα εισαγωγικό τέλος στην περίπτωση των εισαγωγών, με τον κοινοτικό καταναλωτή να φέρει το βάρος των υψηλών κοινοτικών τιμών. Σύμφωνα με το σύστημα των ενισχύσεων στην παραγωγή, ο κοινοτικός παραγωγός εισπράττει τις χαμηλές τιμές της διεθνούς αγοράς ακόμη και όταν τα προϊόντα του πωλούνται στην εσωτερική αγορά, ο κοινοτικός όμως προϋπολογισμός επεμβαίνει σε όλο το εύρος της παραγωγής και επιδοτεί τον αγρότη με ένα ποσό ανά μονάδα προϊόντος ή συντελεστή παραγωγής, ώστε η ακαθάριστη πρόσοδος να ανέβει στο επιθυμητό επίπεδο που ορίζεται από την κοινοτική νομοθεσία. Και τα δύο συστήματα απαιτούν την ύπαρξη ενός παράγοντα ο οποίος θα καλύπτει πάντοτε τη διαφορά μεταξύ κοινοτικών και διεθνών τιμών: τον καταναλωτή ή τον προϋπολογισμό. Σε προϊόντα με υψηλό βαθμό αυτάρκειας, όπως είναι το γάλα και η ζάχαρη, επιλέγεται το κλασικό σύστημα γιατί διαφορετικά το κόστος για τον προϋπολογισμό θα αυξανόταν υπερβολικά. Σε προϊόντα με μεγάλη ελλειμματικότητα, όπως είναι το βαμβάκι και ο καπνός, επιλέγεται το σύστημα της ενίσχυσης στην παραγωγή, δεδομένου ότι για μία μικρή παραγωγή δεν θα ήταν σκόπιμο να επιβαρυνθεί ολόκληρη η κατανάλωση. Από την Κ.Α.Π. κυρίως ωφελούνται οικονομικά παραγωγοί προϊόντων με υψηλό βαθμό στήριξης όπως το γάλα, ενώ οι καταναλωτές επιβαρύνονται με υψηλότερες τιμές, καθώς οι φορολογούμενοι επωμίζονται τις δαπάνες για τη χρηματοδότηση των μέτρων στήριξης, ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι ωφελούνται περισσότερο οι χώρες με θετικό εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων.

Σύμφωνα με τον Μπουρδάρα (1997), αξιοσημείωτη είναι η συμβολή του θεσμού της Κοινοτικής παρέμβασης στη στήριξη του εισοδήματος του παραγωγού. Με τον όρο παρέμβαση εννοούμε την υποχρέωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αγοράζει μέσω ειδικών, οριζόμενων από τα κράτη – μέλη φορέων,

την ποσότητα του προϊόντος που έχει προσφερθεί από τους παραγωγούς. Η τιμή που αυτοί εισπράττουν είναι η τιμή εξαγοράς στην παρέμβαση. Είναι προφανές ότι οι τιμές του παραγωγού στην αγορά δεν θα είναι ποτέ χαμηλότερες από την τιμή παρέμβασης. Από την άλλη πλευρά, οι τιμές του παραγωγού δεν μπορούν να υπερβούν τις τιμές στις οποίες η Κοινότητα επιτρέπει στα προϊόντα των τρίτων χωρών να περνούν τα κοινοτικά σύνορα.

Στη **δεύτερη ενότητα** δράσεων περιλαμβάνονται τα μέτρα που αφορούν κυρίως τους παραγωγικούς συντελεστές. Η ενότητα αυτή αποδίδεται με τον όρο «διαρθρωτική πολιτική» και μέσω αυτής χορηγούνται ενισχύσεις για τον εκσυγχρονισμό των διαρθρώσεων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Στην **τρίτη ενότητα** εντάσσονται όλα εκείνα τα μέτρα που δεν έχουν σχέση ούτε με το προϊόν αυτό καθαυτό, αλλά ούτε και με τους παραγωγικούς συντελεστές υπό την στενή τους έννοια.

Πρόκειται για μέτρα που καλύπτουν την κτηνιατρική, τη φυτοπροστασία, την σποροπαραγωγή, την έρευνα ή τη νομοθεσία των τροφίμων. Το χαρακτηριστικό της ενότητας αυτής είναι ότι η κοινοτική φύση των μέτρων διακρίνεται μάλλον από κάποια ατομία με αποτέλεσμα οι τομείς αυτοί να διέπονται κυρίως από την εθνική νομοθεσία των κρατών μελών. Η κοινοτική προσπάθεια συνίσταται στην εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών, έτσι ώστε να μην τίθενται εμπόδια κατά τις συναλλαγές στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Μπουρδάρας, 1999).

2.3. Κοινές οργανώσεις αγοράς για τα σημαντικότερα προϊόντα της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Ελαιόλαδο

Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, η αξία παραγωγής του ελαιολάδου στην Ελλάδα το 2007 ανήλθε σε ποσοστό περίπου 17% της συνολικής αξίας της αγροτικής παραγωγής.

Δικαίως λοιπόν θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα ελληνικά αγροτικά προϊόντα, εφόσον αποτελεί την κύρια πηγή εισοδήματος για περίπου 350.000 ελαιοπαραγωγούς (Eurostat, 2008). Για το μεσογειακό νότο γενικότερα, αλλά και για τη χώρα μας ειδικότερα που διαθέτει αρκετές άγονες και ημιορεινές

εκτάσεις, μεγάλη βαρύτητα αποκτά ο ρόλος της ελαιοκομίας ως βασικός παράγοντας οικολογικής ισορροπίας. Ο αριθμός των ελαιοδένδρων στη χώρα μας συνεχώς αυξάνεται και το μεγαλύτερο τμήμα των καλλιεργούμενων εκτάσεών τους κατανέμεται κυρίως στη νότια και νησιωτική Ελλάδα, ενώ μικρότερη πληθυσμιακή πυκνότητα συναντάται στην Κεντρική και ακόμη μικρότερη στη Βόρεια Ελλάδα. Εφόσον οι περισσότερες σχετικές καλλιεργητικές εργασίες πραγματοποιούνται κατά τη χειμερινή περίοδο, η ελαιοκαλλιέργεια θεωρείται ως εποχιακή, συμπληρωματική των αγροτικών εισοδημάτων, απασχόληση (Μαραβέγιας 2003, Ζαμπούνης και Πατσής 1997). Για την Ελλάδα οι κοινοτικές επιδοτήσεις που σχετίζονται με το ελαιόλαδο θεωρούνται ως ιδιαίτερα σημαντικές καθώς το ύψος τους κυμαίνεται περί το 20% του συνόλου των εισπράξεων. Παράλληλα καθίσταται σαφές ότι το εισόδημα των ελαιοπαραγωγών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις επιδοτήσεις της Κ.Α.Π., αγγίζοντας το 60% της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής του προϊόντος.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση καταναλώνει κυρίως φυτικά έλαια στα οποία το ποσοστό αυτάρκειας είναι χαμηλό. Το ελαιόλαδο παράγεται σε μεγάλες ποσότητες αποκλειστικά στις Μεσογειακές χώρες, σε βαθμό που να καθιστά την Ευρωπαϊκή Ένωση πλεονασματική στο προϊόν. Οι ελαιοπαραγωγές χώρες, δηλαδή η Ισπανία, η Ιταλία και η Ελλάδα, παράγουν σημαντικές ποσότητες του προϊόντος σε βαθμό που να την καθιστούν πλεονασματική με βαθμό αυτάρκειας 110%, σύμφωνα με τη Eurostat. Παρά το πλήθος των αγροτικών προϊόντων που παράγονται στη χώρα, η σημασία του ελαιολάδου για την ελληνική αγροτική οικονομία είναι πολύ μεγαλύτερη απ' ότι στις δυο άλλες ελαιοπαραγωγές χώρες. Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς για το ελαιόλαδο χαρακτηρίζεται από μια επιδίωξη συγκράτησης της τιμής που καταβάλλει ο καταναλωτής, ώστε να μειωθεί το άνοιγμα τιμών μεταξύ φυτικών ελαίων και ελαιολάδου (Μαραβέγιας 2003, Ζαμπούνης και Πατσής 1997). Οι μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ για το ελαιόλαδο διακρίνονται σε φάσεις :

Αρχικά την περίοδο 1960-1992 είχαμε ενίσχυση στην παραγωγή και στην κατανάλωση. Η ενίσχυση στους παραγωγούς αποσκοπούσε στην βελτίωση του εισοδήματός τους. Το 1987/88 είχαμε καθεστώς συνυπευθυνότητας βάση του

οποίου αν ξεπεραστεί το όριο της συνολικής παραγωγής 1.350.000 τόνων τότε έχουμε ποσοστιαία μείωση. Ενίσχυση στην κατανάλωση αποδίδεται στις επιχειρήσεις για το ελαιόλαδο που συσκευάζουν για να διευκολυνθεί η ομαλή διάθεση του προϊόντος. Ταυτόχρονα λειτουργούν μηχανισμοί αποθεματοποίησης. Η τιμή παρέμβασης αποτελεί την ελάχιστη εγγυημένη τιμή παραγωγού. Στην τιμή αυτή η ΕΕ αγοράζει μέσω οργανισμών παρέμβασης το ελαιόλαδο που προσφέρουν παραγωγοί από τον Ιούλιο ως τον Οκτώβριο εκάστης περιόδου. Αυτές οι ποσότητες διατίθενται μέσω δημοπρασιών στο εμπόριο. Αργότερα ο μηχανισμός αυτός μετατράπηκε σε συμβόλαια αποθεματοποίησης όταν υπάρχει κίνδυνος οι τιμές παραγωγού να πέσουν κάτω από το επίπεδο των τιμών παρέμβασης το ελαιόλαδο αυτό που δεν ανήκει στην ΕΕ αλλά στις οργανώσεις παραγωγών αυτές μπορούν να το διαθέσουν στην αγορά.

Από **το 1992-1999** εφαρμόστηκε σταδιακή μεταφορά της ενίσχυσης από την κατανάλωση προς την ενίσχυση στην παραγωγή. Το 1994-95 η επιδότηση αυτή κάλυπτε το 40 % του εισοδήματος ανά κιλό. Σκοπός της νέας μεθόδου ήταν και η πάταξη της απάτης η οποία την προηγούμενη περίοδο πήρε διαστάσεις αφού ο συνδυασμός επιδότησης στην παραγωγή και την κατανάλωση προέτρεπε παραγωγούς και συσκευαστές σε ανακριβείς δηλώσεις. Παρόλο την στροφή αυτή στο μηχανισμό των επιδοτήσεων η παραγωγή κρατήθηκε σχεδόν σταθερή και έτσι παγιώθηκε ένα ικανοποιητικό ποσοστό επιδοτήσεων και στις επόμενες περιόδους.

Έτσι **την περίοδο 2000-2006** η επιδότηση δίδεται ανά κιλό προϊόντος και εφαρμόζονται μηχανισμοί πάταξης της απάτης είσπραξης όπως η χορήγηση κατά ζώνες παραγωγής και ο έλεγχος παραστατικών πώλησης για την τελική είσπραξη, το σύστημα μικρών και μεγάλων παραγωγών με το όριο των 500 κιλών παραγωγής και άλλα όπως έλεγχος παραγωγής ελαιοπυρήνα τοποθέτηση συστήματος εισροών εκροών λαδιών σε τυποποιητήρια. Το έτος 2003 όταν σχεδιάζεται η νέα ΚΑΠ της περιόδου η ιστορική περίοδος άντλησης στοιχείων για τον ελαιοκομικό τομέα καθορίζεται στην τετραετία 1999- 2002 με στόχο να παρακαμφθεί το φαινόμενο της παρενιαιοφορίας της ελιάς (δηλαδή τα

ελαιόδενδρα μια χρονιά παράγουν κανονικά και την επόμενη μπορούν να παράγουν στο 50% της προηγούμενης χρονιάς).

Την περίοδο 2007-2013 εφαρμόστηκε η ενιαία ενίσχυση δηλαδή οι παραγωγοί ενισχύονται με βάση τα ατομικά δικαιώματα που κατοχύρωσαν την τετραετή ιστορική περίοδο .Είναι υποχρεωμένοι να τηρήσουν φιλικές προς το περιβάλλον καλλιεργητικές τεχνικές . Επιπλέον έχουν την δυνατότητα να στραφούν και σε άλλες καλλιέργειες αρκεί να κάνουν χρήση των ατομικών τους δικαιωμάτων . Το δικαίωμα αυτό παρόλο που στην αρχή φάνηκε να είναι λόγος εγκατάλειψης της καλλιέργειας αυτό δεν συνέβη λόγω της γεωγραφικής κατανομής της αφού αξιοποιεί άγονες ορεινές εκτάσεις μη αρδευόμενες στο σύνολο τους που δύσκολα αφήνουν δυνατότητες για στροφή σε άλλους τομείς πρωτογενούς παραγωγής .

Οπωροκηπευτικά και εσπεριδοειδή.

Ο τομέας των οπωροκηπευτικών αποτελεί ίσως για την Ελληνική γεωργία το δυναμικότερο κλάδο από άποψης αξίας όγκου παραγωγής , εμπορίας , απασχόλησης ανθρώπινου δυναμικού , εισαγόμενου συναλλάγματος και κάλυψης του συνόλου σχεδόν των εγχώριων αναγκών σε αντίστοιχα προϊόντα . Η ΚΟΑ των οπωροκηπευτικών (το κανονιστικό πλαίσιο του τομέα εντός της ΚΑΠ) ήταν από τις πιο πολύπλοκες λόγω της διαφοροποίησης των προϊόντων που συμπεριελάμβανε . Για την Ελλάδα ήταν νευραλγικός τομέας λόγω των ευνοϊκών εδαφοκλιματικών συνθηκών και τις παραγωγής τους σε ευρύτατη διασπορά σε όλη την χώρα . Η ΚΟΑ οπωροκηπευτικών περιελάμβανε φρούτα νωπά και μεταποιημένα (εσπεριδοειδή , μήλα , πυρηνόκαρπα , αχλάδια , σταφύλια) και λαχανικά νωπά και μεταποιημένα (τομάτες ,κρεμμύδια, καρότα , μαρούλια) .

Η τυποποίηση ήταν και παραμένει ο θεμελιώδης λίθος στο κτίσιμο της ΚΟΑ οπωροκηπευτικών αφού χωρίς αυτή δεν μπορούν να λειτουργήσουν οι κανόνες προσφοράς και ζήτησης .Επίσης στον κλάδο αυτό συστήνονται οργανώσεις παραγωγών γνωστές ως ομάδες παραγωγών (ΟΠ) που λειτουργούν ως νομικά πρόσωπα με σκοπό :

1)Τον προγραμματισμό της παραγωγής και την προσαρμογή της στην ζήτηση.

2) Την συγκέντρωση της προσφοράς και της διάθεσης της παραγωγής των μελών της οργάνωσης .

3) Την μείωση του κόστους παραγωγής και ρύθμιση των τιμών παραγωγού.

4) Την προώθηση καλλιεργητικών τεχνικών φιλικών προς το περιβάλλον .

5) Την σύσταση επιχειρηματικού ταμείου που τροφοδοτείται με πραγματικές εισφορές των παραγωγών και από κοινοτική χρηματοδοτική ενίσχυση .

Σύμφωνα με τον κανονισμό 1035/72 συστάθηκε καθεστώς παρεμβάσεων για 14 προϊόντα τα οποία είχαν πρόσβαση στην απόσυρση χωρίς περιορισμούς πλην των εσπεριδοειδών όπου ίσχυαν ποσοτώσεις . Στα εσπεριδοειδή οι ποσότητες για τις οποίες καταβάλλονται συνολικές αντισταθμίσεις ανέρχονται στο 40 % της εμπορεύσιμης από την ομάδα παραγωγών ποσότητα . Το μέτρο της απόσυρσης εφαρμόστηκε μέχρι το 1988 όπου και έγινε περιορισμός στις δαπάνες με μείωση των θεσμικών τιμών της επόμενης περιόδου . Τα αποσυρόμενα προϊόντα μπορούσαν να διατεθούν για δωρεάν διανομή όπως σε νοσοκομεία , σχολεία , γηροκομεία και για επισιτιστικούς σκοπούς στην μεταποίηση από την βιομηχανία των ζωοτροφών ή την μεταποιητική βιομηχανία.

Με την αναθεώρηση της κοινοτικής νομοθεσίας που αφορά την διαχείριση του τομέα των οπωροκηπευτικών καθιερώθηκε ενίσχυση της μεταποιητικής δραστηριότητας. Οι ενισχύσεις στην παραγωγή μεταποιημένων προϊόντων χορηγούνταν με την προϋπόθεση ότι οι μεταποιητές κατέβαλαν στους παραγωγούς μια ελάχιστη τιμή .

Κύριο χαρακτηριστικό της νέας πολιτικής είναι η υποχρέωση σύναψης συμβολαίων με αναγνωρισμένες οργανώσεις παραγωγών. Τα μέλη των ΟΠ μπορούν να παραδίδουν το προϊόν τους στην ΟΠ η οποία υπογράφει συμβόλαιο με την βιομηχανία μεταποίησης υπό τον όρο ότι θα παραδώσουν το 100 % της παραγωγής τους και θα συμμετέχουν στις δαπάνες διαχείρισης της ΟΠ. Με το νέο καθεστώς καταργούνται οι ελάχιστες τιμές παραγωγού και ενισχύονται οι οργανώσεις παραγωγών και όχι οι μεταποιητές προκειμένου η ΟΠ να καταβάλλει ενίσχυση στα μέλη της . Καθορίζονται κατώφλια μεταποίησης η υπέρβαση των οποίων συνεπάγεται άμεση μείωση της ενίσχυσης .

Στα εσπεριδοειδή την περίοδο 1992-1999 και την περίοδο 2000-2006 αλλά και τα έτη 2007 έως και 2009 χορηγήθηκε ενίσχυση στην χυμοποίηση με την μέθοδο της συμβολαιακής γεωργίας που προαναφέρθηκε. Η επιδότηση δόθηκε ανά κιλό προσκομιζόμενου προϊόντος στα εργοστάσια μεταποίησης και η Ομάδα Παραγωγών πλήρωνε τους παραγωγούς της μια ελάχιστη τιμή ως εμπορική αξία συν την τιμή επιδότησης. Από το 2010 καταργείται η επιδότηση ανά κιλό προϊόντος και εφαρμόζεται η ενιαία ενίσχυση με πλαφόν ανάλογα της στρεμματικής απόδοσης την ιστορική περίοδο. Οι παραγωγοί δεν έχουν πλέον κίνητρο να παράγουν έστω ποσοτικά αφού εισπράττουν το ίδιο ποσό αν κρατήσουν την καλλιέργεια τους στα ελάχιστα επίπεδα συντήρησης.

Δημητριακά.

Τα δημητριακά συνιστούν την ομάδα φυτών που καλλιεργούνται στις μεγαλύτερες εκτάσεις παγκοσμίως. Σε αυτά περιλαμβάνονται το σκληρό σιτάρι το μαλακό σιτάρι, το κριθάρι (ζωοτροφή και παραγωγή μύρας), ο αραβόσιτος, η βρώμη, η σίκαλη και το ρύζι. Αποτέλεσαν τον ακρογωνιαίο λίθο στην εφαρμογή της ΚΑΠ επειδή καταναλίσκονται άμεσα από τον άνθρωπο προμηθεύοντας τον με το 53% της ενέργειας (κυρίως προϊόντα από σιτάρι και ρύζι) αλλά αποτελούν την βάση των ζωοτροφών για την μετατροπή τους σε ζωικά προϊόντα. Στην Ελλάδα 350.000 γεωργικές εκμεταλλεύσεις ασχολούνται με τα σιτηρά που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό καλλιεργούμενων εκτάσεων.

Στα σιτηρά **την περίοδο 1960 -1992** εφαρμόστηκε το σύστημα παρέμβασης στις τιμές και η αποθεματοποίηση. Σύμφωνα με αυτό όταν μια συγκομιδή που εξαρτάται από πολλούς αστάθμητους παράγοντες όπως οι καιρικές συνθήκες είναι υψηλή και η τιμή επομένως χαμηλή ένας δημόσιος οργανισμός παρενέβαινε στην αγορά για να αγοράσει μέρος της ποσότητας. Ταυτόχρονα εφαρμοζόταν μια πολιτική αποθεματοποίησης η οποία επέτρεπε σταθεροποίηση της αγοράς μέσω της διάθεσης των πλεονασμάτων όταν οι τιμές ήταν υψηλές. Το σύστημα ήταν προς όφελος των παραγωγών και καταναλωτών. Το σύστημα απαιτούσε κρατική χρηματοδότηση στην λειτουργία του και οδηγούσε σε πλεονάσματα. Οι ποσότητες των σιτηρών που αποθηκεύονται στα κέντρα παρέμβασης διατίθενται σε δημοπρασίες για

κατανάλωση στο εσωτερικό της ΕΕ ή για εξαγωγή σε τρίτες χώρες ή για επισιτιστική βοήθεια .

Στα δημητριακά εφαρμόστηκε ακριβώς το πρότυπο Κοινής Οργάνωσης Αγοράς (ΚΟΑ). Οι θεσμικές τιμές που συμβατικά καθόριζε το Συμβούλιο ήταν η ενδεικτική τιμή (target price), η τιμή παρέμβασης (intervention price) και η τιμή κατωφλίου (threshold price). Η δομή του σχήματος αυτού οδηγούσε σε διαμόρφωση των τιμών μεταξύ της υψηλότερης ενδεικτικής τιμής και της χαμηλότερης τιμής παρέμβασης. Η τιμή κατωφλίου ήταν σε τέτοιο επίπεδο, ώστε με την προσθήκη των εξόδων μεταφοράς προς ελλειμματικές περιοχές και των περιθωρίων κέρδους των εισαγωγέων, η τιμή για τα εισαγόμενα προϊόντα να φθάνει στο επίπεδο της ενδεικτικής τιμής (Μπουρδάρας, 1997). Η διασφάλιση που δόθηκε στους παραγωγούς οδήγησε σε μεγάλη αύξηση της παραγωγής κι έτσι έγιναν πολλές προσπάθειες για τη συγκράτηση της αυξητικής της πορείας.

Από το 1984 αποφασίστηκε να καθυστερεί η πληρωμή επί 120 - 140 ημέρες για τα δημητριακά που προσφέρονταν στην παρέμβαση. Το 1988 ορίσθηκε Μέγιστη Εγγυημένη Ποσότητα (Μ.Ε.Π.) στους 160 εκατ. τόνους, με ποινή τη μείωση της τιμής του επομένου έτους σε περίπτωση υπέρβασης, καθώς και πρόσθετο τέλος συνυπευθυνότητας 3% επιστρεφόμενο στους μικροπαραγωγούς. Καθιερώθηκε επίσης η εθελοντική αγρανάπαυση (set-aside) με αποζημίωση και η εκτατικοποίηση (μείωση παραγωγής κατά 20% τουλάχιστον) επίσης με αποζημίωση (Παπαγεωργίου Κ. 1995).

Με την **αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992** προκειμένου να μειωθούν οι δαπάνες στον τομέα των σιτηρών και να περιοριστούν τα πλεονάσματα η ΕΕ επιδίωξε να αποθαρρύνει ουσιαστικά την καλλιέργεια των σιτηρών στο σύνολο τους ώστε να μειωθεί ο συνολικός όγκος παραγωγής τους. Η αποθάρρυνση της καλλιέργειας των σιτηρών στηρίχτηκε στην μείωση των τιμών παρέμβασης προκειμένου να πλησιάσουν τις διεθνείς τιμές και με τον τρόπο αυτό να διευκολυνθούν οι εξαγωγές της ΕΕ.

Ο καθορισμός των μειωμένων τιμών τίθεται επίσης με στόχο την στήριξη της κτηνοτροφία της ΕΕ με την παροχή ζωοτροφών σε χαμηλότερες τιμές και την προμήθεια σιτηρών από τους καταναλωτές σε ανταγωνιστικές τιμές. Το νέο

καθεστώς εφαρμόστηκε την εμπορική περίοδο 1993-94 και τέθηκε σε πλήρη ισχύ στην εσοδεία του 1995. Η βασική διαφορά του νέου καθεστώτος είναι η μείωση των θεσμικών τιμών και η αναπλήρωση του εισοδήματος των παραγωγών με αντισταθμίσεις μέσω χορήγησης στρεμματικών ενισχύσεων .

Η αναθεώρηση της Κ.Α.Π. του 1992 (βασικός Κανονισμός 1766/92) σήμαινε για τα δημητριακά κατάργηση της μέγιστης εγγυημένης ποσότητας (Μ.Ε.Π.) και της συνυπευθυνότητας, εξίσωση των τιμών για όλα τα δημητριακά, μείωση των θεσμικών τιμών και υποχρεωτική αγρανάπαυση για το 15% της καλλιεργούμενης με δημητριακά έκτασης. Το ποσοστό υποχρεωτικής αγρανάπαυσης στη συνέχεια μειώθηκε το 2001 σε 10%.

Οι μικροπαραγωγοί, όσοι δηλαδή παράγουν ποσότητα μικρότερη από 92 τόνους, εξαιρέθηκαν από την υποχρεωτική αγρανάπαυση.

Η πολιτική αυτή τελικά οδήγησε σε πτωτική τάση του εισοδήματος των παραγωγών. Αυτή είναι η απαρχή ενός συστήματος που ο τομέας των σιτηρών θα χαρακτηριστεί ως ένα από τα θύματα της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ .

Με την μεταρρύθμιση Agenda 2000 μέσα από το σύστημα ΟΣΔΕ (ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης εκμεταλλεύσεων) χορηγούνται επιδοτήσεις ανά στρέμμα ανά προϊόν (π.χ. αραβόσιτος , σκληρό σιτάρι) . Οι επιδοτήσεις αυτές σταδιακά μειώνονται καθώς μπαίνουν κανόνες οικονομίας κλίμακας στην παγκόσμια παραγωγή .Έτσι καθίσταται ασύμφορη η καλλιέργεια για τα ελληνικά δεδομένα (πολυτεμαχισμένος κλήρος , χαμηλή εκμηχάνιση) και έτσι η παραγωγή αρχίζει να φθίνει.

Με την τελευταία αναθεώρηση της ΚΑΠ 2006-2013 με βάση την ιστορική περίοδο 2000-2002 καθορίζονται ατομικά δικαιώματα και δίνεται η δυνατότητα να εισπράττουν οι παραγωγοί την επιδότηση της ιστορικής περιόδου ακόμα και αν καλλιεργήσουν άλλες ποιοτικές επικερδείς στην αγορά καλλιέργειες . Έτσι ο τομέας των σιτηρών για τα Ελληνικά δεδομένα έγινε ένα από τα θύματα της νέας ΚΑΠ αφού δεν μπορούσε να είναι ανταγωνιστικός στις συνθήκες της παγκόσμιας αγοράς που επεκράτησαν και στις οικονομίες κλίμακας που αναπτύχθηκαν στο τομέα αυτό.

Συμπεράσματα από την εφαρμογή των Κ.Ο.Α.

Η εφαρμογή της Κοινής Οργάνωσης των Αγορών (ΚΟΑ) από το 1981 στο γεωργικό τομέα της χώρας, συνέβαλε ουσιαστικά στη στήριξη και στη βελτίωση των γεωργικών εισοδημάτων, μέσω των υψηλότερων τιμών και των επιδοτήσεων που δόθηκαν στους Έλληνες παραγωγούς. Παράλληλα, οι υψηλότερες τιμές επέδρασαν θετικά στην αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας, ενώ η εφαρμογή της Κ.Α.Π. είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική μεταφορά πόρων προς το γεωργικό τομέα. Γενικότερα, οι οικονομικές ενισχύσεις του αγροτικού Α.Ε.Π. αυξήθηκαν από 20% στις αρχές της δεκαετίας του 1980, σε 40% στο τέλος της επόμενης δεκαετίας. Η αύξηση αυτή των τιμών και κυρίως η ενίσχυση κατά μονάδα προϊόντος, ανεξάρτητα της ποιότητάς του, συνέβαλε στην αύξηση της παραγωγής και οδήγησε σε εντατικοποίησή της μέσω της περαιτέρω εκμηχάνισης, της χρήσης χημικών εισροών με άμεση συνέπεια την επιβάρυνση του εδάφους με υπολείμματα φυτοπροστατευτικών ουσιών και της αύξησης των αρδευόμενων εκτάσεων (Ευστράτογλου, 1998).

Η εντατικοποίηση της παραγωγής είχε δυσμενείς επιπτώσεις σε πολλές περιοχές, αφενός με την αποσύνδεση των πεδινών περιοχών από τις ορεινές, στις περιπτώσεις που οι οικονομίες τους στηρίζονται σε συμπληρωματικά παραγωγικά συστήματα (π.χ. παραγωγή χονδροειδών ζωοτροφών στα πεδινά για την στήριξη της κτηνοτροφίας στα ορεινά).

Αφετέρου, με τη μεταβολή αυτή στην ένταση της παραγωγής, επήλθε επέκταση της μονοκαλλιέργειας, με κυριότερους εκφραστές την καλλιέργεια σε βαμβάκι, καπνό και σκληρό σιτάρι.

Η Κ.Ο.Α. συνέβαλε στην επέκταση του εντατικού μοντέλου παραγωγής και ευνόησε τις εύφορες περιοχές, εντείνοντας τις ανισότητες μεταξύ περιοχών ευνοημένων από πλευράς φυσικών πόρων και περιοχών με φυσικές μειονεξίες, όπως οι ορεινές και οι προβληματικές περιοχές, των οποίων η πληθυσμιακή αποδυνάμωση καθώς και η γήρανση του πληθυσμού οδηγούν στην περαιτέρω περιθωριοποίησή τους. Οι εξελίξεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα να γίνει καταφανής η ανάγκη επέκτασης της πολιτικής διαρθρώσεων αλλά και

παρέμβασης στην πολιτική εγγυήσεων με μέτρα δημοσιονομικής πειθαρχίας, ώστε να αντιμετωπισθούν τα πλεονάσματα.

2.4. Αναθεωρήσεις της ΚΑΠ.

Οι απαρχές της **Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ)** τοποθετούνται ιστορικά στις πρώτες συζητήσεις των ιδρυτικών μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), κατά την διαμόρφωση ακόμη του Γαλλο-Γερμανικού άξονα. Η γέννησή της προέκυψε από την ανάγκη να διασφαλιστεί το ταχύτερο η σταθερή εξασφάλιση τροφίμων κυρίως **σιτηρών** που ήταν θεμελιώδης υλικό για την διατροφή του πληθυσμού αλλά και ως ζωοτροφές σε μία περίοδο ανεπάρκειας (αμέσως μετά την τραγική εμπειρία του Β' Παγκόσμιου Πόλεμο).Ακόμα και από την επιθυμία αλλαγών στη ζωή της υπαίθρου που θα βελτίωναν το επίπεδο ζωής του αγροτικού πληθυσμού.

Έχει καταστεί και εξακολουθεί να είναι η *πιο ολοκληρωμένη Κοινή Πολιτική* της ΕΕ. Αν και πρωτίστως αποτελεί μία *πολιτική επί της αγοράς* των γεωργικών προϊόντων, οι κανόνες της διέπουν ολόκληρο τον αγροτικό τομέα, τόσο ως προς την λειτουργία των γεωργικών αγορών (από την παραγωγή της πρώτης ύλης, την επεξεργασία, την μεταποίηση, διακίνηση και εμπορία του τελικού προϊόντος μέχρι τον τελικό καταναλωτή) όσο και ως προς τις αγροτικές δομές.

Η ΚΑΠ στη πορεία της υπέστη αρκετές μεταρρυθμίσεις και εξελίχθηκε ώστε να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας. **Οι βασικές μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ ήταν τέσσερις (4) μέσα σε σαράντα χρόνια, μετατρέποντας σταδιακά το σύστημα στήριξης των τιμών σε σύστημα στήριξης των εισοδημάτων.**

Περίοδος 1960 -1992: Εγκαινιάζεται η «κοινή αγροτική πολιτική» της ΕΕ, χάρη στην οποία τα κράτη μέλη ελέγχουν από κοινού την παραγωγή των τροφίμων. Οι θεσμικές τιμές των γεωργικών προϊόντων καθορίζονται ενιαίες σε όλες τις χώρες και μάλιστα σε επίπεδο πολλαπλάσιο από τις διεθνείς τιμές στα ίδια προϊόντα. Σχετικά σύντομα, μέσα σε μια 15ετία, εμφανίστηκε η ανεπιθύμητη παράπλευρη συνέπεια αυτής της πολιτικής που ήταν η

υπερβολική παραγωγή, που κατέληγε σε βουνά πλεονασμάτων. Από τη δεκαετία του 1990, οι προτεραιότητες είναι να εξαλειφθούν αυτά τα πλεονάσματα και να βελτιωθεί η ποιότητα των τροφίμων.

Περίοδος 1992-2000: Το 1992 η μεταρρύθμιση MacSharry απετέλεσε σημείο καμπής στην ιστορία της ΚΑΠ. Οι τιμές στήριξης της αγοράς μειώνονται και δίνεται αντισταθμιστική πληρωμή ανά εκτάριο, ανά στρέμμα ή ανά κεφαλή ζώου . Οι πληρωμές αυτές αποτελούν μια πρώτη μορφή άμεσων ενισχύσεων στον παραγωγό αλλά είναι συνδεδεμένες με το είδος και την ποσότητα της παραγωγής. Ισχύουν μόνο για ορισμένα προϊόντα (σιτηρά, πρωτεϊνούχα, ελαιούχα, βόειο και σε μικρότερο βαθμό αιγοπρόβατα και καπνό). Έτσι η δημοσιονομική εξέλιξη της ΚΑΠ ήταν ιδιαίτερα πειθαρχημένη. Το ανώτατο όριο του κοινοτικού προϋπολογισμού από το 0,8% αυξήθηκε στο 1% και έφθασε το 1,24% του κοινοτικού ΑΕΠ.

Επιπλέον, εισάγονται τα συνοδευτικά μέτρα (αγροπεριβαλλοντικά, αναδάσωση, πρόωρη συνταξιοδότηση) με στόχο να συμπληρώσουν τα μέτρα αγοράς. Δίνεται έμφαση στην περιβαλλοντική διάσταση της γεωργίας, στην ποιότητα των γεωργικών προϊόντων και στην ασφάλεια τροφίμων.

Περίοδος 2000-2006 (Agenda 2000): Με την Agenda 2000 εισάγεται ο 2ος Πυλώνας της ΚΑΠ που περιλαμβάνει μέτρα πολιτικής για την Ανάπτυξη της Υπαίθρου. Αυξάνονται τα κοινωνικο-διαρθρωτικά, και περιβαλλοντικά συνοδευτικά μέτρα. Αυξάνεται περαιτέρω ο προσανατολισμός προς την αγορά .Μειώνονται οι θεσμικές τιμές αγοράς, ώστε να πλησιάσουν περαιτέρω τις διεθνείς τιμές .

Μερική αντιστάθμιση της απώλειας εισοδήματος με άμεσες ενισχύσεις και προαιρετική εισαγωγή της πολλαπλής συμμόρφωσης από τα Κράτη Μέλη (ΚΜ) ως προϋπόθεση για καταβολή των ενισχύσεων.

Περίοδος 2006-2013: Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής του 2003 για εφαρμογή την περίοδο 2006-2013 σηματοδότησε μια νέα φάση στις ενισχύσεις για την στήριξη του εισοδήματος των γεωργών, εισάγοντας την έννοια της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης στον Α΄ πυλώνα της Κ.Α.Π. και ενισχύοντας τον Β΄ πυλώνα με μεταφορά πόρων από τον Α΄ πυλώνα.

Τους βασικούς στόχους της μεταρρύθμισης αυτής αποτέλεσαν :

- 1) Η σύνδεση της ευρωπαϊκής γεωργίας με τις διεθνείς αγορές (προσανατολισμός στην αγορά),
- 2) Η προετοιμασία της διεύρυνσης της ΕΕ με δέκα (10) νέα κράτη μέλη,
- 3) Η ικανοποίηση των νέων αναγκών των πολιτών για προστασία του περιβάλλοντος, ποιότητα προϊόντων και ασφάλεια τροφίμων,
- 4) Η μεγαλύτερη συμβατότητα της ΚΑΠ με τις απαιτήσεις τρίτων χωρών (Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου) .

Η μεταρρύθμιση αυτή εισήγαγε τις παρακάτω βασικές αρχές:

α) Διασφαλίζεται η χρηματοδότηση της ΚΑΠ και των αγροτικών επιδοτήσεων μέχρι το 2013.

β) Ευελιξία στα ΚΜ για τη διαχείριση της ΚΑΠ. Παρέχεται η δυνατότητα μερικής ή ολικής αποσύνδεσης των ενισχύσεων από την παραγωγή, η εισαγωγή Ενιαίας αποσυνδεδεμένης Ενίσχυσης, η επιλογή ιστορικού, περιφερειακού ή υβριδικού μοντέλου .

γ) Ενιαία Ενίσχυση με αποσύνδεση των ενισχύσεων από την παραγωγή (προσανατολισμός στην αγορά, μείωση στρεβλώσεων). Η Ενιαία Ενίσχυση υπολογίζεται βάσει ιστορικών κριτηρίων και εξασφαλίζει εισοδηματική σταθερότητα. Υποδιαιρείται σε ατομικά δικαιώματα. Το ατομικό δικαίωμα ενίσχυσης αποτελεί την ενίσχυση που θα εισπράττει ο παραγωγός ανά εκτάριο γης. Η αξία του υπολογίζεται διαιρώντας το συνολικό ποσό ενίσχυσης που έλαβε ο παραγωγός τα έτη 2000, 2001 και 2002 με τον μέσο όρο της έκτασης που χρησιμοποιήθηκε κατά την συγκεκριμένη τριετία (2000-2002) για την είσπραξη των συγκεκριμένων ενισχύσεων.

δ) Πολλαπλή συμμόρφωση. Επίσης βασικό στοιχείο της μεταρρύθμισης αποτέλεσε η σύνδεση της καταβολής των ενισχύσεων με τη υποχρέωση των παραγωγών να τηρούν τις οδηγίες και τους κανονισμούς για την προστασία του περιβάλλοντος, τη δημόσια υγεία και την υγεία των ζώων, καθώς και να ακολουθούν τις ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές πρακτικές με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος.

ε) Εθνικό απόθεμα δικαιωμάτων. Το εθνικό απόθεμα συνίσταται σε παρακράτηση ποσοστού έως 3% του συνολικού αριθμού των δικαιωμάτων αναλογικά από κάθε παραγωγό και θα χρησιμοποιείται για την παροχή

δικαιωμάτων σε νέους αγρότες που αρχίζουν τη γεωργική δραστηριότητα από το 2002 και μετά.

στ) Διαφοροποίηση. Οι ενισχύσεις μειώνονται κατά 3% το 2005, 4% το 2006 και 5% από το 2007. Οι εξοικονομούμενοι πόροι παραμένουν στο ίδιο κράτος μέλος και χρηματοδοτούν προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης.

ζ) Δημοσιονομική πειθαρχία (2007/2013): Ο προϋπολογισμός που διατίθεται για τον 1ο Πυλώνα της ΚΑΠ "παγώνει". Επιβάλλονται ετήσιες οροφές στις δαπάνες. Τυχόν υπέρβαση οδηγεί σε γραμμική μείωση της υφιστάμενης ενίσχυσης.

Σταδιακή επέκταση της μεταρρύθμισης σε επιμέρους τομείς (ΚΟΑ- Κοινή Οργάνωση Αγοράς).

Στα μέσα της περιόδου αυτής γίνεται το 2008 διαγνωστικός έλεγχος (health check) σε δημοσιονομικό επίπεδο .Έτσι με την πολιτική συμφωνία που επετεύχθη τον Νοέμβριο 2008 για τον «Έλεγχο Υγείας» η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ως στόχο τη βελτίωση της λειτουργίας και τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, καθώς και την προσαρμογή της στις νέες προκλήσεις και δυνατότητες που παρουσιάζονται μετά το 2009 στην ΕΕ των 27 κρατών μελών.

Οι προτάσεις της Επιτροπής κινήθηκαν σε **τρεις βασικούς άξονες:**

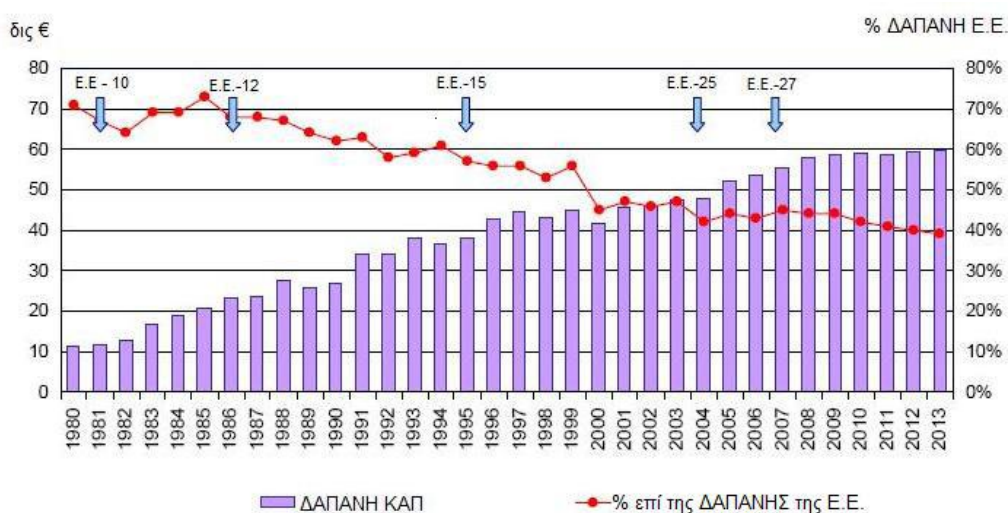
- 1) Με ποιο τρόπο η ενιαία αποδεδειγμένη ενίσχυση θα γίνει περισσότερο αποτελεσματική, αποδοτική και απλή.
- 2) Πώς θα βελτιωθεί ο προσανατολισμός των αγροτικών προϊόντων στην αγορά, λαμβανομένης υπόψη της παγκοσμιοποίησης και πώς θα διαχειριστούμε τις νέες προκλήσεις.
- 3) Πώς θα αντιμετωπιστούν οι μεγάλες προκλήσεις από τις κλιματικές αλλαγές μέχρι τα βιοκαύσιμα και τη διαχείριση των υδάτινων πόρων.

2.5 Στόχοι της ΚΑΠ την Περίοδο 2014-2020 . Χρηματοδότηση .

Σήμερα στην βάση των μεταρρυθμίσεων της ΚΑΠ και της γενικότερης τάσης που κυριαρχεί για την μείωση των δαπανών που προορίζονται για την

αγροτική πολιτική το ποσοστό χρηματοδότησης έχει μειωθεί και αντιπροσωπεύει το 40% του συνολικού προϋπολογισμού που είναι μικρότερο από το 0,5 % του ΑΕΠ της ΕΕ.

Στο διάγραμμα 1 παρατηρούμε ότι τα τελευταία χρόνια το ποσοστό που καταλαμβάνει η ΚΑΠ στον γενικό προϋπολογισμό της ΕΕ έχει μειωθεί και από 75 % που ήταν το 1980 καταλαμβάνει σήμερα το 44% του κοινοτικού προϋπολογισμού και αναμένεται να φθάσει στο 39% το 2013 . Η μείωση αυτή υπήρξε αποτέλεσμα των διαρκών μεταρρυθμίσεων της ΚΑΠ και της ανάγκης χρηματοδότησης άλλων πολιτικών της .

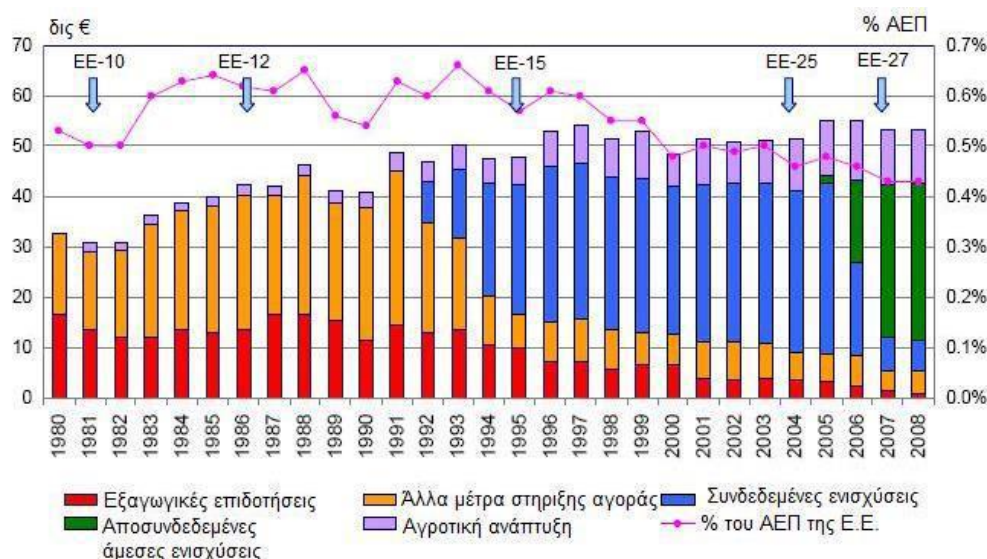

Διάγραμμα 1 . Η εξέλιξη των δαπανών της ΚΑΠ επί του συνόλου των δαπανών της ΕΕ. Πηγή : <http://ec.europa-en/agriculture/cap-rost-2013/graphs/index-en.htm> .

Αλλαγές έγιναν και στην κατανομή των δαπανών της ΚΑΠ ως απόρροια των μεταρρυθμίσεων της αντανάκλωντας την πολιτική που κατά καιρούς ακολουθεί η ΕΕ στον τομέα της γεωργίας .

Στο διάγραμμα 2 παρατηρούμε ότι την δεκαετία του 1980 οι δαπάνες προορίζονταν κυρίως για την στήριξη των τιμών των αγροτικών προϊόντων . Το 1992 οι δαπάνες αφορούσαν κυρίως την χρηματοδότηση άμεσων πληρωμών (συνδεδεμένες ενισχύσεις) ενώ παράλληλα παρουσιάζεται και μια αύξηση των δαπανών για την πολιτική της αγροτικής ανάπτυξης .Οι επιπτώσεις της μεταρρύθμισης του 2003 και η έμφαση που δίνεται πλέον στο καθεστώς της ενιαίας αποσυνδεδεμένης ενίσχυσης που καταβάλλεται ανά

γεωργική εκμετάλλευση. Παράλληλα αυξάνει η χρηματοδότηση της αγροτικής πολιτικής ως αποτέλεσμα της τάσης για ενίσχυση του Β πυλώνα της ΚΑΠ .

Διάγραμμα 2. Η εξέλιξη των δαπανών της ΚΑΠ ανά μέτρο στήριξης επί του συνόλου των δαπανών της ΕΕ κατά την πορεία των μεταρρυθμίσεων της .Πηγή : <http://ec.europa-en/agriculture /cap-rost-2013/graphs /index-en.htm> .

Στόχος είναι πλέον μια πιο δίκαιη Κοινή Γεωργική Πολιτική όπου οι **άμεσες ενισχύσεις** θα κατανομούνται με πιο **ισότιμο τρόπο** μεταξύ των κρατών μελών, μεταξύ των περιφερειών και μεταξύ των αγροτών, θέτοντας τέλος στις «ιστορικές αναφορές»:

1^ο)Σύγκλιση: η κατανομή του προϋπολογισμού της ΚΓΠ θα διασφαλίζει ότι, ως το 2019, κανένα κράτος μέλος δεν θα λαμβάνει κάτω από το 75% του κοινοτικού μέσου όρου. Εντός ενός επιμέρους κράτους μέλους ή περιφέρειας θα μειωθούν οι αποκλίσεις των επιπέδων ενίσχυσης μεταξύ των γεωργικών εκμεταλλεύσεων: η **στρεμματική ενίσχυση** δεν θα μπορεί να είναι χαμηλότερη από **το 60% του μέσου όρου** των ενισχύσεων που θα χορηγηθούν ως το 2019 στην ίδια διοικητική ή γεωργική περιοχή. Τα κράτη μέλη θα μπορούν να χορηγούν **μεγαλύτερες ενισχύσεις** για τα «πρώτα στρέμματα» της εκμετάλλευσης ώστε να στηρίζουν περισσότερο τις μικρές και μεσαίες δομές. Για τα νέα κράτη μέλη, το Απλοποιημένο Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης (SAPS) μπορεί να παραταθεί μέχρι το 2020.

2^ο) Μόνον οι **ενεργοί αγρότες** θα μπορούν να λαμβάνουν εισοδηματική στήριξη (κατάλογος εξαιρούμενων δραστηριοτήτων).

3^ο) **Νέοι αγρότες**: ιδιαίτερη ενθάρρυνση θα δοθεί στην **εγκατάσταση των νέων** μέσω της εφαρμογής **συμπληρωματικού ποσού ενίσχυσης** της τάξης του 25% κατά **τα 5 πρώτα έτη**, το οποίο θα ισχύσει σε όλα τα κράτη μέλη. Οι ενισχύσεις αυτές θα προστεθούν στα ήδη διαθέσιμα επενδυτικά μέτρα υπέρ των νέων.

4^ο) Τα κράτη μέλη θα μπορούν επίσης να χορηγούν μεγαλύτερες ενισχύσεις στις **μειονεκτικές περιοχές**. Θα καταστεί δυνατή η χορήγηση συνδεδεμένων ενισχύσεων για περιορισμένο αριθμό προϊόντων, με ειδική σύζευξη για τις **φυτικές πρωτεΐνες** με σκοπό να μειωθεί το επίπεδο εξάρτησης της ΕΕ από τις εισαγωγές στον συγκεκριμένο τομέα.

5^ο) Ενίσχυση της θέσης των αγροτών στο πλαίσιο της διατροφικής αλυσίδας. Ο προσανατολισμός της ευρωπαϊκής γεωργίας προς την αγορά θα συνοδεύεται από τη χορήγηση νέων μέσων στους αγρότες, τα οποία θα τους επιτρέψουν να καταστούν αξιόπιστοι παράγοντες στη διατροφική αλυσίδα: Θα δοθεί ενθάρρυνση στις επαγγελματικές και **διεπαγγελματικές οργανώσεις** ενώ, σε ορισμένους τομείς, θα θεσπιστούν ειδικοί κανόνες σε θέματα δικαίου του ανταγωνισμού (**γάλα, βόειο κρέας, ελαιόλαδο, δημητριακά**). Οι οργανώσεις θα μπορούν να διαπραγματεύονται συμβάσεις πώλησης για λογαριασμό των μελών τους και να προσπορίζουν οφέλη από άποψη αποδοτικότητας. Οι **ποσοτώσεις ζάχαρης** θα καταργηθούν έως το 2017, ενώ παράλληλα θα ενισχυθεί η οργάνωση του κλάδου βάσει συμβάσεων και υποχρεωτικών διεπαγγελματικών συμφωνιών. Στον **αμπελοοινικό τομέα**, το σύστημα δικαιωμάτων αμπελοφύτευσης θα αντικατασταθεί, από το 2016, από ένα δυναμικό μηχανισμό διαχείρισης των **αδειών φύτευσης** ο οποίος προβλέπει μεγαλύτερη συμμετοχή επαγγελματιών, και θα ισχύσει μέχρι το 2030, με καθορισμό του ορίου φύτευσης στο 1% του αμπελώνα ετησίως.

6^ο) Επιπλέον, θα θεσπιστούν νέα μέσα **διαχείρισης κρίσεων**. Η Επιτροπή θα μπορεί να επιτρέπει προσωρινά στους παραγωγούς να διαχειρίζονται καλύτερα τις ποσότητες που διαθέτουν στην αγορά. Θα διατεθεί ένα **αποθεματικό κρίσης** (που θα συνοδεύεται από ρήτρα γενικευμένης έκτακτης ανάγκης). Στο

πλαίσιο των **προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης**, τα κράτη μέλη θα μπορούν να ενθαρρύνουν τους αγρότες να συμμετέχουν σε μηχανισμούς πρόληψης κινδύνων (ασφάλιση των εισοδημάτων ή αμοιβαία κεφάλαια) και να καταρτίζουν υποπρογράμματα για τους κλάδους παραγωγής που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες δυσκολίες.

7^ο) **Μια πιο πράσινη Κοινή Γεωργική Πολιτική** . Κάθε κράτος μέλος, κάθε περιοχή, κάθε αγρότης θα συμβάλουν στην πρόκληση της βιωσιμότητας και της αντιμετώπισης της **κλιματικής αλλαγής**, με μέτρα απλά που έχουν διαπιστωμένα θετικό αντίκτυπο. Μεταξύ των ετών 2014 και 2020 θα επενδυθεί ποσό άνω των **100 δισεκ. ευρώ** το οποίο θα συνδράμει τη γεωργία στην αντιμετώπιση των προκλήσεων της **ποιότητας του εδάφους και των υδάτων, της βιοποικιλότητας και της κλιματικής αλλαγής**, χάρη στα ακόλουθα μέσα:

1.«Περιβαλλοντικός προσανατολισμός»: 30% των άμεσων ενισχύσεων θα συνδέονται με την τήρηση τριών επωφελών για το περιβάλλον γεωργικών πρακτικών: **διαφοροποίηση των καλλιεργειών, διατήρηση μόνιμων βοσκοτόπων** και διατήρηση του 5%, και στη συνέχεια του 7%, περιοχών **οικολογικής εστίασης** από το 2018, ή λήψη μέτρων που κρίνονται τουλάχιστον ισοδύναμα όσον αφορά τα οφέλη τους για το περιβάλλον.

2.Τουλάχιστον το **30% του προϋπολογισμού** των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης θα πρέπει να διατεθεί σε **γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα**, σε ενισχύσεις προς τη **βιολογική γεωργία** ή σε έργα που συνδέονται με επενδύσεις ή μέτρα καινοτομίας ευνοϊκά για το περιβάλλον.

3.Τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα θα ενισχυθούν. Θα πρέπει να είναι συμπληρωματικά των πρακτικών που υποστηρίζονται στο πλαίσιο του περιβαλλοντικού προσανατολισμού. Τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να είναι πιο φιλόδοξα και κατά συνέπεια πιο αποτελεσματικά όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος (εγγύηση κατά της διπλής χρηματοδότησης).

8^ο) **Περισσότερο αποτελεσματική και διαφανής** . Τα μέσα της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής θα επιτρέπουν σε κάθε κράτος μέλος της ΕΕ να εκπληρώνει τους κοινούς στόχους με τρόπο αποτελεσματικό και ευέλικτο ώστε

να λαμβάνεται υπόψη η ποικιλομορφία των 27 και, εντός ολίγου, 28 κρατών μελών:

1. Τα μέσα στήριξης **της έρευνας, της καινοτομίας και της ανταλλαγής γνώσεων θα διπλασιαστούν.**

2. Τα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης θα συντονίζονται καλύτερα με άλλα ευρωπαϊκά ταμεία και η στερούμενη ευελιξίας τομεακή προσέγγιση θα αντικατασταθεί από μια πιο ελαστική εθνική ή περιφερειακή στρατηγική προσέγγιση.

3. Ένα απλουστευμένο καθεστώς ενισχύσεων για τους **μικρούς αγρότες** θα τεθεί στη διάθεση των κρατών μελών που το επιθυμούν.

4. Τα στοιχεία όλων των ενισχύσεων της ΚΓΠ θα δημοσιοποιούνται, εκτός από τα πολύ χαμηλά ποσά που χορηγούνται σε μικρούς αγρότες.

Όλες οι πτυχές της μεταρρύθμισης θα είναι εφαρμοστέες την **1η Ιανουαρίου 2014**, εκτός από τη νέα δομή άμεσων ενισχύσεων («πράσινες» ενισχύσεις, πρόσθετη στήριξη για τους νέους, κλπ.) που θα ισχύσει από το 2015, ώστε να δοθεί στα κράτη μέλη χρόνος να ενημερώσουν τους αγρότες σχετικά με τη νέα ΚΓΠ και να προσαρμόσουν τα ηλεκτρονικά συστήματα διαχείρισης της ΚΓΠ.

Η γεωργία είναι στο επίκεντρο της κοινωνίας και της οικονομίας. Εξασφαλίζει τη διατροφική ασφάλεια και επάρκεια του πλανήτη, παρέχει ανανεώσιμες πρώτες ύλες, προστατεύει το περιβάλλον, δημιουργεί θέσεις εργασίας και διατηρεί ζωντανό και υγιή τον κοινωνικό και οικονομικό ιστό στην περιφέρεια (‘‘πολυλειτουργική γεωργία’’). Είναι μια στρατηγική δραστηριότητα που αποτελεί μέρος της νέας αναπτυξιακής στρατηγικής της Ευρώπης.

Η συζήτηση **για το μέλλον της ΚΑΠ**, μετά το 2013, είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις μελλοντικές δημοσιονομικές προοπτικές (2014-2020) της Ε.Ε. Από πλευράς δαπανών του προϋπολογισμού, η τάση είναι σαφής:

- μείωση των πόρων για την Γεωργία,
- σταθεροποίηση των δαπανών της Συνοχής με προσανατολισμό υπέρ των φτωχότερων νέων μελών, και
- αύξηση των πόρων για την Έρευνα, την Ανάπτυξη και την Καινοτομία.

Μεγάλο μέρος της συζήτησης στρέφεται γύρω από τις αλληλοεπιδράσεις αφενός της γεωργίας και αφετέρου της οικονομικής κρίσης και της κλιματικής αλλαγής, με σκοπό την προσαρμογή των πολιτικών στα νέα δεδομένα.

Η αναμόρφωση της ΚΑΠ ήταν πάντα ένα εξαιρετικά δύσκολο έργο και αυτή τη φορά θα είναι ακόμα δυσκολότερο, καθώς η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει διευρυνθεί με την προσχώρηση νέων κρατών μελών, κάνοντας την διαπραγμάτευση ακόμα πιο περίπλοκη. Η πίεση που ασκεί η οικονομική κρίση στα δημόσια οικονομικά θα οδηγήσει τα κράτη μέλη σε πιο σκληρή στάση αναφορικά με το τι κερδίζουν και τι χάνουν.

Η συζήτηση για την ΚΑΠ συνδέεται άμεσα και με τη νέα στρατηγική για την απασχόληση και την ανάπτυξη «Ευρώπη 2020», που προσαρμόζει τους στόχους της Συνθήκης της Λισσαβόνας στα νέα δεδομένα και βασίζεται στην ενίσχυση του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά τον Επίτροπο Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης κ. D. Ciolos, *"..Η κοινή αγροτική πολιτική αφορά το σύνολο της κοινωνίας, όχι μόνο τους αγρότες. Η ευρωπαϊκή γεωργία συνδέεται άμεσα με θέματα όπως η ασφάλεια των τροφίμων, αλλά και η προστασία του φυσικού τοπίου, η απασχόληση, το περιβάλλον, η κλιματική αλλαγή...»*. Σε αυτό το πνεύμα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κάλεσε όλους τους ενδιαφερομένους πολίτες και φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης - είτε συνδέονται άμεσα με τον τομέα της γεωργίας είτε όχι - σε δημόσια συζήτηση για το μέλλον της κοινής αγροτικής πολιτικής, τις αρχές και τους στόχους της.

Στη δημόσια διαβούλευση τα θέματα στα οποία επικεντρώθηκε το ενδιαφέρον ήταν η διατροφική ασφάλεια και επάρκεια, το περιβάλλον και η κλιματική αλλαγή, η απασχόληση, η αστάθεια των αγορών και των τιμών αλλά και η σημασία της γεωργίας για τις περιφέρειες της Ευρώπης. Στη διάσκεψη που επισφράγισε τις εργασίες της δημόσιας διαβούλευσης για τη νέα ΚΑΠ, ο Επίτροπος Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης έδωσε τις γενικές κατευθύνσεις της μεταρρύθμισης δηλώνοντας ότι:

«Η νέα ΚΑΠ πρέπει να βρει την κατάλληλη ισορροπία ανάμεσα στις διαφορετικές προτεραιότητες. Η δημόσια στήριξη είναι αυτή που θα μας

επιτρέπει να συμφιλιάσουμε τις οικονομικές, τις περιβαλλοντικές, τις κοινωνικές και τις εδαφικές προτεραιότητες. Η νέα ΚΑΠ θα πρέπει να:

- ενισχύει την ανταγωνιστικότητα και την βιώσιμη γεωργία
- να εξασφαλίζει την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των αγροτών
- να προτρέπει τους αγρότες στην υιοθέτηση καλών γεωργικών πρακτικών
- να διασφαλίζει τη γεωργία και την απασχόληση στην περιφέρεια ιδιαίτερα στις μειονεκτικές περιοχές

Η δημόσια στήριξη πρέπει να κατανέμεται πιο σωστά και πρέπει να είναι εμφανείς στους φορολογούμενους οι λόγοι για τους οποίους παρέχεται. Το ιστορικό μοντέλο με τις στρεβλώσεις που δημιουργεί θα καταργηθεί. Όμως, ισότητα στο ύψος των ενισχύσεων και δικαιοσύνη δεν είναι ταυτόσημα. Πρέπει να υπάρχουν κριτήρια αντικειμενικά και ρεαλιστικά. Ο τύπος της γεωργίας, οι κλιματικές / περιβαλλοντικές συνθήκες και τα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα θα παίζουν ρόλο στο ύψος των ενισχύσεων.

Η δομή της ΚΑΠ με τους δύο πυλώνες θα διατηρηθεί. Ο πρώτος πυλώνας αφορά όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση και είναι η ετήσια ενίσχυση που δίνεται σε όλους τους αγρότες ώστε να αντιμετωπιστούν οι μεγάλες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η ευρωπαϊκή γεωργία.»

Μέσα από τις προτάσεις που τέθηκαν σε διαβούλευση καταγράφονται μερικά βασικά σημεία για μια αποτελεσματική ΚΑΠ μετά 2013 και αναζητούνται επικοδομητικές ιδέες και απόψεις για τη βελτίωση της προτεινόμενης πολιτικής. Αναπτύσσονται αναλυτικά οι εξής ενότητες:

- I. Άμεσες Ενισχύσεις / Πυλώνας 1
- II. Αγροτική Ανάπτυξη / Πυλώνας 2
- III. Οργάνωση των αγορών / Αντιστάθμιση του κινδύνου των τιμών
- IV. Λειτουργία της αλυσίδας εφοδιασμού των αγροδιατροφικών προϊόντων / αγροδιατροφικό μοντέλο

I. Άμεσες Ενισχύσεις / Πυλώνας 1.

Ο πρώτος πυλώνας επιβάλλεται να παραμείνει κοινοτικά χρηματοδοτούμενος. Η εισαγωγή οποιασδήποτε μορφής συγχρηματοδότησης της ΚΑΠ εμπεριέχει τον κίνδυνο επανεθνικοποίησής της αλλά και μιας

επικίνδυνης αλλαγής στη φιλοσοφία της πιο ολοκληρωμένης κοινοτικής πολιτικής, που πρέπει να υπακούει σε κοινούς κανόνες προς όφελος συνολικά της ευρωπαϊκής κοινωνίας και οικονομίας.

Τα **κονδύλια του 1^{ου} πυλώνα δεν πρέπει να μειωθούν** καθώς οι επαναλαμβανόμενες διατροφικές κρίσεις αλλά και η αναμενόμενη αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης για τρόφιμα οδηγούν στην αναγκαιότητα – πέραν της διατροφικής ασφάλειας και επάρκειας- να παραμείνει βιώσιμη η ευρωπαϊκή γεωργία ώστε να αξιοποιήσει τις δυνατότητες στην παγκόσμια αγορά, με ποιοτικά και διαφοροποιημένα προϊόντα, συμβάλλοντας στους νέους ευρωπαϊκούς αναπτυξιακούς στόχους.

Οι άμεσες ενισχύσεις αποτελούν τον κορμό της ΚΑΠ και βασικό δίκτυο ασφαλείας του εισοδήματος των αγροτών. Σε περίπτωση απουσίας μίας τέτοιας βασικής, άμεσης ενίσχυσης του εισοδήματος, πολλοί ευρωπαίοι παραγωγοί θα προχωρούσαν σε εντατικοποίηση των μεθόδων παραγωγής, για να διατηρήσουν το εισόδημά τους ενώ άλλοι απλά θα εγκατέλειπαν τη γεωργία. Το αποτέλεσμα θα ήταν η συγκέντρωση της παραγωγής σε ανταγωνιστικές εκμεταλλεύσεις και περιοχές και λιγότερη συνολικά παραγωγή προϊόντων, αφού οι πολυπληθείς σήμερα μικρές εκμεταλλεύσεις θα αναγκάζονταν να εγκαταλείψουν τη γεωργία. Η συνέπεια θα ήταν η παροχή λιγότερων δημόσιων αγαθών συνολικά (διατροφικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών) και περισσότερες δυσκολίες για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, το ακριβώς αντίθετο δηλαδή από αυτό που έχει θέσει ως στόχο η μελλοντική ΚΑΠ και που αναμένει η κοινωνία από τη γεωργία.

Είναι λοιπόν απαραίτητη η **διατήρηση μίας βασικής άμεσης εισοδηματικής ενίσχυσης**. Η ενίσχυση αυτή θα πρέπει να είναι συνδεδεμένη με την πολλαπλή συμμόρφωση ώστε να διασφαλίζει ένα επίπεδο παροχής δημοσίων αγαθών και ταυτόχρονα να νομιμοποιεί την ύπαρξή της στους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θα πρέπει να αναγνωρίζεται, στο πλαίσιο των άμεσων εισοδηματικών ενισχύσεων, η πρόσθετη προσπάθεια που καταβάλλουν οι γεωργοί για την προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων.

Η **εισαγωγή περιβαλλοντικών κριτηρίων στον υπολογισμό του τελικού ύψους των άμεσων ενισχύσεων** είναι πλέον απαραίτητη. Περιοχές

σημαντικής βιοποικιλότητας (Natura 2000) και Υψηλής Φυσικής Αξίας (HVL) που μεγιστοποιούν την παροχή δημοσίων αγαθών, πρέπει να αντιμετωπίζονται ευνοϊκότερα. Αντίστοιχα πρόσθετη ενίσχυση πρέπει να προβλέπεται για την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων που παράγονται με φιλικές προς το περιβάλλον παραγωγικές διαδικασίες (πχ. βιολογικά προϊόντα ή προϊόντα ολοκληρωμένης διαχείρισης).

Οι περιοχές με έντονο πρόβλημα ερημοποίησης και έλλειψης υδάτινων πόρων και οι αγροτικές εκτάσεις εδαφών χαμηλής οργανικής περιεκτικότητας, οι οποίες συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, θα πρέπει να ενταχθούν σε καθεστώς περιβαλλοντολογικά ευαίσθητων περιοχών. Θα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη η ανάγκη για τη βιωσιμότητα των μικρών και μεσαίων εκτατικών εκμεταλλεύσεων, που έχουν σημαντική συνεισφορά στην απασχόληση, επιβαρύνοντας αναλογικά λιγότερο τον κοινοτικό προϋπολογισμό, με ανάλογες προσαυξήσεις του ύψους των άμεσων εισοδηματικών ενισχύσεων.

Ιδιαίτερη αντιμετώπιση πρέπει να υπάρχει σε **ορεινές, απομακρυσμένες, νησιωτικές και περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα**. Οι περιοχές αυτές είναι λιγότερο ανταγωνιστικές και η γεωργία θα εγκαταλειφθεί αν δεν αντιμετωπιστούν ευνοϊκότερα.

Το πρόβλημα της άνισης κατανομής, πρέπει, επίσης, να τύχει της απαραίτητης προσοχής. Πέραν του συνολικού ύψους των δαπανών της, εξακολουθεί να παρατηρείται η έλλειψη αναλογικότητας μεταξύ αριθμού δικαιούχων και των ενισχύσεων που τους αναλογούν: το 20% των εκμεταλλεύσεων στην ΕΕ εισπράττουν το 80% των επιδοτήσεων. Η σημερινή εφαρμογή της δυναμικής διαφοροποίησης, με βάση την οποία μεταφέρονται ενισχύσεις των γεωργών που εισπράττουν άνω των 5000 € το χρόνο στο δεύτερο πυλώνα, θα πρέπει να βελτιωθεί προς αυτή την κατεύθυνση.

Θα πρέπει να γίνει ένας επαναπροσδιορισμός και μια εξισορρόπηση των άμεσων ενισχύσεων, λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος της εκμετάλλευσης, τον τύπο της ασκούμενης γεωργίας και τους επακόλουθους όρους ανταγωνιστικότητας μεταξύ των εκμεταλλεύσεων στην ΕΕ. Για τις μεγάλες λοιπόν εκμεταλλεύσεις, εντατικής μορφής, **αιτιολογείται να τεθεί ένα όριο**

ενισχύσεων πέραν του οποίου δεν πρέπει να καταβάλλονται άμεσες ενισχύσεις. Οι εκμεταλλεύσεις αυτές είναι ανταγωνιστικές με όρους αγοράς ενώ ταυτόχρονα οι μικρές εκτατικές εκμεταλλεύσεις δικαιούνται μια ευνοϊκότερη μεταχείριση, ώστε να παραμείνουν βιώσιμες, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη και στην απασχόληση και προστατεύοντας το περιβάλλον και τον κοινωνικό ιστό στην ύπαιθρο.

Το υπάρχον σύστημα υπολογισμού της ενιαίας ενίσχυσης θα πρέπει να αναπροσαρμοστεί, ώστε να ανταποκριθεί με επιτυχία στους στόχους της ΚΑΠ «μετά το 2013». Το ιστορικό μοντέλο δημιούργησε αμφιβολίες και στρεβλώσεις, καθώς ανατρέχει σε περιόδους αναφοράς που πλέον έχουν χάσει την σημασία τους ενώ ταυτόχρονα συνεπάγεται μεγάλο διαχειριστικό βάρος. Από ανακοινώσεις της Επιτροπής αλλά και από εκφρασμένες θέσεις κρατών μελών και φορέων για τη μελλοντική ΚΑΠ, μπορεί να εξαχθεί ως συμπέρασμα ότι το ιστορικό μοντέλο τείνει να καταργηθεί.

Η εφαρμογή λοιπόν ενός περιφερειακού μοντέλου, στη θέση του ιστορικού, φαίνεται αναπόφευκτη αλλά και δικαιότερη. Η μετάβαση όμως πρέπει να γίνει με ιδιαίτερη προσοχή γιατί οι επιπτώσεις του στους γεωργούς και στις περιφέρειες της χώρας, μπορεί να είναι μεγάλες. Οι αγρότες έχουν ανάγκη από ένα σταθερό πλαίσιο στήριξης που δεν θα ανατρέπει απότομα τα δεδομένα, δυσχεραίνοντας τον προγραμματισμό και τις επενδύσεις στη γεωργία και απειλώντας τη βιωσιμότητά τους. Τα κριτήρια που θα χρησιμοποιηθούν για τον καθορισμό της έκτασης και του αριθμού των περιφερειών θα καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό την ένταση των επιπτώσεων, ώστε να αποφευχθούν έντονες ανακατατάξεις, που θα απειλούσαν τον παραγωγικό ιστό στις περιφέρειες της χώρας.

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ είναι καλή ευκαιρία για την αναδιανομή και την **κατανομή των πόρων με περισσότερο αποτελεσματικά και αναπτυξιακά κριτήρια**. Οι ενισχύσεις πρέπει να ενθαρρύνουν τη διατήρηση της παραγωγικής δραστηριότητας, παράλληλα με την παροχή δημόσιων αγαθών. Προς την κατεύθυνση αυτή είναι χρήσιμη τόσο η αναθεώρηση των κριτηρίων καθορισμού των δικαιούχων των άμεσων εισοδηματικών ενισχύσεων όσο και η χορήγηση ενισχύσεων για συγκεκριμένες παραγωγικές δραστηριότητες, που

εξυπηρετούν τους επιμέρους στόχους του γεωργικού μοντέλου που επιλέγουν τα κράτη μέλη.

Η κατεύθυνση προς ένα πιο ομοιόμορφο ύψος ενισχύσεων ανάμεσα στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης φαίνεται αναπόφευκτη για λόγους όχι μόνο κοινωνικής δικαιοσύνης αλλά και οικονομικούς, για να παραμείνει η γεωργία βιώσιμη σε όλες τις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από την άλλη πλευρά, **η εφαρμογή ενός ενιαίου επιπέδου στρεμματικής ενίσχυσης σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι κοινωνικά άδικη και ανέφικτη.** Η ευρωπαϊκή γεωργία χαρακτηρίζεται από σημαντικές διαφορές και ανισότητες στη σύνθεση της παραγωγής, στις παραγωγικές δομές και στα επίπεδα ανάπτυξης, με επιπτώσεις στην παραγωγικότητα και στην ανταγωνιστική τους θέση, σε μια αγορά που η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση επέλεξε να την διατηρήσει εν πολλοίς ανοικτή στον παγκόσμιο ανταγωνισμό. Το τελευταίο κύμα διευρύνσεων από το 2004 έως το 2007 αύξησε ακόμα περισσότερο την ανομοιομορφία της ευρωπαϊκής γεωργίας. Αυτή η ποικιλομορφία των τύπων γεωργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαιτεί διαφοροποιημένο –έστω και περισσότερο ομοιόμορφο σε σχέση με το υφιστάμενο- ύψος στρεμματικής ενίσχυσης ανάμεσα στα κράτη μέλη.

Η προσέγγιση του ύψους των ενισχύσεων ανά στρέμμα μεταξύ των κρατών μελών θα οδηγήσει σε επαναπροσδιορισμό του συνολικού ποσού των άμεσων ενισχύσεων που αντιστοιχεί σε κάθε κράτος μέλος. Εξαιρετικά σημαντική για την επιτυχία της μελλοντικής ΚΑΠ είναι η **επιλογή των κριτηρίων που θα χρησιμοποιηθούν για να υπολογιστεί το ύψος των άμεσων εισοδηματικών ενισχύσεων.** Η όποια αναπροσαρμογή θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη της **το προηγούμενο επίπεδο ενισχύσεων,** ώστε να μην διαταράξει σημαντικά το πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργούν οι αγρότες. Για να αποφευχθούν απότομες μεταβολές **η προσαρμογή αυτή πρέπει να γίνει σταδιακά** μέσα σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα. Η εισαγωγή κριτηρίων σχετικών με **το γεωργικό εισόδημα** και η απόκλισή του από το μέσο εισόδημα στο σύνολο της οικονομίας, το εύρος και ο τρόπος που θα γεφυρωθεί η απόσταση μεταξύ της κατάστασης που επικρατεί τώρα και της μελλοντικής, είναι κριτήρια που πρέπει να ληφθούν υπόψη.

Ο υπολογισμός των άμεσων ενισχύσεων θα πρέπει να γίνει με **βάση την επιλέξιμη και όχι τη χρησιμοποιούμενη γεωργική γη**. Η χρήση της «επιλέξιμης γεωργικής γης» για όλα τα κράτη μέλη εξαλείφει διαφορές που έχουν περισσότερο να κάνουν με την χρησιμοποιούμενη κάθε φορά ορολογία. Ειδικότερα για την Ελλάδα, καθώς οι επιλέξιμες εκτάσεις γεωργικής γης είναι σημαντικά μεγαλύτερες από τις χρησιμοποιούμενες, η μέση ενίσχυση ανά εκτάριο εμφανίζεται σημαντικά μειωμένη και περισσότερο συγκρίσιμη και εναρμονισμένη με την μέση ενίσχυση στα άλλα κράτη μέλη, μειώνοντας τους κινδύνους απώλειας κοινοτικών πόρων στο πλαίσιο της αναδιανομής ανάμεσα στα κράτη μέλη.

Στην διαμόρφωση των άμεσων εισοδηματικών ενισχύσεων πρέπει να ληφθεί υπόψη όχι μόνον η αγροτική έκταση αλλά και το **αγροτικό δυναμικό**, η απασχόληση δηλαδή στη γεωργία σε σχέση με το σύνολο της απασχόλησης. Η ΚΑΠ πρέπει να συμβάλει στην διατήρηση της απασχόλησης και να την ενισχύει.

Πρέπει να διευκρινισθεί ο **υπολογισμός των βοσκοτόπων** και η μεταχείρισή τους στο πλαίσιο των άμεσων ενισχύσεων αλλά και να λυθούν τα προβλήματα καθορισμού αυτών των εκτάσεων για λόγους όχι μόνο δημοσιονομικούς αλλά και βιωσιμότητας της ίδιας της ελληνικής κτηνοτροφίας.

Η διαχείριση και η αξιοποίηση των ενισχύσεων μετά το 2013 είναι μία νέα αρχή και ευκαιρία για τον επανακαθορισμό των στόχων και των προοπτικών του πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα της διαχείρισης του παρελθόντος το επιβάλλουν ένα νέο σχεδιασμό ώστε να ανακτήσει η γεωργία ένα σημαντικό μερίδιο στη συνολική οικονομία.

Με βάση τις μέχρι τώρα αναλύσεις σε εθνικό αλλά και σε επίπεδο ΕΕ, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής γεωργίας αλλά και την εμπειρία που της μέχρι τώρα εφαρμογής της ΚΑΠ, πρέπει να διαμορφωθούν εξειδικευμένες προτάσεις για την κατανομή των ενισχύσεων ώστε να συμβάλλουν αποτελεσματικότερα σε αναπτυξιακούς –πέρα από τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς- στόχους.

Πρέπει να υπάρχει ευελιξία ως προς την εφαρμογή του νέου μοντέλου σε εθνικό επίπεδο. Μέσα στο πλαίσιο του συνολικού δημοσιονομικού φακέλου το

κάθε κράτος μέλος πρέπει να έχει την δυνατότητα να προσαρμόζει το νέο μοντέλο στους παραγωγικούς του στόχους, ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι διαφοροποιήσεις στην γεωργία, σε εθνικό επίπεδο.

Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, η εφαρμογή μιας ενιαίας ενίσχυσης για όλη τη χώρα (να θεωρηθεί δηλαδή ολόκληρη η Ελλάδα σαν μια περιφέρεια) δεν φαίνεται εφικτή και σκόπιμη, λόγω της μεγάλης ανομοιομορφίας που υπάρχει ως προς την διάρθρωση του αγροτικού τομέα, την σύνθεση των παραγωγικών μας κλάδων αλλά και την παραγωγικότητα και αποδοτικότητα μεταξύ των διάφορων περιοχών.

Πολλές περιοχές στην Ελλάδα χαρακτηρίζονται από χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, από αναπτυξιακά και δημογραφικά προβλήματα ενώ ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού τους ανήκει στον αγροτικό τομέα. Για να μπορέσουν λοιπόν να ληφθούν υπόψη αυτές οι ιδιαιτερότητες πρέπει να γίνει ένας προσεκτικά μελετημένος διαχωρισμός της χώρας σε περιφέρειες. Ο διαχωρισμός μπορεί να είναι γεωγραφικός, με βάση της 13 περιφέρειες και τις εκάστοτε ιδιαιτερότητες. Μπορεί ακόμη να χρησιμοποιηθεί σαν κριτήριο του διαχωρισμού το είδος της αγροτικής παραγωγής και οι χρήσεις της αγροτικής γης και των βοσκοτόπων.

II. Αγροτική Ανάπτυξη / Πυλώνας 2.

Ο προβληματισμός για την πολιτική αγροτικής ανάπτυξης στο ευρωπαϊκό επίπεδο επικεντρώνεται στην αναγκαιότητα ύπαρξης του 2^{ου} πυλώνα, στη χρηματοδότηση του 2^{ου} πυλώνα, στο συσχετισμό και τις επικαλύψεις με τον 1^ο πυλώνα της ΚΑΠ αλλά και με τις ευρωπαϊκές πολιτικές για τη συνοχή και την περιφερειακή ανάπτυξη και στο περιεχόμενο των ίδιων των προγραμμάτων.

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης συγχρηματοδοτείται από τον κοινοτικό και τους εθνικούς προϋπολογισμούς αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις από τους ίδιους τους γεωργούς. Χρηματοδοτείται, επίσης, σε ένα βαθμό, με τη μεταφορά ενός μέρους των άμεσων ενισχύσεων (δυναμική διαφοροποίηση) του 1ου στο 2ο πυλώνα της ΚΑΠ, μέτρο που σε ένα βαθμό ευνοεί την αναδιανομή των πόρων ανάμεσα στα κράτη μέλη, ανάλογα με το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων και των άμεσων ενισχύσεων που τους αναλογούν. Το

τελευταίο αυτό μέτρο αποτελεί αντικείμενο κριτικής, για ορισμένους που ισχυρίζονται ότι εμποδίζει το μακροχρόνιο προγραμματισμό, που πρέπει να χαρακτηρίζει τη φιλοσοφία των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης.

Η συγχρηματοδότηση που απαιτούν τα μέτρα του 2ου πυλώνα από τους εθνικούς προϋπολογισμούς και τους ενδιαφερόμενους, τα σημαντικά μικρότερα ποσά που διαθέτει ο κοινοτικός προϋπολογισμός σε σχέση με τις άμεσες ενισχύσεις, η έλλειψη στοχευμένης στρατηγικής από τα κράτη μέλη, η πολυπλοκότητα και γραφειοκρατία εξασθενούν πολλές φορές την ελκυστικότητά τους για ορισμένα κράτη μέλη αλλά και για τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις.

Ως προς την **αναγκαιότητα ύπαρξης του 2ου πυλώνα**, η αγροτική ανάπτυξη προωθεί τις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές που επιτρέπουν τη μετάβαση προς μια οικονομία στην ύπαιθρο πιο ευέλικτη και με υψηλότερη προστιθέμενη αξία. Η ευρωπαϊκή πολιτική πρέπει να θέσει τη γεωργία σε κατάσταση που θα της επιτρέψει να παράγει «καλύτερα» και να αξιοποιεί τη θετική συμβολή της στο περιβάλλον και στην πράσινη ανάπτυξη. Η ενίσχυση θεωρείται θετική όταν επιτρέπει καλύτερη στόχευση για μια αειφόρο γεωργία ενσωματώνοντας νέα γνώση και τεχνολογικές καινοτομίες. **Ο ρόλος του 2ου πυλώνα στην επίτευξη αυτών των στόχων είναι ιδιαίτερα σημαντικός.**

Ως προς τη **χρηματοδότηση του 2^{ου} πυλώνα**, στην περίοδο μετά το 2013 ο προϋπολογισμός του 2ου πυλώνα υπάρχουν τάσεις να αυξηθεί με μεταφορά όμως πόρων από τον 1ο πυλώνα. Οι δύο πυλώνες όμως της ΚΑΠ πρέπει να παραμείνουν και να γίνουν περισσότερο συμπληρωματικοί και όχι ανταγωνιστικοί, αφού οι στόχοι τους είναι διαφορετικοί. Η ενίσχυση του προϋπολογισμού του 2^{ου} πυλώνα πρέπει να αναζητηθεί στο συνολικό προϋπολογισμό της ΕΕ και όχι στην αφαίμαξη του 1^{ου} πυλώνα, που ήδη έχει αποδυναμωθεί καλύπτοντας και συμπεριλαμβάνοντας το κόστος της διεύρυνσης της ΕΕ με 12 νέα κράτη μέλη.

Ως προς το συσχετισμό και τις επικαλύψεις με του 2^{ου} με τον 1^ο πυλώνα της ΚΑΠ, τα όποια περιθώρια οριοθέτησης κυρίως των μέτρων για το περιβάλλον και για τις αντισταθμίσεις στους γεωργούς των ορεινών και μειονεκτικών

περιοχών δεν πρέπει να χρησιμοποιηθούν ως πρόσχημα για την αποδυνάμωση του 2^{ου} πυλώνα. Στο πλαίσιο των μέτρων του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης εντάσσεται η διαρθρωτική και επενδυτική πτυχή και το αυξημένο κόστος που συνεπάγεται η εφαρμογή αυτών των πτυχών στις περιοχές που είναι περιβαλλοντικά ευαίσθητες ή έχουν φυσικά μειονεκτήματα.

Ως προς το **συσχετισμό της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης με τις ευρωπαϊκές πολιτικές για τη συνοχή και την περιφερειακή ανάπτυξη, οι σημερινοί άξονες για την ποιότητα ζωής και την ενίσχυση της οικονομικής διαφοροποίησης στην ύπαιθρο αλλά και η σημερινή προσέγγιση Leader, πρέπει να παραμείνουν κομμάτι της ΚΑΠ** καθώς η μεταφορά τους στο ταμείο περιφερειακής ανάπτυξης θα αποδυναμώσει τις αγροτικές περιοχές και θα μειώσει την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής αγροτικής πολιτικής, που κερδίζει δύναμη και συνεκτικότητα από την συνέργια των δύο πυλώνων της. Οι γενικότερες αναπτυξιακές υποδομές στην ύπαιθρο ανήκουν στη δράση των υπόλοιπων ευρωπαϊκών διαρθρωτικών πολιτικών, με τις οποίες θα πρέπει να υπάρχει συνέργεια στο στρατηγικό σχεδιασμό.

Ως προς το **περιεχόμενο των ίδιων των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης**, η εφαρμογή μέτρων του 2ου πυλώνα δίνει το πλεονέκτημα στο κράτος μέλος να εξειδικεύσει τις πολιτικές του προτεραιότητες. Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης θα πρέπει να παίζει σημαντικό ρόλο, συμπληρώνοντας τη διαδικασία αναμόρφωσης της ΚΑΠ και την προσαρμογή της ευρωπαϊκής γεωργίας, επιτρέποντας στα κράτη μέλη να επιλέξουν, τον καταλληλότερο συνδυασμό μέσα από μια παλέτα μέτρων και προτεραιοτήτων, τα οποία θα ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα και θα βελτιώνουν το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές, υλοποιώντας την στρατηγική τους. Τα μέτρα που θα εφαρμοσθούν θα πρέπει να εμφανίζουν τη μεγαλύτερη δυνατή αποτελεσματικότητα, ανά επενδύόμενο € κοινοτικής και εθνικής συμμετοχής.

Απαιτείται **συνεκτικότερη στρατηγική και μεγαλύτερη στόχευση της χρηματοδότησης** ώστε να εξασφαλίζει προστιθέμενη αξία, βελτιώνοντας τις υποδομές και αυξάνοντας την ανταγωνιστικότητα της γεωργίας και κατ' επέκταση την οικονομική θέση των γεωργών. Το πολυσυλλεκτικό γεωργικό μοντέλο μπορεί να δημιουργήσει πραγματικές ευκαιρίες αξιοποιώντας την

τεχνολογία και την καινοτομία, με στόχο την ανταγωνιστικότητα, την ανάπτυξη και την απασχόληση. **Είναι σκόπιμο να εξετασθούν ολοκληρωμένα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης**, που προϋποθέτουν συνέργειες των γεωργών και των φορέων τους, που βελτιώνουν τους όρους παραγωγής και διακίνησης των προϊόντων.

Ιδιαίτερα σημαντική, είναι η αξιοποίηση και η προώθηση των δυνατοτήτων των **ανανεώσιμων πηγών ενέργειας** μέσω των μέτρων του 2^{ου} πυλώνα. Εκτός από την αιολική και την ηλιακή ενέργεια, σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση αυτή, αποτελεί ο τομέας της παραγωγής ενέργειας μέσω της βιομάζας που προέρχεται από τα εναπομείναντα ανεκμετάλλευτα υπολείμματα των καλλιεργειών, του βιοαερίου και των οργανικών αποβλήτων. Πολλά υποσχόμενη, ιδιαίτερα για την χώρα μας είναι, είναι η διατήρηση και αξιοποίηση οριακών εδαφών και εδαφών σε αγρανάπαυση με ενεργειακές καλλιέργειες (π.χ. αγριοαγγινάρα).

Αποτελεί πρόκληση για την περιφερειακή ανάπτυξη η **δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος άσκησης της γεωργίας**, με επενδύσεις στις νέες τεχνολογίες, ικανού να υποστηρίξει την προσαρμογή στις νέες απαιτήσεις. Ενός περιβάλλοντος που συνδυάζει τη γνώση, την εκπαίδευση και την κατάρτιση, την πρόσβαση στην πληροφορία, αλλά και την πρόσβαση στην αγορά. Να συνδεθεί η ύπαιθρος με δίκτυα. Να μειωθεί η απομόνωσή της, να δημιουργηθούν νέες αναπτυξιακές ευκαιρίες, να διευκολυνθεί μια περισσότερο αποδοτική εγκατάσταση των επενδύσεων. Να ενισχυθεί η επιχειρηματικότητα κυρίως των νέων.

Στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο 2007-2013, οι πόροι του προϋπολογισμού για την προστασία του αγροτικού περιβάλλοντος είναι περιορισμένοι. Ως αποτέλεσμα, ο 2ος πυλώνας δεν διαθέτει το απαραίτητο εύρος στήριξης των εκμεταλλεύσεων ώστε να αλλάξουν τις πρακτικές ή να ευνοηθεί ο φιλοπεριβαλλοντικός προσανατολισμός των συστημάτων παραγωγής. Τα υπάρχοντα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα, θεωρούνται από πολλούς, ως δαπανηρά στην εφαρμογή τους, χαμηλής αποτελεσματικότητας και κατακρίνονται για τον ελλιπή έλεγχο των δαπανών και την διοικητική πολυπλοκότητα του μηχανισμού τους.

Καθίσταται λοιπόν, απαραίτητη η **ενίσχυση των φιλοπεριβαλλοντικών μέτρων**, με σκοπό να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητά τους και η θετική τους επίδραση στο περιβάλλον. Είναι επίσης σημαντικό στα επενδυτικά σχέδια για τη βελτίωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων να είναι επιλέξιμες οι επενδύσεις για την παραγωγή δημόσιων αγαθών, που σε πολλές περιπτώσεις απαιτεί την δημιουργία υποδομών σε ατομικό ή και συλλογικό επίπεδο.

Τα **κίνητρα των επενδύσεων στην εκμετάλλευση** πρέπει να στοχεύουν στην ενίσχυση των οικογενειακής μορφής εκμεταλλεύσεων ώστε να διαμορφώσουν ένα ικανοποιητικό εισόδημα προερχόμενο από την γεωργική δραστηριότητα, με τη μικρότερη δυνατή εξάρτηση από τις άμεσες επιδοτήσεις. Συνεπώς ο πληθυσμός «στόχος» του μέτρου θα πρέπει να είναι κυρίως οι εν δυνάμει βιώσιμες εκμεταλλεύσεις, οι οποίες στην λήξη του επενδυτικού τους προγράμματος θα πρέπει να γίνουν οικονομικά βιώσιμες και ανταγωνιστικές. Οι επενδύσεις θα πρέπει να κυρίως να αφορούν στην παραγωγή προϊόντων που έχουν ικανοποιητική ζήτηση στην αγορά, την αναδιάρθρωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε νέα καινοτόμα παραγωγικά συστήματα προσαρμοσμένα στις σύγχρονες προκλήσεις και την ζήτηση. Κατά προτεραιότητα θα πρέπει να εντάσσονται σχέδια των γεωργών που συμμετέχουν σε συλλογικές προσπάθειες εμπορίας των παραγόμενων προϊόντων, ή διαθέτουν μακροχρόνια συμβόλαια αγοράς των προϊόντων τους ή σχετίζονται με επενδύσεις που αφορούν την πράσινη ανάπτυξη.:

Ειδικότερα σε ότι αφορά στους **νέους γεωργούς**, θεωρείται πιο ουσιαστική η κατά προτεραιότητα και με ευνοϊκότερους όρους χρηματοδότηση των επενδυτικών τους σχεδίων. Μια ειδική κατηγορία «νέων γεωργών», δηλαδή εργαζομένων στις αστικές περιοχές που χάνουν την εργασίας τους λόγω της οικονομικής κρίσης, επίσης πρέπει να έχουν την δυνατότητα να εντάσσονται στο μέτρο, έστω με χαμηλού μεγέθους προϋπολογισμό. Θα πρέπει επίσης να διερευνηθούν οι αρνητικές επιπτώσεις του ιστορικού μοντέλου των άμεσων ενισχύσεων στην εγκατάσταση νέων αγροτών.

Για την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των πόρων, πρέπει να αξιοποιηθεί η συνέργια και η **συμπληρωματικότητα μεταξύ των διαφορετικών αξόνων του 2ου πυλώνα**, επικεντρώνοντας στις μικρές και μεσαίες εκμεταλλεύσεις,

στα ομαδικά σχήματα των παραγωγών και στις δικτυώσεις. Απαιτείται κατάλληλη προσαρμογή των επενδύσεων προς ένα τέτοιο σύνθετο στόχο. Προτεραιότητα πρέπει να δοθεί σε σχέδια και δράσεις που ενσωματώνουν πολλαπλούς στόχους της αγροτικής πολιτικής.

Τέλος πρέπει να απλοποιηθούν και να γίνουν πιο αποτελεσματικές και σαφείς οι διαδικασίες για την υποβολή, την αξιολόγηση, την έγκριση, την υλοποίηση, την παραλαβή και την έγκαιρη χρηματοδότηση των επενδύσεων.

III. Οργάνωση των Αγορών / Αντιστάθμιση του Κινδύνου των Τιμών.

Η οργάνωση των αγροτικών αγορών αποτελεί έναν από τους στόχους της ΚΑΠ σύμφωνα με τις Συνθήκες. Και βασικός στόχος της ευρωπαϊκής γεωργίας δεν μπορεί να είναι άλλος από την παραγωγή προϊόντων, για την εξασφάλιση ενός επαρκούς επιπέδου εφοδιασμού της αγοράς με ποιοτικά και ασφαλή τρόφιμα. Ο κρισιμότερος παράγοντας για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι η κατά το δυνατό σταθεροποίηση των γεωργικών αγορών στο εσωτερικό της Ένωσης και η εξασφάλιση ενός επαρκούς εισοδήματος για τον κοινοτικό παραγωγό.

Μετά από τη μεταρρύθμιση του 1992, αυτός ο στόχος έχει έντονα αμφισβητηθεί. Από το 2003, η ΚΑΠ τείνει να γίνει πολιτική στήριξης του αγροτικού εισοδήματος μέσω των άμεσων ενισχύσεων, αντικαθιστώντας πολιτικές και μέτρα ρύθμισης των αγορών, που ενεργοποιούνταν αυτόματα, κυρίως σε περιόδους κρίσης. Έτσι, τη στήριξη της γεωργίας αναλαμβάνουν σήμερα οι φορολογούμενοι (που χρηματοδοτούν τον κοινοτικό προϋπολογισμό), υποκαθιστώντας τη στήριξη μέσω των καταναλωτών, που καλούνταν να καταβάλλουν τις εγγυημένα υψηλότερες κοινοτικές τιμές παραγωγού στο πλαίσιο της προηγούμενης ΚΑΠ.

Είναι γεγονός πάντως ότι η στροφή της σημερινής ΚΑΠ προς την αγορά και τον έντονο ανταγωνισμό από εισαγόμενα προϊόντα, η φιλελευθεροποίηση των γεωργικών αγορών, χωρίς να συνοδεύεται από εργαλεία ρύθμισης και σταθεροποίησης, έχει οδηγήσει **στην αστάθεια των τιμών των γεωργικών προϊόντων και τη μείωση των αγροτικών εισοδημάτων**. Τυπικό παράδειγμα η πτώση των τιμών που ακολούθησε την οικονομική και διατροφική κρίση του

2007/08, που οδήγησε σε διψήφια ποσοστά μείωσης των εισοδημάτων στην ΕΕ.

Οι βασικές προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπίσει η μελλοντική ΚΑΠ είναι οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και της διαχρονικής υποβάθμισης του περιβάλλοντος, η οικονομική κρίση που συνεπάγεται μείωση της κατανάλωσης, η αύξηση της ανεργίας, ο περιορισμός της πρόσβασης σε πιστώσεις και η αυξανόμενη αστάθεια των τιμών και η παγκόσμια οικονομική κρίση.

Για όλους αυτούς τους λόγους, πρέπει να εξασφαλιστούν τα κατάλληλα εργαλεία ρύθμισης των αγορών στο 1ο πυλώνα της ΚΑΠ μετά το 2013 και η επαρκής χρηματοδότησή τους, για την σταθεροποίηση της κοινοτικής αγοράς και την αποτελεσματική προστασία του γεωργικού εισοδήματος. Ένα ταμείο πρόληψης και διαχείρισης κρίσεων, ένας αποτελεσματικός μηχανισμός παρέμβασης και αποθεματοποίησης σε περιόδους παρατεταμένης πτώσης των τιμών, ρήτρες διασφάλισης από εισαγωγές στις ίδιες περιόδους είναι μέτρα που η συμπερίληψή τους στον 1^ο πυλώνα της ΚΑΠ κρίνεται απαραίτητη.

Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι η διαχείριση των αγορών θα μπορούσε να περιοριστεί σε συστήματα γεωργικής ασφάλισης και στην ενθάρρυνση (χρηματοδοτική) των αγροτών να προχωρούν σε ιδιωτική κάλυψη του κινδύνου. Αντίθετα, άλλοι υποστηρίζουν μια ΚΑΠ που θα σταθεροποιεί τις αγορές, αντιμετωπίζοντας την έντονη διακύμανση των τιμών, προς όφελος των παραγωγών και των καταναλωτών.

Από ορισμένους υποστηρίζεται ότι χρήση παραγώγων (derivatives) μπορεί επίσης να βοηθήσει στην αντιστάθμιση του κινδύνου των τιμών. Αφορά τα προϊόντα με μεγάλη διεθνή εμπορευσιμότητα (π.χ. σιτάρι) και απαιτεί την δημιουργία Χρηματιστηρίων Εμπορευμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ένας τέτοιος σχεδιασμός των αγορών αυτών θα απαιτούσε ιδιαίτερη προσοχή, ενώ παράλληλα θα πρέπει να υπάρχει αποτελεσματική επίβλεψή τους και παρέμβαση σε περίπτωση που χρησιμοποιούνται για κερδοσκοπικά παιχνίδια.

Τα παράγωγα εμπορευμάτων είναι εργαλεία που επιτρέπουν σε κάποιον να αγοράσει ή να πουλήσει το εμπόρευμα (υποκείμενο τίτλο) σε μια μελλοντική χρονική στιγμή, σε τιμή που καθορίζεται σήμερα. Οι συναλλαγές σε

συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης δίνουν τη δυνατότητα να μοιραστεί ο κίνδυνος σε ένα αριθμό συμβαλλομένων. Το κυρίαρχο στοιχείο στις μελλοντικές αγορές είναι ότι οι ευκαιρίες για κέρδος και οι κίνδυνοι ζημίας που υπονοούνται με την ιδιοκτησία ενός τίτλου, μπορούν να συναλλάσσονται ανεξάρτητα από τον αντίστοιχο τίτλο. Κατά συνέπεια η αγορά παραγώγων μπορεί επίσης να αναφερθεί ως «αγορά για τη διαχείριση κινδύνου στην τρέχουσα αγορά».

IV. Αλυσίδα Εφοδιασμού Αγροδιατροφικών Προϊόντων / Αγροδιατροφικό Μοντέλο.

Η ευρωπαϊκή αντίληψη του διατροφικού μοντέλου σημαίνει μια πραγματική διατροφική πολιτική που καταπολεμά τις διατροφικές ανεπάρκειες και τις ασθένειες που συνδέονται με την διατροφική αφθονία, που προτείνει λύσεις για τα μειονεκτικά τμήματα του πληθυσμού, που δεν έχουν πρόσβαση σε ένα ισορροπημένο καθεστώς διατροφής, που προωθεί μια διατροφική εκπαίδευση προσανατολισμένη στην ποιότητα και η οποία συμφιλιώνεται με τις ευρωπαϊκές διατροφικές κουλτούρες. Η διατροφική επάρκεια και ασφάλεια της Ε.Ε. στα βασικά προϊόντα συνιστά στρατηγική επιλογή.

Η αλυσίδα εφοδιασμού αγροδιατροφικών προϊόντων αποτελεί τον καίριο κρίκο για την βιωσιμότητα όχι μόνο της γεωργίας αλλά της οικονομίας στο σύνολό της. Η ομαλή λειτουργία όλης της αγροδιατροφικής αλυσίδας από το γεωργό έως τον καταναλωτή, προσφέρει εγγύηση για την διατήρηση χιλιάδων θέσεων εργασίας σε ένα ανταγωνιστικό και ασταθές περιβάλλον.

Σε ότι αφορά την Ελλάδα, ο μεταποιητικός τομέας των αγροδιατροφικών προϊόντων πέρα του ότι είναι ένας από τους σημαντικότερους κλάδους της Ελληνικής μεταποιητικής βιομηχανίας, στηρίζεται ως επί το πλείστον σε εγχώριες πρώτες ύλες, ενισχύοντας τους δεσμούς με τον πρωτογενή τομέα.

Η αγροδιατροφική αλυσίδα στην Ελλάδα όμως φαίνεται να αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα:

- Έλλειψη αποτελεσματικής συνεργασίας και κατανόησης ανάμεσα στους κρίκους της αγροδιατροφικής αλυσίδας: Η σωστή συνεργασία ανάμεσα στους παραγωγούς και τους μεταποιητές μπορεί να

εξασφαλίσει συνέχεια και συνέπεια στην τροφοδοσία με προϊόντα που καλύπτουν τις απαιτήσεις της αγοράς και έχουν συγκεκριμένα και σταθερά οργανοληπτικά χαρακτηριστικά.

- Μειωμένη διαπραγματευτική δύναμη των αγροτών-παραγωγών αγροτικών προϊόντων: Συνέπεια της μειωμένης διαπραγματευτικής δύναμης των αγροτών-παραγωγών αγροτικών προϊόντων, είναι η πώληση των προϊόντων τους σε πολύ χαμηλές τιμές σε σχέση με τις τιμές που πληρώνει ο καταναλωτής και κατ' επέκταση η απώλεια εισοδήματος με παράλληλη επιβάρυνση των καταναλωτών.
- Σημαντικό πρόβλημα στην αγροδιατροφική αλυσίδα είναι οι μεταφορές, κυρίως λόγω του υψηλού κόστους, και της ανομοιομορφίας στην τροφοδοσία του συνόλου της αγοράς.
- Ο αυξημένος βαθμός μονοπωλιακής δύναμης της Ελληνικής βιομηχανίας τροφίμων και ποτών και υψηλή συγκέντρωση του λιανικού εμπορίου. Η μονοπωλιακή δύναμη οδηγεί σε περιορισμούς στην παραγόμενη ποσότητα, επιβάλλοντας υψηλότερες τιμές στους καταναλωτές και δημιουργώντας υψηλά κέρδη στους μεταποιητές και στο λιανικό εμπόριο. Συνέπεια της κατάστασης αυτής είναι η μείωση της κοινωνικής ευημερίας σε σχέση με την ανταγωνιστική περίπτωση, εις βάρος των ακραίων κρίκων της αλυσίδας, αφού οι παραγωγοί και οι καταναλωτές αδυνατούν να επηρεάσουν το άνοιγμα της ψαλίδας.

Για την αντιμετώπιση της κατάστασης σε ευρωπαϊκό επίπεδο χρειάζονται μέτρα για τη συγκέντρωση της παραγωγής, τη διαφάνεια των αγορών και την δημιουργία ισορροπημένων σχέσεων στην αγροδιατροφική αλυσίδα, εμποδίζοντας αθέμιτες πρακτικές και ενθαρρύνοντας μια πιο δίκαιη κατανομή των περιθωρίων κέρδους.

Προς την κατεύθυνση αυτή θα συνέβαλαν κοινοτικές πρωτοβουλίες που θα καταστήσουν δυνατή:

- Την δημιουργία ενός **ευρωπαϊκού συστήματος παρακολούθησης** της αγοράς, των τιμών των αγροδιατροφικών προϊόντων και των εισροών.

- Την διασφάλιση από τις εθνικές και ευρωπαϊκές Αρχές ανταγωνισμού, του σεβασμού των κανόνων σχετικά με τη **διαφάνεια στην τιμολόγηση και τα κέρδη, σε όλο το μήκος της αλυσίδας.**
- Τη **δημιουργία ηλεκτρονικής πανευρωπαϊκής βάσης δεδομένων** για τη διάρθρωση του κόστους των εισροών, προσβάσιμη σε όλους τους πολίτες.
- Την **θέσπιση μηχανισμών** για την καταπολέμηση της κερδοσκοπίας και την διαμόρφωση κανόνων στις χρηματιστηριακές αγορές παραγώγων σχετικά με τα γεωργικά προϊόντα.
- Την **προώθηση των τοπικών προϊόντων** και την αποτελεσματική στήριξη των παραδοσιακών αγορών.
- Την ενθάρρυνση οργανωτικών σχημάτων των παραγωγών για τη συγκέντρωση της προσφοράς και τη οριοθέτηση ευνοϊκότερων όρων διαπραγμάτευσης και τη θεσμοθέτηση κανόνων σχετικά με τις διεπαγγελματικές σχέσεις. **Η προώθηση της συμβολαιακής γεωργίας** μπορεί επίσης να μειώσει την αστάθεια των τιμών για τους παραγωγούς και να τους εξασφαλίσει σταθερό εισόδημα ώστε να αναπτύξουν απρόσκοπτα τις επενδυτικές τους πρωτοβουλίες.
- Δημιουργία **συστήματος κυρώσεων** για αθέτηση συμφωνιών και παράνομες πρακτικές.
- Την μεγαλύτερη διαφοροποίηση των προϊόντων και την προώθηση μιας **ειδικής ευρωπαϊκής ετικέτας** η οποία θα συνυπάρχει με τις επιμέρους ενδείξεις ποιότητας, περιφερειακών επώνυμων προϊόντων.
- Την **ιχνηλασιμότητα (traceability)** στα προϊόντα και την καταγραφή του συνόλου των συναλλαγών (transactions) κατά τη διακίνηση των προϊόντων μέσα σε ολόκληρη την αλυσίδα.
- Η αντιστάθμιση του κινδύνου των τιμών μπορεί να γίνει με τη δημιουργία **τοπικών αγορών δημοπράτησης γεωργικών προϊόντων.** Σε συνεργασία με τοπικούς φορείς σε κάθε περιφέρεια προτείνεται η δημιουργία μιας κεντρικής αγοράς όπου θα συγκεντρώνονται και θα δημοπρατούνται τα κύρια τοπικά αγροτικά προϊόντα. Η λειτουργία

τέτοιων αγορών, θα συντελέσει στην αύξηση της διαπραγματευτικής δύναμης των παραγωγών, θα μειώσει τα φαινόμενα εκμετάλλευσης μικρών παραγωγών από χονδρέμπορους και λιανέμπορους και θα συμβάλλει αποφασιστικά στη διαφάνεια των συναλλαγών κατά μήκος της εμπορικής αλυσίδας.

Κεφάλαιο 3

Ολοκληρωμένη ανάπτυξη στον αγροτικό τομέα.

3.1. Η έννοια της ανάπτυξης.

Σύμφωνα με την κρατούσα αντίληψη, με τον όρο «ανάπτυξη» νοείται η συγκέντρωση κεφαλαίου και παραγωγικών συντελεστών. Αναπτυγμένος στις ημέρες μας θεωρείται ο στρατιωτικά και οικονομικά ισχυρός, ο έχων και κατέχων συντελεστές παραγωγής και ο τεχνολογικά αυτάρκης, ο ικανός για δημιουργία προϊόντων και υπηρεσιών με την εκμετάλλευση ίδιων πόρων και διαθεσίμων, ο οικονομικά ανεξάρτητος, αυτός που με την επεκτατική του πολιτική και στρατιωτική κυριαρχία συγκεντρώνει στις τάξεις του όλο και περισσότερο φυσικό πλούτο τον οποίο θα είναι σε θέση να εκμεταλλεύεται, τις περισσότερες φορές άκρατα και αλόγιστα, για μεγιστοποίηση του κέρδους.

Η διάσταση της οικονομίας και της αύξησης, μέχρι του σημείου της άκρατης μεγέθυνσης, κυριαρχεί στους περισσότερους ορισμούς που δίνονται για την «ανάπτυξη» στη διεθνή βιβλιογραφία. Έτσι, ως «ανάπτυξη» νοείται «...*μια διαδικασία ποιοτικού μετασχηματισμού μιας οικονομίας και κοινωνίας που οδηγεί σε μια νέα διάρθρωση και συνοδεύεται από **αύξηση των εισοδημάτων των μελών της κοινωνίας αυτής...***» (Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 1999)

Όσον αφορά ειδικά στον αγροτικό χώρο, ως ανάπτυξη νοείται «...*κάθε ποιοτική μεταβολή που συντελείται σε ένα γεωγραφικό αγροτικό χώρο μετασχηματίζοντας με τέτοιο τρόπο την οικονομική και κοινωνική διάρθρωση, οδηγεί σε **αύξηση των εισοδημάτων των κατοίκων και βελτίωση της ποιότητας***»

*ζωής τους. Η ανάπτυξη αυτή μπορεί να είναι κλαδική ή ολοκληρωμένη... »
(Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 1999)*

Είναι φανερό ότι ως μοναδικό κριτήριο για την αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής φέρεται η αύξηση των εισοδημάτων, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα δυσμενή τις περισσότερες φορές αποτελέσματα που αυτή η συγκεντροποίηση του κεφαλαίου μπορεί να επιφέρει. Μια από τις βασικότερες συνιστώσες της ανάπτυξης, σύμφωνα με την κρατούσα αντίληψη, είναι η «άριστη» διαχείριση, με την έννοια της εκμετάλλευσης, των «συντελεστών παραγωγής», δηλαδή των φυσικών πόρων, της εργασίας και του κεφαλαίου, με τη στενή τους έννοια, σε όλους τους τομείς παραγωγής. Αντίθετα με την κρατούσα άποψη, ορίζεται με τον πιο έκδηλο τρόπο ότι «...”Ανάπτυξη” είναι μια καινούργια ισορροπία συστημάτων και σχέσεων παραγωγής, απασχόλησης, κατανάλωσης και χρήσεων γης, η οποία θεωρείται “καλύτερη” από την προηγούμενη, “αποδοτικότερη” και “πλέον συμφέρουσα” για τις δυνάμεις που βρίσκονται στην εξουσία και την μέση κοινωνική συνείδηση, στην κάθε φορά δυναμική της ισορροπία, στο συγκεκριμένο χώρο και χρόνο και στο συγκεκριμένο ευρύτερο πολιτικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και φυσικό τους περιβάλλον, τοπικό, εθνικό, υπερεθνικό ή/και πλανητικό...» (Ρόκος, 1998).

3.2. Φυσικά διαθέσιμα -αειφορική ανάπτυξη και περιβάλλον .

Η γοητευτική υπόσχεση για απελευθέρωση της κοινωνίας από την περιορισμένη διαθεσιμότητα των προϊόντων της γης είχε σαν αποτέλεσμα τη στροφή της ανθρώπινης δραστηριότητας στην ανάπτυξη της τεχνολογίας και του κεφαλαίου, με απώτερο στόχο να δοθεί τέλος στην έλλειψη και στον αγώνα για επιβίωση, γεγονός που οδήγησε στην όλο και περισσότερο εντεινόμενη εκμετάλλευση των φυσικών διαθεσίμων (V. Shiva, 1992). Η προσήλωση στα τεχνολογικά «θαύματα», παράλληλα με την ανάγκη του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού για όλο και μεγαλύτερη εκμετάλλευση των φυσικών διαθεσίμων, οδήγησε οικονομολόγους να διατυπώσουν σχετικές θεωρίες για την μη αναγκαιότητα ύπαρξης φυσικών διαθεσίμων. Στον Robert Solow, καθηγητή Οικονομίας στο M.I.T., απονεμήθηκε το 1987 το βραβείο

Nobel Οικονομίας για την εκπληκτική του θεωρία ότι ‘‘Ο κόσμος μπορεί να συνεχίσει χωρίς φυσικά διαθέσιμα, η εξάντληση των οποίων είναι απλά ένα γεγονός, όχι καταστροφή’’.

Βασισμένος σε θεωρίες όπως αυτή του Solow, ο αναπτυσσόμενος καπιταλισμός, έχοντας ως όραμα την αέναη παραγωγή μέσω της τεχνολογικής εξέλιξης, συνέχισε για δεκαετίες την εκμετάλλευση των φυσικών διαθεσίμων, πραγματοποιώντας τη μετεξέλιξή του από στρατιωτικό, σε ένα νέο, οικονομικό - αποικιοκρατικό κατεστημένο. Την περίοδο που ακολούθησε, ειδικότερα στις δεκαετίες 1970 και 1980, έγινε πασιφανές σε κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο ότι η αύξηση του πληθυσμού, η φτώχεια και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με την έλλειψη φυσικών διαθεσίμων αυξάνονταν σε ρυθμούς που δεν ήταν δυνατόν να συνεχιστούν.

Κυριότερες εκδόσεις που αναγνώρισαν και ανέδειξαν το πρόβλημα ήταν κατ’ αρχήν «Η Τραγωδία των Κοινών» του Garret Hardin, καθώς επίσης και «τα Όρια στην Ανάπτυξη» από τη Λέσχη της Ρώμης (the Club of Rome – CoR) που προκάλεσαν θαυμασμό και κατάπληξη στην επιστημονική και ερευνητική κοινότητα. Σε δοκίμιό του, ο Hardin (1968) αναφέρει:

«...Υπάρχει ένα σύνολο προβλημάτων για τα οποία δεν υπάρχει λύση...το σύνολο αυτό έχει πολλά μέλη... Η θέση μου είναι ότι το πρόβλημα του υπερπληθυσμού αποτελεί μέλος αυτού του συνόλου. Είναι δίκαιο το να υποστηριχθεί ότι οι άνθρωποι που αγωνιούν για το πρόβλημα του υπερπληθυσμού προσπαθούν να βρουν ένα τρόπο για να διώξουν τα φαντάσματα αυτού του προβλήματος, χωρίς όμως οι ίδιοι να εγκαταλείψουν κανένα από τα προνόμια που απολαμβάνουν. Πιστεύουν ότι με το να οργάνουν τις θάλασσες ή να παράγουν νέες ποικιλίες σιταριού (με το να εκμεταλλεύονται τα φυσικά διαθέσιμα)μπορούν να επιλύσουν το πρόβλημα – τεχνικά.

Προσπαθώ να αποδείξω με το δοκίμιο αυτό ότι η λύση που επιζητούν δεν είναι δυνατόν να βρεθεί έτσι. Το πρόβλημα δεν μπορεί να λυθεί με τη βοήθεια της τεχνολογίας, όπως ακριβώς δεν μπορεί να επιλυθεί το πρόβλημα του να κερδίσει κανείς στο παιχνίδι της τρίλιζας !»

Το 1972, μια ερευνητική ομάδα του Ινστιτούτου Τεχνολογίας της Μασαχουσέτης με το άρθρο της «Όρια στην Ανάπτυξη», φθάνει σε δύο σημαντικά συμπεράσματα:

Εάν η οικονομική ανάπτυξη συνεχιστεί με τον τρόπο που επιτυγχάνεται μέχρι σήμερα, τα μη ανανεώσιμα φυσικά διαθέσιμα θα έχουν εξαντληθεί πριν από το έτος 2072, με πιο πιθανό σενάριο «...μια μάλλον απότομη και ανεξέλεγκτη υποβάθμιση τόσο στον πληθυσμό, όσο και στη βιομηχανική δυναμική...».

Αποσπασματικές προσπάθειες για να δοθούν λύσεις σε επί μέρους προβλήματα, είναι καταδικασμένες σε αποτυχία. Για παράδειγμα οι συγγραφείς της μελέτης υποθέτουν διπλάσια βάση φυσικών διαθεσίμων και επιτρέπουν στο μοντέλο τους να κατευθυνθεί προς ένα νέο σενάριο βασισμένο σε αυτό το υψηλότερο επίπεδο διαθεσίμων. Η κατάρρευση του συστήματος πλέον εδώ συμβαίνει λόγω της μόλυνσης αντί για την εξάντληση των διαθεσίμων.

Για λόγους επιβίωσης του συστήματος η εφαρμογή της «Αένας / Αειφόρου / Βιώσιμης Ανάπτυξης» ήταν επιτακτική, μια πολιτική περισσότερο για την αποφυγή της καταστροφής του καπιταλιστικού συστήματος αυτού καθ' αυτού. Το επίθετο «αιφορικός» (sustainable) άρχισε να κάνει την εμφάνισή του και να μετατρέπει την ορολογία. Η λέξη πήρε την εννοιολογική της σημασία από τον όρο «sustained yield» (Bartlett, 1994) (=παρατεινόμενη απόδοση) που χρησιμοποιείται για να περιγράψει αγροτικές και δασοπονικές διεργασίες, στις περιπτώσεις εκείνες που αυτές σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να συνεχίζονται απεριόριστα. Η εισαγωγή στην ορολογία του επιθέτου «αιφορικός» ανακούφισε και αποκατέστησε την εμπιστοσύνη όσων είχαν κλονισθεί από την πιθανότητα «...να υπάρχουν όρια». Έτσι, η λέξη εφαρμόστηκε σε πολλές περιοχές της επιστήμης, και με λιγότερο ακριβές νόημα, μετατρέποντας πολλούς όρους, όπως για παράδειγμα οι αγγλικές λέξεις «development» και «growth» έγιναν «sustainable development / growth». Όπως αναφέρει ο A. Bartlett στο δοκίμιό του Reflections on Sustainability, Population Growth and the Environment (1994):

«...ακόμη και πολιτικοί αρχηγοί έρχονται να χρησιμοποιήσουν τον όρο, περιγράφοντας τους στόχους τους, ενώ παράλληλα εργάζονται σκληρά για να δημιουργήσουν περισσότερες θέσεις εργασίας, να αυξήσουν τον πληθυσμό,

καθώς επίσης και τους ρυθμούς κατανάλωσης της ενέργειας και των φυσικών διαθεσίμων. Όπως και η «Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων» και χωρίς κανένα σεβασμό στην εννοιολογική ακρίβεια και συνέπεια, το επίθετο «αιεφορικός» μοιάζει να έχει επανα-προσδιορισθεί κατάλληλα, για να εξυπηρετήσει πλείστα όσα ευχολόγια...» και να επιτρέψει τη συνεχή εκμετάλλευση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος σε πλήρη αρμονία με την επιβραβευμένη θεωρία του R. Solow.

Κατά συνέπεια, ο προβληματισμός που προκλήθηκε εξαιτίας της λεηλασίας των κοινών φυσικών διαθεσίμων είχε σαν αποτέλεσμα τη σχηματοποίηση μιας συγκεκριμένης αναπτυξιακής πολιτικής και οδηγίας με την οποία επιχειρήθηκε – και επιχειρείται ακόμη και σήμερα – η διατήρηση των διαθεσίμων και για τις επόμενες / επερχόμενες γενεές. Στο κέντρο της πολιτικής αυτής, που ονομάστηκε βιώσιμη ή αιεφόρος ανάπτυξη, θα βρούμε και την έννοια – κλειδί της εννοιολογικής της σημασίας. Η βιώσιμη ή αιεφόρος ανάπτυξη κατέστη σαφής και εφαρμόσιμη στο πεδίο των οικονομικών και κοινωνιολογικών μελετών του περιβάλλοντος μετά τη δημοσίευση της έκθεσης Brundtland το 1987, σύμφωνα με την οποία ως βιώσιμη ανάπτυξη ορίζεται:

«... η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακυβεύει την ικανότητα των επόμενων γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες»

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίδεται στην έκθεση Brundtland των Ενωμένων Εθνών, η αιεφόρος ανάπτυξη συμπεριλαμβάνει αφενός την οικονομική ανάπτυξη, που αφορά πρακτικές εκμετάλλευσης των υφιστάμενων διαθεσίμων τέτοιες ώστε να μην τα εξαντλεί και αφετέρου μια ισόρροπη χωρική ανάπτυξη. Αυτό σημαίνει ειδικότερα ότι οι κοινωνικές και οικονομικές απαιτήσεις στο χώρο θα πρέπει να είναι συμβατές με τις οικολογικές και πολιτιστικές λειτουργίες του, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό σε μια αιεφόρο, ισορροπημένη χωρική ανάπτυξη σε εκτενή χωρικά σύνολα. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις, η Ευρωπαϊκή Ένωση διακηρύσσει τη σταδιακή μεταβολή της από μια οικονομική σε μια περιβαλλοντική και τελικά σε μια κοινωνική ένωση, διαφυλάσσοντας ταυτόχρονα την πολυμορφία των περιφερειών της (<http://www.oke.gr/greek/oke19.htm>), με βασικό εργαλείο το τρίγωνο των

κύριων στόχων της ευρωπαϊκής πολιτικής στο οποίο συμφώνησαν ήδη από το 1994 οι αρμόδιοι υπουργοί χωροταξίας:

- οικονομική και κοινωνική συνοχή,
- προστασία των φυσικών διαθεσίμων και της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και
- περισσότερο ισόρροπη ανταγωνιστικότητα του ευρωπαϊκού χώρου.

Στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης, σαν απόρροια των περιβαλλοντικών και όχι μόνο προβλημάτων που τέθηκαν ένεκα της άκρατης οικονομικής μεγέθυνσης, συντάχθηκε το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (Σ.Α.Κ.Χ.), το οποίο αποσκοπεί στην επίτευξη μιας «ισόρροπης και αειφόρου ανάπτυξης μέσω της ενίσχυσης της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής», σύμφωνα με τους στόχους που οριοθετούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το σχέδιο αυτό στοχεύει στην ανάπτυξη ενός ισόρροπου και πολυκεντρικού αστικού συστήματος και μιας νέας σχέσης πόλης - υπαίθρου αφενός, αλλά και στην εξασφάλιση ισότητας πρόσβασης στις υποδομές και στη γνώση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1997, 1999).

Σύμφωνα με το Συμβούλιο Αγροτικής Πολιτικής (1998) επίσης, «... ο *απώτερος στόχος της αγροπεριβαλλοντικής πολιτικής είναι η αειφορία (ή σύμφωνα με άλλο ορισμό η «βιώσιμη ανάπτυξη»)*. Ως *αειφόρος ανάπτυξη μιας οικονομικά ανταγωνιστικής γεωργίας θεωρείται αυτή, στην οποία η αξιοποίηση της εκάστοτε τεχνολογίας γίνεται με πρόνοια όλων των μέτρων που εξασφαλίζουν τη διατήρηση της ποιότητας και της παραγωγικότητας των αγροτικών και φυσικών οικοσυστημάτων...*»

Η πολιτική αυτή είναι αποτέλεσμα του συγκερασμού και της αρμονικής συνύπαρξης δυο ιστορικά αντιφατικών και αντίστροφα ανάλογων πολιτικών: αυτής της διατήρησης της βιόσφαιρας και της οικονομικής ανάπτυξης. Ως διατήρηση της βιόσφαιρας ορίζεται η με κατάλληλους τρόπους διαχείριση της εκμετάλλευσης των κοινών διαθεσίμων σε παγκόσμια κλίμακα μέχρι ενός συγκεκριμένου ορίου, ούτως ώστε η πληρότητα του φυσικού περιβάλλοντος σε τέτοιου είδους διαθέσιμα να μη μειώνεται πέραν του κατωφλίου επαρκούς αξιοποίησής τους από τις επερχόμενες γενεές. Πάντα βεβαίως με κριτήριο την μελλοντική οικονομική και μόνο ανάπτυξη και τη διατήρηση των

«κεκτημένων» του κεφαλαίου και των όπου γης εκφραστών και διαχειριστών του.

Η έκθεση Brundtland συγκρότησε μια καθαρά πολιτική Agenda, θεωρώντας τη βιώσιμη ανάπτυξη ως ένα μάλλον πολιτικό στόχο, παρά ως μια μεθοδολογική προσέγγιση. Το ερώτημα που τίθεται και έχει ήδη προβληματίσει αρκετούς ερευνητές (Ρόκος, Ροζάκης, Λουλούδης) είναι κατά πόσον η θεωρία αυτή της βιώσιμης ανάπτυξης συγκροτεί ένα ενιαίο, ομογενοποιημένο, εννοιολογικό, εναλλακτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό σύστημα αναπτυξιακής πολιτικής ή είναι μια επινόηση / εργαλείο για την καλύτερη διαχείριση των περιβαλλοντικών ζητημάτων τόσο πιο αποτελεσματικό, όσο μεγαλύτερη η θεωρητική του ασάφεια (Ροζάκης, 1999). Η οικολογική επίδραση στην οικονομική σκέψη είχε ως αποτέλεσμα την ένταξη της περιβαλλοντικής διάστασης στην οικονομική ανάλυση και ως προέκταση τη μέριμνα για τη διατήρηση της χρησιμότητας / ωφέλειας και τη διατήρηση / συντήρηση του συνολικού αποθέματος κεφαλαίου διαχρονικά. Στη συνάρτηση από την οποία πηγάζει το ισοζύγιο, υπεισέρχονται τώρα και περιβαλλοντικές μεταβλητές με κριτήριο την εισροή πόρων (φυσικά διαθέσιμα) ή την εκροή αυτών (ρύπανση), με σκοπό την άριστη εκμετάλλευση / διαχείριση των όποιων διαθεσίμων, συμπεριλαμβανομένων και των περιβαλλοντικών, ανάλογα με τις επιταγές της αγοράς (Ροζάκης, 1999) και απώτερο στόχο την επιβίωση του κεφαλαίου και των στηριγμάτων του. Είναι βέβαια αληθές ότι η έκθεση Brundtland ήταν ένα πρώτο βήμα προς μια πολιτική οικονομικής ανάπτυξης φιλικότερη προς το περιβάλλον, η οποία διεύρυνε την οικονομική σκέψη προς περισσότερο «ικανοποιητικές» και «περιβαλλοντικές» διαχειριστικές πρακτικές, ενώ παράλληλα προέτρεψε για πρώτη φορά και υπό την απειλή ορατών πλέον περιβαλλοντικών προβλημάτων οικουμενικής εμβέλειας, στη συγκρότηση διαχειριστικών ομάδων επιστημόνων, θεσμοθετώντας κατά τον τρόπο αυτόν τις πολυ-επιστημονικές μορφές ανάλυσης και προσέγγισης και την πολυ-επιστημονική συνεργασία σε διεθνές επίπεδο. Παρόλη την καινοτόμο οπτική της, η αειφόρος ανάπτυξη περιορίζεται στο γεγονός της συγκρότησης μιας διαχειριστικής, μάλλον συντηρητικής παρά προοδευτικής πολιτικής, ένεκα της εγγενούς και εξ' ορισμού αδυναμίας της να βαθύνει και να πλατύνει την

εννοιολογική της σημασία σε όλους τους τομείς της ανάπτυξης – για το λόγο αυτό δεν είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ως ολοκληρωμένη. Η οπτική της παραμένει προσηλωμένη στην οικονομική ευημερία της ολιγαρχίας και μόνο, στην επιβίωση του κεφαλαίου και των στηριγμάτων του, είναι «μερική» και «αποσπασματική», με μέγιστο αποδεικτικό στοιχείο το γεγονός ότι η φτώχεια μεγάλων στρωμάτων του πληθυσμού παγκόσμια και η κοινωνική ανισότητα εξακολουθούν να κυριαρχούν, παρά τη μεγάλη τεχνολογική πρόοδο που έχει σημειωθεί κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, τόσο στις αναπτυσσόμενες, όσο και στις αναπτυγμένες χώρες (Ρόκος, 2001).

Μια τέτοια όμως θεώρηση, μονοκατευθυντική και μονοδιάστατη, δεν δίνει ικανοποιητικές απαντήσεις σε ακανθώδη ερωτήματα που ταλαιπωρούν τους πολίτες όλου του κόσμου, ακόμη και εκείνους τους «τυχερούς» των ήδη αναπτυγμένων χωρών: πώς θεωρείται ολιστικά η παγκόσμια ανάπτυξη όταν στον προοδευμένο κόσμο μας το πλουσιότερο 20% του παγκόσμιου πληθυσμού κατέχει το 86% του παγκόσμιου ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και το 82% των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών; Πώς ορίζεται η πρόοδος και οι ίσες ευκαιρίες όταν το πλουσιότερο 20% μοιράζεται το 68% των άμεσων ξένων επενδύσεων και διαθέτει στις τάξεις του το 93% των χρηστών του διαδικτύου; Ποια ανάπτυξη ενέχει τέτοια κοινωνικοοικονομική ανισότητα ώστε το 19% του παγκόσμιου πληθυσμού (χώρες του Ο.Ε.С.Д.) να κατέχει το 71% του παγκόσμιου εμπορίου προϊόντων και υπηρεσιών, ενώ οι διακόσιοι πλουσιότεροι άνθρωποι του πλανήτη να υπερδιπλασιάζουν μέσα σε τέσσερα χρόνια την καθαρή αξία των περιουσιών τους σε 1 τρις δολάρια, ποσό μεγαλύτερο από αυτό που κατέχει το 41% του παγκόσμιου πληθυσμού; (U.N.D.P., 1999 στο Ρόκος, 2001.)

3.3. Αναπτυξιακά προβλήματα του αγροτικού χώρου.

Στον τομέα της γεωργίας, η μονοδιάστατη οικονομική ανάπτυξη στο πλαίσιο της καπιταλιστικής οικονομίας και η τάση της ενσωμάτωσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε αυτήν είχε ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα τη συρρίκνωση της γεωργικής απασχόλησης και τη γενικότερη περιθωριοποίηση του

γεωργικού τομέα στο σύνολο της οικονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Παπαδόπουλος, 1999). Η βιομηχανική – οικονομική ανάπτυξη επέδρασε δυσμενώς στην ανάπτυξη του γεωργικού τομέα με την αυξημένη προσφορά ευκαιριών απασχόλησης στη μεταποίηση και την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών, τη συγκέντρωση του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα και τη διαφοροποίηση του τρόπου ζωής του τοπικού πληθυσμού. Χαρακτηριστικά είναι τα στοιχεία που αναφέρει η Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία σχετικά με τη συνεισφορά της Γεωργίας στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν των διαφόρων χωρών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το 1995. Συγκεκριμένα, η γεωργία αντιπροσώπευε το 10,4% της συνολικής οικονομίας για την Ελλάδα, ενώ στην Ιρλανδία το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 6,7% και στη Γερμανία 0,9% (Eurostat, 1995). Όσο περισσότερο «καπιταλιστική» χαρακτηρίζεται μια οικονομία, τόσο περισσότερο αστικοποιείται, στο πλαίσιο της μείωσης του κόστους παραγωγής μέσω της απόδοσης μειωμένων ημερομισθίων. Κυριότερος μηχανισμός επίτευξης ενός τέτοιου στόχου είναι η μεταφορά χαμηλόμισθου εργατικού δυναμικού από τον αγροτικό χώρο στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Σύμφωνα με τον I. Wallerstein, «... Εφόσον, όμως, η διαρκής συσσώρευση κεφαλαίου είναι το καθοριστικό χαρακτηριστικό του καπιταλισμού ως ιστορικό σύστημα, αυτός ο τριπλός περιορισμός τείνει να ακυρώσει την πρωτεύουσα κινητήρια δύναμη του συστήματος, δημιουργώντας έτσι μια δομική κρίση.

Η πρώτη μακρόχρονη περιοριστική τάση είναι το πραγματικό επίπεδο των μισθών ως ποσοστό του κόστους παραγωγής, υπολογιζόμενο ως μέσος όρος για το σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας. Προφανώς, όσο χαμηλότερο είναι αυτό, τόσο υψηλότερο είναι το ποσοστό του κέρδους και το αντίστροφο. Τι ορίζει το πραγματικό επίπεδο των μισθών; Ξεκάθαρα, η απάντηση είναι ο συσχετισμός δυνάμεων ανάμεσα στην εργατική δύναμη μιας δεδομένης ζώνης ή τομέα της παγκόσμιας οικονομίας και στους αντίστοιχους εργοδότες. Αυτός ο συσχετισμός δυνάμεων είναι μια συνάρτηση της πολιτικής κυρίως δύναμης των δύο ομάδων σε αυτό που αποκαλούμε πάλι των τάξεων. Όταν κάποιος μιλά για την αγορά ως περιοριστικό στοιχείο για τον ορισμό του επιπέδου των μισθών, εξαπατάει, εφόσον η αξία της εργασίας στην αγορά είναι μία λειτουργία των πολλαπλών

συσχετισμών δύναμης σε διάφορες ζώνες της παγκόσμιας οικονομίας. Η διαφορά στα επίπεδα δύναμης είναι με τη σειρά της μια λειτουργία της αποτελεσματικότητας της πολιτικής οργάνωσης - όποια και αν είναι η μορφή της - των συγκεκριμένων δυνάμεων της εργασίας και των πραγματικών εναλλακτικών λύσεων των εργοδοτών για την μεταφορά των επιχειρήσεών τους. Και οι δύο αυτοί παράγοντες μεταβάλλονται συνέχεια...

... Ο κύριος μηχανισμός μέσω του οποίου οι καπιταλιστές παγκοσμίως έχουν κατορθώσει να περιορίσουν αυτή την πολιτική πίεση είναι η μεταφορά συγκεκριμένων παραγωγικών τομέων σε άλλες ζώνες της παγκόσμιας οικονομίας όπου, κατά μέσο όρο, οι μισθοί είναι χαμηλότεροι. Πολιτικά, αυτή είναι μια δύσκολη επιχείρηση και εξαρτάται επίσης από τον υπολογισμό των μελλοντικών κερδών συνυπολογίζοντας και το επίπεδο των δεξιοτήτων Αλλά, γιατί οι περιοχές μεταφοράς είναι χαμηλόμισθες περιοχές; Δεν εξηγεί τίποτα να πούμε ότι αυτό είναι συνέπεια του "ιστορικού" επιπέδου των μισθών. Από που προέρχεται αυτή η ιστορία;

Η κυριότερη πηγή πραγματικά χαμηλόμισθης εργασίας ήταν πάντοτε η στρατολόγηση καινούριων μεταναστών από τις αγροτικές περιοχές, που συχνά εισέρχονται στην αγορά εργασίας για πρώτη φορά. Αν και σε σύγκριση με τα παγκόσμια πρότυπα οι μισθοί είναι χαμηλοί, αυτοί είναι έτοιμοι να τους αποδεχτούν για δύο λόγους. Το καθαρό εισόδημα που απολαμβάνουν είναι στην πραγματικότητα υψηλότερο από αυτό που εισέπρατταν πριν, στις αγροτικές τους ενασχολήσεις. Κοινωνικά είναι ξεριζωμένοι και συνεπώς είναι αποπροσανατολισμένοι πολιτικά και ανίκανοι να προστατεύσουν αποτελεσματικά τα συμφέροντά τους. Και οι δύο αιτίες, με την πάροδο του χρόνου, σίγουρα μετά από περίπου τριάντα χρόνια, χάνουν τη δύναμη τους και αυτοί οι εργάτες αρχίζουν να εξασκούν πιέσεις στα επίπεδα των αμοιβών παράλληλα με τους άλλους εργάτες σε άλλες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας. Σε αυτή την περίπτωση, η καλύτερη επιλογή για τους καπιταλιστές είναι μια νέα μεταφορά.

Όπως βλέπουμε, αυτός ο τρόπος διεξαγωγής της ταξικής πάλης βασίζεται στη συνεχή ύπαρξη νέων περιοχών του παγκόσμιου συστήματος όπου μπορεί να λάβει χώρα η μεταφορά. Αυτό εξαρτάται από την ύπαρξη ενός σημαντικού

αγροτικού τομέα που δεν έχει εμπλακεί στη αγορά της έμμισθης εργασίας. Όμως είναι αυτό ακριβώς που ελαττώνεται ως μακροπρόθεσμη τάση. Η αποσάθρωση του αγροτικού χώρου ακολουθεί μια ταχεία ανοδική καμπύλη. Αυξάνεται συνέχεια τα τελευταία 500 χρόνια αλλά περισσότερο δραματικά μετά το 1945. Είναι δυνατόν να προβλέψουμε ότι μέσα στα επόμενα 25 χρόνια θα έχει ολοκληρωθεί. Από τη στιγμή που ο αγροτικός χώρος του παγκοσμίου συστήματος θα έχει αποσαθρωθεί, η μοναδική επιλογή για τους καπιταλιστές είναι η συνέχιση της ταξικής σύγκρουσης εκεί όπου αυτή λαμβάνει χώρα σήμερα. Κι εδώ οι πιθανότητες είναι εναντίον τους. Ακόμα και με τη συνεχή πόλωση των πραγματικών εισοδημάτων, όχι απλώς στο σύνολο του παγκοσμίου συστήματος αλλά και εντός των πλουσιότερων χωρών, η πολιτική πείρα των κατώτερων στρωμάτων καθώς και η γνώση των συνθηκών της αγοράς, αυξάνονται συνέχεια. Ακόμα και όπου υπάρχει πληθώρα ατόμων που τυπικά είναι άνεργοι και εξασφαλίζουν το εισόδημά τους από την παραοικονομία, οι πραγματικές εναλλακτικές δυνατότητες για τους εργάτες των μάρσιος και των φαβέλας (παραγκουπόλεων) του παγκοσμίου συστήματος είναι τέτοιες που είναι σε θέση να ζητήσουν λογικούς μισθούς, για να εισέλθουν στην επίσημη έμμισθη οικονομία. Τελικό αποτέλεσμα είναι η έντονη πίεση στα επίπεδα των κερδών, που με το χρόνο θα αυξηθεί...» (Wallerstein, I., Παγκοσμιοποίηση ή Κρίση, <http://www.ardin.gr/html-txt/wallerstein.htm>)

Συνεπώς, η δεκαπλάσια περίπου συμμετοχή της γεωργίας στην οικονομία της Ελλάδας σε σχέση για παράδειγμα με τη Γερμανία, οφείλεται στην υστέρηση της χώρας όσον αφορά στην «ανάπτυξη» της, όπως αυτή ορίζεται στο πλαίσιο της καπιταλιστικής ανάπτυξης, όπου και αποτελεί όλο και λιγότερο μια καθαρά αγροτική κοινωνικό – οικονομική διαδικασία και η παραδοσιακή γεωργική δραστηριότητα, η ταυτισμένη με την παραγωγή στη γη και την ύπαιθρο, ρέπει όλο και εντονότερα οδηγούμενη στο περιθώριο.

Εξάλλου, η μεταγωγή από τη γεωργική εκμετάλλευση οικογενειακού τύπου στη μεγάλη κλίμακας βιομηχανική γεωργική εκμετάλλευση είχε ως αποτέλεσμα η γεωργική παραγωγή, ως μια παραγωγική διαδικασία άρρηκτα συνδεδεμένη με τη γη και τις καιρικές συνθήκες, να εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τις επιταγές της «αγοράς». Η παραγωγή νέων υβριδίων και η

εφαρμογή νέων τεχνικών αγροτικής παραγωγής, αλλά και η εξάρτηση της παραγωγής από τη μη ορθολογική τις περισσότερες φορές χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, είναι μερικά μόνο από τα πολλά παραδείγματα εξάρτησης της γεωργικής παραγωγής από το βιομηχανικό – καπιταλιστικό – επεκτατικό κεφάλαιο. Η κατάσταση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την αποσύνδεση της γεωργικής παραγωγικής δραστηριότητας από τη διαμονή στην ύπαιθρο και την έντονη αστικοποίηση της κοινωνικής ζωής αφενός, αλλά και την αλόγιστη εξάντληση των φυσικών διαθεσίμων και τη ρύπανση του φυσικού περιβάλλοντος αφετέρου, με το πρωθύστερο να ευνοεί την εξάπλωση του τελευταίου. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη συνείδηση του πολίτη έχει παγιωθεί η άποψη ότι οι αγροτικές περιοχές αποτελούν περισσότερο χώρο παροχής αναψυχής και εφήμερης διαμονής, παρά χώρο παραγωγής αγαθών.

Η φθίνουσα πορεία της χρήσης της υπαίθρου ως χώρος παραγωγής αγροτικών αγαθών, τόσο στη χώρα μας, όσο και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι αποτέλεσμα - αλλά και αίτιο - της μείωσης του γεωργικού εργατικού δυναμικού και της απότομης πτώσης του γεωργικού τομέα στο σύνολο της οικονομίας. Η αποσύνδεση του «αγροτικού» από τη γεωργική παραγωγή συντελείται μέσω της διείσδυσης του καπιταλισμού στη γεωργία. Αυτού του τύπου η διείσδυση περατώνεται με την ολοκλήρωση δύο κυρίως διαδικασιών, εκ των οποίων η πρώτη σχετίζεται με τη συγκέντρωση και συγκεντροποίηση της γης, καθιστώντας τη γεωργία ιδιαίτερο τμήμα της παγκόσμιας κεφαλαιακής συσσώρευσης, ενώ η δεύτερη βασίζεται στην ανάπτυξη των εμπορευματικών σχέσεων στη γεωργική παραγωγή (Newby, 1983) – και οι δύο έχουν το ίδιο αποτέλεσμα. Το περιβάλλον των αγροτικών περιοχών υποβαθμίζεται έντονα τις τελευταίες δεκαετίες εξαιτίας της εντατικοποίησης της γεωργίας, της μη ελεγχόμενης μεγέθυνσης του τουρισμού και της πληθυσμιακής συρρίκνωσης πολλών αγροτικών περιοχών, απόρροια της πίεσης της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και της ανταγωνιστικότητας της αγοράς. Τα κυριότερα προβλήματα που ταλανίζουν τις εν λόγω περιοχές είναι η εξάντληση των υδάτινων πόρων λόγω επέκτασης των αρδευόμενων περιοχών και της μονοκαλλιέργειας (ταπείνωση του υδροφόρου ορίζοντα), ρύπανσης και διάβρωσης των εδαφών και ρύπανση υδάτων από αύξηση

χημικών εισροών στο αγρο-οικοσύστημα, καθώς και οι αλλαγές χρήσεων γης και φυσικού τοπίου, λόγω αυθαίρετης δόμησης. Ο αγροτικός χώρος δεν ταυτίζεται πλέον μόνο με την άσκηση της γεωργικής δραστηριότητας, ωστόσο υπάρχουν περιορισμένες εξωγεωργικές δραστηριότητες που καθιστούν προβληματική την εξασφάλιση εναλλακτικών ευκαιριών απασχόλησης. Είναι γεγονός ότι υπάρχει αυξημένο ενδιαφέρον για τον τουρισμό και αναζήτηση αναψυχής στην ύπαιθρο με αποτέλεσμα την εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων και τουριστικών καταλυμάτων καθώς και παραθεριστικής κατοικίας, έτσι ώστε να ασκείται πίεση στα φυσικά διαθέσιμα και υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Ακόμη ένα σοβαρό πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο αγροτικός χώρος αποτελεί η ανυπαρξία πολιτικών και θεσμών άσκησης χωροταξικού σχεδιασμού, καθόσον δεν έχει αποτελέσει μέχρι σήμερα αντικείμενο ειδικής και συστηματικής αντιμετώπισης και κατ' επέκταση ειδικού χωρικού σχεδιασμού, εκτός από ορισμένες τουριστικές περιοχές. Άλλωστε ο κεντρικός σχεδιασμός, όντας αποσπασματικός και περιορισμένος, αδυνατεί να συντονίσει όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και οι πολιτικές διαχείρισης του αγροτικού χώρου μέσω των Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) δεν έχουν τη δυνατότητα να αναδείξουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα – τοπικές ιδιομορφίες και ανάγκες κι έτσι αντιμετωπίζουν συχνά την αντίδραση των τοπικών κοινωνιών. Ακόμη και η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση που διαθέτει το πλεονέκτημα της αμεσότερης επαφής με την τοπική κοινωνία λειτουργεί με περιορισμένες αρμοδιότητες και θεσμούς άσκησης χωροταξικού σχεδιασμού, χωρίς ίδιους οικονομικούς πόρους (Ευστράτογλου, 1998).

Συνοπτικά, τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές (Μωυσίδης – Ντυκέν, 1999) ανά κατηγορία, έχουν ως εξής:

Περιοχές εντατικής γεωργίας: χαρακτηρίζονται από την κυριαρχία των μεγάλων γεωργικών εκμεταλλεύσεων ως επιχειρηματική δραστηριότητα με έντονο βαθμό εξειδίκευσης (μονοκαλλιέργεια) και εντατικές μεθόδους καλλιέργειας. Οι παράγοντες αυτοί έχουν ως αποτέλεσμα μεγάλη αύξηση των περιβαλλοντικών πιέσεων εξαιτίας του τρόπου χρήσης και της έντασης των λιπασματικών παρεμβάσεων, των φυτοπροστατευτικών πρακτικών με χημικά

σκευάσματα, των αρδεύσεων κ.λπ.). Άμεση συνέπεια των παραπάνω είναι η εξάντληση των φυσικών πόρων και η αύξηση του κόστους άρδευσης. Χαρακτηριστική, τέλος, είναι η χαμηλή επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών και η ελλιπής ενημέρωσή τους για τις ευρωπαϊκές αγορές των προϊόντων και τις εξελίξεις τους.

Ορεινές - ημιορεινές περιοχές: Κυριότερα χαρακτηριστικά τους είναι η γήρανση και το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού και η πολιτική και οικονομική οργάνωση που χαρακτηρίζονται από περιθωριοποίηση. Σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας είναι το πολύ χαμηλό επίπεδο βασικής κοινωνικής και πολιτιστικής υποδομής στα μικρά κέντρα, ενώ το κόστος αντιμετώπισης του προβλήματος είναι πολύ υψηλό λόγω έλλειψης οικονομιών συγκέντρωσης και κλίμακας. Επίσης αναφέρονται ανεπάρκειες του οδικού δικτύου και των συγκοινωνιακών εξυπηρετήσεων, έλλειψη πλαισίου και υποδομής ορθολογικής διαχείρισης των βοσκοτόπων, πιέσεις στη γεωργική απασχόληση, απουσία εξω-γεωργικών, μεταποιητικών και εμπορικών δραστηριοτήτων και τελικά αύξηση της ανεργίας. Η αλλαγή χρήσης και κατάτμησης της γης είναι ανεπαρκής, σε συνδυασμό με την χαμηλής ποιοτικής παραγωγικότητας γεωργία. Τέλος, χαρακτηριστική είναι η υποβάθμιση του φυσικού και παραδοσιακού περιβάλλοντος λόγω αυξημένης διάβρωσης του εδάφους και εγκατάλειψης παραδοσιακών δραστηριοτήτων και κτισμάτων αφενός, αλλά και η περιβαλλοντική υποβάθμιση των ορεινών όγκων και των εθνικών πάρκων εξαιτίας του ανεπαρκούς ελέγχου των βοσκήσεων και της επιφανειακής εξόρυξης ορυκτών και αδρανών υλικών.

Περιαστικές περιοχές: Με χαρακτηριστικές πιέσεις στο περιβάλλον από οχληρές μεταποιητικές μονάδες, ανταγωνισμός στις χρήσεις γης, έλλειψη υποδομών, αυθαίρετη και άναρχη δόμηση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Περιοχές τουριστικής ανάπτυξης: όπου παρατηρείται έντονη ανισοκατανομή του τουρισμού στο χώρο και στο χρόνο, ρύπανση από αστικά απόβλητα, καταστροφή των δασικών εκτάσεων, υπεράντληση του υδροφόρου ορίζοντα, κατάτμηση των παράκτιων περιοχών και ασυμβίβαστες χρήσεις και συνδέσεις βιομηχανίας και τουρισμού.

Οι προηγούμενοι μελετητές θεωρούν ότι για την αναβάθμιση του αγροτικού χώρου θα ήταν χρήσιμο να προωθηθούν σύγχρονες πολιτικές αναδιάρθρωσης της γεωργίας και της κτηνοτροφίας και να υποστηριχθεί η πολυλειτουργικότητα, η διαφοροποίηση και η εξειδίκευση του αγροτικού χώρου με γνώμονα την υιοθέτηση περιβαλλοντικά φιλικότερων μορφών παραγωγής και διαχείρισης των προϊόντων. Ως γεωφυσικό συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας στον περιφερειακό χώρο θεωρείται η διαφύλαξη της υψηλής παραγωγικότητας γεωργικής γης. Είναι ιδιαίτερα σημαντική η καθιέρωση μορφών παραγωγής φιλικότερων προς το περιβάλλον με επιπρόσθετη έμφαση στα μέτρα ελέγχου ποιότητας, τυποποίησης και προβολής προϊόντων και στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων εμπορίας και διακίνησης. Η σταδιακή ανάπτυξη παραδοσιακών μορφών γεωργικών καλλιεργειών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, έστω και πειραματικά, σε αντιδιαστολή με τις μεθόδους εντατικής εκμετάλλευσης, θεωρείται ως καίρια στρατηγική σήμερα για την Ελλάδα που στο μεσοπρόθεσμο μέλλον διαφυλάσσει το συγκριτικό της πλεονέκτημα ως χώρα της Μεσογείου και αναμένεται να αναβαθμίσει τη σημασία της εφαρμογής βιολογικών μεθόδων στον γεωργο-κτηνοτροφικό τομέα με άμεση ωφέλεια στους τομείς της δημόσιας υγείας και διατροφής. Η διατήρηση της κρίσιμης μάζας του ενεργού πληθυσμού στον πρωτογενή τομέα πιθανώς να επιτευχθεί με την ενίσχυση της πολυαπασχόλησης στην ύπαιθρο. Προς την κατεύθυνση αυτή θα συμβάλλουν κίνητρα για παράλληλη αξιοποίηση της υπαίθρου μέσω ήπιων μορφών τοπικής ανάπτυξης όπως ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός και τα πολιτιστικά δίκτυα, οι εναλλακτικές χρήσεις γης σε εγκαταλελειμμένα εδάφη, η διατήρηση της ποικιλομορφίας του μεσογειακού τοπίου και η ήπια τουριστική ανάπτυξη. Η αλλαγή του μοντέλου της αγροτικής ανάπτυξης είναι μονόδρομος και ουσιαστικό ζητούμενο στον διάλογο που προωθεί η κυβέρνηση, υπό την πίεση των αγροτικών μπλόκων. Η κλιμάκωση των αντιδράσεων των Ελλήνων παραγωγών είναι η αρχή του τέλους των μέχρι σήμερα δεδομένων, με καλλιέργειες μη ανταγωνιστικές, στηριζόμενες στις επιδοτήσεις και των πολιτικών που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις στον αγροτικό τομέα, οι οποίες αποδείχθηκαν λανθασμένες.

Η χώρα μας εισπράττει «από το 1981» από την Ε.Ε. περί τα 3 δισ. ευρώ ετησίως, στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) για την ενίσχυση της ελληνικής γεωργίας. Χρήματα τα οποία έπρεπε να διατεθούν για την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών (ανταγωνιστικά προϊόντα) και την ανασυγκρότηση της υπαίθρου, και όμως δαπανήθηκαν με τον χειρότερο ίσως τρόπο σε επιδοτούμενες πολιτικές. Αν και η Ελλάδα έλαβε αναλογικά τα περισσότερα κονδύλια για την αγροτική ενίσχυση, εντούτοις δεν τα αξιοποίησε όπως άλλες χώρες η Γαλλία, η Ιταλία κ.ά. που ενώ ενισχύθηκαν με λιγότερα, κυριαρχούν στις αγορές παράγοντας προϊόντα που αντέχουν στον ανταγωνισμό. Ο διαγνωστικός έλεγχος της ΚΑΠ ανέδειξε πως η ελληνική γεωργία, λόγω της σύνθεσής της με τομείς με μεγάλη στήριξη, όπως το βαμβάκι, ο καπνός, η σταφίδα, η βιομηχανική τομάτα, είχε υπερδιπλάσια στήριξη από τις άλλες χώρες της Ε.Ε. Ο μέσος όρος στήριξης στη χώρα μας ανέρχεται σε 59 ευρώ το στρέμμα, έναντι 22 ευρώ το στρέμμα του κοινοτικού μέσου όρου.

Στους αγρότες δόθηκαν χωρίς αναπτυξιακή προοπτική, για την υλοποίηση βιώσιμων εκμεταλλεύσεων από εκπαιδευμένους παραγωγούς, μεγάλα ποσά. Τα ευρωπαϊκά κονδύλια δεν ενεργοποίησαν όμως όπως θα έπρεπε τους Έλληνες αγρότες, ενώ οι αρμόδιοι ήταν απόντες στην καθοδήγηση.

Η ελληνική γεωργία έχει ανάγκη από αλλαγές, οι οποίες έπρεπε να είχαν δρομολογηθεί εδώ και χρόνια, όσο επώδυνες και αν ήταν.

Ο πετυχημένος αγρότης του μέλλοντος δεν έχει καμία ομοιότητα με τον σημερινό αγρότη. Θα είναι ο αγρότης - επιχειρηματίας, εκείνος δηλαδή που θα γνωρίζει τις τάσεις της αγοράς, θα είναι σε θέση να τις προβλέπει πριν εκδηλωθούν και να δρομολογεί τις ενέργειές του. Επιπροσθέτως, θα έχει την ικανότητα να γνωρίζει πώς να παράγει ένα αγροτικό προϊόν μέχρι και να το εμπορεύεται, ενώ πρέπει να γνωρίζει τι συμβαίνει σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο για τα αγροτικά θέματα.

Στην ευρωπαϊκή γεωργία θα παρέχεται στήριξη και μετά το 2013, με ζητούμενο όμως τον τρόπο κατανομής και την επάρκειά της. Φυσικά όλα αυτά θα εξαρτηθούν από το δημοσιονομικό πλαίσιο της Ε.Ε. την περίοδο 2013-2020, το οποίο αναμένεται λιτό.

Η αγροτική οικονομία μπορεί να αντέξει χωρίς ενισχύσεις, με ανταγωνιστικές όμως εκμεταλλεύσεις, επένδυση στην ποιότητα και την ταυτότητα των αγροτικών προϊόντων. Επιπροσθέτως, αγροτική οικονομία δεν είναι ο καπνός και το βαμβάκι είναι επίσης τα ρόδια , η στέβια , ο κρόκος, η λεβάντα κ.ά. Πρόκειται για πειραματικές καλλιέργειες ή καλλιέργειες μικρής κλίμακας, που μπορεί να αποτελέσουν διεξόδους για τους Έλληνες αγρότες. Αποτελούν εκμεταλλεύσεις με χαμηλό ρίσκο ενώ η απόδοσή τους θεωρείται υψηλή. Αυτό που όλα τα χρόνια δεν έπραξαν οι ασκούντες την αγροτική πολιτική με μέτρα και δράσεις καθοδήγησης στην αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, ας το πράξουν οι Έλληνες παραγωγοί.

3.4. Προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης της Ελλάδας .

Η ανάγκη για βελτίωση της διαρθρωτικής πολιτικής κατέστη αναπόφευκτη σε ένα τέτοιο περιβάλλον, με αποτέλεσμα την εμφάνιση των πρώτων «ολοκληρωμένων» προγραμμάτων με εφαρμογή στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου και της Μεσογείου με την ονομασία «Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα». Τα μέτρα αυτά εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα, την Ιταλία και τη Γαλλία για την αντιμετώπιση προβλημάτων χαμηλού αγροτικού εισοδήματος, υποαπασχόλησης και των αρνητικών επιπτώσεων που θα επέφερε ο ανταγωνισμός που θα εξασκούσαν τα Πορτογαλικά, και κυρίως τα Ισπανικά αγροτικά προϊόντα, ένεκα της επικείμενης ένταξης των χωρών αυτών στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Την εποχή εφαρμογής τους, τα Μ.Ο.Π. αποτέλεσαν καινοτομία για την ελληνική δημόσια διοίκηση, η οποία παρέμενε για δεκαετίες εθισμένη στο σχεδιασμό και την εφαρμογή αναπτυξιακών μέτρων κλαδικού χαρακτήρα, με αποτέλεσμα η αντίληψη της «ολοκληρωμένης» ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών να παραμένει σε μεγάλο βαθμό σε θεωρητικό επίπεδο. Με τη λογική αυτή και την παντελώς θεωρητική εφαρμογή της ολοκλήρωσης στην ανάπτυξη, τα αποτελέσματα της εφαρμογής των Μ.Ο.Π. κατέληξαν στην εκτέλεση μεμονωμένων έργων υποδομής, κλαδικού κυρίως χαρακτήρα, με ελάχιστη ή

και καμία σύνδεση μεταξύ τους (Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή 1999 , Λιανός 1998).

Η εφαρμογή τους θεωρήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιτυχημένη στη Νότια Γαλλία και Ιταλία, γεγονός που οδήγησε στη μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την περίοδο 1988 – 1989 και στο διπλασιασμό των πόρων της αναπτυξιακής πολιτικής με σκοπό να επωφεληθούν οι χώρες με τις χαμηλότερες αναπτυξιακές επιδόσεις, όπως αναφέρθηκαν η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Ισπανία.

Η «ανάπτυξη» και βελτίωση της διάρθρωσης της αγροτικής παραγωγής που επιχειρεί η Ευρωπαϊκή Ένωση γίνεται εμμέσως με την προκήρυξη επιχειρησιακών προγραμμάτων και πρωτοβουλιών τη διαχείριση των οποίων αναλαμβάνουν οι κυβερνήσεις των κρατών μελών της, οι οποίες υποχρεώνονται να συνεισφέρουν σε αυτά από τον κρατικό τους προϋπολογισμό με ένα ποσό που είναι γνωστό ως «εθνική συμμετοχή». Η συνολική στρατηγική του Υπ.Α.Α.Τ. με την ονομασία Agenda 2000, επιχειρεί την αναβάθμιση των διαδικασιών παραγωγής μέσω μιας σειράς αλληλένδετων δράσεων, που είναι (Υπουργείο Γεωργίας 2000):

α) Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 – 2006», συνολικού προϋπολογισμού 1 τρις δρχ.

β) Το Έγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.Α.) 2000 – 2006», συνολικού προϋπολογισμού 910 δισ. Δρχ

γ) 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (Π.Ε.Π. 2000 – 2006),

δ) Η Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader Plus, δημόσιας δαπάνης προϋπολογισμού 80 δισ. δρχ.,

ε) Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας (ΕΠΑΛ) 2000 – 2006, συνολικού προϋπολογισμού 166 δισ. δρχ.

στ) Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας 2000 – 2006».

Στα προγράμματα αυτά την ευθύνη σχεδιασμού και διαχείρισης έχει αναλάβει το Υπ.Α.Α.Τ., με εξαίρεση την πρωτοβουλία Leader την οποία διαχειρίζονται τοπικοί αναπτυξιακοί φορείς και τα Π.Ε.Π. των οποίων τη διαχείριση είχαν αναλάβει οι Περιφέρειες.

Με τα προγράμματα αυτά, σε συνδυασμό με τους πόρους που διατίθενται στους παραγωγούς μέσω των Κοινών Οργανώσεων Αγοράς για συγκεκριμένα προϊόντα για την ίδια περίοδο, το υπουργείο Γεωργίας αναμένει τη διασφάλιση του εισοδήματος για τον έλληνα παραγωγό και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της υπαίθρου.

Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (Π.Α.Α.) της Ελλάδας 2007 – 2013
Αλέξανδρος Μπαλατατζής. Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ) 2007-2013 καθορίζει τις προτεραιότητες της Ελλάδας όσον αφορά την αγροτική πολιτική για την περίοδο 2007-2013.

Η υλοποίηση του προγράμματος βασίζεται στο άρθρο 11 του Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 σχετικά με τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), όπου καθορίζεται ότι η εθνική στρατηγική θα εφαρμοστεί μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2007-2013. Στόχοι του είναι :

- α) Διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα.
- β) Προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων.
- γ) Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας.
- δ) Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader.

Κατά την 4η Προγραμματική Περίοδο μέσω του Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας 2007- 2013» (ΠΑΑ), υπήρχε πρόβλεψη να διατεθούν στην **Περιφέρεια Πελοποννήσου** πιστώσεις ύψους **500 εκ. €** περίπου και συγκεκριμένα:

- α) Για δράσεις βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών προϊόντων, όπως τα Σχέδια Βελτίωσης, οι Νέοι Αγρότες, η Μεταποίηση των γεωργικών προϊόντων, τα Αρδευτικά έργα κλπ, πιστώσεις ύψους **240 εκ. €**.
- β) Για δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος, όπως η εξισωτική αποζημίωση, τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα και οι δασώσεις γεωργικών και μη γαιών, πιστώσεις ύψους **170 εκ. €**.

γ) Για δράσεις διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας, βελτίωση της ποιότητας ζωής, στο πλαίσιο του Άξονα 3 «Ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας» και Άξονα 4 «Προσέγγιση Leader», προβλέπεται να διατεθούν συνολικά πιστώσεις ύψους **90 εκ. €**.

3.5. Προϋποθέσεις –διαδικασίες και στόχοι της ολοκληρωμένης ανάπτυξης στον αγροτικό χώρο.

Κατά τη διερεύνηση των σχετικών με την αγροτική ανάπτυξη φαινομένων, ο αγροτικός χώρος δεν προσεγγίζεται μόνο με τη χωρική του διάσταση, αλλά ενισχύεται και με την τομεακή, αν και ο ρόλος της γεωργίας σε αρκετές αγροτικές περιοχές έχει μειωθεί σημαντικά (Ευστράτογλου, 1998, Καρανικόλας, 1999). Σύμφωνα με νεότερες θεωρήσεις, στον αγροτικό χώρο περιλαμβάνονται όχι μόνο ο χώρος που συνδέεται άμεσα με τη γεωργική δραστηριότητα και το γεωργικό πληθυσμό, αλλά και οι μικρές και μεσαίες αστικές περιοχές, οι οποίες εντάσσονται και εξαρτώνται από αυτόν. Ο αγροτικός χώρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση αντιπροσωπεύει το 80% της έκτασής της και σ' αυτόν ζει το 25% περίπου του πληθυσμού της. Ο ελληνικός αγροτικός χώρος χαρακτηρίζεται από μεγάλη παραγωγική, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική πολυμορφία, μεγάλη γεωγραφική διαφοροποίηση και μια μοναδική φυσική ποικιλότητα, ενώ μεταβάλλεται σημαντικά τα τελευταία 35 χρόνια. Ο πρωτογενής τομέας εξακολουθεί να αποτελεί την κύρια παραγωγική δραστηριότητα στις αγροτικές περιοχές. Άλλωστε, σύμφωνα με την έρευνα διάρθρωσης Γεωργίας και Κτηνοτροφίας (1999), ο γεωργικός τομέας συμβάλλει με ποσοστό 8,18% στο συνολικό Α.Ε.Π. της χώρας και απασχολεί το 20% του ενεργού αγροτικού πληθυσμού, έναντι 5–6% στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατέχει σημαντικό ποσοστό στις εξαγωγές της χώρας και βοηθάει στην ανάπτυξη πολλών οικονομικών δραστηριοτήτων. Το σχετικό του βάρος μειώνεται παράλληλα με την αύξηση της σημασίας των εξωγεωργικών δραστηριοτήτων, ιδιαίτερα των υπηρεσιών και του τουρισμού (περιλαμβανομένης της παραθεριστικής κατοικίας) και αυξάνεται η σημασία

της πολυδραστηριότητας και της πολυαπασχόλησης με τις θετικές προοπτικές που αυτές συνεπάγονται (Τζουραμάνη, 2002).

Για την κατηγοριοποίηση των αγροτικών περιοχών χρησιμοποιούνται δυο επίπεδα χωρικής ιεραρχίας (OECD, 1994, Καρανικόλας, 2000). Η έμφαση δίνεται είτε στις πολύ μικρές γεωγραφικές μονάδες (π.χ. κοινότητες), όταν το ζητούμενο είναι ο προσδιορισμός ομοιογενών "αγροτικών" περιοχών, είτε στις ευρύτερες γεωγραφικές ενότητες όταν ενδιαφέρει κυρίως η ανάλυση των λειτουργικών σχέσεων, οπότε σ' αυτήν την περίπτωση είναι δύσκολος ο χαρακτηρισμός των διαφόρων ζωνών σε "αγροτικές" ή "αστικές" και προτιμάται η κατάταξή τους ανάλογα με τον βαθμό "αγροτικότητας" που παρουσιάζουν. Οι πολυτομεακές χωρικές διαστάσεις του αγροτικού χώρου δεν επιτρέπουν την εύκολη κατηγοριοποίησή του, η οποία δεν περιορίζεται πλέον σε συγκεκριμένες χρήσεις γης, παραγωγική δραστηριότητα ή τομέα. Από τη βιβλιογραφία προκύπτει ότι δυο κριτήρια επικρατούν όσον αφορά στην οριοθέτηση του αγροτικού χώρου: το πληθυσμιακό μέγεθος του δήμου ή της κοινότητας και η πληθυσμιακή πυκνότητα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, αγροτικές περιοχές θεωρούνται όσες έχουν πληθυσμιακή πυκνότητα μικρότερη των 150 κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Με βάση το κριτήριο αυτό, ο «αγροτικός χώρος» καλύπτει το 95,6% της συνολικής έκτασης της χώρας, ενώ σε αυτόν κατοικεί το 36,9% του πληθυσμού και εντάσσεται το 93% των Δήμων και Κοινοτήτων. Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή σε κείμενο που εξέδωσε το 1999, αναφέρει ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, θεσπίζοντας διαδικασίες για την επίτευξη της ολοκληρωμένης ανάπτυξης του αγροτικού χώρου, επικεντρώνεται κυρίως:

1. Στη διαφοροποίηση (diversification) της γεωργικής δραστηριότητας εντός και εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης με σκοπό την αύξηση ευκαιριών για συμπληρωματική απασχόληση και εισοδήματα στο γεωργικό πληθυσμό.
2. Στην προώθηση του αγροτουρισμού και των μικρο-μεσαίων επιχειρήσεων μεταποίησης, εμπορίας αγροτικών προϊόντων και άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων με σκοπό την δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές με την παραγωγή προϊόντων ποιότητας και τοπικής ονομασίας προέλευσης

3. Στην κατάρτιση και εκπαίδευση των εργαζομένων στην γεωργία και στους άλλους τομείς της τοπικής οικονομίας.

4. Στη βελτίωση της υποδομής στις αγροτικές περιοχές για την διατήρηση του βιοτικού επιπέδου και την ανάπτυξη βιώσιμης οικονομικής δραστηριότητας (π.χ. ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογιών στον τομέα της ενέργειας, εισαγωγή τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των αγροτικών περιοχών, τη βελτίωση των μεταφορών, κ.λπ.).

5. Στην προστασία των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος με την προώθηση παραδοσιακών συστημάτων γεωργίας και κτηνοτροφίας, προώθηση εναλλακτικών χρήσεων γης, προστασίας πανίδας, χλωρίδας, κ.λπ. Η πολυσήμαντη διαλεκτική αρμονία, συμμετρία και ισορροπία στη διαδικασία ολοκλήρωσης της οικονομικής με την κοινωνική, την πολιτική και την πολιτισμική συνιστώσα, με την κατάλληλη και σε αρμονία με τη φύση, τις παραδόσεις, αλλά και τις προόδους της επιστήμης και τεχνικής τεχνολογία σε κάθε σχέδιο και πρόγραμμα ανάπτυξης (Ρόκος, 2001), προσδιορίζουν το βασικό και κυρίαρχο στόχο της ολοκληρωμένης ανάπτυξης, η οποία καλείται σήμερα να δώσει καίριες λύσεις σε μια σειρά από ακανθώδη προβλήματα που σχετίζονται με την εφαρμογή της μέχρι τώρα διαχειριστικής πολιτικής.

Η ιδιαίτερα υποβαθμισμένη διάρθρωση του ελληνικού γεωργικού τομέα, συνίσταται κυρίως από πολύ μεγάλο αριθμό μικρών και πολυτεμαχισμένων γεωργικών εκμεταλλεύσεων, χαμηλό ποσοστό αρδευόμενης γεωργικής γης και υψηλό ποσοστό οικονομικά ενεργών ατόμων του πληθυσμού με απασχόληση στη γεωργία. Η διάρθρωση αυτή, σε συνδυασμό με ένα συγκεντρωτικό κράτος που αφενός διατηρεί χαμηλό το μορφωτικό επίπεδο και το επίπεδο διαβίωσης του επαρχιακού κατά πλειοψηφία αγροτικού χώρου και των πολιτών του, ενώ αφετέρου αβίαστα υποστηρίζει τις όποιες κοινοτικές επιλογές με τη μορφή γεωργικών επιδοτήσεων, χωρίς να ελέγχει τους απώτερους σκοπούς και επιδιώξεις τους, αλλά και η αχαλιναγώγητη διείδυση του τρόπου ζωής και των συνθηκών της κυρίαρχης πλανητικής υπερδύναμης και ο παράλληλος αφανισμός των εθίμων και των παραδόσεων, έχουν καταστήσει σαφή τη φτωχότερη διάρθρωση του ελληνικού ειδικότερα και ευρωπαϊκού γενικότερα αγροτικού τομέα. Εξάλλου, ο άκρατος οικονομικός ανταγωνισμός στο πλαίσιο

της συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης του κεφαλαίου έχει ως απόρροια την έντονη δραστηριοποίηση ανεξέλεγκτων γεωργικών βιομηχανιών με προβολή στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα τη ρύπανση γαιών, υδάτινων όγκων και περιβάλλοντος αφενός, αλλά και τη μείωση, συχνά μέχρι τα επίπεδα της εξάντλησης, των φυσικών αποθεμάτων.

Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη λειτουργεί εξασφαλίζοντας ένα πλαίσιο σεβασμού και συμβίωσης με τη φύση. Η ρύπανση και η μόλυνση, κυριολεκτική και μεταφορική, του φυσικού, κοινωνικοοικονομικού, πολιτικού και πολιτισμικού ιστού δεν θα είναι πλέον αναγκαία και ικανή συνθήκη ανάπτυξης, ένεκα της καθυποταγής και χαλιναγώγησής τους στον ασύδοτο ανταγωνισμό των παγκοσμιοποιημένων αγορών και των πολυεθνικών εκφραστών τους. Η κυριαρχία της αγοράς και στα δυο άκρα του αγροδιατροφικού συμπλέγματος δεν θα είναι πλέον η μοναδική συνισταμένη προώθησης της ανάπτυξης, εφόσον εκλείψουν οι λόγοι ύπαρξής της – και θα εκλείψουν μόνο στις περιπτώσεις που χαλιναγωγηθεί ο άκρατος ανταγωνισμός. Για ποιο λόγο θα πρέπει να εξάγουμε αγροτικά προϊόντα ή, ακόμα χειρότερα να τα καταστρέφουμε στις χωματερές δημιουργώντας εικονικά ελλείμματα στην αγορά, τη στιγμή που η διάθεσή τους σε τοπικό ή το πολύ εθνικό επίπεδο θα μείωνε τις τιμές; Για ποιο λόγο να συνεχίσουμε να υποβαθμίζουμε, να ρυπαίνουμε και να μολύνουμε το περιβάλλον ανεχόμενοι την όλο και σθεναρότερη λειτουργία των ανταγωνιζόμενων γεωργικών βιομηχανιών, τη στιγμή μάλιστα που ο έλεγχος των ρυπογόνων διαδικασιών παραγωγής τους είναι πλημμελής, αν όχι παντελώς ανύπαρκτος, όταν καταστεί δυνατή η τοπική παραγωγή και κατανάλωση, η κάλυψη δηλαδή πρώτα των αναγκών σε τοπικό επίπεδο και η απόδοση των πλεονασμάτων και μόνο του ισοζυγίου του συστήματος παραγωγή – κατανάλωση σαν εξαγωγή είτε σε εθνικό είτε σε υπερεθνικό επίπεδο;

3.6. Πολιτικές αναδιάρθρωσης του αγροτικού χώρου.

Οι βασικές διαρθρωτικές μεταβολές οι οποίες επέβαλαν τελικά την κατηγοριοποίηση των αγροτικών περιοχών της χώρας αφορούν στην

ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας που δεν κατανεμήθηκε ισόρροπα στην επικράτεια, εξαιτίας των μεγάλων αντιθέσεων ανάγλυφου και κλίματος, των φυσικών δυσκολιών στις ορεινές ζώνες και της έλλειψης χωρικών διαστάσεων της αγροτικής πολιτικής. Οι πεδινές περιοχές εκσυγχρόνισαν τη γεωργία τους μέσω άρδευσης, αναδασμού και τεχνολογικής εξέλιξης, συγκράτησαν τον πληθυσμό και τις έγχειες δομές τους έως ένα βαθμό και ανέπτυξαν γεωργικές βιομηχανίες, εισροές και υπηρεσίες γύρω από τη γεωργική δραστηριότητα. Οι ορεινές και η πλειοψηφία των ημιορεινών περιοχών που χαρακτηρίζονται από μη εκσυγχρονισμένες παραγωγικές δομές, ισχνή αποδοτικότητα της γεωργίας και χαμηλά εισοδήματα, περιθωριοποιούνται και αποδυναμώνονται πληθυσμιακά. Επίσης, οι μεταβολές απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές συνέβαλαν στην παραπάνω κατηγοριοποίηση. Το ποσοστό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα μειώθηκε από 40% το 1971 σε 19% το 1991, ενώ παράλληλα οι νέες θέσεις εργασίας στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα οδήγησαν στην πληθυσμιακή αύξηση των πεδινών περιοχών. Αντίθετα, στις ορεινές περιοχές η μείωση της γεωργικής απασχόλησης και η έλλειψη συμπληρωματικών ευκαιριών αποτέλεσαν τα βασικά αίτια της πληθυσμιακής εξόδου και της εγκατάλειψης των αγροτικών ζωνών. Ταυτόχρονα, η αύξηση της πολυαπασχόλησης είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη του τουρισμού και την επέκταση της παραθεριστικής κατοικίας, με αποτέλεσμα τη διαφοροποίηση της οικονομικής βάσης και της απασχόλησης στον αγροτικό χώρο, αλλά και στη δημιουργία συγκρούσεων στη διαχείριση των πόρων. Σε επίπεδο χώρας περίπου το 35% των αρχηγών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είχε παράλληλη απασχόληση με τη γεωργία, ενώ σε επίπεδο νομού το ποσοστό αυτό κυμαίνεται από 11% έως 70% (Ευστράτογλου, 1998). Διάφοροι παράγοντες επίσης συνετέλεσαν στη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού και στο σημαντικό περιορισμό της μετακίνησής του προς τα μεγάλα αστικά κέντρα. Τέτοιοι είναι η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης σε πολλές αγροτικές περιοχές και της προσπελασιμότητάς τους, λόγω της αναβάθμισης της τεχνοοικονομικής και κοινωνικής υποδομής αφενός και αφετέρου η υποβάθμιση του περιβάλλοντος στα μεγάλα αστικά κέντρα που προκάλεσε στροφή προς την ύπαιθρο ως χώρου αναψυχής, προσφοράς

εναλλακτικών υπηρεσιών συνδεδεμένων με τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, του φυσικού κάλλους και της προστασίας ευαίσθητων περιβαλλοντικά περιοχών.

Βάσει των παραπάνω εξελίξεων και των κοινωνικοοικονομικών χωρικών μετασχηματισμών στις αγροτικές περιοχές της χώρας, αυτές ταξινομούνται σε έξι βασικές κατηγορίες (Ευστράτογλου, 1998):

1. ορεινές και ημιορεινές μειονεκτικές περιοχές με μειονεκτικές διαρθρώσεις. Αφορά σε ζώνες – περιοχές απομακρυσμένες και με ευαίσθητο κοινωνικό – οικονομικό ιστό.
2. περιοχές με υψηλή εξάρτηση από τη γεωργική δραστηριότητα και με ανάπτυξη επικεντρωμένη γύρω από αυτήν ή περιοχές εντατικής γεωργίας. Αφορά σε πεδινές και/ή αρδευόμενες εκτάσεις όπου επικεντρώνεται η εντατική γεωργία.
3. αγροτικές περιοχές με ανάπτυξη επικεντρωμένη γύρω από τον τουρισμό. Πρόκειται για περιοχές με πλούσιους τουριστικούς πόρους (ακτές, νησιά, περιοχές φυσικού κάλλους και πολιτιστικού ενδιαφέροντος), οι οποίοι δημιουργούν συγκριτικά αναπτυξιακά πλεονεκτήματα σε αυτές, αλλά και συγκρούσεις μεταξύ των παραγωγικών δραστηριοτήτων και τη διαχείριση των πόρων τους, καθώς επίσης και χωρικές ανακατατάξεις.
4. περιαστικές αγροτικές περιοχές. Αφορά σε περιοχές οι οποίες αφενός γειτνιάζουν με αστικά κέντρα, αφετέρου παρουσιάζουν μια συνεχιζόμενη επέκταση προς τις κύριες αστικές περιοχές και παρουσιάζουν ιδιαίτερα προβλήματα.
5. αγροτικές περιοχές περιβαλλοντικά ευαίσθητες ή με προστατευόμενο περιβάλλον.
6. νησιωτικές περιοχές που αφορούν μικρά νησιά και που αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία του ευρύτερου αγροτικού χώρου.

Οι τέσσερις πρώτες θεωρούνται διακριτές κατηγορίες του αγροτικού χερσαίου χώρου οι οποίες καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος του αγροτικού χώρου. Ειδικότερα στην Ελλάδα, η οποία αποτελεί την πλέον νησιωτική και ορεινή χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 70% της επιφάνειάς της καλύπτεται από ορεινούς όγκους, ενώ η νησιωτική ζώνη αποτελεί το 20% της συνολικής της

έκτασης. Τα ιδιόμορφα γεωμορφολογικά στοιχεία των περιοχών αυτών προσδιορίζουν ως κοινά τους χαρακτηριστικά αφενός τη δυσκολία στην πρόσβαση και αφετέρου την απομόνωση, που χαρακτηρίζουν απομακρυσμένες και προβληματικές περιοχές (Κωστοπούλου, 1999).

Εξαιτίας των αναπτυξιακών ιδιαιτεροτήτων των αγροτικών περιοχών, η εφαρμογή «οριζόντιου» τύπου μέτρων παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες και περιορισμένα αποτελέσματα (Ευστράτογλου, 1998). Για το λόγο αυτό απαιτείται η διαμόρφωση αναπτυξιακής στρατηγικής ιδιαίτερης για κάθε τύπο αγροτικής περιοχής, ενώ είναι απαραίτητη η προσαρμογή της αναπτυξιακής και χωροταξικής πολιτικής στα ιδιαίτερα προβλήματα κάθε μιας από αυτές.

3.7. Η αγροτική παραγωγή ως ανάγωμα στην κρίση.

Ο αγροτικός τομέας συγκεντρώνει συνεχώς ενδιαφέρον από όσους αναζητούν διέξοδο από την ανεργία ή μια νέα αρχή στην επαγγελματική σταδιοδρομία τους, καθώς επίσης από νέους που τώρα αρχίζουν να εργάζονται. Το έντονο ενδιαφέρον για την αγροτική παραγωγή εξηγείται φυσικά από το γεγονός ότι είναι ο μόνος τομέας που συνεχίζει να προσφέρει ευκαιρίες απασχόλησης σε μεγάλη κλίμακα παρά την οικονομική κρίση.

Η κρίση εμφανίστηκε κατόπιν μιας μακράς περιόδου κατά τη διάρκεια της οποίας η συμμετοχή της γεωργίας και της βιομηχανίας στο ΑΕΠ μειωνόταν σταθερά. Η κατανάλωση αυξανόταν δυσανάλογα προς τις παραγωγικές δυνατότητες, χρηματοδοτούμενη από εξωτερικό δανεισμό και καλυπτόμενη με εισαγωγές. Το εξωτερικό ισοζύγιο ήταν σταθερά και ανησυχητικά ελλειμματικό, ενώ το κράτος δημιουργούσε μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα που συσώρευαν συνεχώς περισσότερο χρέος. Η Ελλάδα έγινε «δανειζόμενος πελάτης» και η συνέχεια είναι γνωστή. Οι διαπιστώσεις βεβαίως δεν αρκούν. Χρειάζονται λύσεις που αφορούν την πραγματική οικονομία. Προτάσεις που δεν απαιτούν μεγάλα κεφάλαια. Διέξοδοι στο πρόβλημα της ανεργίας που αυξάνεται συνεχώς. Σύμφωνα με επίσημα δεδομένα, οι άνεργοι είναι σχεδόν 1,3 εκατομμύριο. Για την ανάσχεση της ανεργίας απαιτούνται θέσεις απασχόλησης μέσω νέων επενδύσεων. Οι

επενδύσεις όμως καθυστερούν όσο συντηρείται το κλίμα αβεβαιότητας και δεν δημιουργούνται θετικές προσδοκίες.

Αν λοιπόν χρειαζόμαστε επειγόντως αποτελέσματα στο μέτωπο της ανεργίας, αυτά μπορούν να αναζητηθούν στον αγροτικό τομέα που είναι σε θέση να ανταποκριθεί τάχιστα, δεν απαιτεί μεγάλα κεφάλαια και είναι ιδιαίτερος ανθεκτικός σε μεταβολές του οικονομικού κλίματος. Εξάλλου, η Ελλάδα διαθέτει ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα σε πολλές μορφές αγροτικής παραγωγής και παράγει ευρύτατη ποικιλία καλλιεργειών πολύ υψηλής ποιότητας. Για να αξιοποιήσουμε τα πλεονεκτήματα της χώρας, η γεωργική παραγωγή θα πρέπει ασφαλώς να αποδεσμευθεί από μη ανταγωνιστικές καλλιέργειες και να στραφεί σε εκείνες που αφενός ταιριάζουν στις τοπικές ιδιαιτερότητες και αφετέρου έχουν σημαντική ζήτηση στις διεθνείς αγορές.

Η στροφή σε διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα μπορεί να δώσει εντυπωσιακά αποτελέσματα στο μέτωπο των εξαγωγών. Οι εξαγωγές γεωργικών προϊόντων συμβάλλουν ήδη στον περιορισμό του εμπορικού ελλείμματος και μπορούν να αποδώσουν περισσότερα μέσω της βελτίωσης των παραγωγικών δυνατοτήτων της χώρας και της εξωστρεφούς εμπορικής πολιτικής. Για παράδειγμα, η Ελλάδα διατηρεί τις περισσότερες εξαγωγές διεθνώς στη μεταποίηση φρούτων, ενώ είναι γνωστό ότι καταλαμβάνει την τρίτη θέση παγκοσμίως στην εξαγωγή ελαιολάδου.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπ' όψιν η μεγάλη και συνεχής άνοδος των τιμών των γεωργικών προϊόντων σε διεθνές επίπεδο. Η εξέλιξη αυτή καθιστά ακόμα περισσότερο ελκυστική και κερδοφόρο την αγροτική παραγωγή, ενώ πρόκειται για μια ισχυρότατη τάση που δεν πρόκειται μάλλον να αντιστραφεί στο ορατό μέλλον, καθώς τροφοδοτείται από ιστορικές αλλαγές στις παγκόσμιες πληθυσμιακές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες.

Η κατάκτηση των διεθνών αγορών προϋποθέτει σύγχρονο μάρκετινγκ και καθιέρωση επώνυμων αγροτικών προϊόντων με σταθερές προδιαγραφές. Σε αυτόν τον τομέα καταγράφεται πρόοδος και βήματα εκσυγχρονισμού. Επιπροσθέτως, η εξαγωγική προσπάθεια διαθέτει το πλεονέκτημα του τουρισμού και της επαφής με τα προϊόντα της ελληνικής γης, που έχουν εκατομμύρια επισκέπτες. Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί ότι η διανομή είναι

διεθνώς συγκεντρωμένη σε μεγάλα δίκτυα και επομένως αρκούν λίγες καίριες συνεργασίες για μια δυναμική είσοδο στις αγορές του εξωτερικού.

Η αγροτική ανάπτυξη συνδέεται ασφαλώς με προσδοκίες για την αναγέννηση της υπαίθρου και την ανάσχεση της αστυφιλίας. Σήμερα, οι συνέπειες της κρίσης στα αστικά κέντρα είναι εντονότερες, δημιουργώντας εκρηκτικά κοινωνικά προβλήματα. Το αγροτικό επιχειρείν μπορεί να απασχολήσει χιλιάδες ικανούς ανθρώπους που βρίσκονται σήμερα χωρίς εργασία και προοπτική στην Αθήνα και άλλες πόλεις. Υπάρχει μεγάλο απόθεμα αγροτικής γης που παραμένει αναξιοποίητο και προσφέρει πεδίο επιχειρηματικής δράσης, όπως γίνεται μέσω του προγράμματος ενοικίασης δημόσιας γης.

Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί ότι η ενίσχυση του αγροτικού τομέα θα χτίσει στέρεες βάσεις για την ανασυγκρότηση της ελληνικής βιομηχανίας. Ένας ισχυρός πρωτογενής τομέας είναι το εφαλτήριο για τον δευτερογενή τομέα και ειδικά σε κλάδους της βιομηχανίας που είναι σχετικοί με τη μεταποίηση αγροτικών προϊόντων. Η παραγωγική ανασυγκρότηση με εξαγωγικό προσανατολισμό είναι άλλωστε το κλειδί της εξόδου από την κρίση και μπορεί να συντελέσει στην απελευθέρωση της Ελλάδας από το σισύφειο άγος των ελλειμμάτων και του δανεισμού. (Γ. Μπαλτάς ,2012)

Είναι πλέον φανερό ότι το σημερινό οικονομικό μοντέλο της χώρας είναι ακατάλληλο και ξεπερασμένο. Η οικονομία της χώρας μας βρίσκεται σε τραγικό αδιέξοδο, η κοινωνία μας βιώνει την ανεργία και την αυξανόμενη φτώχεια. Η υπέρβαση της κρίσης δεν θα είναι εύκολη υπόθεση. Μια οικονομική ανάπτυξη νέου τύπου είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την έξοδο από την κρίση.

Η ελληνική οικονομία πρέπει επείγοντως να βρει ένα μοντέλο παραγωγής και η ελληνική κοινωνία να δει μια δημιουργική προοπτική. Η νέου τύπου οικονομική ανάπτυξη πρέπει να είναι βιώσιμη και στηρίζεται στην πραγματική μας οικονομία, δηλαδή όχι σε νέες ή παλιές φούσκες. Η στροφή στην πραγματική οικονομία είναι αδήριτη ανάγκη και βασική προϋπόθεση για την δημιουργία επιχειρήσεων και θέσεων εργασίας αλλά και την τόνωση της δραστηριότητας των υφισταμένων μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, που αποτελούν την κύρια συνιστώσα της ελληνικής οικονομίας.

Σε αυτή τη λογική ο ρόλος του αγροτικού τομέα είναι καθοριστικός. Ο τομέας αυτός είναι η ραχοκοκαλιά της πραγματικής μας οικονομίας, μπορεί να γίνει, παρά τα προβλήματα, η δύναμη κρούσης της χώρας. Ο αγροτικός τομέας από τη φύση του και την εκτεταμένη παρουσία του στην ενδοχώρα παρουσιάζει υψηλό δείκτη συνέργειας με άλλους κλάδους και τομείς της πραγματικής οικονομίας: κατανάλωση, μεταποίηση, εξαγωγές, τουρισμός, πολιτισμός, εστίαση.

Όλοι αυτοί οι τομείς συνδέονται με τον αγροτικό χώρο, επηρεάζονται από τις δραστηριότητές του, εξαρτώνται από τις πρώτες ύλες του (δημητριακά, φρούτα, λαχανικά, μέλι, κρέας, γαλακτοκομικά, ξυλεία, αλιεύματα,) και αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη άλλων κλάδων (μεταφορές, ενέργεια, περιβάλλον, τοπικές δράσεις υπέρ της ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής). Οι τομείς και οι κλάδοι αυτοί συνολικά συνθέτουν έναν ευρύτερο κύκλο δραστηριοτήτων μπορεί να ονομαστεί «σύστημα αγρο-συνεργειών». Το σύνολο των θέσεων εργασίας αυτού του πλέγματος αφορά όλες τις οικογένειες και είναι διάσπαρτο σε ολόκληρη την επικράτεια.

Μια έμπρακτη απάντηση στην κρίση είναι η αύξηση της εθνικής παραγωγής, με την έννοια ότι η μεγέθυνση και η νέα σύνθεση του ΑΕΠ θα προέλθει μόνο μέσα από την τόνωση της παραγωγής στους κλάδους της πραγματικής οικονομίας.

Γι αυτό είναι απαραίτητο να εμπεδωθεί μια διαφορετική αντίληψη σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη: μια ανάπτυξη βιώσιμη και ποιοτική, με αναζωογόνηση της υπαίθρου, με ενίσχυση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής και αλληλεγγύης, με μέτρα στήριξης των επαγγελματιών αγροτών, ουσιαστικά κίνητρα για κάθε παραγωγό και πολιτική προσέλκυσης των νέων στην αγροτική παραγωγή.

Η γενικευμένη οικονομική κρίση και η σκληρή πολιτική της λιτότητας προκαλούν στη χώρα μας βαθιά ύφεση και δραματική αύξηση της ανεργίας. Η μετεγκατάσταση των ανέργων στο χωριό, στην επαρχία και η ένταξή τους στην αγροτική παραγωγή και στο ευρύτερο σύστημα των «αγρο-συνεργειών» με οργανωμένο τρόπο, τεχνικο-επιστημονική υποστήριξη, διοικητική υποβοήθηση και κίνητρα θα δώσει διέξοδο σε εκατοντάδες χιλιάδες νέους και

νέες, αγρότες και επιστήμονες και παράλληλα θα αυξήσει την εθνική παραγωγή, μειώνοντας το εμπορικό μας έλλειμμα και αυξάνοντας τις εξαγωγές.

Επιστροφή στο χωριό λοιπόν. Ένα χωριό σύγχρονο, όπου η πρόσβαση είναι πλέον εύκολη, οι υποδομές λειτουργικές, η ποιότητα ζωής καλύτερη σε σχέση με το δράμα των πόλεων και η καθημερινότητα, ανθρώπινη. Ένα χωριό όμως που εργάζεται και παράγει, που αποτελεί οργανωμένη και ενεργό τοπική κοινότητα, που κάνει χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών, που ζει μέσα από τη σταθερή συνεργασία των επιχειρηματιών - παραγωγών, των βιοτεχνιών, του εμπορίου και των καταναλωτών, που στηρίζει την παραγωγή και τη μεταποίηση και προώθηση των τοπικών προϊόντων.

Για την προώθηση του νέου συστήματος των «αγρο-συνεργειών» απαιτείται ριζικός επανασχεδιασμός των δημοσίων πολιτικών, επανεξέταση των κοινοτικών και εθνικών επιδοτήσεων, αναθεώρηση της τεχνικής εκπαίδευσης, έμπρακτη στήριξη των παραγωγών, σύνδεση της παραγωγής με την εγχώρια και τη διεθνή αγορά, εθνική πολιτική γης.

Το νέο οικονομικό μοντέλο πρέπει να είναι δυναμικό, παραγωγικό, ποιοτικό, εξωστρεφές. Κι αυτό σημαίνει εργασία, επενδύσεις, συνέργειες και συνεργασίες, ώστε να υπάρξει οικονομική ανάκαμψη, αμοιβαίο όφελος και ανάδειξη του εθνικού δυναμικού μέσα από μια πραγματικά βιώσιμη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η προώθηση του οικονομικού μοντέλου των αγρο-συνεργειών συνεπάγεται ριζική ανατροπή του σημερινού υπερσυγκεντρωτικού κράτους: θα επιφέρει ουσιαστική αποκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων, αναδιοργάνωση της διοίκησης με επίκεντρο την περιφέρεια, μεγάλης κλίμακας μετεγκατάσταση νέων από την πρωτεύουσα και τις άλλες μεγάλες πόλεις στην ύπαιθρο και κυρίως διασφάλιση της επιβίωσης του πληθυσμού σε εποχή κρίσης και αυξανόμενης φτώχειας.

Το μεγάλο άλμα και στοίχημα της ελληνικής οικονομίας σημαίνει στροφή στην παραγωγή, προβολή του made in Greece και συνειδητή επιλογή κατανάλωσης ντόπιων προϊόντων. Το «ελληνικό προϊόν» πρέπει να γίνει ταυτόσημο με την ποιότητα, την αξιοπιστία. Σε αυτή την προσπάθεια όλοι οι παράγοντες του κύκλου πρέπει να αρθούν στο ύψος των περιστάσεων.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί σε κάποιες ιδιαιτερότητες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από όσους ενδιαφέρονται να ασχοληθούν με την αγροτική παραγωγή. Αυτονόητο να αναφέρω πρώτα τις εξελίξεις στην ΚΑΠ (νέο πλαίσιο κινήτρων, μεγαλύτερος ρόλος για τις εθνικές κυβερνήσεις, σύνδεση των επιδοτήσεων, της παραγωγής με την προστασία του περιβάλλοντος, νέοι αγρότες, βοσκότοποι, κτλ).

Θεωρείται επείγον να ενημερωθούν οι ενδιαφερόμενοι από τους υπεύθυνους φορείς για τις σχετικές εξελίξεις, ώστε να συμμετάσχουν στον σχετικό δημόσιο διάλογο. Η τοπική ιδιομορφία πρέπει να αποτελεί την βάση των αναλύσεων: οι δυνατότητες του τόπου, το κόστος της μεταφοράς, η έλλειψη και συνεπώς το αυξημένο κόστος των ζωοτροφών, το θέμα του νερού, αλλά και ο τουρισμός και οι πολυσχιδείς δραστηριότητές του είναι στοιχεία σημαντικά. Εξίσου σημαντικά όμως είναι η πρόσβαση των παραγωγών στην τοπική και εθνική αγορά, τόσο κατά την τουριστική περίοδο όσο και στη συνέχεια, οι συνέργειες με τον τουρισμό στην εστίαση, στην ξενάγηση, στην επαφή των επισκεπτών με τον διατροφικό πολιτισμό .

Αυτό επιβάλλει συνεργασίες, ομάδες παραγωγών για οργάνωση της μεταποίησης, υπευθυνότητα και γενικά συμπεριφορά που συνάδει με τη νέα σχέση παραγωγού και καταναλωτή, αποφυγή του εύκολου και υπερβολικού κέρδους υπέρ της σταθερής μακροχρόνιας σχέσης ανάμεσα στον ντόπιο παραγωγό και στον ξένο ή τον έλληνα επισκέπτη. Πεποίθησή είναι ότι έχουμε ως κοινωνία όλα αυτά που χρειάζονται για να ξεκινήσουμε μια νέα πορεία, με ένα παραγωγικό κι όχι απλά καταναλωτικό μοντέλο, όπου ο πρωτογενής τομέας θα έχει καθοριστικό ρόλο.

Δεν είναι πιστευτό ότι το μοντέλο της οικονομίας των υπηρεσιών αποτελεί λύση για την Ελλάδα, αφού οι υπηρεσίες πρέπει να στηρίζονται στην παραγωγή και στη μεταποίηση. Αν όλα είναι εισαγόμενα, αν όλα είναι εξαρτώμενα από προϊόντα χωρίς ντόπια προστιθέμενη αξία, δεν υπάρχει διέξοδος. Θέλουμε ένα μοντέλο αγρο-κεντρικό, δηλαδή ένα ανθρωπο-κεντρικό, αφού χωρίς τον παραγωγό, τον άνθρωπο, δεν έχει ενδιαφέρον καμία δραστηριότητα. Υπό την έννοια αυτή η επιλογή του χωριού, της γεωργίας ως τρόπου ζωής είναι σημαντική προσωπική, αλλά και κοινωνικο-πολιτική,

επιλογή, είναι επιλογή ανθρωπίνων σχέσεων, διαφορετικής οργάνωσης του κοινωνικού βίου.

Η ευημερία δεν ταυτίζεται μόνο με την κατοχή υλικών αγαθών. Ο αγρότης, ο παραγωγός μπορεί, χάρη στην επαφή του με τη φύση να αναδείξει τη νέα ισορροπία, δηλαδή την ηθική διάσταση της ανάπτυξης και την κοινωνική χρησιμότητα των παραγομένων προϊόντων. «Ο αληθινός πολιτισμός προέρχεται μέσα από τη φύση και είναι αγνός, λιτός και απλός» (Masanobu Fukuoka). Το μέλλον μας θα διαμορφωθεί με βάση αυτές τις αρχές καθώς και από την συμμετοχή μας στην κοινότητα, το τέλος του άκρατου καταναλωτισμού και του ατομικισμού είναι πλέον ορατό.

Σε αυτό το πλαίσιο ο γεωργός, ο ψαράς, αμπελουργός, ο παραγωγός, το χωριό σαν βιοτική κοινότητα, με τα αυθεντικά του ήθη και έθιμα και τον ιδιαίτερο τρόπο ζωής, έχουν ένα νέο κοινωνικό και οικονομικό ρόλο. Αυτόν που είχε πάντα στη Μεσόγειο ο άνθρωπος, αυτόν που ταιριάζει με το τοπίο, τη φύση, την ισορροπία έτσι όπως την δίδαξαν οι αρχαίοι έλληνες κι έφτασε σε μας από γενιά σε γενιά. Εκεί θα στηριχθούμε, στη σοφία, στην ισορροπία και στην ομορφιά του τόπου.

Κεφάλαιο 4

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου ως περιοχή μελέτης.

4.1 Τα βασικά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

4.1.1 Διοικητική Διάρθρωση και δημογραφικά στοιχεία Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί το νοτιότερο χερσαίο άκρο της Ευρώπης και καλύπτει το 11,7% (15.490km²) της συνολικής έκτασης της χώρας.

Καταλαμβάνει ένα μέρος του βόρειου τμήματος, ολόκληρο το νοτιοανατολικό και ένα μέρος του δυτικού τμήματος του συνόλου της Πελοποννήσου και συνορεύει δυτικά με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, και βορειοανατολικά με την Περιφέρεια Αττικής. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της Περιφέρειας

Πελοποννήσου αποτελεί το έντονο ανάγλυφο του εδάφους της, ανάγλυφο που διαφοροποιείται τόσο μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων όσο και εσωτερικά σε κάθε μία από αυτές. Συνολικά στην Περιφέρεια Πελοποννήσου κυριαρχούν οι ορεινοί όγκοι που αποτελούν το 50,1% της συνολικής της έκτασης, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις αποτελούν και φυσικό σύνορο μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων (π.χ. Ταΰγετος για Μεσσηνία και Λακωνία). Παράλληλα, το 19,9% της έκτασης της είναι πεδινό (και το 30% ημιορεινό), και εκτείνεται κυρίως στις περιοχές εγγύς των θαλάσσιων κόλπων, όπου σχηματίζονται αρκετές πεδιάδες. Ωστόσο, παρά το μικρό ποσοστό των πεδινών εκτάσεων, η Περιφέρεια διαθέτει μερικές από τις πιο εύφορες περιοχές της χώρας, όπως ο Αργολικός κάμπος και ο κάμπος της Κορινθίας. Επιπρόσθετα, η Περιφέρεια Πελοποννήσου διαθέτει μεγάλο μήκος ακτογραμμής σε σχέση με άλλες Περιφέρειες της χώρας, η οποία μπορεί να αποτελέσει μοχλό για την αναπτυξιακή προοπτική της σε περίπτωση που εκμεταλλευθεί τις θαλάσσιες μεταφορές.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου διαρθρώνεται σε πέντε (5) Περιφερειακές Ενώτητες και στη χωρική της εμβέλεια λειτουργούν είκοσι έξι (26) Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης α' βαθμού (Δήμοι). Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Πελοποννήσου αντιστοιχεί περίπου στο 5,4% (2011) του συνολικού πληθυσμού της χώρας, (581.980 κάτοικοι), ενώ οι μεγαλύτερες σε έκταση και πληθυσμό Περιφερειακές Ενώτητες είναι αντίστοιχα η ΠΕ Αρκαδίας με 25,5% της συνολικής έκτασης (4.419 km²) και η ΠΕ Μεσσηνίας αντιστοιχώντας στο 28,02% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας (163.110 κάτοικοι).

Η πληθυσμιακή πυκνότητα της Περιφέρειας, σύμφωνα με τα στοιχεία απογραφής του 2011, είναι υποδιπλάσια της χώρας (37,57 κάτοικοι ανά Km²) και αποτελεί την 4η χαμηλότερη πυκνότητα μεταξύ των Περιφερειών της χώρας, με τις Περιφερειακές Ενώτητες Αρκαδίας και Λακωνίας να κατατάσσονται στις ιδιαίτερα αραιοκατοικημένες περιοχές της χώρας (6η και 8η χαμηλότερη πυκνότητα πληθυσμού μεταξύ των 73 Περιφερειακών Ενοτήτων της χώρας. Αναλυτικά, τα στοιχεία έκτασης και μόνιμου πληθυσμού του 2011 για όλες τις ΠΕ αποτυπώνονται στον Πίνακα που ακολουθεί :

Περιφ. Ενότητες/ Περιφ. Πελοποννήσου/ ΧΩΡΑ	Έκταση (Km ²)	Μόνιμος Πληθυσμός (προσωρινά στοιχεία 2011)				Πυκνότητα (κάτοικοι / Km ²)	
		Σύνολο	Άρρενες		Θήλειες		
			Αριθμός	%	Αριθμός		%
Αργολίδας	2.154	97.090	48.910	50,38	48.180	49,62	45,07
Αρκαδίας	4.419	86.820	44.560	51,32	42.260	48,68	19,65
Κορινθίας	2.290	145.360	72.930	50,17	72.430	49,83	63,48
Λακωνίας	3.636	89.600	46.030	51,37	43.570	48,63	24,64
Μεσσηνίας	2.991	163.110	82.480	50,57	80.630	49,43	54,53
Περ. Πελοποννήσου	15.490	581.980	294.910	50,67	287.070	49,33	37,57
Σύνολο Ελλάδας	131.957	10.787.690	5.303.690	49,16	5.484.000	50,84	81,75

Πίνακας 1: Έκταση, Μόνιμος Πληθυσμός (2011) και Πυκνότητα Πληθυσμού Περιφέρειας Πελοποννήσου. Πηγή: Προσωρινά Στοιχεία ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή 2011.

Συνολικά ο μόνιμος πληθυσμός κατά το διάστημα 1991-2001, σύμφωνα με τα στοιχεία απογραφών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. 1991 και 2001, αυξήθηκε στο σύνολο των Νομών της Περιφέρειας Πελοποννήσου, με εξαίρεση το Ν. Αρκαδίας που παρουσίασε μείωση κατά 4,86%. Αντίθετα την περίοδο 2001-2011 τόσο στην Περιφέρεια Πελοποννήσου όσο και στο σύνολο της χώρας παρατηρείται μείωση του μόνιμου πληθυσμού. Ειδικότερα, η Περιφέρεια Πελοποννήσου παρουσιάζει μείωση του μόνιμου πληθυσμού της σε ποσοστό σχεδόν διπλάσιο από αυτό της χώρας (-2,62% έναντι - 1,32%) και την τέταρτη μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση μεταξύ των Περιφερειών της, μετά τη Δυτική Ελλάδα, Δυτική Μακεδονία και Βόρειο Αιγαίο.

Από την ανάλυση των στοιχείων της απογραφής ετών 2001 και 2011 για την περίοδο 2001-2011 προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

A) Η μοναδική Περιφερειακή Ενότητα που παρουσιάζει αύξηση του πληθυσμού της είναι αυτή της Κορινθίας. Οι παράγοντες που φαίνεται να επηρέασαν τα πληθυσμιακά μεγέθη της Κορινθίας μεταξύ των άλλων είναι η, συγκριτικά με τις λοιπές περιοχές της Πελοποννήσου, καλύτερη πρόσβαση προς τους εθνικούς οδικούς άξονες, η γειτνίαση της και η βελτίωση των υποδομών μεταφοράς από και προς το πολεοδομικό συγκρότημα των Αθηνών, καθώς και η ανεπτυγμένη παραγωγική της βάση,

B) Αντίθετα η Αργολίδα (μετά τη σημαντική αύξηση του πληθυσμού τη 10ετία 1991-2001) και η Αρκαδία (συρρίκνωση του πληθυσμού της και στις δύο 10ετίες 1991-2001 και 2001-2011) παρουσιάζουν σημαντική μείωση του μόνιμου πληθυσμού τους σε ποσοστό περίπου 5%. Η βελτίωση των υποδομών

μεταφορών (αυτοκινητόδρομος Κόρινθος – Τρίπολη) φαίνεται να λειτούργησε κυρίως προς την κατεύθυνση της «φυγής» του πληθυσμού των ως άνω Περιφερειακών Ενοτήτων,

Γ) Αντίστοιχα χαμηλότερη πληθυσμιακή μείωση παρουσιάζεται στις απομακρυσμένες από το μητροπολιτικό κέντρο της Αττικής και σχετικά απομονωμένες από το εθνικά δίκτυα μεταφορών Ενότητες της Λακωνίας (μείωση 3,46%) και της Μεσσηνίας (μείωση 2,07%),

Δ) Αρνητικό πρόσημο παρουσιάζει η Περιφέρεια Πελοποννήσου ως προς το Φυσικό Ισοζύγιο (γεννήσεις μείον θάνατοι) του πληθυσμού της (-17.357), σε αντίθεση με το σύνολο της χώρας (+37.651), εξέλιξη που επηρεάζει αρνητικά και τον δείκτη γήρανσης του πληθυσμού της. Η Περιφέρεια Πελοποννήσου ως προς τον δείκτη Φυσικού Ισοζυγίου παρουσιάζει τη χειρότερη επίδοση μεταξύ του συνόλου των Περιφερειών της χώρας,

Ε) Η μετανάστευση στην Περιφέρεια, υπολογιζόμενη από το αλγεβρικό άθροισμα της φυσικής κίνησης και της συνολικής μεταβολής της δεκαετίας (φαινόμενη μετανάστευση), παρουσιάζει θετικό πρόσημο, με εξαίρεση την Αργολίδα που παρουσιάζει μεταναστευτική «εκροή» κατά 4.323 άτομα. Περισσότερο ελκυστικές σε «μεταναστευτικές» ροές παρουσιάζονται οι Περιφερειακές Ενότητες της Μεσσηνίας και Κορινθίας.

Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με τις συνολικές πληθυσμιακές τάσεις στη χώρα, μια από τις αιτίες μείωσης του πληθυσμού εντοπίζεται στη μείωση του πληθυσμού των αλλοδαπών που διαμένουν στις Περιφέρειες της χώρας, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.

Στο επίπεδο των Δήμων της χωρικής εμβέλειας της Περιφέρειας, σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία απογραφής του 2011, τον μεγαλύτερο πληθυσμό εμφανίζει ο Δήμος Καλαμάτας (70.130) και ο Δήμος Κορινθίων (58.280) και τον μικρότερο ο Δήμος Ελαφονήσου (1.050). Την μεγαλύτερη πυκνότητα εμφανίζει ο Δήμος Καλαμάτας (159,27) και ακολουθεί ο Δήμος Βέλου – Βόχας (116,05), ενώ την μικρότερη την κατέχει ο Δήμος Γορτυνίας με 9,82.

Συνολικά την περίοδο 2001-2011 έξη (6) από τους είκοσι έξη (26) Δήμους της Περιφέρειας παρουσιάζουν θετικές πληθυσμιακές μεταβολές (Δ. Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων, Βέλου-Βόχας, Ναυπλιέων, Κυνουρίας, Μάνης και

Οιχαλίας), έξη (6) στασιμότητα (Δ. Κορινθίων, Σικυωνίων, Μεγαλόπολης, Πύλου-Νέστορος, Μονεμβασιάς και Καλαμάτας), ενώ οι υπόλοιποι παρουσιάζουν μείωση του μόνιμου πληθυσμού τους.

Σημειώνεται ότι «παράδοξα» της απογραφής, που εντοπίζονται και στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, όπως η μη εξηγήσιμη λογικά στασιμότητα του πληθυσμού της Κορίνθου, σε αντίθεση με την αύξηση του πληθυσμού των γειτονικών της Δήμων (Δ. Λουτρακίου-Αγίων Θεοδώρων και Βέλου-Βόχας), καθώς και η μικρή αύξηση του πληθυσμού του Δ. Καλαμάτας παρόλο το ισχυρό θετικό φυσικό ισοζύγιο, μπορούν να αποδοθούν μόνο σε φαινόμενα «υποαπογραφής» και συνολικά αδυναμιών του συστήματος απογραφής του 2011.

Ειδικότερα το 53,88% του πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου σύμφωνα με την απογραφή του 2011 χαρακτηρίζεται ως αγροτικός. Το μεγαλύτερο ποσοστό αστικού πληθυσμού εντοπίζεται στην ΠΕ Κορινθίας (57,1%) και το μικρότερο στην ΠΕ Λακωνίας (31,9%). Χαμηλό ποσοστό αστικού πληθυσμού εμφανίζει και η ΠΕ Αρκαδίας (35,9%).

Για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για τη διάρθρωση του πληθυσμού στις διάφορες ηλικιακές ομάδες χρησιμοποιούνται οι Δημογραφικοί Δείκτες Γήρανσης¹ (όσο μεγαλύτερος είναι ο δείκτης τόσο πιο «γηρασμένος» είναι ο πληθυσμός), της Εξάρτησης² (αναλογία μεταξύ εξαρτώμενων ατόμων, δηλαδή αυτών που δεν μπορούν να συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία προς τα άτομα που θεωρείται ότι συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία) και της Αντικατάστασης³ (δομικός δείκτης που εκφράζει την εναλλαγή μεταξύ των ηλικιών που μετέχουν στην παραγωγική διαδικασία).

Με βάση τον δείκτη γήρανσης ο πληθυσμός της Περιφέρειας Πελοποννήσου είναι πιο «γηρασμένος» σε σχέση με το σύνολο της χώρας (139,59 έναντι 110,06), αφού αυξήθηκε κατακόρυφα την δεκαετία 1991- 2001, με την ΠΕ Αρκαδίας εμφανίζει τη χειρότερη επίδοση.

Όσον αφορά τον δείκτη εξάρτησης η Περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζει υψηλότερο δείκτη σε σχέση με το σύνολο της χώρας (54,50 έναντι 46,81). Δηλαδή έχει χειρότερη αναλογία μεταξύ εξαρτώμενων ατόμων (δηλαδή αυτούς που δεν συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία) και ατόμων που

συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία. Τον μεγαλύτερο δείκτη εξάρτησης εμφανίζουν οι ΠΕ Αρκαδίας και Λακωνίας.

Τέλος, ο δείκτης αντικατάστασης είναι χαμηλότερος στην Περιφέρεια Πελοποννήσου σε σχέση με το σύνολο της χώρας (113,62 έναντι 129,85). Όσο μικρότερος είναι ο δείκτης τόσο υστερούν τα άτομα που ετοιμάζονται να εισέλθουν στην παραγωγική διαδικασία σε σχέση με τα άτομα που ετοιμάζονται να εξέλθουν από αυτή. Τον μεγαλύτερο δείκτη αντικατάστασης έχει η ΠΕ Αργολίδας και ακολουθεί η ΠΕ Μεσσηνίας.

4.1.2. Φυσικό περιβάλλον

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου διαθέτει ένα από τα σημαντικότερα οικοσυστήματα της Ελλάδος (και ένα από τα πλέον σημαντικά της Ευρώπης), καθώς και ιδιαίτερος πλούσια βιοποικιλότητα, τόσο σε χλωρίδα (ενδεικτικά αναφέρονται η κεφαλληνιακή ελάτη και οι συστάδες μαύρης πεύκης, ενώ υπάρχουν και συστάδες της συριακής άρκευθου, η οποία δεν φύεται πουθενά αλλού στην Ευρώπη), όσο και σε πανίδα (η Περιφέρεια χαρακτηρίζεται ως η περιοχή της Ελλάδας με τον υψηλότερο ενδημισμό ασπόνδυλων ζώων, ενώ οι βιότοποι του φιλοξενούν επίσης μια αρκετά πλούσια πανίδα σπονδυλοζώων με πιο σημαντικά είδη τα διάφορα αρπακτικά καθώς και τα λιγιστά τσακάλια). Το οικοσύστημα της Περιφέρειας έχει χαρακτηριστεί ως αποτελεί ένας βοτανικός παράδεισος με περισσότερα από 260 ενδημικά είδη, εκ των οποίων 44 έχουν καταγραφεί ως τοπικά ενδημικά, ενώ κάποια από αυτά είναι τόσο εύθραυστα που απειλούνται με αφανισμό.

Ιδιαίτερη θέση στη διαμόρφωση του φυσικού περιβάλλοντος της Περιφέρειας Πελοποννήσου κατέχουν οι παραλίες και οι ακτές, που σε συνδυασμό με το έντονο ανάγλυφό τους, σχηματίζουν πολύ γραφικούς κολπίσκους και όρμους. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου υπάρχουν 26 παραλίες και μια μαρίνα που έχουν βραβευτεί με «Γαλάζια Σημαία». Από αυτές οι 8 παραλίες και η μια μαρίνα βρίσκονται στην ΠΕ Κορινθίας, οι 3 παραλίες στην ΠΕ Αργολίδας, οι 10 παραλίες στην ΠΕ Λακωνίας, οι 4 παραλίες στην ΠΕ Μεσσηνίας και η μια παραλία στην ΠΕ Αρκαδίας.

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου υπάρχουν από αρχαιοτάτων χρόνων ιαματικές πηγές, οι πιο γνωστές των οποίων είναι του Λουτρακίου και της Ελένης στην Κορινθία και των Γαργαλιάνων στη Μεσσηνία.

Συνολικά στην Περιφέρεια Πελοποννήσου εντοπίζονται δύο από τα δεκαεννέα αισθητικά δάση της χώρας και δεκατέσσερα από τα πενήντα δύο διατηρητέα μνημεία της φύσης, με την Περιφέρεια να καταλαμβάνει την πρώτη θέση, από όλες τις Περιφέρειες της χώρας, σε αριθμό προστατευομένων διατηρητέων μνημείων της φύσης και την τρίτη θέση σε αριθμό προστατευομένων δασών.

Επίσης, στα διοικητικά όρια της Περιφέρειας έχουν καταγραφεί τριάντα υγρότοποι συνολικής έκτασης 4.185 εκταρίων, επτά σημαντικές περιοχές με προστατευόμενα είδη πουλιών από τις εκατόν τριάντα έξι της χώρας και είκοσι έξι περιοχές Natura 2000, που καταλαμβάνουν ποσοστό περίπου 21% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας.

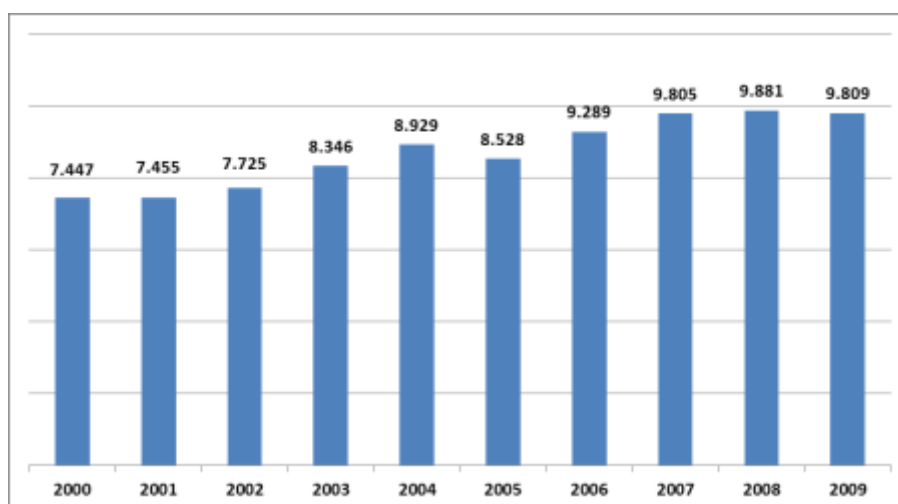
Το φαινόμενο της ερημοποίησης ολοένα και πιο έντονα κάνει την παρουσία της στα εδάφη της χώρας μας και ενόψει της έντασης των κλιματικών αλλαγών, με αύξηση της θερμοκρασίας και μείωση των βροχοπτώσεων. Το εν λόγω φαινόμενο αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή της Μεσογείου, με το 34% των περιοχών της χώρας μας να θεωρείται υψηλού κινδύνου, 49% μέτριου κινδύνου και 17% χαμηλού κινδύνου. Στις περιοχές υψηλού κινδύνου συγκαταλέγεται η Ανατολική Πελοπόννησος με τις παραθαλάσσιες εκτάσεις της να επηρεάζονται σημαντικά από το φαινόμενο της ερημοποίησης, ενώ η λοιπή Πελοπόννησος συγκαταλέγεται στις περιοχές χαμηλού κινδύνου.

Επίσης, ένα από τα κυριότερα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί η διάβρωση των βορείων ακτών της, ειδικότερα στον Κορινθιακό Κόλπο. Τα προβλήματα έχουν προέλθει αφενός από την κατακρήμιση του βυθού (όπου σε κάποια περίπτωση έχει υπολογισθεί σε 60 μέτρα βάθος και 15 μέτρων πλάτος), και αφετέρου στους έντονους κυματισμούς που παρατηρούνται. Αποτέλεσμα αυτών των φαινομένων είναι η συχνή εμφάνιση πλημμυρικών φαινομένων στο παραλιακό μέτωπο της ΠΕ Κορινθίας και ο εκτεταμένος κίνδυνος κατάρρευσης παράκτιων σπιτιών και καταστημάτων.

Οι περιοχές όπου το φαινόμενο της διάβρωσης έχει εμφανιστεί και έχει προκαλέσει τις περισσότερες ζημιές είναι το Δερβένι Κορινθίας, η περιοχή Καλάμια της Κορίνθου, οι περιοχές Λέχαιο και Κανταρέ Κορινθίας και ο Σχίνος Λουτρακίου.

4.1.3 Οικονομία και απασχόληση -αγορά εργασίας

Η διαχρονική εξέλιξη του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) της Περιφέρειας Πελοποννήσου, σε τρέχουσες τιμές, τη χρονική περίοδο 2000-2009 απεικονίζεται στο Διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 3: Εξέλιξη ΑΕΠ Περιφέρειας Πελοποννήσου 2000-2009 (σε εκ. €).

Πηγή: Eurostat - *Gross domestic product (GDP) at current market prices at NUTS level 2.*

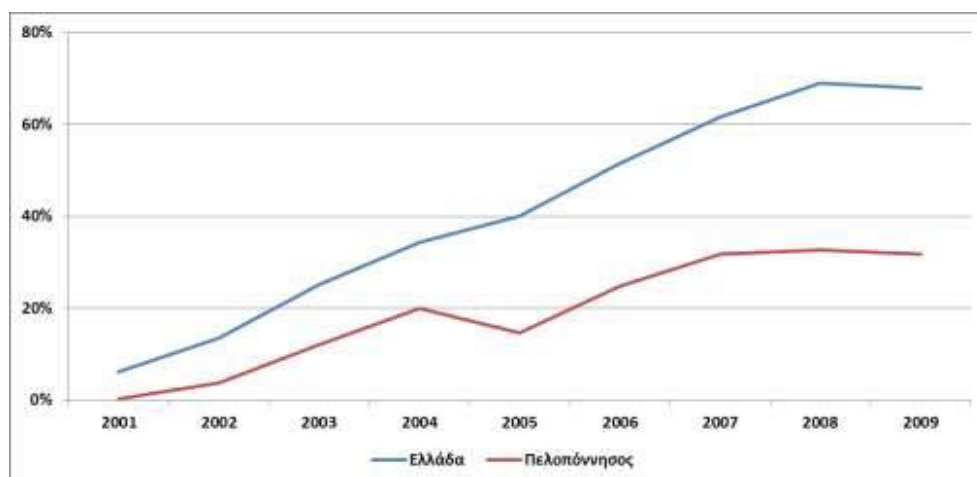
Παρατηρείται ότι την περίοδο 2000-2008 παρουσιάστηκε αύξηση του ύψους του Περιφερειακού ΑΕΠ (με μια προσωρινή μείωση του ΑΕΠ το 2005), με μέσο ετήσιο ποσοστό μεταβολής της τάξης του 3,69%, χαμηλότερο του αντίστοιχου ποσοστού της χώρας (6,78%).

Αντίθετα το έτος 2009, παρουσιάζεται μείωση του ΑΕΠ, τόσο στο επίπεδο της χώρας, όσο και στο επίπεδο της Περιφέρειας, αποτέλεσμα της εκδηλούμενης κρίσης, που επηρεάζει μέχρι σήμερα αρνητικά την οικονομία της χώρας και των Περιφερειών της. Η Περιφέρεια Πελοποννήσου, εμφανίζει την τέταρτη

μικρότερη μείωση του ΑΕΠ (-0,73%), μετά τις Περιφέρειες Ηπείρου, Αττικής και Αν. Μακεδονίας - Θράκης.

Παρόλα αυτά θα πρέπει να σημειωθεί το γεγονός ότι η μείωση αυτή ξεπερνά οριακά τη μείωση που εμφανίζεται στο επίπεδο της χώρας (-0,55%). Τα αποτελέσματα της ύφεσης, που αναμένεται να διατηρηθεί μέχρι τουλάχιστον και το 2013, θα οδηγήσει σε περαιτέρω μείωση του παραγόμενου ΑΕΠ της χώρας και των Περιφερειών της. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το ύψος του ΑΕΠ της χώρας το 2010 ανέρχεται στα επίπεδα του 2005.

Η διακύμανση της αύξησης του ΑΕΠ της Περιφέρειας Πελοποννήσου, σε σύγκριση με το αντίστοιχο της χώρας, παρουσιάζεται στο Διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 4: Εξέλιξη ΑΕΠ Περιφέρειας Πελοποννήσου & Ελλάδας 2001-2009 (έτος βάσης 2000). Πηγή: Eurostat - Gross domestic product (GDP) at current market prices at NUTS level 2.

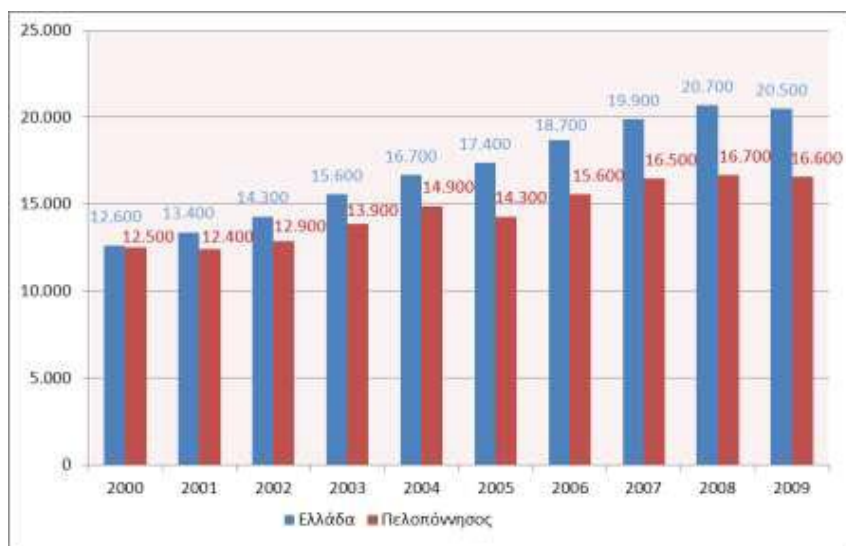
Σε σχέση με την περιφερειακή κατανομή του ΑΕΠ στην Ελλάδα η **Περιφέρεια Πελοποννήσου** τα έτη 2008 και 2009 παράγει περίπου το **4,7%** του συνολικού ΑΕΠ της Ελλάδας. Η επίδοση αυτή αποτελεί τη χειρότερη επίδοση της δεκαετίας και υποδηλώνει μείωση του ρόλου και της συμμετοχής της Περιφέρειας στη συνολική οικονομική δραστηριότητα της χώρας.

Χαρακτηριστικό της εσωτερικής διάρθρωσης και διακύμανσης του Περιφερειακού ΑΕΠ την περίοδο 2000-2009 στις Περιφερειακές της Ενότητες, είναι η τάση μείωσης της συμβολής της Κορινθίας, που παρόλα αυτά διατηρεί

σταθερά την πρώτη θέση μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων, καθώς και η αύξηση της συμμετοχής της Μεσσηνίας, που ομοίως διατηρεί σταθερά τη δεύτερη θέση σε όλη την παραπάνω περίοδο. Οι λοιπές Περιφερειακές Ενότητες το 2009 σε σύγκριση με το 2000 αυξάνουν τη συμμετοχή τους, με το ποσοστό συμμετοχής τους στη διαμόρφωση του Περιφερειακού ΑΕΠ, σε όλη την παραπάνω περίοδο, να παρουσιάζει διακυμάνσεις.

Όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα που ακολουθεί το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας σύμφωνα με τα δημοσιευμένα στοιχεία της Eurostat, σε τρέχουσες τιμές, την περίοδο 2000-2008, παρουσίασε συνεχή αύξηση, εκτός του έτους 2001 που εμφάνισε ελαφρά πτώση και του έτους 2005 όπου η πτώση ήταν λίγο μεγαλύτερη. Παρόλα αυτά, σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο παρέμεινε υπολειπόμενο του αντίστοιχου μέσου δείκτη της χώρας. Μάλιστα σε σχέση με το έτος 2000, κατά το οποίο το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ στο επίπεδο της χώρας και το επίπεδο της Περιφέρειας ήταν πρακτικά ισοδύναμο, εμφανίζεται την περίοδο 2000-2008 τάση διεύρυνσης της απόστασης του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας, σε σχέση με το αντίστοιχο δείκτη της χώρας.

Αντίθετα το 2009, έτος έναρξης εκδήλωσης της έντονης οικονομικής κρίσης, σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., τόσο στο επίπεδο της χώρας όσο και αυτό της Περιφέρειας παρουσιάζεται μείωση του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ.

Διάγραμμα 5: Εξέλιξη κατά κεφαλή ΑΕΠ της Περιφέρειας Πελοποννήσου και της Χώρας 2000-2009. Πηγή: Eurostat - *Gross domestic product (GDP) at current market prices at NUTS level 2.*

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου το 2009, ως προς το κατά κεφαλή ΑΕΠ, όπως φαίνεται και στο επόμενο Διάγραμμα, κατέχει την έβδομη καλύτερη επίδοση μεταξύ των Περιφερειών της χώρας. Το υψηλότερο κατά κεφαλή ΑΕΠ καταγράφεται στην Περιφέρεια του Αττικής, και ακολουθούν οι Περιφέρειες Νότιου Αιγαίου και Στερεάς Ελλάδας. Αντίθετα το χαμηλότερο κατά κεφαλή ΑΕΠ καταγράφεται στις Περιφέρειες, Ηπείρου, Δυτικής Ελλάδας και Αν. Μακεδονίας & Θράκης.

Διάγραμμα 6: Κατά κεφαλή ΑΕΠ των Περιφερειών της Χώρας 2009. Πηγή: Eurostat - Gross domestic product (GDP) at current market prices at NUTS level 2.

Κατά το 2009, το κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας ανήλθε σε 20.500€, σημειώνοντας μείωση 0,97%, ενώ το αντίστοιχο μέγεθος για τη Περιφέρεια Πελοποννήσου ανήλθε στα 16.600€, σημειώνοντας μείωση 0,60%, που υποδηλώνει τουλάχιστον κατά την έναρξη του κύκλου της ύφεσης, ότι η ένταση της κρίσης επηρεάζει την Περιφέρεια σε οριακά χαμηλότερο βαθμό απ' ότι συνολικά τη χώρα.

Ως προς το επίπεδο του κατά κεφαλή ΑΕΠ των Περιφερειακών Ενοτήτων (Νομών) της Περιφέρειας την περίοδο 2000-2009, όπως αποτυπώνονται στον Πίνακα που ακολουθεί, οι ΠΕ Κορινθίας, Αρκαδίας και Αργολίδας διαθέτουν Κατά Κεφαλή ΑΕΠ υψηλότερο από το αντίστοιχο μέσο της χώρας και της

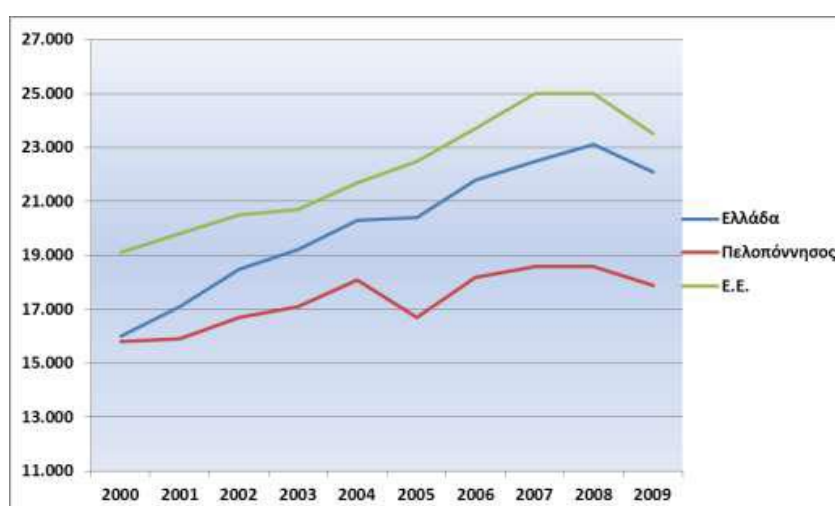
Περιφέρειας, ενώ οι λοιπές υπολείπονται των αντίστοιχων δεικτών, με τις ΠΕ Μεσσηνίας και ιδιαίτερα της Λακωνίας να σημειώνουν χαμηλές επιδόσεις.

Ως προς τους ρυθμούς ανάπτυξης του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ η ΠΕ Κορινθίας παρουσιάζει αρνητικούς ή χαμηλούς δείκτες την περίοδο 2001-2004 και κατέχει την πρώτη θέση στο κατά Κεφαλήν ΑΕΠ ανάμεσα στις υπόλοιπες ΠΕ από το 2000. Αντίστοιχα υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης, σε σχέση με το σύνολο της Περιφέρειας παρουσιάζουν οι ΠΕ Αργολίδας και ιδιαίτερα της Μεσσηνίας.

Η ΠΕ Λακωνίας διαθέτει το χαμηλότερο Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας. Η αύξηση του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ της Αρκαδίας την περίοδο 2001-2009 είναι, μετά την ΠΕ Κορινθίας, η χαμηλότερη μεταξύ των ΠΕ της Περιφέρειας.

Για την αποτίμηση του Κατά κεφαλή ΑΕΠ χρήσιμη είναι η αποτύπωσή του σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης.

Το κατά κεφαλή ΑΕΠ του κάθε κράτους μέλους της Ευρωζώνης σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ) εξαρτάται από την αύξηση του συνολικού ΑΕΠ της σε ευρώ, από τη μεταβολή του πληθυσμού της και από την εξέλιξη της αγοραστικής δύναμης του ευρώ σ' αυτήν. Ο συντελεστής αυτός αποτυπώνει το κόστος ενός «καλαθιού» αγαθών και υπηρεσιών σε κάθε χώρα σε ευρώ σε σχέση με το μέσο κόστος του ίδιου καλαθιού στην Ε.Ε. ως σύνολο.

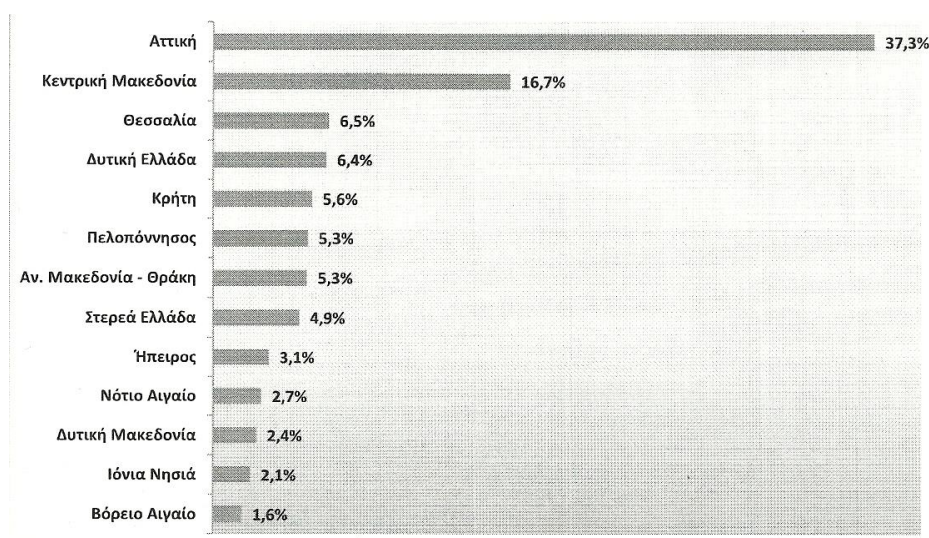

Διάγραμμα 7: Εξέλιξη κατά κεφαλή ΜΑΔ της Περιφέρειας Πελοποννήσου, της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2000-2008. Πηγή: Eurostat - Gross domestic product (GDP) at current market prices at NUTS level 3.

Όπως παρουσιάζεται στο ανωτέρω Διάγραμμα, την περίοδο 2000-2009, υπάρχει συνεχής βελτίωση του Κατά Κεφαλή μετρούμενο σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης τόσο στο επίπεδο της Περιφέρειας Πελοποννήσου (με μια ενδιάμεση μείωση της το 2005), όσο στο αντίστοιχο της χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

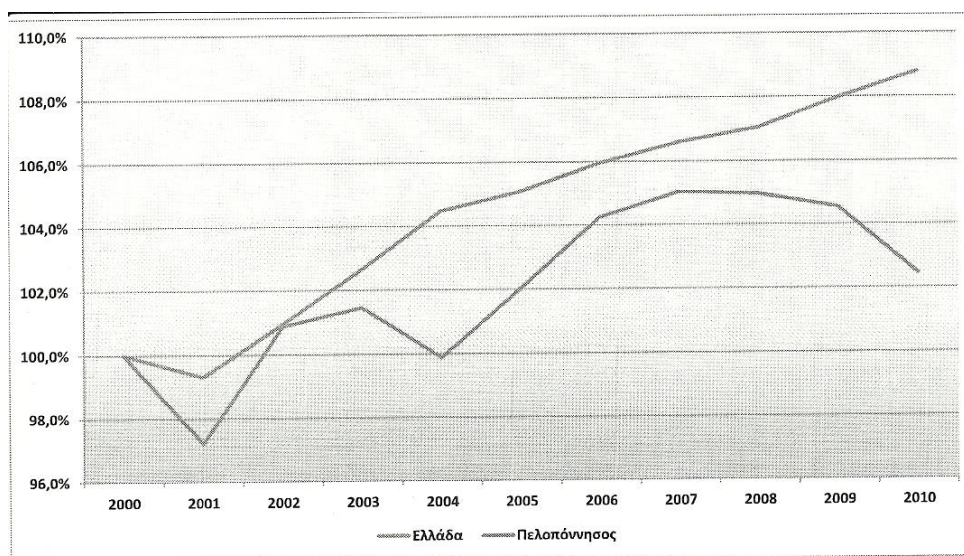
4.1.4 Απασχόληση –Ανεργία

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Περιφέρειας Πελοποννήσου, με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat (έτος 2010) ανήλθε στις 267,9 χιλιάδες άτομα, που αποτελούν το 5,3% του συνολικά οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας, πράγμα που την κατατάσσει στην έκτη μεταξύ των Περιφερειών της χώρας. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση οικονομικά ενεργού πληθυσμού εντοπίζεται στις Περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας (54% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας), ενώ στις Περιφέρειες Θεσσαλίας, Δυτικής Ελλάδας, Κρήτης, Πελοποννήσου, Ανατολικής Μακεδονίας- Θράκης και Στερεάς Ελλάδας το αντίστοιχο ποσοστό κυμαίνεται μεταξύ του 6,5% και 4,9% .

Διάγραμμα 8: Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός των Περιφερειών της Ελλάδας ως Ποσοστό του συνολικού οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας (έτος 2010).
Πηγή: Eurostat 2011 – Regional Statistics.

Η εξέλιξη του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Περιφέρειας σε σύγκριση με την εξέλιξη του αντίστοιχου μεγέθους στο επίπεδο της χώρας παρουσιάζεται στο Διάγραμμα που ακολουθεί (μεταβολή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού με έτος βάσης το 2000). Με βάση τα στοιχεία, ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Περιφέρειας μειώνεται τα τελευταία χρόνια, αντίθετα με ότι συμβαίνει στο επίπεδο της χώρας. Αυτό πιθανότατα σημαίνει ότι μέρος του οικονομικά ενεργού πληθυσμού μεταναστεύει εκτός της Περιφέρειας μετά το έτος 2007. Έτη σημαντικής πτώσης του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στη Περιφέρεια αποτέλεσαν επίσης και το 2004 (έτος τέλεσης των Ολυμπιακών αγώνων) όσο και το 2001.

Διάγραμμα 9: Εξέλιξη Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου και της Ελλάδας (έτος βάσης 2000).

Πηγή: Eurostat 2011 – Regional Statistics.

Διακρίνεται έντονη μεταβλητότητα της κατανομής του οικονομικά ενεργού μεταξύ των Ενοτήτων της Περιφέρειας. Κυρίως η Μεσσηνία δείχνει να ενισχύεται, καθώς διατηρεί το 29,2% του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού της Περιφέρειας έναντι ποσοστού 21,8% το 2000. Αυτό μεταφράζεται σε αύξηση κατά σχεδόν 23.000 άτομα (ποσοστιαία αύξηση της τάξης του 40%). Τάσεις ενίσχυσης, αλλά σε μικρότερο βαθμό δείχνει η Αργολίδα (20,2% το 2009 έναντι 16,6% το 2000) και η Λακωνία (15,9% το 2009 έναντι 14,5% το 2000).

Αντίθετα, τόσο η Κορινθία όσο και η Αρκαδία εμφανίζουν σημαντική πτώση. Ιδιαίτερα η Αρκαδία παρουσιάζει μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού από 19,7% το 2000 σε 11,5% το 2009. Αυτό μεταφράζεται στην απώλεια άνω των 20.000 ατόμων (ποσοστιαία μείωση της τάξης του 39,1%). Η Κορινθία από την άλλη πλευρά παρουσιάζει μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού από 27,4% το 2000 σε 23,2% το 2009.

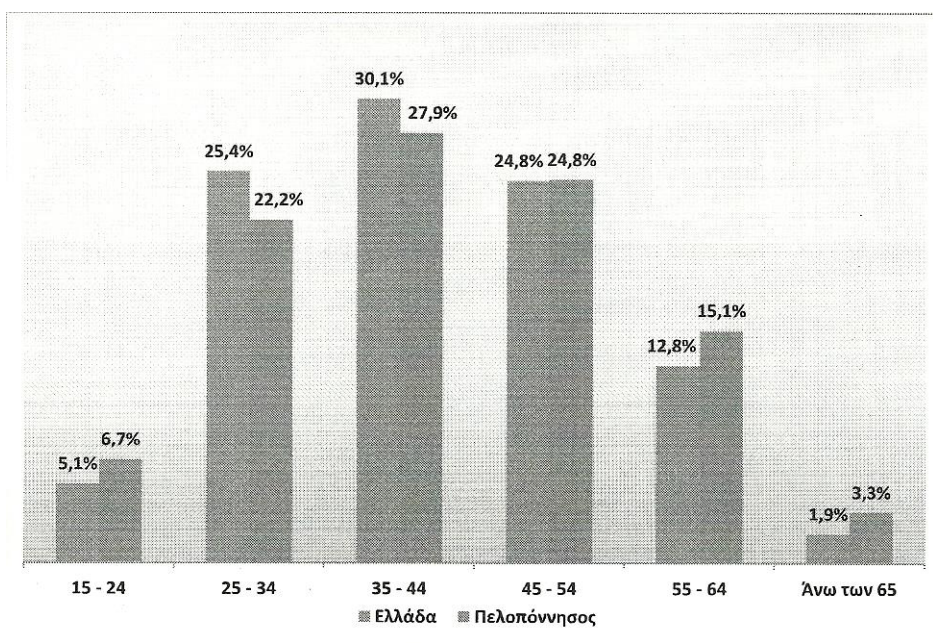
Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat, ο απασχολούμενος πληθυσμός της Περιφέρειας, το 2010 υπολογίζεται σε 241,5 χιλ. άτομα, που αντιστοιχούν στο 5,5% των απασχολούμενων της χώρας. Για την περίοδο 2000-2010 η μέγιστη απασχόληση καταγράφηκε το έτος 2008 (254,8 χιλ. άτομα), ενώ στη συνέχεια παρουσιάζεται σαφής η τάση μείωσης της απασχόλησης.

Αναφορικά με την κατά φύλο διάρθρωση της απασχόλησης, εμφανίζονται έντονες διακυμάνσεις στην απασχόληση των γυναικών στη Περιφέρεια, αντίθετα με ότι συμβαίνει στο επίπεδο της χώρας, όπου παρατηρείται μια αργή αλλά σταθερή βελτίωση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Η συμμετοχή των γυναικών στην απασχόληση το 2010 ανήλθε στο 39% της συνολικής απασχόλησης, ποσοστό σχετικά υψηλότερο της αρχής της δεκαετίας (37,7%) και ελαφρά χαμηλότερο του αντίστοιχου δείκτη της χώρας (40,1%) για το 2010.

Αναφορικά με τη κατανομή της απασχόλησης σε ηλικιακές ομάδες, στη Περιφέρεια Πελοποννήσου απασχολούνται εργαζόμενοι 45 ετών και άνω σε ποσοστό υψηλότερο του αντίστοιχου της χώρας (43,2% στη Περιφέρεια Πελοποννήσου έναντι 39,5% στη χώρα). Επιπλέον, η Περιφέρεια Πελοποννήσου υπερέρχει της χώρας στους απασχολούμενους κάτω των 24 ετών (6,7% στη Περιφέρεια Πελοποννήσου έναντι 5,1% στη χώρα). Αντίθετα, στις ηλικιακές ομάδες 25 – 44 ετών, η απασχόληση στη Περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζεται αισθητά μειωμένη σε σύγκριση με το επίπεδο της χώρας (50,1% στη Περιφέρεια Πελοποννήσου έναντι 55,4% της χώρας).

Στο Διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται το ποσοστό απασχόλησης των διαφόρων ηλικιακών ομάδων, στο επίπεδο της Περιφέρειας Πελοποννήσου, της χώρας, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ΕΕ- 15 το έτος 2010. Από τα

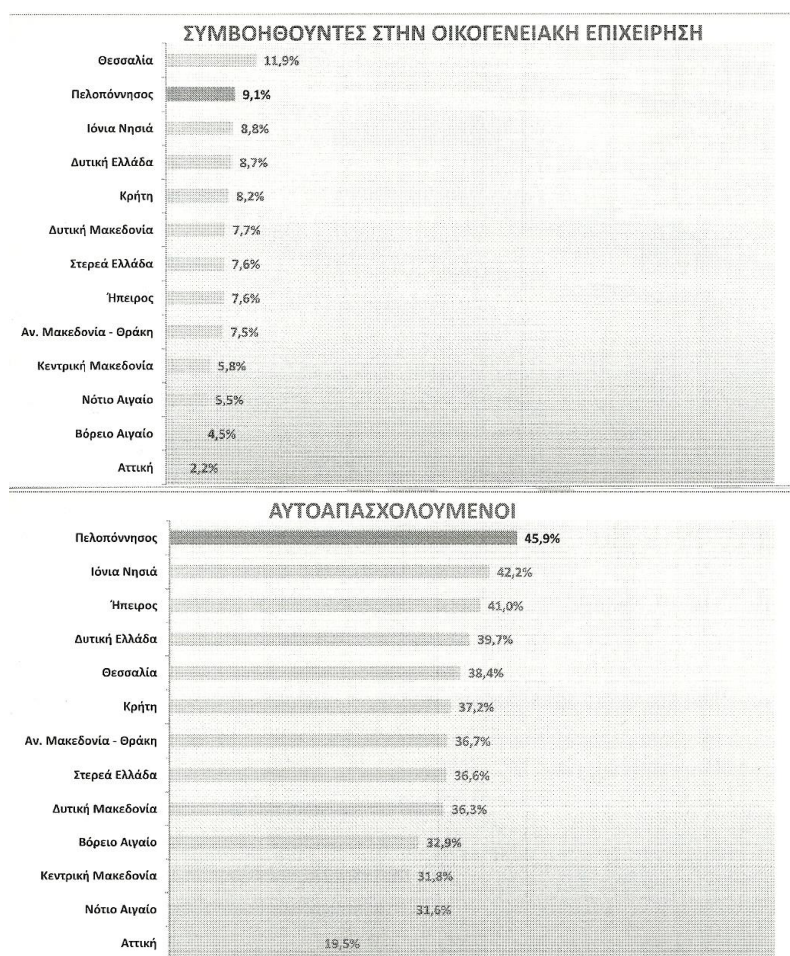
στοιχεία του Διαγράμματος διαπιστώνεται το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό απασχόλησης της Περιφέρειας Πελοποννήσου στην ηλικιακή ομάδα 55 – 64 ετών και το σχετικά υψηλό ποσοστό απασχόλησης στην ηλικιακή ομάδα άνω των 65 ετών. Απεναντίας, στις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες τα ποσοστά απασχόλησης της Περιφέρειας βρίσκονται σε αντίστοιχα επίπεδα με εκείνα της ΕΕ, της ΕΕ-15 και της Ελλάδας. Εξάιρεση αποτελεί η ηλικιακή ομάδα 15 – 24 ετών, στην οποία το ποσοστό απασχόλησης στο επίπεδο της Περιφέρειας είναι μεν υψηλότερο της χώρας (27,7% έναντι 20,4%) αλλά υστερεί σημαντικά έναντι της ΕΕ-27 (34%) και της ΕΕ-15 (36,9%). Ειδικά για την ηλικιακή κατηγορία 20-64 ετών το επίπεδο απασχόλησης στην Περιφέρεια το 2010, ανέρχονταν στο 68,7%, έναντι 64% του αντίστοιχου της χώρας και 70% του στόχου της “Ευρώπης 2020”.

Διάγραμμα 10: Συμμετοχή των Ηλικιακών Ομάδων στην Απασχόληση στη Περιφέρεια Πελοποννήσου και στην Ελλάδα – έτος 2010.
 Πηγή: Eurostat 2011 – Regional Statistics.

Χαρακτηριστικό της διάρθρωσης της απασχόλησης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί ο μεγάλος αριθμός αυτοαπασχολούμενων. Ειδικότερα το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων επί των συνολικά απασχολούμενων στην Περιφέρεια ανέρχεται στο 45,9% το 2010, έναντι 30,3% της χώρας, 14,7% της ΕΕ- 15 και 15,2% της ΕΕ-27. Η επίδοση αυτή την κατατάσσει στη

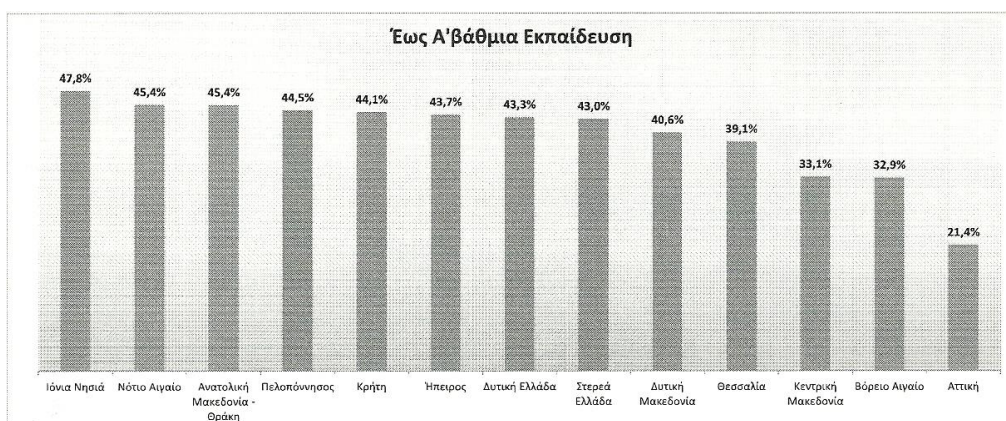
πρώτη θέση μεταξύ των Περιφερειών με το μεγαλύτερο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων. Την ίδια περίοδο το ποσοστό συμμετοχής των συμβοηθούντων στην οικογενειακή επιχείρηση στη συνολική απασχόληση της Περιφέρειας ήταν σημαντικά υψηλότερο του αντίστοιχου της χώρας (9,1% έναντι 5,7%), επίδοση που την κατατάσσει στην δεύτερη θέση μεταξύ των Περιφερειών (μετά την Περιφέρεια Θεσσαλίας). Τα στοιχεία παρουσιάζονται στα ακόλουθα Διαγράμματα:

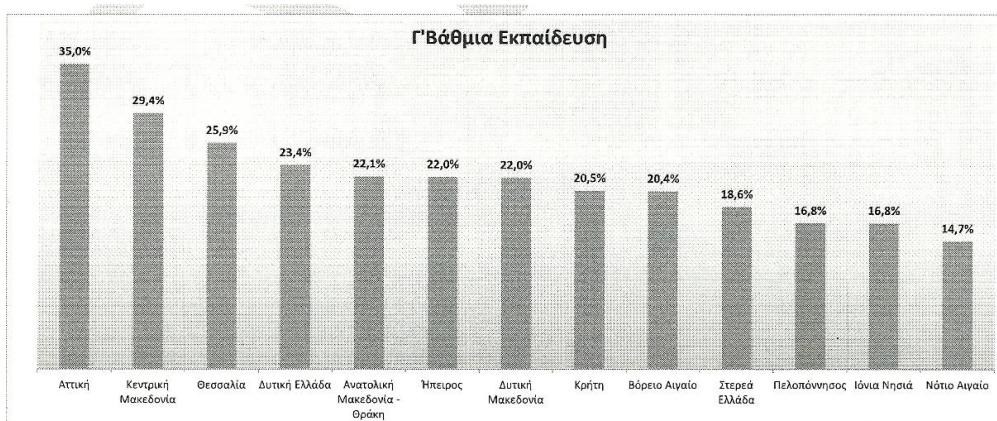

Διάγραμμα 11: Διάρθρωση της απασχόλησης στη Περιφέρεια Πελοποννήσου - έτος 2010. Πηγή: Eurostat 2011 – Regional Statistics.

Τα στοιχεία σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολούμενων με βάση το έτος 2010 παρουσιάζονται στα Διαγράμματα που ακολουθούν. Μεγάλο μέρος των απασχολούμενων της Περιφέρειας Πελοποννήσου (ποσοστό 44,5%), έχουν ολοκληρώσει έως και τη Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, κάτι που τη

κατατάσσει στη τέταρτη θέση, μετά τις Περιφέρειες Ιονίων νήσων, Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης, σαφώς πάνω από το Μ.Ο. της χώρας (ποσοστό 33,3%). Αντίστοιχα, το ποσοστό των απασχολούμενων που έχει ολοκληρώσει τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και Μετά δευτεροβάθμια εκπαίδευση ανέρχεται στο 38,8%, κάτι που κατατάσσει τη Περιφέρεια στη τέταρτη θέση, μετά τις Περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Αττικής και Νοτίου Αιγαίου, ελαφρώς κάτω από το Μ.Ο. της χώρας (ποσοστό 39,2%). Τέλος, το ποσοστό των απασχολούμενων που έχει ολοκληρώσει τη Τριτοβάθμια εκπαίδευση ανέρχεται στο 16,8%, κάτι που κατατάσσει τη Περιφέρεια στην Ενδέκατη θέση, επάνω μόνο από τις Περιφέρειες Ιονίων Νήσων και Νοτίου Αιγαίου, σαφώς κάτω από το Μ.Ο. της χώρας (ποσοστό 27,6%).

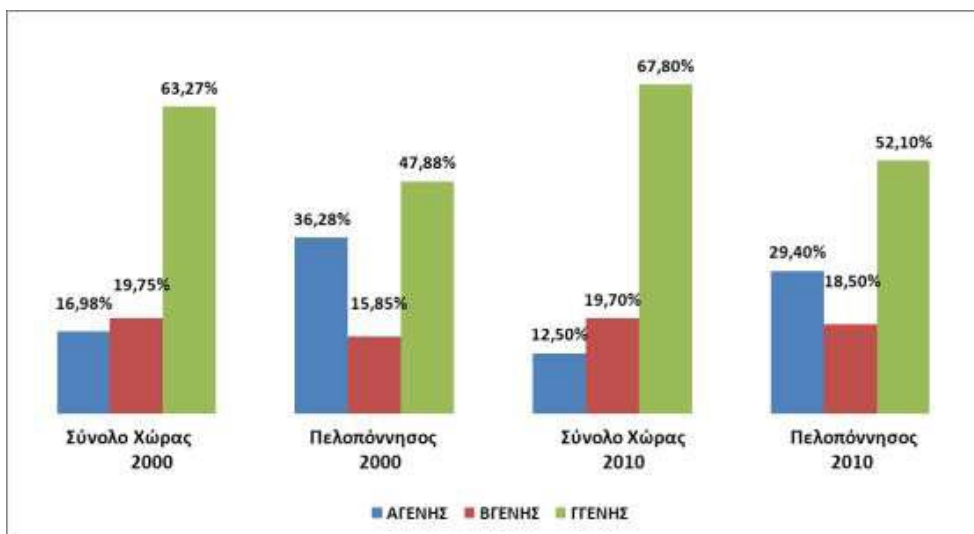
Διάγραμμα 12: Διάρθρωση της απασχόλησης με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης - έτος 2010. Πηγή: Eurostat 2011 – Regional Statistics.

Η τομεακή κατανομή της απασχόλησης, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat, χαρακτηρίζεται την περίοδο 2000-2010 από τη στροφή στον τριτογενή τομέα, σε βάρος της απασχόλησης του πρωτογενή τομέα. Ειδικότερα, όπως αποτυπώνεται στο επόμενο Διάγραμμα, ο τριτογενής τομέας της Περιφέρειας απασχολεί το 2010 το 52,10% των συνολικά απασχολούμενων της Περιφέρειας (έναντι 47,88% το 2000), ποσοστό αισθητά χαμηλότερο από το αντίστοιχο της χώρας (67,80%).

Αντίστοιχα, ο πρωτογενής τομέας της Περιφέρειας απασχολεί το 2010 το 29,40% των συνολικά απασχολούμενων της Περιφέρειας (έναντι 36,28% το 2000), ποσοστό σημαντικά υψηλότερο του αντίστοιχου της χώρας (12,50%).

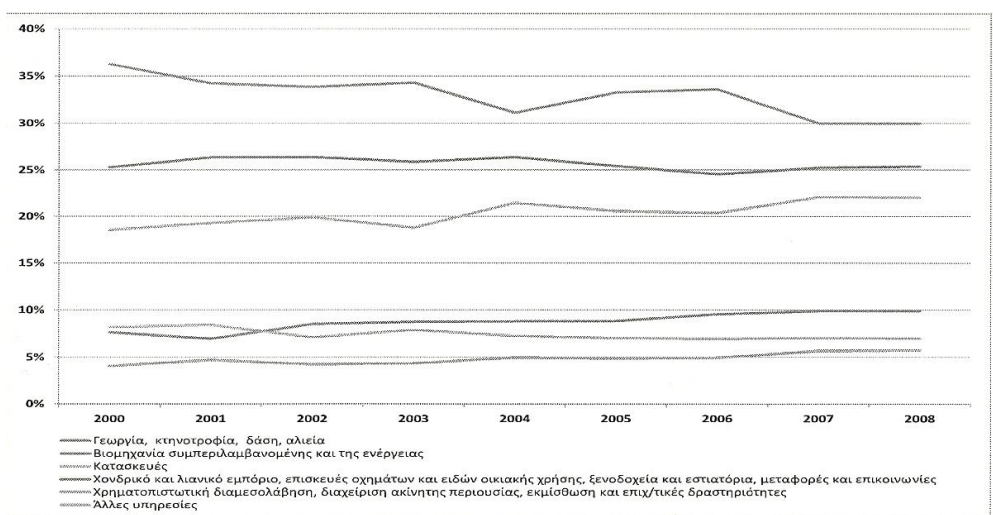
Το ποσοστό απασχόλησης της Περιφέρειας στον δευτερογενή τομέα το 2010 είναι ελαφρώς υψηλότερο του επιπέδου του 2000 (18,50% έναντι 15,85%), ενώ στο σύνολο της χώρας παραμένει στα ίδια περίπου επίπεδα (19,57% έναντι 19,70%). Κατά συνέπεια η αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα στην Περιφέρειας Πελοποννήσου πραγματοποιείται σε βάρος της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα.

Στο επίπεδο της κλαδικής διάρθρωσης της απασχόλησης, εμφανίζεται σαφής μείωση του επιπέδου απασχόλησης της «Γεωργίας, κτηνοτροφίας, Δασών και αλιείας», καθώς η απασχόληση μειώνεται από το 36,3% το 2000 στο 30% περίπου της συνολικής απασχόλησης.

Διάγραμμα 13: Τομεακή κατανομή απασχόλησης ετών 2000 και 2010
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat.

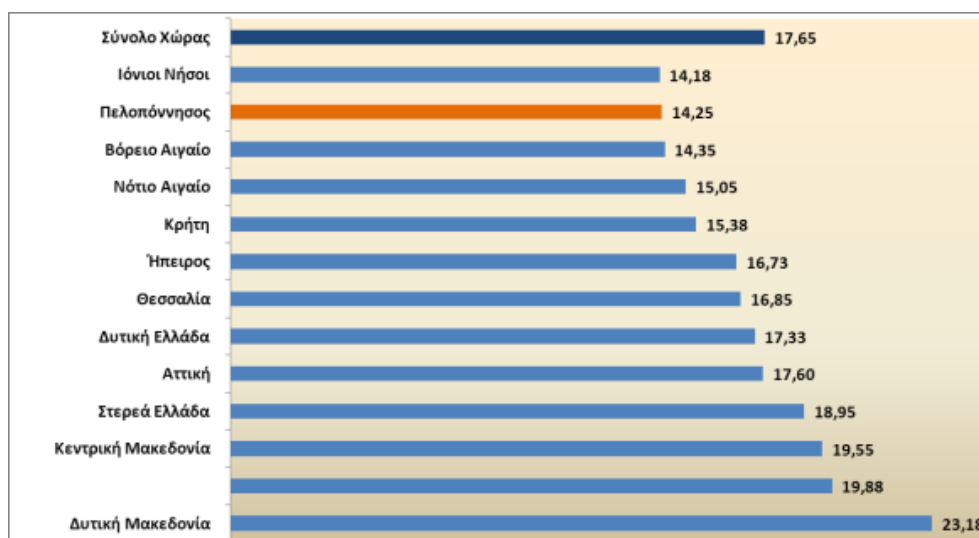
Σε μικρότερο βαθμό, μείωση εμφανίζεται στο επίπεδο των «Κατασκευών» (από 8,2% το 2000 στο 7% το 2008). Αντίθετα, ελαφρά τάση ενίσχυσης εμφανίζεται στους κλάδους της «Βιομηχανίας / Ενέργειας» (από 7,7% το 2000 στο 9,9% το 2008), της «Χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης, διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωσης και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων» (από 4,1% το 2000 στο 5,8% το 2008) και των «Λοιπών Υπηρεσιών» (από 18,5% το 2000 στο 22% το 2008).

Διάγραμμα 14: Κλαδική Διάρθρωση της απασχόλησης 2000 – 2008.
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat.

Ραγδαία είναι η τάση αύξησης του ποσοστού ανεργίας στην Περιφέρεια μετά το 2008, ως αποτέλεσμα της παρατεταμένης ύφεσης που μαστίζει τη χώρα. Μάλιστα με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία της Έρευνας Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ., παρουσιάζεται έκρηξη του ποσοστού ανεργίας κατά 4,4 ποσοστιαίες μονάδες για το 2011 σε σχέση με το αντίστοιχο του 2010. Οι ρυθμοί αύξησης του επιπέδου ανεργίας στην Περιφέρεια είναι χαμηλότεροι της χώρας, αποτέλεσμα του ούτως ή άλλως χαμηλού επιπέδου του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Περιφέρειας.

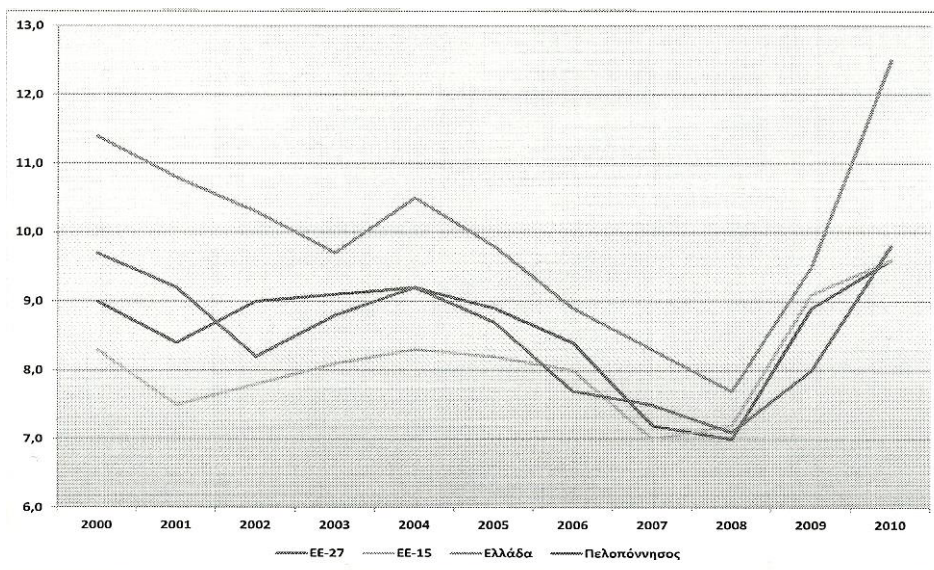
Το ποσοστό ανεργίας του εργατικού δυναμικού της Περιφέρειας Πελοποννήσου το 2011 ανέρχεται στο 14,25%, ποσοστό χαμηλότερο από εκείνο στο επίπεδο της χώρας (17,65%). Η Περιφέρεια Πελοποννήσου, μετά τη Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, παρουσιάζει το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας μεταξύ των Περιφερειών της χώρας. Τα στοιχεία παρουσιάζονται στο Διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 15: Ποσοστό ανεργίας 2011.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. Επεξεργασία Τριμηνιαίων Ερευνών Εργατικού Δυναμικού 2011.

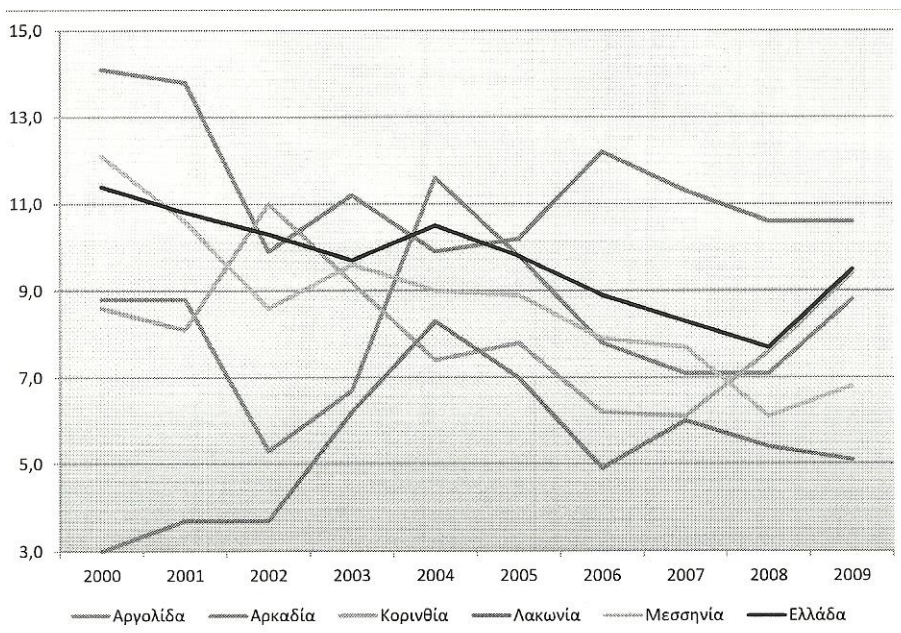
Όπως φαίνεται και από το επόμενο Διάγραμμα, το ποσοστό ανεργίας στη Περιφέρεια ακολουθεί διαχρονικά τις τάσεις της χώρας, εντούτοις παραμένει σε όλη την εξεταζόμενη Περίοδο σε σαφώς χαμηλότερα επίπεδα, παραπλήσια με αυτά που επικρατούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Διάγραμμα 16: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας 2000 – 2010.

Πηγή: Eurostat 2011 – Regional Statistics.

Αναφορικά με την εσωτερική κατανομή της ανεργίας στις Περιφερειακές Ενοότητες κατά την περίοδο 2000-2009 το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας εμφανίζεται στην ΠΕ Αρκαδίας (10,6%), στην ΠΕ Κορινθίας (ποσοστό ανεργίας 9,4%) και στην ΠΕ Αργολίδας (ποσοστό ανεργίας 8,8%).

Διάγραμμα 17: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας Περιφερειακών Ενοτήτων Πελοποννήσου 2000 – 2009. Πηγή: Eurostat 2011 – Regional Statistics.

Στις τρεις αυτές Περιφερειακές Ενότητες το ποσοστό ανεργίας ξεπερνά το μέσο όρο της Περιφέρειας. Αντίθετα, χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας σε σχέση με την Περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζεται στην ΠΕ Μεσσηνίας (6,8%) και στη ΠΕ Λακωνίας (5,1%). Στη ΠΕ Λακωνίας όμως, εμφανίζεται η μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση της ανεργίας τη περίοδο 2000 – 2009, η οποία ανέρχεται στο 70% (από μόλις 3% το 2000 στο 5,1% το 2009). Αντίθετα, σημαντική πτώση παρουσιάζεται στη ΠΕ Μεσσηνίας (-43,8%, από 12,1% το 2000 στο 6,8% το 2009).

	2000	2009	Μεταβολή 2000 - 2009
Αργολίδα	8,8%	8,8%	0,0%
Αρκαδία	14,1%	10,6%	-24,8%
Κορινθία	8,6%	9,4%	9,3%
Λακωνία	3,0%	5,1%	70,0%
Μεσσηνία	12,1%	6,8%	-43,8%
Πελοπόννησος	9,7%	8,0%	-17,5%
Ελλάδα	11,4%	9,5%	-16,7%

Πίνακας 2: Ποσοστό Ανεργίας των Περιφερειακών Ενοτήτων της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Πηγή: Eurostat 2011 – Regional Statistics.

Το ποσοστό Μακροχρόνιας ανεργίας στη Περιφέρεια ακολουθεί διαχρονικά τις τάσεις της χώρας, παραμένοντας σε όλη την εξεταζόμενη Περίοδο σε παραπλήσια επίπεδα, και σαφώς υψηλότερα από αυτά που επικρατούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Εξάιρεση αποτελεί το έτος 2002, όταν υπήρξε σημαντική πτώση της μακροχρόνιας ανεργίας στη Πελοπόννησο, σε επίπεδα κάτω από το Μέσο όρο της Ελλάδας (3,84% έναντι 5,29%) και της ΕΕ-27 (ποσοστό 4,21%).

Αποτέλεσμα της σημαντικής διαφοροποίησης της έντασης του προβλήματος της ανεργίας και του προβλήματος της Μακροχρόνιας ανεργίας η οποία παρατηρείται στη Περιφέρεια Πελοποννήσου, αποτυπώνεται στο μερίδιο της μακροχρόνιας ανεργίας. Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, το μέγεθος αυτό για τη Περιφέρεια Πελοποννήσου ανέρχεται στο 57,42%, σαφώς υψηλότερο από το Μέσο όρο της χώρας (ποσοστό 45,03%), Ο δείκτης αυτός

μάλιστα για τη Περιφέρεια είναι ο δεύτερος υψηλότερος μετά τη Περιφέρεια Ηπείρου (ποσοστό 59,68%).

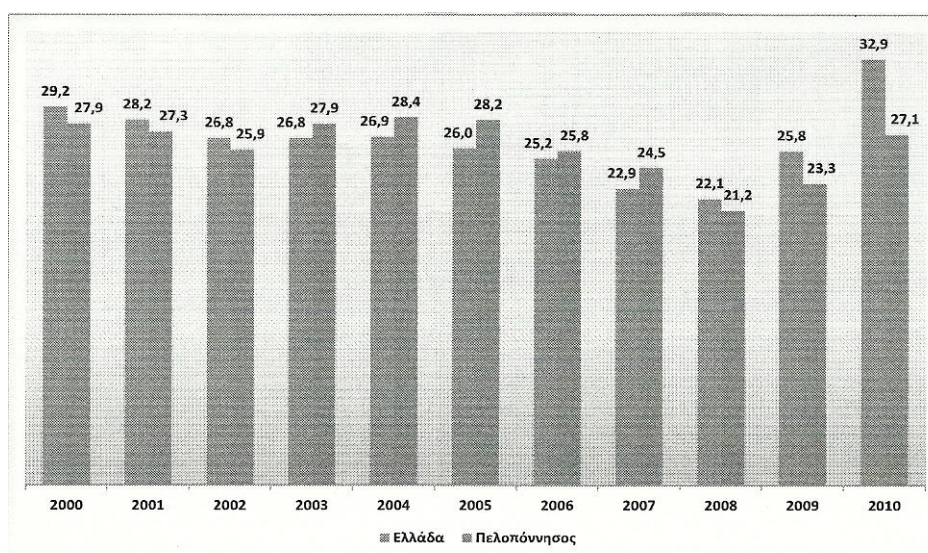
Ενδιαφέρουσα είναι η συγκριτική αποτύπωση της εξέλιξης του Μεριδίου της μακροχρόνιας ανεργίας στη Περιφέρεια Πελοποννήσου, την Ελλάδα, την ΕΕ-15 και την ΕΕ-27. Από την αποτύπωση αυτή διακρίνεται καθαρά το γεγονός ότι το μέγεθος αυτό διατηρείται σε υψηλά επίπεδα για τη Περιφέρεια σχεδόν σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο. Εξαιρεση αποτελεί το έτος 2002, στο οποίο υπήρξε σημαντική κάμψη του μεγέθους, κυρίως λόγω της πρόσκαιρης κάμψης της μακροχρόνιας ανεργίας. Επιπλέον, από τη συγκριτική αποτύπωση της εξέλιξης του Μεριδίου της μακροχρόνιας ανεργίας διαπιστώνεται ότι έτος ακμής του φαινομένου αποτέλεσε το 2006 τόσο για την Ελλάδα (μερίδιο 54,33%) όσο και για τη Πελοπόννησο (μερίδιο 62,86%) και ενώ για την Ευρώπη η ακμή αυτή υπήρξε σαφώς νωρίτερα το έτος 2000. Από το 2006 έως το 2009 παρατηρείται μια σταδιακή αποκλιμάκωση του φαινομένου, οπότε και η τάση αυτή δείχνει να αντιστρέφεται και πάλι.

Τέλος, σε ότι αφορά ανάλυση του ποσοστού ανεργίας στις ευαίσθητες ομάδες του πληθυσμού και συγκεκριμένα στις γυναίκες, από τα στοιχεία παρατηρείται διαχρονικά χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας των γυναικών στη Περιφέρεια από ότι συμβαίνει στη χώρα για όλη την εξεταζόμενη περίοδο. Εξαιρεση αποτελεί το έτος 2009, οπότε και το ποσοστό ανεργίας των γυναικών στη Πελοπόννησο και τη χώρα εμφανίζονται παρόμοια, ως αποτέλεσμα της τάσης μείωσης της διαφοράς που εμφανίστηκε από το 2004 και μετά. Παρόλα αυτά θα πρέπει να σημειωθεί ότι μετά από μια περίοδο αποκλιμάκωσης της γυναικείας ανεργίας, από το 2008 και μετά εμφανίζεται επιδείνωση του μεγέθους αυτού τόσο στη Πελοπόννησο όσο και στην Ελλάδα. Εντούτοις, το έτος 2010 η Περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζει ποσοστό γυναικείας ανεργίας της τάξης του 14,3%, κάτι που την κατατάσσει στη τρίτη θέση με το χαμηλότερο ποσοστό μετά το Βόρειο Αιγαίο (ποσοστό 14,1%) και τη Περιφέρεια Αττικής (ποσοστό 14,3%).

Αναφορικά με την εσωτερική κατανομή της ανεργίας των γυναικών στις Περιφερειακές Ενότητες, το υψηλότερο ποσοστό εμφανίζεται στη ΠΕ Αρκαδίας (ποσοστό ανεργίας 17,6%), στη ΠΕ Κορινθίας (ποσοστό ανεργίας

15,2%) και στη ΠΕ Αργολίδας (ποσοστό ανεργίας 14,2%). Στις τρεις αυτές Περιφερειακές Ενότητες το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ξεπερνά το ΜΟ της Περιφέρειας. Αντίθετα, χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας των γυναικών από ότι εμφανίζεται στο σύνολο της Περιφέρειας Πελοποννήσου εμφανίζεται στη ΠΕ Μεσσηνίας (ποσοστό ανεργίας 10,9%) και στη ΠΕ Λακωνίας (ποσοστό ανεργίας 10%). Στη ΠΕ Λακωνίας όμως, εμφανίζεται η μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση της ανεργίας των γυναικών τη περίοδο 2000 – 2009, η οποία ανέρχεται στο 69,5% (από μόλις 5,9% το 2000 στο 10% το 2009). Αντίθετα, σημαντική πτώση παρουσιάζεται στη ΠΕ Μεσσηνίας (-43,8%, από 19,4% το 2000 στο 10,9% το 2009).

Από την άλλη πλευρά, σε ότι αφορά την ανεργία στους νέους 15 έως 24 ετών, η Πελοπόννησος εμφανίζει το 2010 το χαμηλότερο ποσοστό μεταξύ όλων των Περιφερειών της χώρας. Η εξέλιξη του μεγέθους αυτού σε σύγκριση με την Ελλάδα εμφανίζει έντονη μεταβλητότητα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Περιφέρεια από το 2003 έως και το 2007 εμφάνιζε ανεργία στους νέους υψηλότερη από το Μ.Ο της χώρας. Από το 2008 και μετά η τάση αυτή έχει αντιστραφεί, κυρίως λόγω της συγκράτησης της αύξησης της ανεργίας των νέων στη Πελοπόννησο έναντι των υπολοίπων Περιφερειών της χώρας.

Διάγραμμα 18: Εξέλιξη Ανεργίας των νέων (ηλικιακή ομάδα 15 – 24) 2000 – 2010.
 Πηγή: Eurostat 2011 – Regional Statistics.

Τέλος, αναφορικά με την εσωτερική κατανομή της ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών στις Περιφερειακές Ενότητες, το υψηλότερο ποσοστό εμφανίζεται στη ΠΕ Αρκαδίας (ποσοστό ανεργίας 49,3%) και στη ΠΕ Κορινθίας (ποσοστό ανεργίας 27,5%). Στις δύο αυτές Περιφερειακές Ενότητες το ποσοστό ανεργίας των νέων ξεπερνά το ΜΟ της Περιφέρειας. Επιπλέον, στη ΠΕ Κορινθίας, εμφανίζεται η μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση της ανεργίας στους νέους τη περίοδο 2000 – 2009, η οποία ανέρχεται στο 53,6% (από 17,9% το 2000 στο 27,5% το 2009). Αντίθετα, χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στους νέους από ότι εμφανίζεται στο σύνολο της Περιφέρειας Πελοποννήσου εμφανίζεται στη ΠΕ Λακωνίας (ποσοστό ανεργίας 17,1%), στη ΠΕ Μεσσηνίας (ποσοστό ανεργίας 18,7%), και στη ΠΕ Αργολίδας (ποσοστό ανεργίας 20%). Στη ΠΕ Μεσσηνίας μάλιστα, εμφανίζεται σημαντική πτώση η οποία ανέρχεται στο -51,9%, από 38,9% το 2000 στο 18,7% το 2009.

	2000	2009
Αργολίδα	22,8%	20,0%
Αρκαδία	45,8%	49,3%
Κορινθία	17,9%	27,5%
Λακωνία	13,3%	17,1%
Μεσσηνία	38,9%	18,7%
Πελοπόννησος	27,9%	23,3%
Ελλάδα	29,2%	25,8%

Πίνακας 3: Ποσοστό Ανεργίας των νέων (15 έως 24 ετών) των Περιφερειακών Ενοτήτων της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Πηγή: Eurostat 2011 – Regional Statistics.

Συνολικά, αποτιμώντας τη συνολική κατάσταση στην Περιφέρεια διαπιστώνεται ότι η δραματική επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας την τελευταία τριετία, με κύριο χαρακτηριστικό την παρατεταμένη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και την εντεινόμενη ύφεση, είχε άμεσο αντίκτυπο στο μέτωπο της απασχόλησης και της ανεργίας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Ειδικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελούν τα δομικά και διαρθρωτικά της προβλήματα που εντοπίζονται:

α) στη τάση μείωσης, μετά το 2007, του οικονομικά ενεργού της πληθυσμού της, σε αντίθεση με την σταθερά ανοδική τάση στο σύνολο της χώρας,

- β) στην υψηλή συμμετοχή των μεγάλων ηλικιακών ομάδων στο σύνολο του απασχολούμενου δυναμικού («γηρασμένο» εργατικό δυναμικό),
- γ) στο μεγάλο ποσοστό συμμετοχής των αυτοαπασχολούμενων στη συνολική απασχόληση (το υψηλότερο μεταξύ του συνόλου των Περιφερειών της χώρας),
- δ) στο χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο του απασχολούμενου δυναμικού της,
- ε) στο επίμονα για μια σειρά ετών υψηλό μερίδιο της μακροχρόνιας ανεργίας στο σύνολο του πληθυσμού των ανέργων.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της απασχόλησης και της ανεργίας στο επίπεδο των Ενοτήτων της Περιφέρειας :

Αρκαδία δραματική μείωση του οικονομικά ενεργού της πληθυσμού και τα υψηλότερα επίπεδα ανεργίας μεταξύ των Ενοτήτων της Περιφέρειας,

Αργολίδα - τάσεις ενίσχυσης του οικονομικά ενεργού της πληθυσμού με διακυμάνσεις και επίπεδο ανεργίας το 2009 ελαφρά υψηλότερο του μέσου της Περιφέρειας, **Κορινθία** – τάσεις μείωσης του οικονομικά ενεργού της πληθυσμού μέχρι το 2007 και στη συνέχεια ανάκαμψη, υψηλό ποσοστό ανεργίας, **Λακωνία** – σταθεροποίηση οικονομικά ενεργού πληθυσμού σε υψηλότερο επίπεδο από αυτό του 2000, το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας μεταξύ των Ενοτήτων της Περιφέρειας

Μεσσηνία – σταθερά δυναμική αύξηση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της και χαμηλά επίπεδα ανεργίας.

Τέλος , είτε μέσω του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης (Ειδική Υπηρεσία για την Κοινωνική Ένταξη και την Κοινωνική Οικονομία), είτε μέσω της Περιφέρειας Πελοποννήσου (ΕΔΑ Περιφέρειας Πελοποννήσου), εκδόθηκαν προσκλήσεις προς Αναπτυξιακές Συμπράξεις για την κατάθεση και υλοποίηση σχεδίων δράσης για την απασχόληση σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (ΤοπΕΚΟ) και σε ειδικές ομάδες ανέργων (ΤοπΣΑ). Τα σχέδια αυτά περιλαμβάνουν δράσεις όπως κατάρτιση και επιμόρφωση, εκπαιδευτική πρακτική άσκηση σε ιδιωτική επιχείρηση στο εσωτερικό ή εξωτερικό, εκπόνηση business plan, εξειδικευμένες υπηρεσίες αξιολόγησης και έρευνας για εκκίνηση επιχειρήσεων, παροχή υποστήριξης σε νομικά και φορολογικά θέματα κλπ.. Ο στόχος τους είναι, οι ωφελούμενοι, αφού ολοκληρώσουν την προετοιμασία τους μέσω των παραπάνω δράσεων, να είναι

σε θέση ώστε να ιδρύσουν επιχειρήσεις, οι οποίες θα αξιοποιούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής τους να αποκτήσουν τις προϋποθέσεις για να επιδοτηθούν επιχορηγηθούν από άλλα επενδυτικά προγράμματα να αναπτύξουν δεξιότητες που θα καλύψουν τις διαπιστωμένες ανάγκες των τοπικών επιχειρήσεων που θα τους προσλάβουν.

4.2. SWOT ανάλυση για τον αγροτικό χώρο στην Περιφέρεια Πελοποννήσου .

4.2.1. Πλεονεκτήματα (strengths)

1) Στρατηγική γεωγραφική θέση (γεινίαση με την Αθήνα και μεγάλα λιμάνια).Ύπαρξη μεγάλων οδικών αξόνων (ΠΑΘΕ, Κόρινθος-Τρίπολη-Καλαμάτα κτλ.) που συνδέουν την Περιφέρεια με την Αθήνα, την Πάτρα και τους διευρωπαϊκούς άξονες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως διέξοδοι εξαγωγής αγροτικών προϊόντων .

2) Ενδιαφέρον ανάγλυφο τοπίο, με συνύπαρξη ορεινών όγκων, πεδινών εκτάσεων και ιδιαίτερων ακτών αισθητικής αξίας. Πολλαπλές επιλογές διαφορετικού τύπου τουριστικών προορισμών. Πλήθος αξιόλογων και επισκέψιμων σπηλαίων, φαραγγιών ως πόλοι έλξης τουριστών μπορούν να συνδεθούν μέσω αγροτουρισμού με κατανάλωση και διαφήμιση των τοπικών αγροτικών προϊόντων.

3) Εύφορες περιοχές για αγροτική δραστηριότητα που διατηρεί τη δυναμική του και αποτελεί διέξοδο σε συνθήκες οικονομικής κρίσης.

Δυνατότητες του πρωτογενή τομέα για παραγωγή υψηλής ποιότητας παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων. Ύπαρξη επώνυμων ΠΟΠ.

4) Αξιόλογο αιολικό δυναμικό για παραγωγή ενέργειας και στήριξη των μεταποιητικών μονάδων .

5)Αναπτυσσόμενο δίκτυο τηλεπικοινωνιών – αυξανόμενες δυνατότητες εξυπηρέτησης από τα ευρυζωνικά δίκτυα για επικοινωνία και διαφήμιση.

6)Ανεπτυγμένη δραστηριότητα στον τομέα των υδατοκαλλιεργειών λόγω εκτεταμένης ακτογραμμής (εξαγωγική).

4.2.2. Αδυναμίες (weaknesses)

- 1) Το έντονο ανάγλυφο που δυσχεραίνει την δημιουργία σύγχρονων κάθετων οδικών αξόνων και ανεπαρκείς ενδοπεριφερειακές μεταφορές .Ποιοτική διαφορά στο οδικό δίκτυο πεδινών και ορεινών περιοχών. Ελλείψεις στις λιμενικές υποδομές.
- 2) Προβλήματα ποσότητας (κακή διαχείριση) και ποιότητας του νερού (μόλυνση και υφαλμύρωση) νιτρορύπανση του εδάφους λόγω υπερεκμετάλλευσης της γεωργικής γης.
- 3) Ανεπαρκής διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων.
- 4) Πιέσεις στο περιβάλλον από τις παραγωγικές δραστηριότητες (μονάδες ενέργειας, ελαιουργεία και πυρηνελαιουργία, ποιμνιοστάσια, τουριστικές εγκαταστάσεις και κατοικίες) λόγω απουσίας Βιομηχανικών Περιοχών στο σύνολο των Περιφερειακών Ενοτήτων.
- 5) Περιορισμός στην αξιοποίηση Εναλλακτικών – Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, λόγω ύπαρξης περιοχών οικολογικού ενδιαφέροντος.
- 6) Έλλειψη σχεδίων χρήσεων γης στον εξω-οικιστικό (εκτός σχεδίου) χώρο.
- 7) Αυξανόμενες πιέσεις στις χρήσεις γης και στο φυσικό περιβάλλον λόγω της διεύδυσης των αστικών λειτουργιών στην ύπαιθρο, της άναρχης δόμησης και της ελλιπούς χωροθέτησης παραγωγικών εγκαταστάσεων.
- 8) Δημογραφικά προβλήματα ,μείωση και γήρανση πληθυσμού, αρνητικό φυσικό ισοζύγιο, δυσμενέστεροι δημογραφικοί δείκτες γήρανσης, εξάρτησης και αντικατάστασης σε σχέση με τη χώρα.
- 9) Πολυτεμαχισμός και μικρό μέγεθος αγροτικών εκμεταλλεύσεων στις περισσότερες περιοχές της Περιφέρειας.
- 10) Χαμηλός βαθμός διασύνδεσης τουριστικής δραστηριότητας με κλάδους της τοπικής οικονομίας.

4.2.3. Ευκαιρίες (opportunities)

- 1) Αξιοποίηση Γεωγραφικής Θέσης της Περιφέρειας

Επέκταση και βελτίωση της λιμενικής υποδομής με κατεύθυνση την αύξηση του βαθμού εξυπηρέτησης ακτοπλοΐας και τουρισμού.

Ολοκλήρωση οδικών αξόνων (Κόρινθος- Τρίπολη- Καλαμάτα , ΠΑΘΕ κτλ.)

Μετατροπή στρατιωτικού αεροδρομίου Τρίπολης σε πολιτικό και εκσυγχρονισμός αεροδρομίου Καλαμάτας.

2) Αξιοποίηση Πόρων του ΕΣΠΑ και άλλων χρηματοδοτικών εργαλείων στον αγροτικό τομέα.

3) Δημιουργία σχεδίου αξιοποίησης και διάθεσης των υδάτινων αποθεμάτων με κατάλληλα έργα υποδομών (φράγματα, αρδευτικά έργα κλπ.) Αξιοποίηση Εναλλακτικών – Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας & εφαρμογή μεθόδων εξοικονόμησης ενέργειας .

3) Αξιοποίηση των Τριτοβάθμιων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ως αυτόνομων και δυναμικών πόλων ανάπτυξης συνδεδεμένων με την ταυτότητα της Περιφέρειας.

4) Δημιουργία νέου αναπτυξιακού προτύπου με επίκεντρο την αγροτική παραγωγή και την ανάπτυξη δορυφορικών, συμπληρωματικών δραστηριοτήτων μεταποίησης, τουρισμού και υπηρεσιών.

5) Σχεδιασμός και ολοκλήρωση έργων υποδομής γεωργικού τομέα (αρδευτικά έργα, φράγματα) και υλοποίηση έργων υποδομής για την προώθηση των αγροτικών προϊόντων (δημοπρατήριο).

6) Ανάπτυξη βιολογικών καλλιεργειών

4.2.4. Απειλές (threats)

1) Ένταση του ανταγωνισμού σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Στενότητα πόρων και δυσκολία διασφάλισης αναγκαίων χρηματοδοτήσεων για τη χρηματοδότηση των έργων.

2) Κίνδυνος υποβάθμισης των οικολογικών περιοχών και της κατάστασης των οικοσυστημάτων της περιοχής, από τη μη έγκαιρη εφαρμογή του θεσμικού περιβαλλοντικού πλαισίου και την εντατικοποίηση των καλλιεργειών

3) Καθυστέρηση δημιουργίας υποδομών ολοκληρωμένης διαχείρισης απορριμμάτων.

- 4) Παλαιό δίκτυο ύδρευσης και άρδευσης σε αρκετά σημεία με αποτέλεσμα την απώλεια υδάτινων πόρων.
- 5) Παρατεταμένη ύφεση και μη ευνοϊκό περιβάλλον ανάπτυξης και χρηματοδότησης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών .Μείωση του ρόλου και της συμμετοχής της Περιφέρειας στην συνολική οικονομική δραστηριότητα της χώρας, που μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες αναπτυξιακού χάσματος.
- 6) Πολυεπίπεδες περιφερειακές ανισότητες που σε συνθήκες έντονης οικονομικής κρίσης μπορούν να οδηγήσουν σε διαρραγή της κοινωνικής συνοχής.
- 7) Σταθερά υψηλό μερίδιο μακροχρόνιας ανεργίας στο σύνολο του πληθυσμού των ανέργων.
- 8) Τάση μείωσης του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.
- 9) Εξάντληση υδάτινων πόρων για άρδευση και νιτροποίηση εδαφών .

Κεφάλαιο 5

Η υφιστάμενη κατάσταση αγροτικών καλλιεργειών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.

5.1. Γενικές πληροφορίες για τον αγροτικό χώρο της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Όπως ήδη αναφέρθηκε χαρακτηριστικό της μορφολογίας της Περιφέρειας είναι οι μεγάλοι ορεινοί της όγκοι (50,1% της έκτασης), οι οποίοι καταλαμβάνουν το κεντρικό της τμήμα, ενώ μόνο το 19,9% αυτής είναι πεδινό (και το 30% ημιορεινό), κυρίως στις παραθαλάσσιες περιοχές όπου σχηματίζονται αρκετές πεδιάδες. Ωστόσο, παρά το μικρό ποσοστό των πεδινών εκτάσεων, η Περιφέρεια διαθέτει μερικές από τις πιο εύφορες περιοχές της χώρας, όπως ο Αργολικός κάμπος και ο κάμπος της Κορινθίας.

Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω, ο πρωτογενής τομέας της Περιφέρειας Πελοποννήσου διατηρεί ένα πολύ σημαντικό μέγεθος της οικονομικής ζωής. Η Περιφέρεια Πελοποννήσου συμμετείχε το 2009 κατά 9,5% στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία του πρωτογενή της χώρας και περίπου κατά 6,3% στη συνολική Περιφερειακή Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία.

Στο επίπεδο των Περιφερειακών Ενοτήτων, εμφανίζονται σημαντικές διακυμάνσεις στην παραγόμενη Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία. Μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η ΠΕ Μεσσηνίας και η ΠΕ Αργολίδας είναι οι πλέον ισχυρές Περιφερειακές ενότητες σε αυτό το τομέα διαχρονικά, παρά τη σημαντική πτώση που εμφανίζεται στη Μεσσηνία από το 2005 και μετά. Απεναντίας, η Αρκαδία είναι η Περιφερειακή Ενότητα της Πελοποννήσου με τη διαχρονικά χαμηλότερη συμβολή στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία του Πρωτογενούς τομέα.

Σε ότι αφορά την απασχόληση στο Πρωτογενή Τομέα, η Περιφέρεια Πελοποννήσου βρίσκεται στη πρώτη θέση ανάμεσα σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας, αναφορικά με το μερίδιο της απασχόλησης στο Πρωτογενή τομέα. Συγκεκριμένα, στη Περιφέρεια απορροφάται το 29,4% του απασχολούμενου πληθυσμού, όταν ο Μ.Ο. της χώρας ανέρχεται μόλις στο 12,5%. Από τα στοιχεία προκύπτει μια σχετική σταθερότητα των απασχολούμενων στο Πρωτογενή τομέα ως ποσοστό του συνολικά απασχολούμενου πληθυσμού.

Εξαιρεση αποτελεί το έτος 2004 (χρονιά των Ολυμπιακών αγώνων), όταν υπήρξε σημαντική πτώση, η οποία όμως γρήγορα αντιστράφηκε το επόμενο έτος. Επιπλέον, σχετικά σημαντική πτώση εμφανίζεται το έτος 2006 (κατά 2,7%) η οποία δείχνει να διατηρείται έως και το 2008.

Στο επίπεδο των Περιφερειακών Ενοτήτων, επιβεβαιώνεται η ανοδική πορεία της Περιφερειακής Ενότητας Μεσσηνίας, στην οποία απασχολείται το 2008 το 25,1% του δυναμικού του τομέα. Εξαιρετικά δυναμικός διαχρονικά παραμένει ο τομέας τόσο στη ΠΕ Λακωνίας όσο και στη ΠΕ Κορινθίας παρά τη πτώση που παρουσιάζεται (από 27,5% το 2000 στο 23% το 2008). Αντιθέτως, σημαντική διαφαίνεται η αποδυνάμωση της απασχόλησης του τομέα στη ΠΕ Αρκαδίας.

Η συμμετοχή της Περιφέρειας Πελοποννήσου στα εθνικά μεγέθη της γεωργίας είναι σημαντική. Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (έτους 2007), η Περιφέρεια Πελοποννήσου διατηρεί το 12,6% των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων της χώρας, κάτι που την κατατάσσει στη δεύτερη θέση μετά τη Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, στην οποία εδράζεται το 14,4% των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της χώρας. Απεναντίας, η

συνολικά χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση ανέρχεται στο 10,6% της συνολικά χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης της χώρας, κάτι που κατατάσσει την Περιφέρεια Πελοποννήσου στη τέταρτη θέση μεταξύ των Περιφερειών, μετά τη Κεντρική Μακεδονία, τη Θεσσαλία και την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Ο πολυτεμαχισμός και το μικρό μέγεθος του κλήρου αποτελεί διαρθρωτικό πρόβλημα για την Περιφέρεια Πελοποννήσου, καθώς σε κάθε εκμετάλλευση αντιστοιχούν κατά Μ.Ο 34,5 στρέμματα, έκταση ιδιαίτερα χαμηλή, που τη κατατάσσει στην ένατη θέση, αρκετά χαμηλότερα από το Μ.Ο. της χώρας (41,2 στρέμματα ανά εκμετάλλευση). Στο επίπεδο των Περιφερειακών Ενοτήτων της Περιφέρειας Πελοποννήσου, στη ΠΕ Μεσσηνίας συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος των γεωργικών – κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων της Περιφέρειας (ποσοστό 29,2%) και ακολουθεί η ΠΕ Λακωνίας (ποσοστό 22,3%). Αντίθετα, στη ΠΕ Αρκαδίας συγκεντρώνεται ο μικρότερος αριθμός εκμεταλλεύσεων της Περιφέρειας (ποσοστό 14,2%).

Επιπλέον, στην ΠΕ Λακωνίας συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος των χρησιμοποιούμενων εκτάσεων της Περιφέρειας (ποσοστό 26%) και ακολουθεί η ΠΕ Μεσσηνίας (ποσοστό 24,4%). Αντίθετα, στη ΠΕ Αργολίδας συγκεντρώνεται η μικρότερη έκταση εκμεταλλεύσεων της Περιφέρειας (ποσοστό 15,8%). Κατόπιν των ανωτέρω, στη περιφέρεια επικρατούν δύο τάσεις σε ότι αφορά τη μέση έκταση των γεωργικών – κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Αφενός, στους Νομούς Λακωνίας και Αρκαδίας το μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι σχετικά υψηλό και πλησιάζει το Μ.Ο. της χώρας, αφετέρου στους Νομούς Μεσσηνίας και Κορινθίας το μέγεθος του κλήρου είναι ιδιαίτερα μικρό, χαμηλότερο και από το Μ.Ο. της Περιφέρειας.. Από το σύνολο των συνολικά χρησιμοποιούμενων γεωργικών εκτάσεων της Περιφέρειας το 2007, το 44,8% αποτελούν αρδευόμενες εκτάσεις (εκτάσεις που χρησιμοποιούν νερό άρδευσης με οποιονδήποτε τρόπο όπως π.χ. ιδιωτική ή κοινοτική γεώτρηση και δίκτυο, γειτνίαση με πηγές νερού, ποτάμια κλπ.) ενώ το 40% αποτελούν αρδευθείσες εκτάσεις. Αντίστοιχα, το 2005 οι αρδευόμενες εκτάσεις αποτελούσαν το 46,3% των συνολικά χρησιμοποιούμενων γεωργικών εκτάσεων της Περιφέρειας και οι αρδευθείσες

το 39% των συνολικά χρησιμοποιούμενων γεωργικών εκτάσεων της Περιφέρειας.

Σημειώνεται ότι οι αυξανόμενες ανάγκες για άρδευση των γεωργικών εκτάσεων σε πολλές περιοχές της Περιφέρειας έχει οδηγήσει στην υποβάθμιση του υδροφόρου ορίζοντα, ενώ παράλληλα εντοπίζονται ελλείψεις σε αρδευτικές παροχές. Σημαντική παράμετρος για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων και τη βελτίωση της παραγωγικότητας της γεωργικής γης αποτελεί η κατεύθυνση της Περιφέρειας για την ανάπτυξη έργων συγκέντρωσης και διάθεσης ομβρίων υδάτων (φράγματα) για γεωργική χρήση (Μηναγιώτικο φράγμα, φράγμα του Τάνου και το αρδευτικό του Φαλάνθου κ.α.). Ο ορθολογικός σχεδιασμός και η κατάλληλη τεχνική και περιβαλλοντική τεκμηρίωση των παραπάνω έργων αποτελεί προϋπόθεση για αποτελεσματική αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχονται, λαμβάνοντας υπόψη και τις αστοχίες από τις προσπάθειες ανάπτυξης ανάλογων έργων στο παρελθόν.

Στο σύνολο των γεωργικών εκτάσεων της Περιφέρειας, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2005) κυριαρχούν οι Δενδρώδεις καλλιέργειες (62,6%) και ακολουθεί η κατηγορία των λοιπών εκτάσεων (18,9%), οι οποίες περιλαμβάνουν οικογενειακούς λαχανόκηπους, μόνιμα λιβάδια και βοσκότοπους, άγονους βοσκότοπους, φυτώρια, άλλες πολυετείς φυτείες και οι αγραναπαύσεις). Σημαντικό μέρος όμως των γεωργικών εκτάσεων της Περιφέρειας καταλαμβάνεται και από ετήσιες καλλιέργειες (12,5%).

Στην κατά Περιφερειακή Ενότητα κατανομή των γεωργικών εκτάσεων, η Αρκαδία έχει τις περισσότερες ετήσιες καλλιέργειες και λοιπές εκτάσεις (37,1% και 39,7% των αντίστοιχων εκτάσεων). Σημαντικές εκτάσεις Ετήσιων καλλιεργειών εντοπίζονται και στη Κορινθία (26,3% των αντίστοιχων καλλιεργειών), η οποία κατέχει τις περισσότερες εκτάσεις στις οποίες καλλιεργούνται αμπέλια και σταφιδάμπελα (66,7% των αντίστοιχων καλλιεργειών). Εκτάσεις στις οποίες καλλιεργούνται αμπέλια και σταφιδάμπελα εντοπίζονται σε σημαντικό βαθμό και στη Μεσσηνία (21,8% των αντίστοιχων καλλιεργειών) ενώ στις υπόλοιπες Περιφερειακές ενότητες η καλλιέργεια αυτή είναι ήσσονος σημασίας (κάτω του 7% των γεωργικών εκτάσεων). Τέλος, η Λακωνία διατηρεί τις περισσότερες δενδρώδεις

καλλιέργειες (32,7% των αντίστοιχων καλλιεργειών), με τη Μεσσηνία να κατέχει τη δεύτερη θέση (28,4% των αντίστοιχων καλλιεργειών).

Στη Περιφέρεια Πελοποννήσου παράγεται σημαντική αξία της φυτικής παραγωγής της Ελλάδας. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2007) η Περιφέρεια είναι η Πέμπτη μεγαλύτερη παραγωγός της χώρας, καθώς σε αυτή παράγεται το 10,5% της συνολικής αξίας της φυτικής παραγωγής της χώρας. Συγκεκριμένα, η Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι η μεγαλύτερη παραγωγός Περιφέρεια Νωπών φρούτων, Εσπεριδοειδών, τροπικών φρούτων, σταφυλιών και κρασιού και η δεύτερη μεγαλύτερη παραγωγός Βρώμης και μειγμάτων θερινών δημητριακών, Ελαιούχων σπόρων και καρπών, Πατάτας, φρούτων και ελαιολάδου.

Στο επίπεδο της παραγωγής σε τόνους, με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2009), διακρίνεται η σημαντικότητα της παραγωγής δενδροκομικών προϊόντων (π.χ. πορτοκάλια, βερίκοκα), αμπελουργικών προϊόντων και κηπευτικών καλλιεργειών. Από την άλλη πλευρά, η συμβολή της Περιφέρειας στην κτηνοτροφική δραστηριότητα της χώρας υπολείπεται της αντίστοιχης γεωργικής. Η αξία της ζωικής παραγωγής της Περιφέρειας το 2007 τη κατατάσσει στην όγδοη θέση μεταξύ των Περιφερειών της χώρας, διατηρώντας το 7,3% της συνολικής αξίας των κτηνοτροφικών προϊόντων που παράγεται στην Ελλάδα. Παρά ταύτα θα πρέπει να σημειωθεί το γεγονός ότι η Περιφέρεια είναι η τρίτη μεγαλύτερη παραγωγός Περιφέρεια αυγών.

Στο επίπεδο της παραγωγής σε τόνους, τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2009) για τη Περιφέρεια παράγεται παρουσιάζονται στο Πίνακα που ακολουθεί. Από τα στοιχεία του Πίνακα διακρίνεται η σημαντικότητα της παραγωγής μελιού, αυγών και ψαριών εσωτερικών υδάτων. Στη Περιφέρεια Πελοποννήσου παράγεται σημαντικός αριθμός προϊόντων Π.Ο.Π. (Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης) και Π.Γ.Ε. (Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης), τα οποία είναι τα ακόλουθα: **Ελαιόλαδο**: Λυγουριό, Ασκληπιείου, Κροκεές Λακωνίας, Πέτρινα Λακωνίας, Κρανίδι Αργολίδας, Φοινίκι Λακωνίας, Εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο Τροιζηνίας, **Ελιές**: Ελιά Καλαμάτας **Τυριά**: Φέτα, Σφέλα, **Φρούτα – Λαχανικά – Ξηροί καρποί** –

Όσπρια ,η Τσακόνικη μελιτζάνα Λεωνιδίου, Μήλα Ντελίσιους, Πιλαφά Τριπόλεως ,Κορινθιακή Σταφίδα,**Προϊόντα Ζωικής Προέλευσης:**Μέλι Ελάτης Μαινάλου Βανίλια.

Επιπλέον, αίτημα προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει διαβιβαστεί για την αναγνώριση του προϊόντος «Φασόλια βανίλιες Φενεού».

Ιδιαίτερα σημαντικό μοχλό ανάπτυξης της τοπικής κι εθνικής οικονομίας αποτελούν στην Ευρώπη εδώ και χρόνια τα καλάθια αγροτικών προϊόντων κάθε περιφέρειας.

Στη Πελοπόννησο έχει εγκριθεί ήδη από το Σεπτέμβριο του 2011 η πρόταση για το καλάθι προϊόντων της Περιφέρειας, το οποίο αποτελείται από το σύνολο των χαρακτηριστικών προϊόντων της περιοχής, τα οποία καλλιεργούνται παραδοσιακά, αναδεικνύουν την ταυτότητα της περιοχής, έχουν ισχυρή φήμη και μπορούν ν' αποτελέσουν πόλο έλξης και την «αιχμή του δόρατος» για την ανάπτυξη της περιοχής.

Τα προϊόντα αυτά πρέπει να:

- Παράγονται σε κρίσιμες ποσότητες
- Συνδέονται με το διατροφικό πρότυπο της περιοχής
- Είναι βιώσιμα και
- Έχουν εξαγωγικό προσανατολισμό ή να καλύπτουν επισιτιστικές ανάγκες τόσο της περιοχής όσο και της χώρας.

Ο στόχος του καλαθιού προϊόντων Περιφέρειας Πελοποννήσου είναι:

- Η προώθηση των προϊόντων άριστης ποιότητας, με ταυτότητα Περιφέρειας
- Η βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων
- Η ανάδειξη της περιοχής
- Η προώθηση της πράσινης ανάπτυξης (βιολογική καλλιέργεια, ολοκληρωμένη διαχείριση, ΠΟΠ, ΠΓΕ, παραδοσιακά προϊόντα)

Το καλάθι πελοποννησιακών αγροτικών προϊόντων προσδιορίζεται από εννέα πτυχές, οι οποίες είναι η εξής:

1. Προσδιορισμός του καλλιεργητικού πλάνου της περιφέρειας
2. Προώθηση στις αγορές των προϊόντων μέσω των αγροδιατροφικών συμπράξεων

3. Συμβολαιακή γεωργία και κτηνοτροφία
4. Η ίδρυση δημοπρατηρίου αγροτικών προϊόντων με στόχο οι αγρότες να πωλούν άμεσα την παραγωγή τους στους λιανέμπορους και να απολαμβάνουν καλύτερη τιμή στα προϊόντα τους
5. Πιστοποίηση προϊόντων ποιότητας με σκοπό την ασφάλεια και την υγιεινή των προϊόντων
6. Δόμηση υπηρεσίας στήριξης σε κάθε Νομό (αξιοποίηση κτηνιάτρων και γεωπόνων των υπηρεσιών του ΥΠΑΑΤ, της Περιφέρειας, των Δήμων)
7. Σύσταση ερευνητικής πλήρης αγροκτηνοτροφικής μονάδας εφαρμοσμένης έρευνας σε επίπεδο Περιφέρειας
8. Οργάνωση των αγροτών σε συνεταιρισμούς και ομάδες παραγωγών για κρίσιμα προϊόντα
9. Μεταποίηση αγροτικών προϊόντων

Αναλυτικά, το Καλάθι Αγροτικών Προϊόντων της Περιφέρειας Πελοποννήσου περιλαμβάνει τα ακόλουθα προϊόντα:

- Ελαιόλαδο (ΠΟΠ Καλαμάτα, ΠΟΠ Λακωνίας, ΠΓΕ Λακωνίας, Πετρίνας, Κρεοκεών, Φοινικίου, Αργολίδας)
- Ελιές καλαμών
- Οίνοι (Αγιωργίτικο Νεμέας, Μοσχοφίλερο Μαντινείας, Μονεμβασιά - Μαλβαζία)
- Σταφίδα (Κορινθιακή, Σουλτανίνα)
- Εσπεριδοειδή και παράγωγα ηδύποτα (λικέρ)
- Σύκα
- Μήλα Τριπόλεως (Πιλαφά – Ντελίσιους)
- Καρπούζι Μεσσηνίας
- Κηπευτικά θερμοκηπίου (τομάτες, αγγούρια, πιπεριές, μελιτζάνες)
- Σκόρδα Τρίπολης
- Όσπρια (Φάβα Φενεού, Φακές)
- Πατάτες
- Αρωματικά φυτά (Ταϋγετος, Πάρωνας, Μαίναλο, κλπ)
- Τυρί Φέτα ΠΟΠ, Σφέλα, Ταλαγάνι Μεσσηνίας

- Μέλι (Μαινάλου ΠΟΠ, Ταϋγετος, κλπ)
- Αιγοπρόβειο κρέας
- Κατσικάκι Ταϋγέτου – σύγκλινο Μάνης
- Βόειο κρέας
- Χοίρειο κρέας
- Σηροτροφία
- Ψάρια
- Ζυμαρικά Πελοποννήσου
- Επιτραπέζια σταφύλια (φράουλα, σουλτανίνα)
- Αγκινάρα Ιρίων, Αγριαγκινάρα Μικρομάνης
- Μελιτζάνα Τσακωνική (Λεωνίδιο).

Στην ευρύτερη περιοχή των θαλάσσιων περιοχών που περιβάλλουν την Περιφέρεια Πελοποννήσου ασκείται σημαντική θαλάσσια αλιευτική δραστηριότητα. Ο συνολικός αριθμός αλιευτικών σκαφών της Περιφέρειας Πελοποννήσου ανέρχεται στο 10% περίπου των σκαφών της χώρας, υπολειπόμενων όμως σε ιπποδύναμη και δυναμικότητα (στοιχεία Ε.Π. Αλιείας 2007-2013). Στον Αργολικό και Σαρωνικό Κόλπο, όπου παρατηρείται και η μεγαλύτερη αλιευτική δραστηριότητα, κυριαρχεί η αλιεία με γρι-γρι (κυκλικά δίχτυα) και η μέση αλιεία, στους Κόλπους Λακωνικό, Κυπαρισσιακό και Μεσσηνιακό η μέθοδος και τα εργαλεία των μικρών κυκλικών δικτύων.

Σημειώνονται τα προβλήματα του κλάδου που προκαλούνται από τη ρύπανση των θαλάσσιων περιοχών, όπως η νιτρορύπανση του Αργολικού Κόλπου από την υπερβολική χρήση λιπασμάτων στις γεωργικές καλλιέργειες, καθώς και η υπεραλίευση που έχουν επιδράσει αρνητικά στα υδάτινα οικοσυστήματα και τα ιχθαποθέματα.

Χαρακτηριστικό τέλος των υποδομών θαλάσσιας αλιείας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί η απουσία οργανωμένης ιχθυόσκαλας, η ανάγκη ανάπτυξης νέων αλιευτικών καταφυγίων, καθώς και επενδύσεων αναβάθμισης και προστασίας/ασφάλειας των υφιστάμενων αλιευτικών καταφυγίων από τους έντονους κυματισμούς και τη διάβρωση των ακτών.

Σημαντική συγκέντρωση δραστηριοτήτων του κλάδου της υδατοκαλλιέργειας και ιδιαίτερα της εντατικής ιχθυοκαλλιέργειας θαλασσίων ειδών (ένας κατ'εξοχήν εξαγωγικός κλάδος) εντοπίζεται στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, η οποία βρίσκεται στη δεύτερη θέση σε αριθμό μονάδων παραγωγής τσιπούρας και λαυρακιού μετά τη Στερεά Ελλάδα. Οι μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας στην Περιφέρεια, σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. του 2006, απασχολούν το 8,96% των εργαζομένων του κλάδου της χώρας και διαθέτουν εγκαταστάσεις με υδάτινο όγκο που υπερβαίνει το 17,8% του συνόλου της χώρας. Οι ΠΕ Αργολίδας και Κορινθίας συγκαταλέγονται στις περιοχές της χώρας με υψηλή συγκέντρωση ιχθυοκαλλιεργητικών μονάδων, αλλά και μονάδων τυποποίησης και εμπορίας αλιευτικών προϊόντων.

Σύμφωνα με το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις υδατοκαλλιέργειες στην Περιφέρεια Πελοποννήσου ως ιδιαίτερα ανεπτυγμένες χαρακτηρίζονται θαλάσσιες περιοχές της Κορινθίας, Αργολίδας αλλά και της Αρκαδίας, με τις δύο πρώτες χαρακτηρίζονται ως Περιοχές Άτυπης Συγκέντρωσης Μονάδων (ΠΑΣΜ), δηλαδή περιοχές σε μεταβατική κατάσταση πριν τη θεσμοθέτηση Περιοχών Οργανωμένης Ανάπτυξης Υδατοκαλλιεργειών (ΠΟΑΥ).

Η υπάρχουσα δυναμικότητα των μονάδων σε παραγωγή αλιευμάτων, σύμφωνα με την Μελέτη καθορισμού ΠΟΑΥ Πελοποννήσου, ανέρχεται σε:

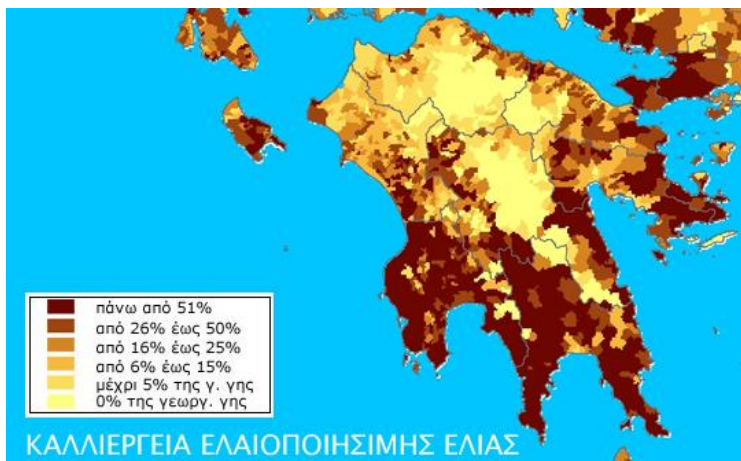
5.500 τόνους/έτος ιχθείς στις περιοχές όρμου Βουρλιά και Νήσου Πλατειάς της Αργολίδας, 5.340 τόνους/έτος ιχθείς στο Δυτικό Σαρωνικό (Σοφικό-Σελόντα), και 1.900 τόνους/έτος ιχθείς στις κεντρικές και νότιες ακτές της Αρκαδίας (Όρμοι Κατελάνος και Καλαμάκι). 225 τόνους/έτος ιχθείς στη Μεσσηνία (Ανατολικά Ν. Σαπινέντζα και Βόρεια Ν Σχίζα).

Οι δύο πρώτες περιοχές, σύμφωνα με το Ειδικό χωροταξικό, θεωρούνται κορεσμένες περιοχές και δεν κρίνεται σκόπιμη η εγκατάσταση νέων μονάδων μέχρι τη χωροταξική διευθέτηση των υφιστάμενων, ενώ οι περιοχές της Μεσσηνίας δεν προτείνεται να θεσμοθετηθούν ως ΠΟΑΥ. Σημειώνεται ότι στην Περιφέρεια εντοπίζονται μονάδες εσωτερικής αλιείας που το 2009 παρήγαγαν το 14,7% της συνολικής παραγωγή στην χώρα.

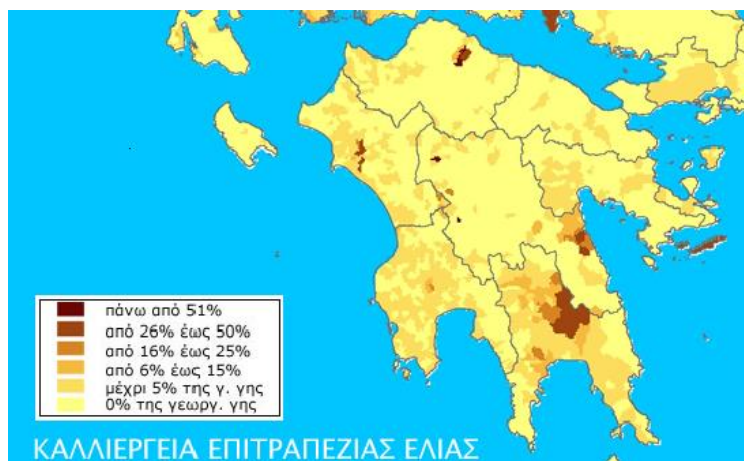
**5.2. Γεωγραφική κατανομή των καλλιεργειών που επικρατούν .
Προωθούμενα είδη , ποικιλίες δενδροκηπευτικών καλλιεργειών και
λοιπών γεωργικών δραστηριοτήτων .**

Η καλλιέργεια της Ελιάς είναι προωθούμενη ως είδος. Επιτρέπεται η ανανέωση και η μετατροπή υφιστάμενων ποικιλιών και η φύτευση νέων εκτάσεων ελιάς με τις προωθούμενες ελληνικές ποικιλίες, οι οποίες προσαρμόζονται στις εδαφοκλιματικές συνθήκες εκάστης περιοχής και καθορίζονται από την αρμόδια Δ/νση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων.

Ειδικότερα στις περιοχές ΠΟΠ και ΠΓΕ, προωθούνται οι ποικιλίες εκείνες που είναι καταγεγραμμένες στην αντίστοιχη απόφαση αναγνώρισης του ΠΟΠ και ΠΓΕ, τηρούμενης όμως της ποσοστιαίας αναλογίας των ποικιλιών, σε επίπεδο ζώνης παραγωγής ελαιολάδου ΠΟΠ και ΠΓΕ, όπου και όπως αναφέρεται στην παραπάνω αντίστοιχη απόφαση. Η καλλιέργεια της ελιάς προωθείται μόνο με κανονική φύτευση (όχι πυκνή φύτευση).Στις εικόνες 1 και 2 βλέπουμε την γεωγραφική κατανομή της ελαιοποιήσιμης και επιτραπέζιας ελιάς στην Περιφέρεια Πελοποννήσου .

Εικόνα 1. Γεωγραφική κατανομή της Ελαιοποιήσιμης ελιάς στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Εικόνα 2. Γεωγραφική κατανομή της επιτραπέζιας ελιάς στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Στόχος στον τομέα των εσπεριδοειδών είναι η μερική αντικατάσταση των ποικιλιών WASHINGTON NAVEL και ΚΟΙΝΩΝ οι οποίες σήμερα συνιστούν το 60-70% της ελληνικής παραγωγής πορτοκαλιών καθώς και των κοινών μανταρινιών που συνιστούν το 20- 25% της ελληνικής μανταρινοπαραγωγής, με την χρήση υπερπρώμων και υπερρόσιμων ποικιλιών πορτοκαλιών και μανταρινιών, ποιοτικά αναβαθμισμένων. Με τον τρόπο αυτό θα επιμηκυνθεί η περίοδος εμπορίας, με όλες τις ευνοϊκές συνέπειες στην διανομή των προϊόντων. Επίσης θεωρούνται άμεσα προωθούμενες και οι ποικιλίες διπλής κατεύθυνσης των πορτοκαλιών.

Στα μανταρινοειδή προωθούνται ποικιλίες ή υβρίδια αναγνωρισμένης αξίας που ζητούνται στις διεθνείς αγορές, τα οποία θα παράγονται σε περιοχές που ενδείκνυται η καλλιέργεια τους και υπάρχει σχετική καλλιεργητική εμπειρία σύμφωνα με τις εισηγήσεις των κατά τόπους Δ/νσεων Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών ενοτήτων.

Όσον αφορά τα λεμόνια, στόχος είναι η κλιμάκωση της παραγωγής μέσω της προώθησης ποικιλιών λεμονιών διπλής παραγωγής ώστε να επιτευχθεί η αύξηση της παραγωγής κυρίως κατά την καλοκαιρινή περίοδο.

Προηγείται η έγκριση και η εγκατάσταση προωθούμενων ποικιλιών στις περιοχές και στις περιπτώσεις όπου παρουσιάζονται έντονα φαινόμενα εκφυλισμού ή φαινόμενα υποβάθμισης των ποιοτικών χαρακτηριστικών, ιολογικών μολύνσεων, τα οποία θα διαπιστώνονται πριν την έγκριση

αναδιάρθρωσης από την αρμόδια Δ/ νση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών ενοτήτων.

Γενικά για τα εσπεριδοειδή είναι επιθυμητή η περαιτέρω προγραμματισμένη επέκταση μέσω των προγραμμάτων που ισχύουν κάθε φορά και πραγματοποιούνται σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική και κοινοτική νομοθεσία.

Δεν προωθούνται τα εσπεριδοειδή σε περιοχές των Π.Ε. με μικρόκλιμα όπου ευνοούνται και έχουν εκδηλωθεί καταστρεπτικοί παγετοί κατά μέσο όρο τετραετίας.

Το παραδοσιακό υποκείμενο Νεραντζιάς (CITRUS AURANTIUM) παρουσιάζει αφενός μεν πολλά πλεονεκτήματα, όπως αντοχή στους βιοτικούς παράγοντες (αντοχή στην κομμίωση και στα ιοειδή της εξώκορτης και της καχεξίας τα οποία υπάρχουν σε όλους τους παραδοσιακούς οπωρώνες της χώρας μας) και στους αβιοτικούς παράγοντες (αντοχή στα ασβεστούχα και αλατούχα εδάφη), αφετέρου δε είναι ευαίσθητο στην ίωση TRISTEZA σε όλους τους συνδυασμούς του με τα διάφορα είδη εσπεριδοειδών με εξαίρεση την λεμονιά. Μπορεί να χρησιμοποιείται σε περιοχές όπου το ασβέστιο αποτελεί περιοριστικό παράγοντα ή υπάρχει πρόβλημα αλατότητας και δεν έχει εισαχθεί μολυσμένο πολ/στικό υλικό με την TRISTEZA σύμφωνα με τις διενεργούμενες, αρμοδίως, δειγματοληψίες.

Άλλα υποκείμενα ανθεκτικά στα ασβεστούχα εδάφη είναι τα υποκείμενα C. VOLKAMERIANA, CITRUS TAIWANICA και CITRUS MACROPHYLLA. Πρέπει να σημειωθεί ότι το C. VOLKAMERIANA είναι ανθεκτικό επίσης στα ξηρά εδάφη και στους ιούς.

Βασικά υποκείμενα σ' όλα τα εδάφη που το ολικό ασβέστιο δεν ξεπερνά το 20% και το ενεργό το 7% θα είναι τα CITRANGES και ιδιαίτερα το CITRANGE CARRIZO, και τα CITRUMELOS και ιδιαίτερα το CITRUMELO SWINGLE ή (4475).

1. Πορτοκαλιά

Οι πρώιμες ομφαλοφόρες ποικιλίες NEW HALL και NAVELINA, που είναι ανθεκτικές στις ανεμόπληκτες περιοχές μπορούν να καλλιεργηθούν σε όλες τις πρώιμες ή ανεμόπληκτες περιοχές της χώρας. Η πρώιμη ποικιλία NAVEL RO

25 μπορεί να διαδοθεί σε όλη την χώρα όπως επίσης και η ποικιλία FISHER, κλώνος NAVEL.

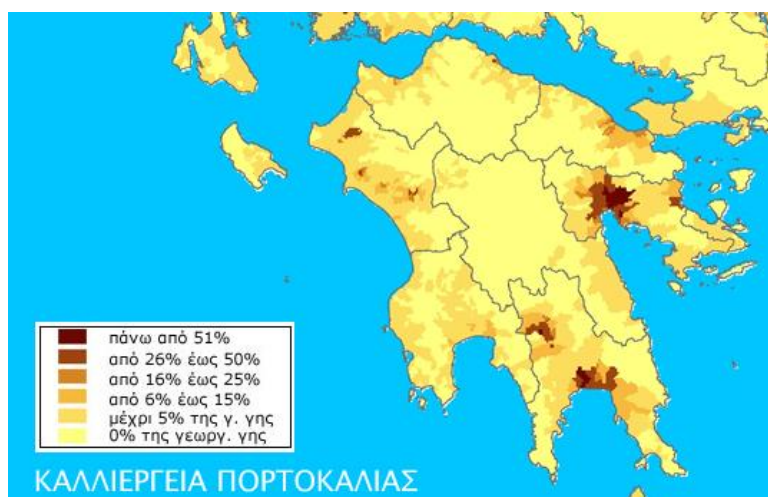
Οι όψιμες ποικιλίες NAVEL α) NAVELATE στα υποκείμενα CITRUMELOS και ιδιαίτερα το CITRUMELO 1452 και CITRUS VOLKAMERIANA β) LANE LATE στα υποκείμενα CITRUMELOS σε μη παγετόπληκτες περιοχές καθώς επίσης και σε περιοχές που δεν υπάρχει το πρόβλημα της κοκκίωσης (granulation).

Η όψιμη ποικιλία VALENCIA προωθείται με υποκείμενα CITRUMELOS σε όλες τις περιοχές της χώρας.

Συνεχίζεται η καλλιέργεια και η επέκταση της ποικιλίας SKAGGS BONANZA με τη χρησιμοποίηση υποκειμένου CARRIZO CITRANGE ή CITRUS TAIWANICA σε όλες τις περιοχές της χώρας κυρίως για τις ανάγκες της χυμοποίησης.

Συνίσταται η επέκταση της ποικιλίας SALUSTIANA λόγω της διπλής κατεύθυνσης (νωπή κατανάλωση και χυμοποίηση) καθώς και της οψιμότερης παραγωγής σε σύγκριση με την W. NAVEL.

Οι αιματόσαρκες ποικιλίες TAROCO και ΓΟΥΡΠΙΤΣΗΣ, συνεχίζουν να προωθούνται στις περιοχές που ήδη καλλιεργούνται τα σαγκουίνια με υποκείμενα CITRUMELOS.

Εικόνα 3. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας Πορτοκαλιάς στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Η ποικιλία Όψιμο Άργους προωθείται σε όλες τις κατάλληλες περιοχές της χώρας εφόσον ενδείκνυται σύμφωνα με τις Δ/νσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων.

2. Μανταρινοειδή

Ομάδα Κλημεντίνης:

α) Προωθούνται οι υπερπρώιμες ποικιλίες MARISOL

(συγκομιδή από τέλη Σεπτεμβρίου) στα υποκείμενα CARRIZO CITRANGE, CITRUMELO 1452 και TANGELO ORLANDO και η CAFFIN στο υποκείμενο CITRUMELO 1452.

β) οι πρώιμες ποικιλίες DENULES και SRA63, SRA89 και ΠΟΡΟΥ (συγκομιδή από τέλη Οκτωβρίου) στα υποκείμενα CARRIZO CITRANGE, CITRUMELO 1452 και TANGELO ORLANDO.

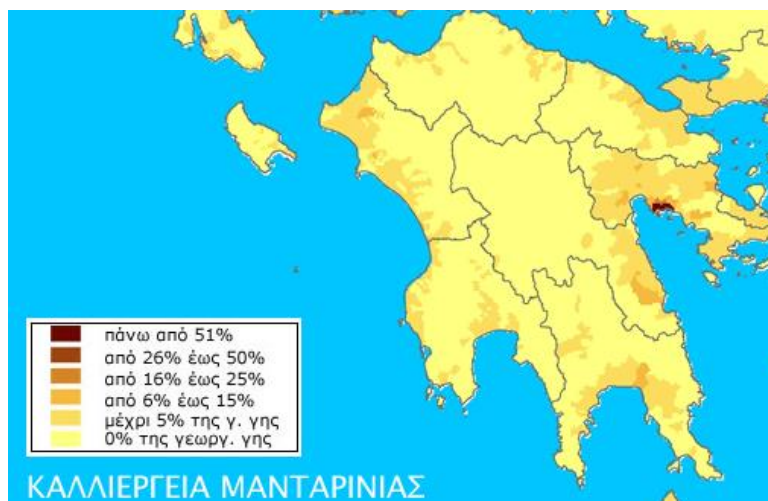
Ομάδα Satsuma:

θεωρείται πρώιμη, και ειδικότερα οι κλώνοι CLASUELINA (Ισπανική επιλογή), MIYAGAVA WASE, OKITSU (συγκομιδή από τέλη Σεπτεμβρίου) ειδικότερα στις Π.Ε.: Κέρκυρας, Θεσπρωτίας, Άρτας, Μαγνησίας, Πρέβεζας, Αιτωλοακαρνανίας και γενικά στις ψυχρότερες περιοχές της χώρας, στα υποκείμενα CITRANGES και TANGELO ORLANDO.

Το μανταρίνι NOVA, σε όλες τις περιοχές εσπεριδο-καλλιέργειας της χώρας, σε όλα τα υποκείμενα και κατά προτίμηση στο TANGELO ORLANDO και CITRUMELO SWINGLE

Τα όψιμα υβρίδια και ποικιλίες ENCORE, MINNEOLA, FORTUNE, PAGE και ORTANIQUE (MANDORA) σ' όλα τα υποκείμενα κατά προτίμηση στα υποκείμενα C.VOLKAMERIANA CITRUMELOS και CITRUS TAIWANICA στις Π.Ε.: Λακωνίας, Αργολίδος, Πειραιώς, Νήσων, Μεσσηνίας, Ηλείας και στις Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης.

Στην εικόνα 4 παρουσιάζεται η γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας μανταρινιών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου .

Εικόνα 4. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας Μανταρινιάς στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

3. Λεμονιά

Η ποικιλία ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ, όπου υπάρχει πρόβλημα κορυφοξήρας, σε όσες περιοχές της χώρας ευδοκίμει.

Η πρώιμη ποικιλία INDERDONATO στις παραλιακές ζώνες της Χώρας για συγκομιδές από τέλη Σεπτεμβρίου.

Η ΜΑΓΛΗΝΗ, αν και δεν είναι ανθεκτική στην κορυφοξήρα παραμένει ως προωθούμενη λόγω της μεγάλης παραγωγικότητας, των χυμωδών καρπών της και των ελάχιστων σπόρων που περιέχει.

Η ποικιλία EUREKA, ή κατά προτίμηση ο απογαμικός κλώνος EUREKA FROST, ευπαθής στην κορυφοξήρα με κύρια περίοδο συγκομιδής άνοιξη-αρχές καλοκαιριού και με υψηλή απόδοση σε χυμό. Η εγκατάσταση της συνιστάται μόνο σε περιοχές απαλλαγμένες από ισχυρούς τοπικούς ανέμους.

Η ποικιλία LISBON παρουσιάζει ευπάθεια στην κορυφοξήρα, είναι μονόφορη με περίοδο συγκομιδής χειμώνα-άνοιξη. Η απόδοση σε χυμό είναι υψηλή. Η εγκατάσταση της συνιστάται μόνο σε περιοχές απαλλαγμένες από ισχυρούς τοπικούς ανέμους.

Συνιστάται:

α) η εισαγωγή της ποικιλίας ΛΑΠΗΘΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ως ανθεκτικής στην κορυφοξήρα και με πολύ καλή παραγωγή.

β) η ποικιλία NOUVEL ATHOS εμβολιασμένη πάνω στο C. VOLKAMERIANA αντέχει στις οριακά ψυχρότερες περιοχές της Χώρας μας, ως καταγόμενη εκ της Γεωργίας.

γ) η καλοκαιρινή ποικιλία ZAMΠΕΤΑΚΗ με παρατεταμένη ανθοφορία όλο το χρόνο στις κατάλληλες περιοχές όπου το σοβαρό πρόβλημα προσβολής από κορυφοξήρα είναι δευτερεύον.

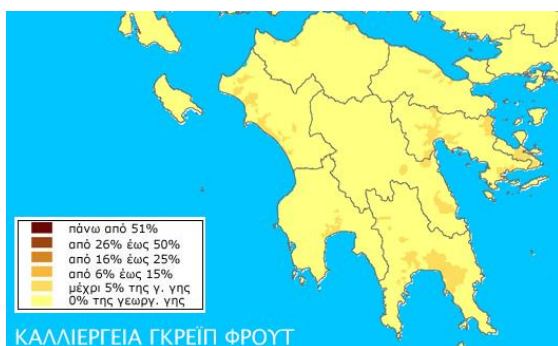
δ) οι όψιμες ποικιλίες ZIAGARRA BIANCA και ΒΑΚΑΛΟΥ στις περιοχές όπου το πρόβλημα κορυφοξήρας είναι έντονο.

Για τις λεμονιές προτιμώνται γενικώς τα υποκείμενα της C. VOLKAMERIANA. Όπως ήδη αναφέρθηκε οι συνδυασμοί Νεραντζιάς/Λεμονιάς είναι ανθεκτικοί στην ίωση TRISTEZA, είτε με τον απευθείας εμβολιασμό, είτε με την περισσότερο ενδεδειγμένη μέθοδο «σάντουιτς» (Νεραντζιά Χ Πορτοκαλιά και κατόπιν Λεμονιά) και ιδιαίτερα σε περιοχές που έχουν ήδη υποστεί καταστροφές από παγετό.

4. Γκρέιπ – φρούτ

Οι έγχρωμες ποικιλίες RED BLUSH και ιδιαίτερα STAR RUBY στις Π.Ε.: Χανίων, Λακωνίας, Μεσσηνίας, Ηλείας, στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, καθώς και σε άλλες περιοχές όπου υπάρχει καλλιεργητική εμπειρία και ενδείκνυνται σύμφωνα με τις κατά τόπους αρμόδιες Δ/ νσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων, κατά προτίμηση στο υποκείμενο CITRUMELO.

Επίσης οι λευκόσαρκες άσπερμες και ιδιαίτερα η ποικιλία MARCH SEEDLESS στις ίδιες ως άνω περιοχές.

Εικόνα 5. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας Γκρέιπ φρουτ στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

5. Κουμ - Κουάτ

Στις κατάλληλες περιοχές των Π.Ε.: Κέρκυρας, Αχαΐας, Μεσσηνίας, Ηλείας, Κορινθίας, Αργολίδας, Ηλείας, στις Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης καθώς και σε άλλες περιοχές όπου υπάρχει καλλιεργητική εμπειρία και ενδείκνυται σύμφωνα με τις κατά τόπους αρμόδιες Δ/νσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων.

6. Κιτριά

Στις κατάλληλες περιοχές των Π.Ε.: Αχαΐας, Μεσσηνίας, Ηλείας, Κορίνθου, Αργολίδας, στις Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης καθώς και στην Περιφερειακή Ενότητα Νήσων Περιφέρειας Αττικής στα νησιά Κύθηρα, Αντικύθηρα, Πόρο και στην περιοχή Τροιζηνίας καθώς και σε άλλες περιοχές όπου υπάρχει καλλιεργητική εμπειρία και ενδείκνυται σύμφωνα με τις κατά τόπους αρμόδιες Δ/νσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων.

7. Περγαμόντο

Στις κατάλληλες περιοχές των Π.Ε.: Αχαΐας, Μεσσηνίας, Ηλείας, Κορίνθου, Αργολίδας, στις Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης καθώς και στην Περιφερειακή Ενότητα Νήσων Περιφέρειας Αττικής στα νησιά Κύθηρα, Αντικύθηρα, Πόρο και στην περιοχή Τροιζηνίας καθώς και σε άλλες περιοχές όπου υπάρχει καλλιεργητική εμπειρία και ενδείκνυται σύμφωνα με τις κατά τόπους αρμόδιες Δ/νσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων.

8. Φράπα

Στις κατάλληλες περιοχές των Π.Ε.: Αχαΐας, Μεσσηνίας, Ηλείας, Κορίνθου, Αργολίδας, στις Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης καθώς και στην Περιφερειακή Ενότητα Νήσων Περιφέρειας Αττικής στα νησιά Κύθηρα, Αντικύθηρα, Πόρο και στην περιοχή Τροιζηνίας καθώς και σε άλλες περιοχές όπου υπάρχει καλλιεργητική εμπειρία και ενδείκνυται σύμφωνα με τις κατά τόπους αρμόδιες Δ/νσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων.

Μετά από σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Δ/σης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων στην καλλιέργεια της μηλιάς , προωθούνται:

στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές των Περιφερειακών Ενοτήτων Αρκαδίας, και Μεσσηνίας:

α) Από την ομάδα RED DELICIOUS οι κλώνοι SCARLET SPUR, RED CHIEF, OREGON SPUR, STARKING, STARKCRIMSON, TOPRED, σε ημιορεινές και ορεινές αρδευόμενες περιοχές.

β) Από την ομάδα GOLDEN DELICIOUS, οι κλώνοι REINDERS και GOLDEN B.

γ) Από τις τριπλοειδείς ποικιλίες, οι ποικιλίες JONAGOLD, JONAGORED και RED JONAPRINCE με επικονιαστές δύο διπλοειδείς ποικιλίες για κανονική γονιμοποίηση στις ημιορεινές και ορεινές αρδευόμενες περιοχές.

δ) Από τις πρώιμες ποικιλίες η ποικιλία GALA και ιδιαίτερα οι κόκκινες μεταλλαγές της MONDIAL GALA, και GALAXY. Επίσης η ποικιλία OZARK GOLD.

ε) Από τις όψιμες ποικιλίες η ποικιλία FUJI και ιδιαίτερα οι κόκκινες μεταλλαγές της FUJI RED, KIKU 8. Επίσης η ποικιλία PINK LADY σε ημιορεινές περιοχές.

στ) Στις περιοχές που προβλέπεται εφαρμογή ολοκληρωμένης παραγωγής μήλων ενδείκνυται η ανθεκτική στο φουζικλάδιο ποικιλία FLORINA.

ζ) Η ποικιλία GRANNY SMITH σε πεδινές περιοχές.

η) Η ελληνική ποικιλία ΦΙΠΙΚΙ στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές της χώρας.

Όλες οι ποικιλίες που αναφέρονται παραπάνω φυτεύονται σε πυκνή φύτευση στα υποκείμενα M9, M26, MM106.

Για επαναφύτευση στα ορεινά χρησιμοποιούνται ζωηρότερα υποκείμενα, κυρίως το MM111 και το M4 όπου υπάρχει πρόβλημα με Φυτόφθορα.

Οι παραπάνω ποικιλίες και όποιες άλλες προτείνονται από την Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων πρέπει να είναι αποδεδειγμένα εγγεγραμμένες στον Εθνικό κατάλογο ποικιλιών της

χώρας μας ή σε Εθνικό Κατάλογο άλλου Κ-Μ της Ε.Ε., αυτό δε θα διασφαλίζεται από ενδεδειγμένους ελέγχους των κατά τόπους Δ.Α.Ο.Κ.

ι) Ειδικότερα:

(1) Στην Περιφερειακή Ενότητα ορεινής Κορινθίας προωθούνται οι ποικιλίες GRANNY SMITH και κλώνοι της RED DELICIOUS, καθώς και η ποικιλία ΦΙΡΙΚΙ, ιδιαίτερα οι μεγαλόκαρπες μεταλλαγές της, μόνο σε αντικατάσταση ισάριθμων στρεμμάτων παλαιών φυτειών μηλιάς.

(2) Στην Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας προωθείται η παραδοσιακή ποικιλία της περιοχής DELICIOUS PILAFA, που έχει καταχωρηθεί ως ΠΟΠ.

Μετά από σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Δ/σης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων, προωθούνται στην καλλιέργεια αχλαδιάς :

α) Στις κατάλληλες περιοχές της Περιφερειακής Ενοτήτας Αρκαδίας, σε πυκνές φυτεύσεις και χαμηλά σχήματα:

(1) Από τις πρώιμες ποικιλίες προτείνονται οι ΚΟΝΤΟΥΛΕΣ 1/6 (Συργιαννίδη) και 7/9 (Καλλιόπη), BELLA DI GIUGNO, TOSCA, ETRUSCA, COSCIA, SANTA MARIA.

(2) Από τις καλοκαιρινές η ποικιλία ΚΡΥΣΤΑΛΛΙ (Τσακόνικη) και η B.C. WILLIAMS (με ενδιάμεσο εμβολιασμό).

(3) Από τις φθινοπωρινές οι: ABATE FETEL (με ενδιάμεσο εμβολιασμό), CASCADE, HIGHLAND, HARROW SWEET, PACKHAMS TRIUMPH, CONFERENCE (σε παραλίμνιες και ημιορεινές περιοχές).

(4) Οι ποικιλίες που προορίζονται για βιομηχανική χρήση WILLIAMS, HIGHLAND, KAIZER, HARROW-SWEET

β) Σε πεδινές ή νησιωτικές περιοχές κατάλληλες για την καλλιέργεια της αχλαδιάς, οι νέες ποικιλίες ΣΥΡΓΙΑΝΝΙΔΗ 1/6, ΑΜΑΛΘΙΑ (ΣΥΡΓΙΑΝΝΙΔΗ 1/7), ΚΑΛΛΙΟΠΗ (ΣΥΡΓΙΑΝΝΙΔΗ 7/9), ΒΕΡΓΙΝΑ (ΣΥΡΓΙΑΝΝΙΔΗ 2/9), οι οποίες παρουσιάζουν ικανοποιητικό βαθμό ανθεκτικότητας στην ασθένεια βακτηριακό κάψιμο.

γ) Για την κάλυψη τοπικών αναγκών:

(1) Στις Περιφερειακές Ενότητες Ζακύνθου, Μεσσηνίας, Ρεθύμνης, Ηρακλείου και Ροδόπης οι παραδοσιακές ποικιλίες ΚΟΝΤΟΥΛΑ και ΚΡΥΣΤΑΛΛΙ.

(2) Στην Περιφερειακή Ενότητα Λέσβου η ποικιλία ΑΧΤΣΕΣ.

(3) Στην Περιφερειακή Ενότητα Κορινθίας η ποικιλία ΚΡΥΣΤΑΛΛΙ.

Στις φυτείες αχλαδιάς ποικιλίας ΚΡΥΣΤΑΛΛΙ χρησιμοποιείται κατά προτίμηση σαν επικονιαστής η ποικιλία COSCIA, λόγω της ανθεκτικότητας της στο βακτηριακό κάψιμο.

Οι παραπάνω ποικιλίες και όποιες άλλες προτείνονται από την Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων πρέπει να είναι αποδεδειγμένα εγγεγραμμένες στον Εθνικό κατάλογο ποικιλιών της χώρας μας ή σε Εθνικό Κατάλογο άλλου Κ-Μ της Ε.Ε., αυτό δε θα διασφαλίζεται από ενδεδειγμένους ελέγχους των κατά τόπους Δ.Α.Ο.Κ.

Μετά από σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Δ/σης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων, προωθούνται σε περιοχές μειωμένου κινδύνου μόλυνσης από την ίωση SHARKA για την καλλιέργεια Βερικοκιάς:

α) Η ποικιλία ΥΠΕΡΠΡΩΙΜΟ ΠΟΡΟΥ στις θερμότερες, μη παγετόπληκτες και κατάλληλες περιοχές της Πελοποννήσου.

β) Οι ποικιλίες ΠΡΩΙΜΟ ΤΙΡΥΝΘΟΣ, NINFA, ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, στις κατάλληλες περιοχές της Κρήτης, Χαλκιδικής, Φωκίδας, Μεσσηνίας, Αργολίδας, Κορινθίας και Αρκαδίας.

γ) Η ποικιλία ΜΠΕΜΠΕΚΟΥ σε ξηροθερμικές, μη παγετόπληκτες περιοχές με περιορισμένες βροχοπτώσεις κατά την περίοδο της άνθησης

δ) Οι ανθεκτικές στην ίωση Sharka ποικιλίες AURORA και οι νέες ελληνικές επιλογές του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων Νάουσας NOMIA, ΝΑΥΣΙΚΑ, ΝΟΣΤΟΣ, ΝΕΦΕΛΗ, NINA και NAPHNA σε κατάλληλες περιοχές της Μακεδονίας και Θράκης και της Περιφερειακής Ενότητας Αττικής

ε) Οι νέες ανθεκτικές στην ίωση Sharka επιλογές του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων Νάουσας, ΝΟΣΤΟΣ, ΝΗΡΗΙΣ και ΝΙΟΒΗ σε κατάλληλες περιοχές όλης της χώρας.

στ) Η πρώιμη ποικιλία ΤΥΡΒΗ στις κατάλληλες περιοχές της Περιφερειακής Ενότητας Αργολίδας.

Οι παραπάνω ποικιλίες και όποιες άλλες προτείνονται από την Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων πρέπει να είναι αποδεδειγμένα εγγεγραμμένες στον Εθνικό κατάλογο ποικιλιών της χώρας μας ή σε Εθνικό Κατάλογο άλλου Κ-Μ της Ε.Ε., αυτό δε θα διασφαλίζεται από ενδεδειγμένους ελέγχους των κατά τόπους Δ.Α.Ο.Κ.

Μετά από σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Δ/σης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων, προωθούνται για την καλλιέργεια κερασιάς :

α) Σε πρώιμες περιοχές, σε περιοχές με υψόμετρο κάτω των 300 μ. και σε ημιορεινές περιοχές με μεσημβρινή έκθεση, οι πρώιμες ποικιλίες, κατά διαδοχική εποχή ωρίμανσης, PRECOCE BERNARD, BIGARREAU BURLAT και LARIAN, που σταυρεπικονιάζονται μεταξύ τους και αφήνεται στην κρίση των παραγωγών να επιλέξουν τους κατάλληλους συνδυασμούς.

β) Σε όλες τις ημιορεινές και ορεινές περιοχές της χώρας με υψόμετρο μέχρι 600 μ. οι ποικιλίες, κατά διαδοχική εποχή ωρίμανσης, LARIAN, ΤΡΑΓΑΝΑ ΕΔΕΣΣΗΣ, BIGARREAU STARK HARDY GIANT, BIGARREAU VAN, VOGUE, LAPIN, FEROVIA και GERMERSDORFER. Οι παραπάνω ποικιλίες πλην της GERMERSDORFER σταυρεπικονιάζονται μεταξύ τους και αφήνεται στην κρίση των παραγωγών να επιλέξουν τους κατάλληλους συνδυασμούς. Η GERMERSDORFER σταυρεπικονιάζεται με τις ποικιλίες ΤΡΑΓΑΝΑ ΕΔΕΣΣΗΣ και ΜΠΑΚΙΡΤΖΕΪΚΑ.

γ) Σε περιοχές που κατά την περίοδο της ανθοφορίας επικρατούν ιδιαίζουσες καιρικές συνθήκες (πνοή ανέμων, βροχοπτώσεις, χαμηλές θερμοκρασίες κ.λπ.) που δυσχεραίνουν την επικονίαση, οι αυτογόνιμες ποικιλίες SUNBURST και LAPINS.

δ) Ειδικότερα στην Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας η ποικιλία ΠΙΕΤΡΟΚΕΡΑΣΟ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ.

Μετά από σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Δ/σης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων, προωθούνται στις κατάλληλες περιοχές της χώρας για την καλλιέργεια Δαμασκηνιάς :

α) Επιτραπέζιες ποικιλίες:

(1) Οι Ευρωπαϊκές ποικιλίες PRESIDENT και STANLEY που αλληλοεπικονιάζονται και είναι σχετικά ανθεκτικές στην ίωση «SHARKA».

(2) Οι Ιαπωνικές ποικιλίες όλες σχεδόν είναι αυτόστειρες, γι' αυτό πρέπει να συνοδεύονται από τον επικονιαστή τους. Επιπλέον επειδή ανθίζουν από τις αρχές Μαρτίου, πρέπει να αποφεύγεται η φύτευση όπου έχουμε όψιμους ανοιξιάτικους παγετούς.

(3) Οι ποικιλίες SANTA ROSA και LATE ROSA με επικονιαστή την ELEPHANT HEART στις πρώιμες περιοχές των Περιφερειακών Ενοτήτων Μαγνησίας και Εύβοιας.

(4) Η ποικιλία AGELENO με επικονιαστή την SANTA ROSA & BLACK GOLD, SIMCA, FRIAR.

(5) Η ποικιλία CALITA με επικονιαστή την SANTA ROSA ή την LARODA.

(6) Η ποικιλία LARODA με επικονιαστή την SANTA ROSA.

(7) BLACK STAR με επικονιαστή την SANTA ROSA & BLACK GOLD.

(8) Η ποικιλία FRIAR με επικονιαστή την SANTA ROSA, LARODA.

(9) Η ποικιλία BLACK AMBER με επικονιαστή την SANTA ROSA, FRIAR.

(10) Οι ποικιλίες BLACK GOLD, T.C.SUN και OCTOBER SUN με επικονιαστές τις ANGELENO, BLACK DIAMOND

(11) Οι ποικιλίες BLACK DIAMOND, BLACK BEAUTY και FORTUNE με επικονιαστές τις ANGELENO, BLACK GOLD, FRIAR.

β) Ποικιλίες που προορίζονται για αποξήρανση:

Οι ποικιλίες ΣΚΟΠΕΛΟΥ (AGEN) ή PRUNE D' ENTE 707 και η ANNA SPATH με επικονιαστή την ποικιλία STANLEY.

Μετά από σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Δ/νσης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων, προωθούνται στις κατάλληλες περιοχές της χώρας για την καλλιέργειας Ροδακινιάς:

α) Επιτραπέζιες ποικιλίες:

(1) Πρώιμες: EARLY MAY CREST, FRANCOISE, EARLY CREST, QUEEN CREST, RICH MAY, MAY CREST, SPRING CREST, SPRING BELLE.

(2) Μεσοπρώιμες ποικιλίες: RUBY RICH, JUNE GOLD, RED HAVEN, RICH LADY, ROYAL GLORY, MARIA BIANCA, SUN CLOUD, SUMMER RICH, SUN CREST, FLAVOR CREST.

(3) Όψιμες ποικιλίες προωθούνται οι ELEGANT LADY, JULY LADY, SYMPHONIE, FAYETTE, SUMMER LADY, VENUS AROMA, O' HENRY, GLADYS, FLAMINIA, ΙΦΔ-14.

(4) Στα νησιά του Αιγαίου και στην Κρήτη, οι ανωτέρω ποικιλίες και οι πρώιμες JUNE GOLD, MARAVILHA και η πολύ πρώιμη FLORDA PRINCE, που έχουν λιγότερες απαιτήσεις σε χαμηλές θερμοκρασίες. Ειδικότερα στη Ρόδο η πολύ όψιμη ποικιλία FLAMINIA, με επικονιαστές τις ποικιλίες ROUBIDOUX και FAYETT.

β) Συμπύρηνες ποικιλίες

(1) Πρώιμες ποικιλίες: ROMEA, CATHERINA, FORTUNA, LOADEL, Ι.Φ.Δ-A37.

(2) Μεσοπρώιμες ποικιλίες: Ι.Φ.Δ-IB42.

(3) Όψιμες ποικιλίες: EVERTS, Ι.Φ.Δ-E45.

(4) Το υποκείμενο για όλα τα παραπάνω μπορεί να είναι το σπορόφυτο ροδακινιάς, όταν πρόκειται για μέσης σύστασης-γόνιμα αρδευόμενα εδάφη ή το αμυγδαλο-ροδάκινο GF677 όταν πρόκειται για ασβεστούχα εδάφη ή για περιπτώσεις επαναφυτεύσεων.

Μετά από σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Δ/σης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων, προωθούνται στις κατάλληλες περιοχές της χώρας για την καλλιέργεια Νεκταρινιάς:

(1) Πρώιμες ποικιλίες: ROSE DIAMOND, ADRIANA, BIG BANG, RITA STAR.

(2) Μεσοπρώιμες ποικιλίες: BIG TOP, AURELIO GRAND, MAY GRAND, CALTESSE 2000, SUN FREE, SPRING RED, FIREBLIGHT, STARK SUN GLO.

(3) Όψιμες ποικιλίες: STARK RED GOLD, FANTASIA, VENUS, ORION, Ι.Φ.Δ-BΠ, MORSIANI 90, TASTY FREE.

Για την καλλιέργεια καρυδιάς προωθούνται οι ποικιλίες οι ποικιλίες:

- GUSTINE (πλαγιόκαρπη, πρώιμης βλάστησης) με επικονιαστή είτε την AMIGO είτε την PEDRO.
- VIVA (πλαγιόκαρπη, κανονικής εποχής βλάστησης) με τους ίδιους, ως ανωτέρω επικονιαστές.
- CHANDLER (πλαγιόκαρπη, κανονικής εποχής βλάστησης) με πρώτο επικονιαστή την FRANQUETTE και δεύτερο ταυτόχρονα την RONDE DE MONTIGNAC ή την MEYLANNAISE.
- HARTLEY (με πολύ μικρή πλαγιοκαρπία, κανονικής εποχής βλάστησης) με επικονιαστή την FRANQUETTE.
- FRANQUETTE (ακρόκαρπη, όψιμη για ορεινές περιοχές) και με επικονιαστές είτε την RONDE DE MONTIGNAC ή την MEYLANNAISE.

Ποσοστό επικονιαστών επί της βασικής ποικιλίας 6%.

Η καλλιέργεια χαρουπιάς προωθείται σε περιοχές οι οποίες κρίνονται κατάλληλες από τις αρμόδιες Δ/νσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων Αργολίδας, Αρκαδίας, Μεσσηνίας, Λακωνίας.

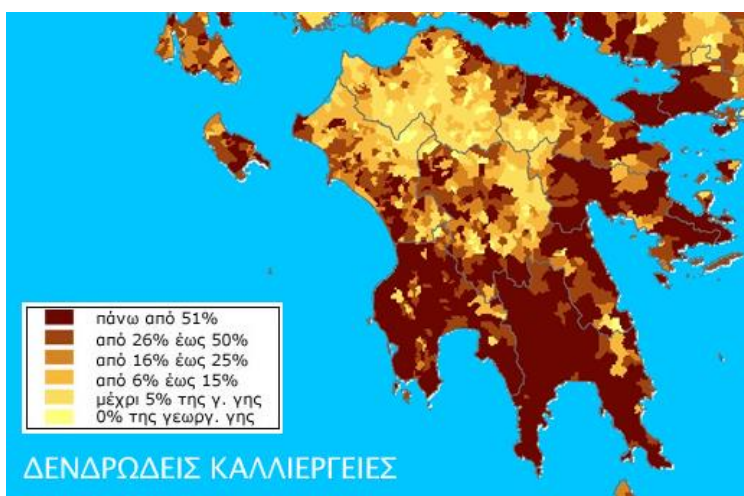
Για την καλλιέργεια καστανιάς κάθε ποικιλία, η οποία κρίνεται από την αρμόδια Δ/ νση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων, σαν κατάλληλη για τις τοπικές συνθήκες κάθε περιοχής, η οποία (τελευταία) δεν παρουσιάζει σοβαρό πρόβλημα προσβολής από τον μύκητα ENDOTHIA PARASITICA και είναι εγγεγραμμένες στον Εθνικό κατάλογο της χώρας ή σε Εθνικό κατάλογο άλλου κράτους μέλους της Ε.Ε..

Η καλλιέργεια αμυγδαλιάς προωθείται σε περιοχές οι οποίες κρίνονται κατάλληλες από τις Δ/νσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων Πιερίας, Λάρισας, Σερρών, Λασιθίου, Μαγνησίας, Θεσσαλονίκης, Καβάλας, Ξάνθης, Δράμας, Αρκαδίας, Κιλκίς και Έβρου και βασικά με τις ποικιλίες FERRAGNES, FERRADUEL, TRUOITO, TEXAS, LAURANNE, PETSOY και ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΥ.

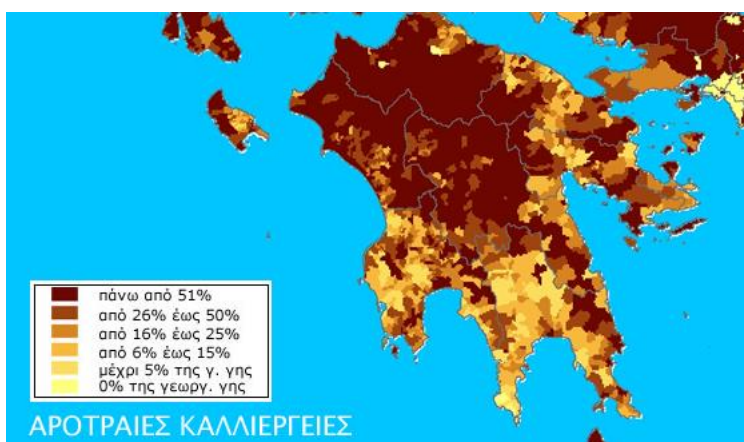
Για την καλλιέργεια συκιάς :

- Παραγωγή Ξηρών σύκων:
 - α) Η ποικιλία Καλαματιανή στις κατάλληλες περιοχές των Π.Ε. Μεσσηνίας, Λακωνίας, Αρκαδίας.

Στις εικόνες 6 και 7 αποτυπώνεται η γεωγραφική κατανομή των δενδρωδών καλλιεργειών και των αροτραίων καλλιεργειών αντίστοιχα .

Εικόνα 6. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας Δενδρωδών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

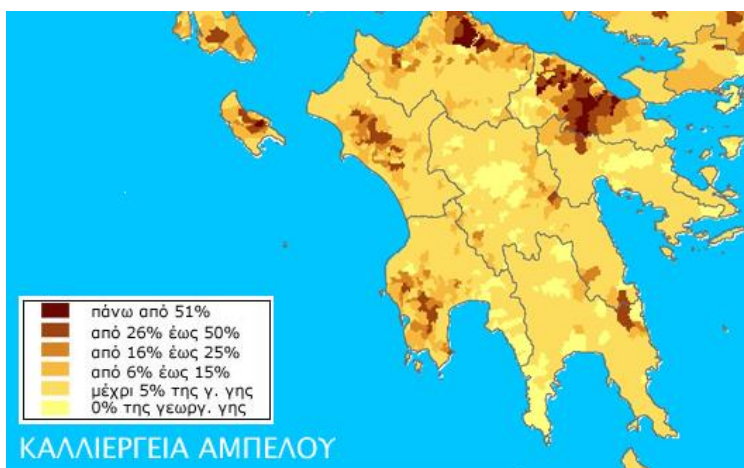
Εικόνα 7. Γεωγραφική κατανομή των Αροτραίων καλλιεργειών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

Όσον αφορά το αμπέλι προωθούνται οι ποικιλίες κατά κατηγορία χρήσης ως εξής:

α) Οι οινοποιήσιμες ποικιλίες αμπέλου που περιλαμβάνονται στην Υπουργική Απόφαση με αριθ. 247771/4.3.2010 «Ταξινόμηση ποικιλιών αμπέλου» όπως κάθε φορά ισχύει. Οι ποικιλίες αυτές διέπονται από την ΚΟΑ του αμπελο-

οινικού τομέα [Καν (ΕΚ) 1234/2007 (ενιαίος κανονισμός ΚΟΑ)], σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται η επέκταση αμπελοκαλλιέργειας οινοποιήσιμων ποικιλιών αμπέλου έως τις 31 Δεκεμβρίου 2015 (άρθρο 85ζ), εκτός των περιπτώσεων όπου η φύτευση, αναφύτευση ή επανεμβολιασμός πραγματοποιούνται με αντίστοιχο δικαίωμα φύτευσης σύμφωνα με τις ισχύουσες Κοινοτικές και Εθνικές διατάξεις.

β) Οι ποικιλίες αμπέλου που προορίζονται για επιτραπέζια χρήση (νωπή κατανάλωση) και οι οποίες περιλαμβάνονται στον Εθνικό κατάλογο ποικιλιών αμπέλου ή στον Εθνικό κατάλογο άλλου κράτους μέλους της Ε.Ε. Οι ποικιλίες αυτές διέπονται από την ΚΟΑ των οπωροκηπευτικών και δεν υπόκεινται στους περιορισμούς των οινοποιήσιμων ποικιλιών όσον αφορά τη φύτευση. Για την επιλογή της επιτραπέζιας ποικιλίας θα πρέπει περαιτέρω να λαμβάνεται υπόψη και η εμπορική αξία των προϊόντων σε συνδυασμό με την επιμήκυνση του χρόνου συγκομιδής.

Εικόνα 8. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας Αμπέλου στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

γ) Η ποικιλία Κορινθιακή όπου το προϊόν της προορίζεται για παραγωγή ξηρής σταφίδας στις Π.Ε. που επιτρέπεται η χρήση της, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση με αριθ. 247771/4-3-2010 «Ταξινόμηση ποικιλιών αμπέλου» όπως κάθε φορά ισχύει.

Προωθείται η καλλιέργεια όλων των κηπευτικών ειδών, υπαίθρια ή υπό κάλυψη (μονοετών και πολυετών), με μόνη προϋπόθεση οι σχετικές ποικιλίες

να είναι αποδεδειγμένα εγγεγραμμένες στον Εθνικό Κατάλογο Ποικιλιών Καλλιεργουμένων Φυτικών Ειδών της Χώρας μας ή/και στον Κοινό Κατάλογο Ποικιλιών Κηπευτικών Ειδών των Κ.Μ., αυτό δε θα διασφαλίζεται από ενδεδειγμένους ελέγχους των κατά τύπους Δ.Α.Ο.Κ. και κρίνονται κατάλληλες για τις τοπικές εδαφοκλιματικές συνθήκες από τις αρμόδιες Δ/νσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής.

Οι καλλιεργούμενες ποικιλίες θα πρέπει να είναι κατάλληλες τόσο για την εσωτερική όσο και την εξωτερική αγορά, είτε για νωπή κατανάλωση είτε για μεταποίηση.

Όσον αφορά νέες ποικιλίες, αυτές θα προωθούνται με την προϋπόθεση ότι δεν είναι γενετικά τροποποιημένες και μετά από σύμφωνη γνώμη των κατά τύπους Δ/νσεων Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής, εφόσον έχει αποδειχθεί η ευδοκίμησή τους στις τοπικές συνθήκες και εφόσον ανταποκρίνονται στον επιδιωκόμενο σκοπό.

Οι υπό κάλυψη καλλιέργειες κηπευτικών προωθούνται με την προϋπόθεση η καλλιέργεια τους να γίνεται σε θερμοκήπια τυποποιημένα ή χωρικού τύπου τα οποία είναι κατασκευασμένα σύμφωνα με τις ισχύουσες Τεχνικές Προδιαγραφές του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Προωθούνται επίσης οι εγκαταστάσεις θερμοκηπίων – ριζωτηρίων και υπόστεγων σκίασης. Η χρήση αντιανεμικών δικτύων προωθείται σε περιοχές όπου επικρατούν δυνατοί άνεμοι.

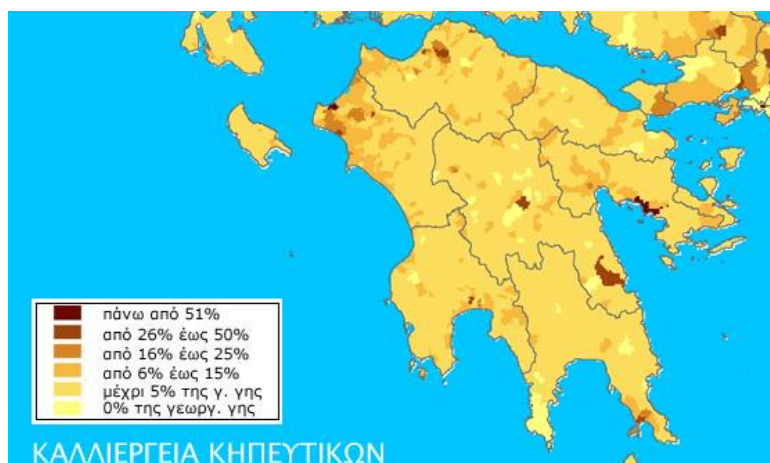
Στις περιοχές όπου καλλιεργείται πρώιμη ανοιξιιάτικη πατάτα προωθείται η εγκατάσταση συστήματος αντιπαγετικής προστασίας ενώ για την αποτελεσματικότερη καλλιέργεια του σπαραγγιού προωθούνται στις φυτείες το πολλαπλασιαστικό υλικό (στις νέες φυτείες),

τα συστήματα άρδευσης, μηχανήματα - εργαλεία κ.λπ. και σύστημα θέρμανσης για πρωίμηση της παραγωγής.

Γενικά προτιμώνται ποικιλίες κηπευτικών με την κατάλληλη καλλιεργητική τεχνική με στόχο την πρωίμηση ή οψίμηση της παραγωγής, ανάλογα με τις απαιτήσεις της αγοράς.

Ενδεικτικά και όχι περιοριστικά αναφέρονται τα εξής: αγκινάρα, σπαράγγι, ντομάτα μελιτζάνα, αγγούρι, πιπεριά, πατάτα, πεπόνι, καρπούζι, αγγούρι,

κολοκύθι, φασολάκι, αρακάς, κρεμμύδι, σκόρδο, πράσο, παντζάρι, καρότο ραπάνι, φυλλώδη λαχανικά (όπως π.χ. μαρούλι, σπανάκι, ραδίκι, αντίδι μαϊντανός, άνηθος, σέλινο κ.λπ.), λάχανο, κουνουπίδι, μπρόκολο, λαχανάκι Βρυξελλών, μπάμια, φράουλα κ.λπ.

Εικόνα 9. Γεωγραφική κατανομή της καλλιέργειας κηπευτικών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου . Πηγή <http://www.minagric.gr> .

5.3 Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης στον αγροτικό χώρο της Περιφέρειας Πελοποννήσου .

Συνολικά από την αποτίμηση της κατάστασης του πρωτογενή τομέα, προκύπτει ότι βασικά διαρθρωτικά προβλήματα αποτελούν ο πολυτεμαχισμός και το μικρό μέγεθος του κλήρου, η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού, η χαμηλή ενσωμάτωση τεχνολογιών και καινοτομιών στην παραγωγή, η μικρή διείσδυση της βιολογικής καλλιέργειας και η ανυπαρξία αποτελεσματικού μηχανισμού και δικτύων διάθεσης των προϊόντων στην αγορά (τοπική, εθνική, διεθνή). Ο πρωτογενής τομέας παρόλη τη συρρίκνωσή του διατηρεί αναγνωρίσιμη δυναμικότητα, ικανή να αποτελέσει τον πυλώνα της ανάπτυξης της οικονομίας της Περιφέρειας. Σε συνδυασμό και συνέργεια με τους λοιπούς παραγωγικούς τομείς ο πρωτογενής τομέας και κυρίως η γεωργία μπορεί να αποτελέσει τον πόλο γύρω από το οποίο μπορούν να αναπτυχθούν και να συνδυασθούν σειρά δραστηριοτήτων (πολιτισμός, αγροτουρισμός, μεταποίηση

αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων), που θα ολοκληρώνουν το αναπτυξιακό πρότυπο της Περιφέρειας.

Στην κατεύθυνση αυτή φαίνεται να οδηγούν και να συγκλίνουν οι τάσεις που αρχίζουν να εμφανίζονται στο σύνολο της χώρας, με τη στροφή της οικονομικής δραστηριότητας στον πρωτογενή τομέα.

Έμφαση επίσης σε αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να δοθεί στην αξιοποίηση των βιολογικών καλλιεργειών, τα προϊόντα ονομασίας προέλευσης, γεωγραφικής ένδειξης και ολοκληρωμένης διαχείρισης, καθώς και οι επενδύσεις στα δίκτυα διανομής, τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό της παραγωγής και στις δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού του τομέα.

Κεφάλαιο 6

Ανάλυση στοιχείων της έρευνας.

6.1 Μεθοδολογία και σκοπός της έρευνας.

Η αγροτική πολιτική ήταν για την Ελλάδα ένας από τους βασικότερους άξονες ανάπτυξης μαζί με την ναυτιλία και τον τουρισμό . Είναι ένας τομέας της οικονομίας που συνεχίζει να προσφέρει ευκαιρίες απασχόλησης σε μεγάλη κλίμακα παρά την οικονομική κρίση . Η αυξημένη καταναλωτική συμπεριφορά της χώρας μας δυσανάλογα προς τις παραγωγικές τις δυνατότητες δημιούργησαν ένα ελλειμματικό κράτος που υποτίμησε κλάδους όπως η γεωργία σωρεύοντας εργατικό δυναμικό σε τομείς που με την έναρξη της παγκόσμιας κρίσης δεν άντεξαν και διοχέτευσαν στρατιές ανέργων στην αγορά. Η Περιφέρεια Πελοποννήσου μια περιφέρεια με ανεπτυγμένο αγροτικό τομέα λόγω συγκριτικών πλεονεκτημάτων όπως το κλίμα και οι αποστάσεις από σημεία εξαγωγών έχει σοβαρούς λόγους να στραφεί με χειρισμούς της μέσα στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής για την αντιμετώπιση της ανεργίας των κατοίκων της επικράτειας της αλλά και όσων από τα μεγάλα αστικά κέντρα θα επιστρέψουν προς αναζήτηση εργασίας στην επαρχία .

Η παρούσα έρευνα βασίστηκε σε πρωτογενή στοιχεία που συγκεντρώθηκαν με συνεντεύξεις μέσω ερωτηματολογίου (Παράρτημα I) σε κατοίκους της Περιφέρειας Πελοποννήσου με στόχο να εκτιμηθούν οι απόψεις όλων των ηλικιακών ομάδων σε θέματα σχετικά με το ερώτημα αν η αγροτική πολιτική και ανάπτυξη μπορεί να απορροφήσει μεγάλο ποσοστό ανέργων της περιοχής και να προσφέρει θέσεις εργασίας βάσει των χαρακτηριστικών του εν' λόγω κλάδου. Το πρώτο τμήμα του ερωτηματολογίου απευθύνεται σε άνεργους (ερωτήσεις 2 έως 8) με στόχο να αποσπάσει πληροφορίες για τον επαγγελματικό χώρο από τον οποίο προέρχονται , το διάστημα ανεργίας , τον τρόπο αναζήτησης εργασίας , την σημαντικότητα του τόπου κατοικίας (Περιφέρεια Πελοποννήσου) σε σχέση με την ανεργία , τους λόγους για τους οποίους πιστεύουν ότι είναι άνεργοι την δεδομένη στιγμή . Το δεύτερο τμήμα του ερωτηματολογίου (ερωτήσεις 9 έως 13) απευθύνεται σε

εργαζόμενους σε στόχο να αποσπάσει πληροφορίες για τον χώρο εργασίας τους αυτή την στιγμή, την σταθερότητα της εργασίας τους, καθώς και μια υποθετική ερώτηση για τους λόγους που τους καθιστά "εν δυνάμει" άνεργους. Τέλος στο τρίτο τμήμα που αφορά όλους γίνεται προσπάθεια να διερευνηθούν οι θετικές ή αρνητικές προοπτικές απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, τις επιπτώσεις που κατά την εκτίμηση τους θα έχει η εσωτερική μετανάστευση στην οικονομική ζωή της Περιφέρειας Πελοποννήσου, τον τρόπο άντλησης πληροφοριών για τον κλάδο, την άποψη τους για τους αγρότες τα προβλήματα τους και την πιθανότητα στο μέλλον να ασχοληθούν επαγγελματικά στο χώρο αυτό. Επίσης στο τρίτο μέρος περιλαμβάνονται τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος.

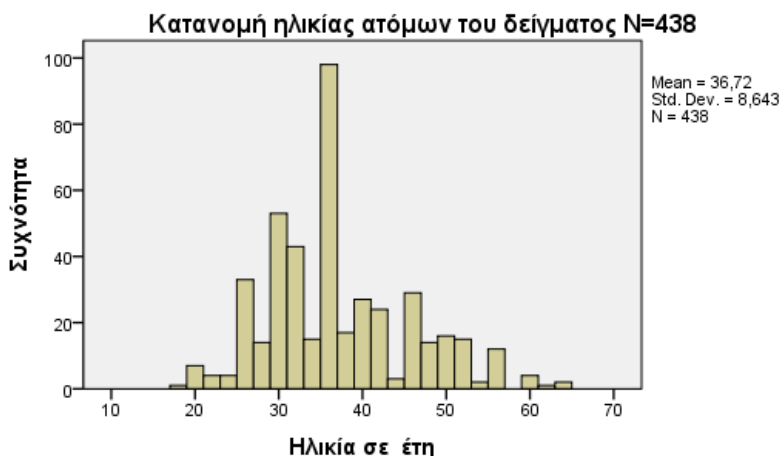
Έτσι πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις σε 438 κατοίκους της Περιφέρειας Πελοποννήσου το χρονικό διάστημα Οκτώβριος 2013 έως Δεκέμβριος 2013. Για το δείγμα της έρευνας έγινε προσπάθεια να είναι ισομερώς κατανομημένο στις πέντε Περιφερειακές Ενότητες. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με ηλεκτρονική αποστολή του ερωτηματολογίου σε συναδέλφους των Περιφερειακών Ενοτήτων, τηλεφωνικά και με προσωπική συνέντευξη. Η στατιστική επεξεργασία των στοιχείων που προέκυψαν έγινε με το πρόγραμμα SPSS.

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των κατοίκων της Περιφέρειας για τον Πρωτογενή τομέα απασχόλησης, καθώς και η διερεύνηση πιθανών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης και την προσπάθεια αντιμετώπισης της από δημιουργία θέσεων εργασίας μέσω αξιοποίησης της χρηματοδότησης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και των χαρακτηριστικών του εν λόγω τομέα.

Τέλος στα συμπεράσματα μπορούν να γίνουν προτάσεις τι χειρισμούς μπορεί να κάνει η Περιφέρεια Πελοποννήσου για να πετύχει το μέγιστο του αποτελέσματος ως προς την αύξηση της απασχόλησης στον αγροτικό χώρο με τις εκτιμήσεις της έρευνας.

6.2 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος.

Ο μέσος όρος ηλικίας των ερωτώμενων είναι περίπου τα 37 έτη σε σύνολο ερωτώμενων 438 άτομα. Αναλυτικά η κατανομή της ηλικίας των ερωτώμενων εμφανίζεται στο διάγραμμα 19 και η κατανομή τους ως προς το φύλο στο διάγραμμα 20 .

Διάγραμμα 19. Κατανομή της ηλικίας του ατόμων του δείγματος .
Πηγή Ερωτηματολόγιο .

φύλο συμμετεχόντων στην έρευνα

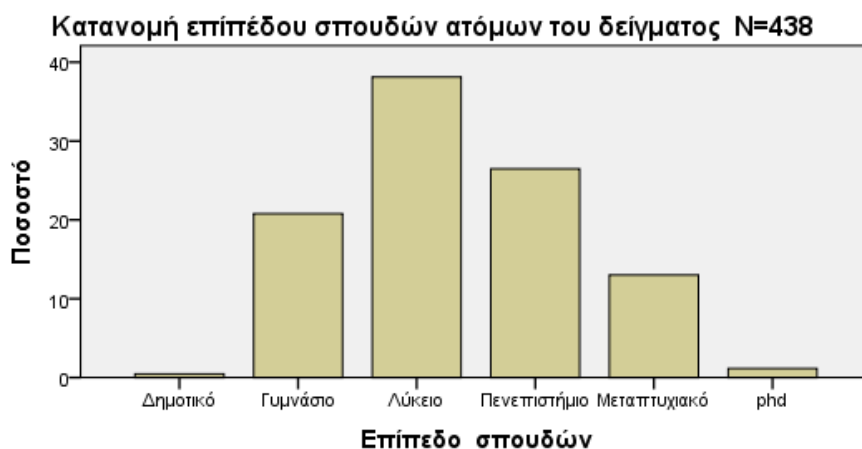
Διάγραμμα 20. Κατανομή του φύλου των ατόμων του δείγματος
Πηγή Ερωτηματολόγιο .

Η κατανομή των ερωτώμενων ανά Περιφερειακή Ενότητα εμφανίζεται στον πίνακα 4 :

Περιφερειακή Ενότητα	Αριθμός ερωτηθέντων	Ποσοστό %
Αργολίδα	86	19,6
Αρκαδία	74	16,9
Κορινθία	78	17,8
Λακωνία	102	23,3
Μεσσηνία	98	22,4
Σύνολα	438	100

Πίνακας 4. Κατανομή ερωτώμενων ανά Περιφερειακή Ενότητα .
Πηγή Ερωτηματολόγιο .

Η κατανομή των ερωτηθέντων ως προς το μορφωτικό τους επίπεδο εμφανίζεται στον διάγραμμα 21 .

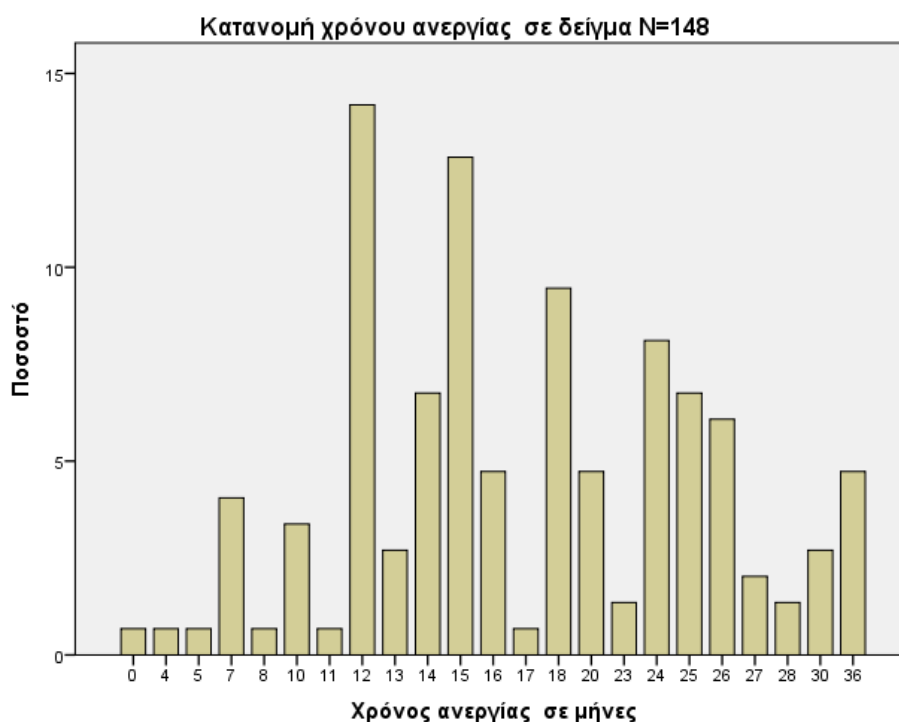
Διάγραμμα 21. Κατανομή των ερωτηθέντων ως προς το μορφωτικό τους επίπεδο .
Πηγή Ερωτηματολόγιο .

Αναφορικά με της εργασιακή τους κατάσταση στο σύνολο των 438 ερωτηθέντων ποσοστό 33,8 % δηλαδή 148 άτομα ήταν άνεργοι και ποσοστό 66,2 % ήταν εργαζόμενοι δηλαδή 290 άτομα .

6.3. Κύρια ευρήματα -Απόψεις στάσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Από το πρώτο τμήμα του ερωτηματολογίου που αφορούσε χαρακτηριστικά ανέργων στο διάγραμμα 22 απεικονίζεται η κατανομή του χρόνου ανεργίας. Παρατηρούμε ότι το ποσοστό ανέργων που δήλωσαν χρόνο ανεργίας 12 , 24, 36 μήνες φθίνει γεγονός που μπορεί να οφείλεται σε εσωτερική αδράνεια της Περιφέρειας Πελοποννήσου ως προς την έναρξη της κρίσης η οποία πιθανό να μην έχει έναρξη το 2008 όπως έγινε στα αστικά κέντρα αλλά λίγο αργότερα .

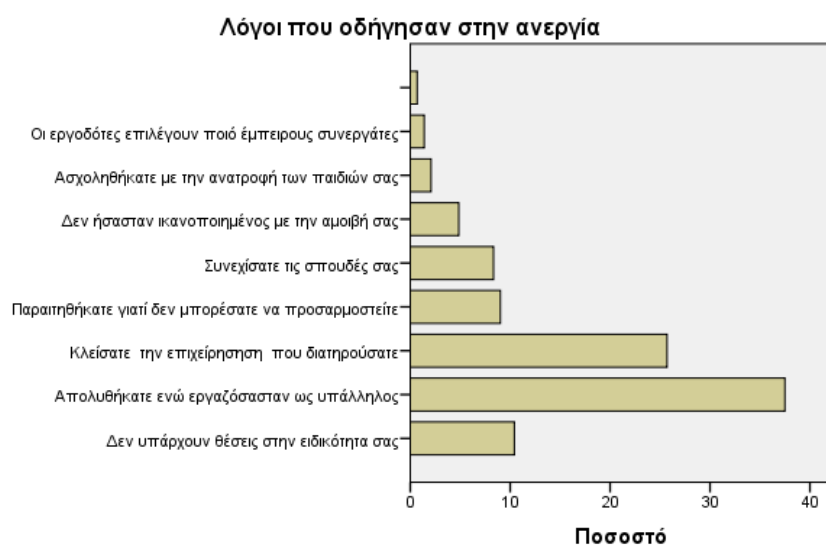
Το μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων περίπου 14 % δεν εργάζεται για 12 μήνες ενώ τα ποσοστά των ανέργων για 24 και 36 μήνες είναι της τάξης 8,1 και 4,7 αντίστοιχα γεγονός που ερμηνεύεται από την σύνθεση των επαγγελματικών κλάδων που τροφοδότησαν την ομάδα των ανέργων όπως θα δούμε παρακάτω.

Διάγραμμα 22. Κατανομή του χρόνου ανεργίας των ανέργων σε μήνες.
Πηγή Ερωτηματολόγιο .

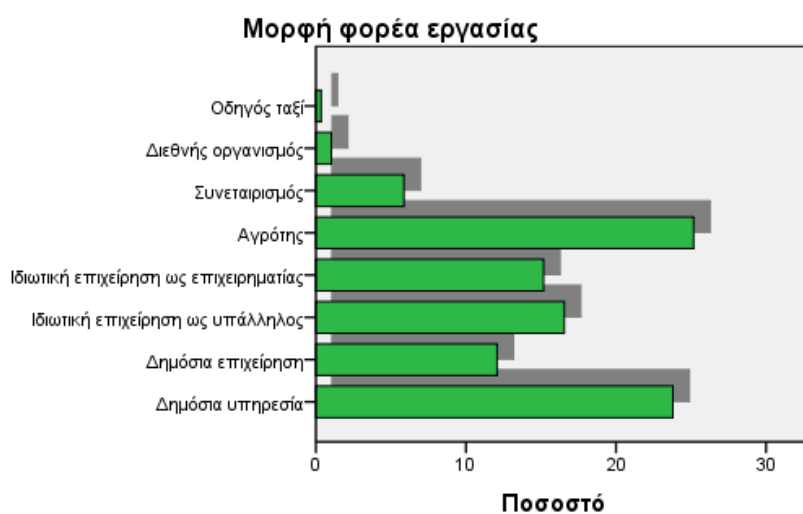
Στο ερώτημα ποιο ήταν το επάγγελμα σας πριν μείνετε άνεργος διαπιστώνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων προήλθε από τον ιδιωτικό τομέα 38% ενώ ακολουθούν οι ελεύθεροι επαγγελματίες με ποσοστό 24% οι έμποροι με ποσοστό 16% και οι επιχειρηματίες με ποσοστό 18% . Οι εργαζόμενοι στον δημόσιο τομέα δεν φαίνεται να έχουν θιγεί σε αυτή την φάση όμως όπως θα δούμε παρακάτω η απόλυση από τον συγκεκριμένο εργασιακό χώρο αποτελεί μια από σημαντικότερες απειλές για την απώλεια εργασίας . Αναφορικά με τον τόπο κατοικίας ως παράγοντα που οδηγεί στην ανεργία 28 % τον θεωρούν σημαντικό , 50% πολύ σημαντικό και 14 % πάρα πολύ σημαντικό. Αθροιστικό ποσοστό 92% ότι ο τόπος κατοικίας είναι σοβαρός παράγοντας που σε οδηγεί στην ανεργία .

Όσο αφορά τους λόγους που οδήγησαν στην ανεργία όπως βλέπουμε στο διάγραμμα 23 η απόλυση και η λύση υπαλληλικής σχέσης είναι ο σημαντικότερος ενώ ακολουθούν κατά σειρά σημαντικότητας η μη ύπαρξη θέσεων εργασίας σε συγκεκριμένες ειδικότητες και το κλείσιμο της ατομικής επιχείρησης .

Διάγραμμα 23. Παράγοντες που οδήγησαν στην ανεργία
 Πηγή Ερωτηματολόγιο.

Αναφορικά με τρόπο αναζήτησης εργασίας βλέπουμε ότι οι οικογενειακές γνωριμίες και οι φιλικές σχέσεις επικρατούν ενώ σε δεύτερη επιλογή βρίσκονται οι αγγελίες από τις εφημερίδες και το διαδίκτυο . Οι επαγγελματικοί φίλοι και οι διαγωνισμοί κρατικών φορέων έχουν τα μικρότερα ποσοστά επιλογής ως μέθοδοι αναζήτησης εργασίας. Αναφορικά με τους εργαζόμενους όπως προκύπτει από το διάγραμμα 24 ο δημόσιος τομέας και ο αγροτικός τομέας δίνουν τις περισσότερες θέσεις εργασίας σε ποσοστά 24 % και 26% ενώ υψηλό ποσοστό κατέχουν και οι δημόσιες επιχειρήσεις 12% .

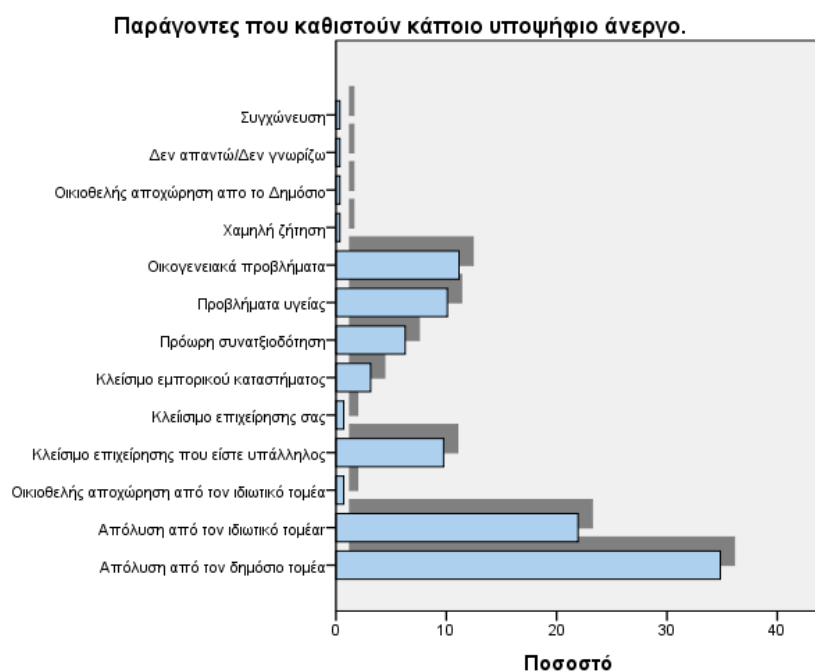
Διάγραμμα 24. Κατανομή των εργαζομένων ανά μορφή επιχείρησης .

Πηγή Ερωτηματολόγιο .

Δεδομένου ότι αθροιστικό ποσοστό δημοσίου τομέα και δημοσίων επιχειρήσεων ως χώρων εργασίας είναι της τάξης του 36 % υψηλό ποσοστό της τάξης του 34 % παρουσιάζεται και ως παράγοντας που καθιστά κάποιον “εν δυνάμει” υποψήφιο άνεργο .

Το αξιοσημείωτο της υπόθεσης αυτής είναι ότι εργαζόμενοι στους ΟΤΑ , σε Υπουργεία , σε ΔΕΚΟ όπως η ΔΕΗ έχουν χάσει την ψυχολογία της μονιμότητας.

Οι εργασιακές συνθήκες στους χώρους αυτούς την περίοδο πριν την δημοσιονομική κρίση είχαν θεωρηθεί από τις καλύτερες , ενώ τώρα αρχίζουν να χάνουν έδαφος ως προς την εργασιακή ασφάλεια που παρέχουν .

Διάγραμμα 25. Κατανομή εργαζομένων ως προς τους πιθανούς λόγους απώλειας της εργασίας τους . Πηγή ερωτηματολόγιο .

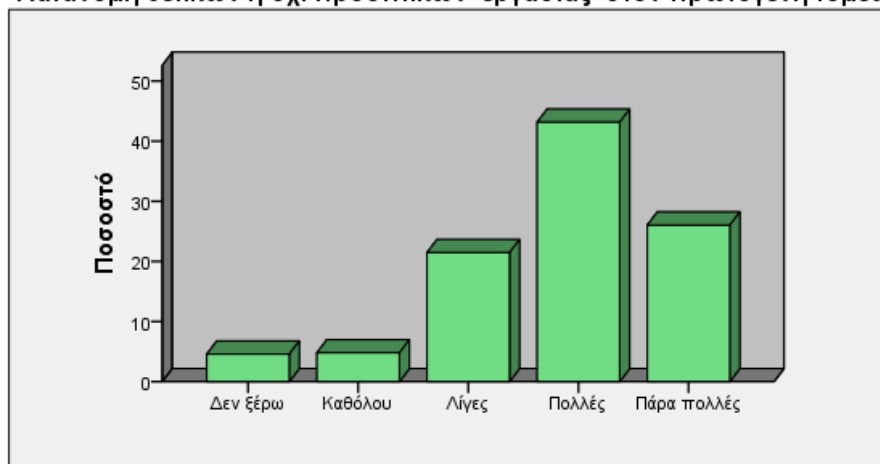
Ποσοστό της τάξης του 8 % δήλωσαν ότι θα καταφύγουν στην πρόωρη συνταξιοδότηση εκμεταλλευόμενοι το νομοθετικό πλαίσιο που υπάρχει την τρέχουσα περίοδο. Οικογενειακά προβλήματα και οικιοθελής αποχώρηση από τον ιδιωτικό τομέα αφορούν εργαζόμενους σε επιχειρήσεις που μεταφέρουν μονάδες παραγωγής τους εκτός Ελλάδας . Επίσης εργαζόμενοι ως αγρότες

δηλώνουν ότι προβλήματα υγείας θα τους οδηγήσουν σε περιορισμό ή πλήρη αναστολή των εργασιών της εκμετάλλευσής τους .

Όπως θα ήταν αναμενόμενο οι απολύσεις από τον ιδιωτικό τομέα εμφανίζουν υψηλό ποσοστό 22% στο οποίο μπορούμε να προσθέσουμε το ποσοστό 10 % λόγω κλεισίματος εμπορικών καταστημάτων και συγχωνεύσεων βλέπουμε ότι σε ποσοστό 32 % ο ιδιωτικός τομέας θα τροφοδοτήσει υποθετικά την ομάδα ανέργων της Περιφέρειας Πελοποννήσου .

Αναφορικά με τις απόψεις των ερωτηθέντων για την ύπαρξη θετικών προοπτικών απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας Πελοποννήσου τα αποτελέσματα εμφανίζονται στο διάγραμμα 26 . Σε σύνολο ερωτηθέντων 438 ατόμων 189 άτομα ποσοστό 43 % απάντησαν ότι υπάρχουν πολλές προοπτικές απασχόλησης ενώ 114 άτομα ποσοστό 26 % απάντησαν ότι υπάρχουν πάρα πολλές προοπτικές απασχόλησης . Αθροιστικό ποσοστό 69 % ότι ο πρωτογενής τομέας έχει θετικές προοπτικές απασχόλησης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου .

Κατανομή θετικών ή όχι προοπτικών εργασίας στον πρωτογενή τομέα

Διάγραμμα 26. Κατανομή απόψεων για θετικές προοπτικές απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα απασχόλησης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Πηγή ερωτηματολόγιο .

Σε πανελλαδική έρευνα της Κάπα research που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα το βήμα της Κυριακής την 27 Οκτωβρίου 2013 στο ερώτημα : ποιες επαγγελματικές κατηγορίες μπορούν να βοηθήσουν στην έξοδο της χώρας από την κρίση η κατηγορία αγρότης ήταν δεύτερη με ποσοστό 54,2 % μετά την κατηγορία επιχειρηματίας .

Σε έρευνα της ίδιας εταιρείας για λογαριασμό του διαδικτυακού καναλιού ka-business που δημοσιεύτηκε την 19 Μαΐου 2013 στην ερώτηση :ποιο χαρακτηριστικό ταιριάζει στους Έλληνες αγρότες , η απάντηση: ανήκουν σε κλάδο που έχει μέλλον είχε ποσοστό 80,6 % .

Στο ερώτημα αν κάποιοι από τους ερωτηθέντες είχαν εργαστεί περιστασιακά στο πρωτογενή τομέα γεγονός που τους καθιστούσε δυνητικά ποιο ενημερωμένους για τα προβλήματα και τις αντιξοότητες του χώρου καθώς και τα συγκριτικά του πλεονεκτήματα τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα :

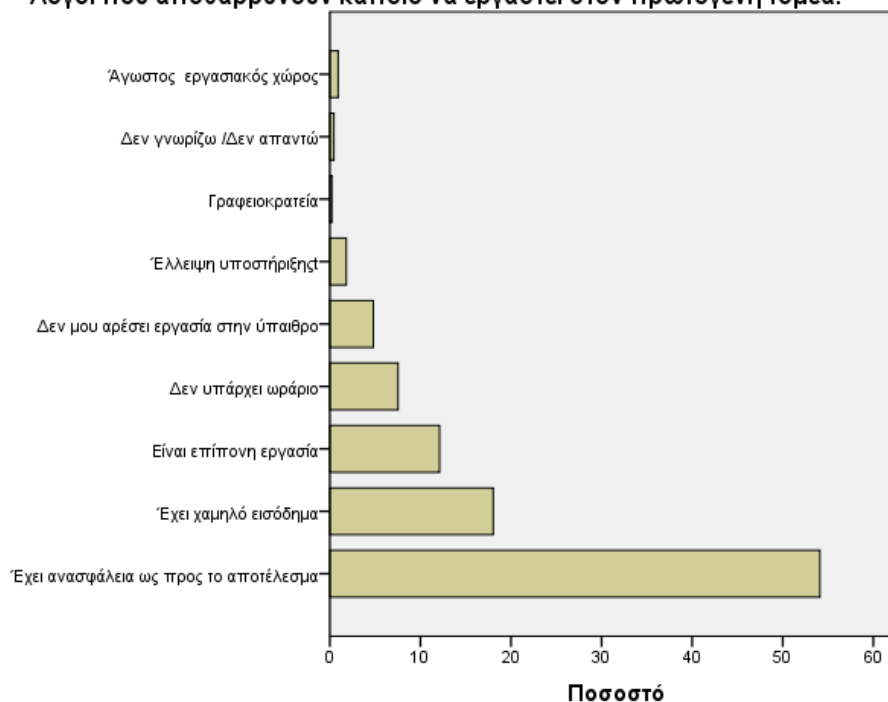
Χρονικό διάστημα	Απαντήσεις ερωτώμενων	Ποσοστό %
Καθόλου	154	38,1
Ελάχιστα (κάτω 12 μηνών)	98	24,3
Αρκετά (13 έως 24 μήνες)	80	19,8
Πολύ (πάνω από 12 μήνες)	72	17,8
Δεν απάντησαν	34	7,5
Σύνολο	438	

Πίνακας 5. Ποσοστά που αφορούν τον χρόνο απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα περιστασιακά . Πηγή Ερωτηματολόγιο .

Σχετικά με τους παράγοντες που αποθαρρύνουν κάποιο να ασχοληθεί επαγγελματικά στο χώρο του πρωτογενή τομέα οι πληροφορίες αποτυπώνονται στο διάγραμμα 27.

Πρώτος παράγοντας είναι η **ανασφάλεια ως προς το αποτέλεσμα** αφού όλοι γνωρίζουν ότι ως εργασιακός χώρος είναι ο πλέον ευμετάβλητος από τις καιρικές συνθήκες ακόμα και αν αυτές έχουν αντιμετωπιστεί με σύγχρονες κατασκευές όπως θερμοκήπια , ποιμνιοστάσια , αντιχαλαζικά δίκτυα κτλ. Κατά φθίνουσα σειρά σπουδαιότητας ακολουθούν **το χαμηλό εισόδημα** , το ότι είναι επίπονη εργασία , ότι είναι εργασία χωρίς ωράριο , ότι είσαι υποχρεωμένος να δουλεύεις στο ύπαιθρο καθώς και ότι δεν έχεις υποστήριξη από την δημόσια διοίκηση.

Λόγοι που αποθαρρύνουν κάποιον να εργαστεί στον πρωτογενή τομέα.

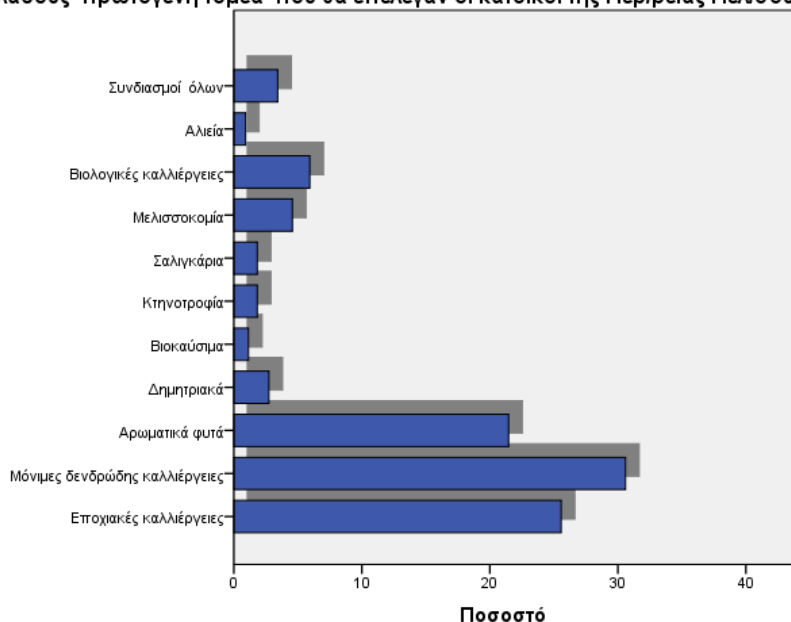
Διάγραμμα 27. Παράγοντες που αποθαρρύνουν κάποιον να ασχοληθεί με τον πρωτογενή τομέα . Πηγή ερωτηματολόγιο .

Καταγράφοντας τις απόψεις του 25 % των ερωτηθέντων του δείγματος που ήταν αγρότες καθώς και όσων αναζητούσαν πληροφορίες για να ασχοληθούν επαγγελματικά ως αγρότες διαπιστώνεται ότι ο πολυκερματισμός της δημόσιας διοίκησης που εφαρμόζει την Αγροτική Πολιτική έχει αποπροσανατολίσει τους πολίτες σε βαθμό που δεν γνωρίζουν ποια υπηρεσία μπορεί να τους παρέχει πληροφορίες για σύγχρονες καλλιεργητικές τεχνικές , προωθούμενα είδη και ποικιλίες , πηγές χρηματοδότησης , τρόπους ασφάλισης της παραγωγής , τρόπους εμπορικής προώθησης , εκμετάλλευση χρηματοδότησης μέσω προγραμμάτων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε επίπεδο ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού δεν υπάρχει υπηρεσία που αρμοδιότητα της είναι να παρέχει πληροφορίες για τα προαναφερόμενα, ειδικά σε θέματα προστασίας φυτικής και ζωικής παραγωγής η δημόσια διοίκηση έχει σχεδόν μετατοπίσει την ευθύνη στο σύνολο της στην ιδιωτική πρωτοβουλία . Αυτό αποτυπώνεται και στις απαντήσεις που δόθηκαν στο ερώτημα από πού θα αντλούσατε πληροφορίες

αν αποφασίζατε να ασχοληθείτε με τον πρωτογενή τομέα. Κατά 48,6 % αυτό θα γινόταν από ιδιώτες μελετητές, κατά 29 % από εφημερίδες και περιοδικά του κλάδου, κατά 16,7 % από δημόσιες υπηρεσίες και κατά 12 % από συγγενείς και φίλους. Πολύ μικρό ποσοστό της τάξης του 1,8 % δήλωσε ότι θα λάμβανε πληροφόρηση από το διαδίκτυο το οποίο μπορεί να ερμηνευτεί ότι ο πλέον σύγχρονος τρόπος διακίνησης πληροφοριών δεν έχει πείσει το κοινό ότι παρέχει έγκυρη και προσιτή πληροφόρηση στο ευρύ κοινό. Οι ιστοσελίδες πανεπιστημίων ή ιδρυμάτων έρευνας παρέχουν πληροφόρηση ίσως μη κατανοητή στο ευρύ κοινό. Η δημιουργία εκλαϊκευμένων και κατανοητών πληροφοριών για τον πρωτογενή τομέα απασχόλησης μπορεί να γίνει πεδίο απασχόλησης πολλών νέων που θα γεφυρώσουν το κενό ανάμεσα στην θεωρία και την πράξη.

Αναφορικά με τους κλάδους του πρωτογενή τομέα που μπορεί κάποιος να επιλέξει σε περίπτωση που αποφασίσει να δραστηριοποιηθεί σε αυτόν βλέπουμε ότι υπάρχει μια ισορροπία συντηρητισμού που αντιπροσωπεύεται από τις μόνιμες καλλιέργειες και εκμοντερνισμού που αντιπροσωπεύεται από τα αρωματικά φυτά και οι εποχιακές καλλιέργειες.

Κλάδους πρωτογενή τομέα που θα επέλεγαν οι κάτοικοι της Περιφέρειας Πελοποννήσου

Διάγραμμα 28. Κλάδοι του πρωτογενή τομέα. Πηγή ερωτηματολόγιο.

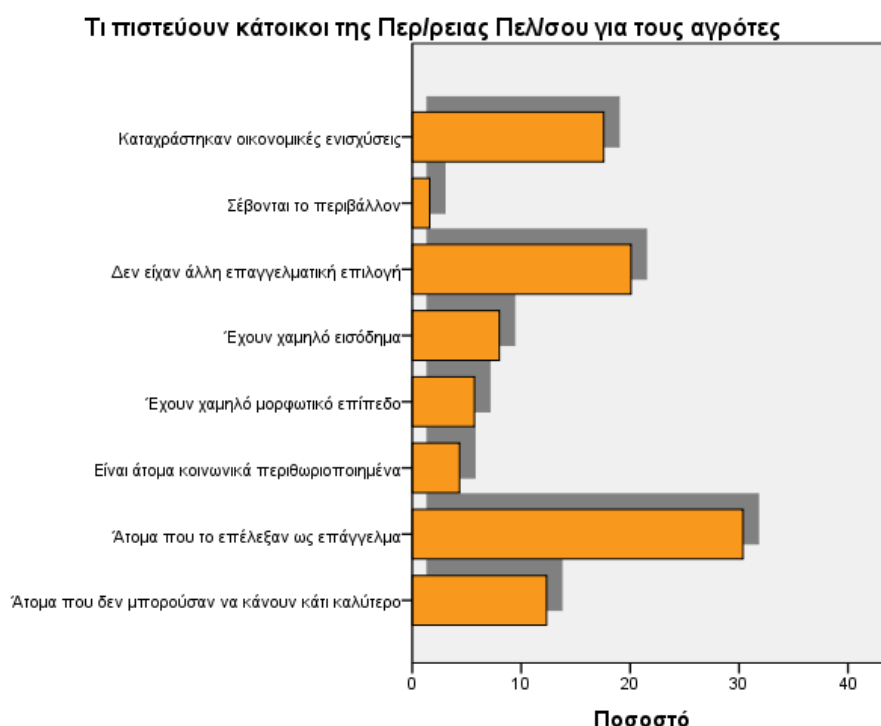
Τα ποσοστά του κάθε κλάδου φαίνεται ότι είναι στενά συνυφασμένα με το ανάγλυφο, τις παραδοσιακές καλλιέργειες της Περιφέρειας Πελοποννήσου και πιθανό την προβολή που έχει υποστεί κάποιος κλάδος. Έτσι βλέπουμε σε ποσοστό 31 % των ερωτώμενων να προτιμά τις δενδρώδεις –μόνιμες καλλιέργειες κάτι που όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο καλύπτει ήδη το μεγαλύτερο τμήμα της Περιφέρειας. Οι εποχιακές καλλιέργειες που θεωρούνται ότι εμπεριέχουν περισσότερο ρίσκο, είναι δυσκολότερες με μεγαλύτερη ένταση εργασίας αλλά με καλύτερο οικονομικό αποτέλεσμα έρχονται δεύτερες σε προτίμηση με ποσοστό 27%. Τα αρωματικά φυτά μια καλλιέργεια με μεγάλη προβολή τα τελευταία χρόνια έρχεται τρίτη σε προτιμήσεις με ποσοστό 21%. Η μη ύπαρξη μεγάλων πεδινών εκτάσεων που υπάρχουν στην κεντρική και βόρεια Ελλάδα πιθανό να είναι ο ανασταλτικός παράγοντας για την προτίμηση παραγωγής βιοκαυσίμων, παραγωγής ζωοτροφών και καλλιέργειας σιτηρών.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κυρίως σε ένθετα σε καθημερινές και κυριακάτικες εφημερίδες συχνά προβάλλουν το πρωτογενή τομέα ως ένα χώρο με προοπτικές. Δεν είναι λίγοι αυτοί που βλέπουν καχύποπτα μια πολιτική μείωσης των ανέργων διοχετεύοντας εργατικό προσωπικό σε ένα τομέα χωρίς μέλλον απλά για να εμφανιστούν μικρότερα ποσοστά ανεργίας. Μετρώντας την τάση αυτή με την ερώτηση: αν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κάνουν πολιτική στροφής των ανέργων στον πρωτογενή τομέα ενώ ο κλάδος δεν έχει προοπτικές 175 σε σύνολο 438 ατόμων ποσοστό 40% απάντησε ότι το πιστεύει, 226 σε σύνολο 438 ατόμων ποσοστό 51,6% απάντησε ότι δεν το πιστεύει, ενώ 37 άτομα ποσοστό 8,4% απάντησε ότι δεν το παρακολουθεί γιατί δεν πιστεύει ότι θα ασχοληθεί ποτέ.

Βασικό ρόλο στην λήψη μίας απόφασης για την είσοδο σε έναν επαγγελματικό χώρο αποτελεί και η αντίληψη για τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων που ήδη δραστηριοποιούνται σε αυτόν. Στο διάγραμμα 29 βλέπουμε την κατανομή των απαντήσεων στο ερώτημα πως θα χαρακτηρίζατε τους ανθρώπους που ήδη ασχολούνται με τον πρωτογενή τομέα. Επικρατέστερη άποψη είναι ότι το επέλεξαν σαν επάγγελμα με ποσοστό 30%

ενώ υπάρχει αλλαγή της άποψης σε σχέση με το παρελθόν ότι είναι άτομα κοινωνικά περιθωριοποιημένα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.

Το 21 % απάντησαν ότι πρόκειται για άτομα που δεν είχαν άλλη επαγγελματική επιλογή, μια θέση που στο παρελθόν ήταν παγιωμένη στην συνείδηση των κατοίκων της επαρχίας αφού η βελτίωση του επιπέδου ζωής ήταν συνυφασμένη με επαγγελματικές διεξόδους στο εμπόριο, στην παροχή υπηρεσιών, στην εκπαίδευση, στην ακαδημαϊκή καριέρα.

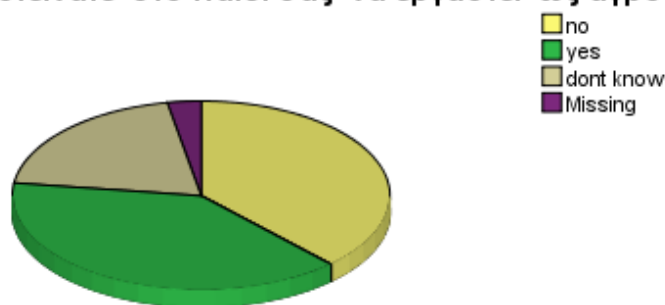
Διάγραμμα 29. Χαρακτήρας των αγροτών. Πηγή Ερωτηματολόγιο.

Αξιοσημείωτο είναι το χαμηλό ποσοστό των απαντήσεων της τάξης του 3.2% ότι οι αγρότες σέβονται το περιβάλλον και την δημόσια υγεία. Η εντατικοποίηση των καλλιεργειών μέσω της χρήσης φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, η ανάγκη μετασυλλεκτικής συντήρησης των τροφίμων για μεγάλα χρονικά διαστήματα και η τάση των καταναλωτών για αγορά τροφίμων εκτός εποχής παραγωγής τους φαίνεται να γίνονται ευρέως αντιληπτά από κοινό. Επίσης αξιοσημείωτο είναι το υψηλό ποσοστό 19% των απαντήσεων σχετικά με το γεγονός ότι οι αγρότες καταχράστηκαν τις οικονομικές ενισχύσεις που δόθηκαν στα πλαίσια της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

Ευρέως διαδεδομένα προγράμματα στήριξης νεοεισερχόμενων στον αγροτικό τομέα είναι η επιδότηση νέων αγροτών με εφάπαξ ποσό της τάξης των 20.000 ευρώ και τα σχέδια βελτίωσης της υπάρχουσας εκμετάλλευσης με ποσοστό επιχορήγησης 40 έως 60 % της δαπάνης των επιλέξιμων παρεμβάσεων . Στην ερώτηση αν τα προγράμματα αυτά βοηθούν στην βελτίωση των συνθηκών εργασίας στον αγροτικό χώρο σε βαθμό που να πείθουν κάποιον να εργαστεί σε αυτόν 40% απάντησε πολύ και 18,5 % πάρα πολύ , αθροιστικό ποσοστό 58,5 % .

Σχετικά με την ερώτηση αν θα πρότειναν στο παιδί τους κάτοικοι της Περιφέρειας Πελοποννήσου να εργαστεί ως αγρότης 39 % απάντησε όχι , 40,4% απάντησε ναι και 18 % δεν γνωρίζω , και 2,6 % δεν απάντησε καθόλου . Σε πανελλαδική έρευνα της Κάπα Research ΑΕ στο ερώτημα αν το παιδί σας ήθελε να εργαστεί στην ύπαιθρο θα το ενθαρρύνετε 29,4 % απάντησε ναι και 40,5 % μάλλον ναι αθροιστικό ποσοστό θετικής απάντησης 69,9 % . Ενώ 16,2 % απάντησε μάλλον όχι , 10,3 % όχι , και 3,6% δεν ξέρω δεν απαντώ .

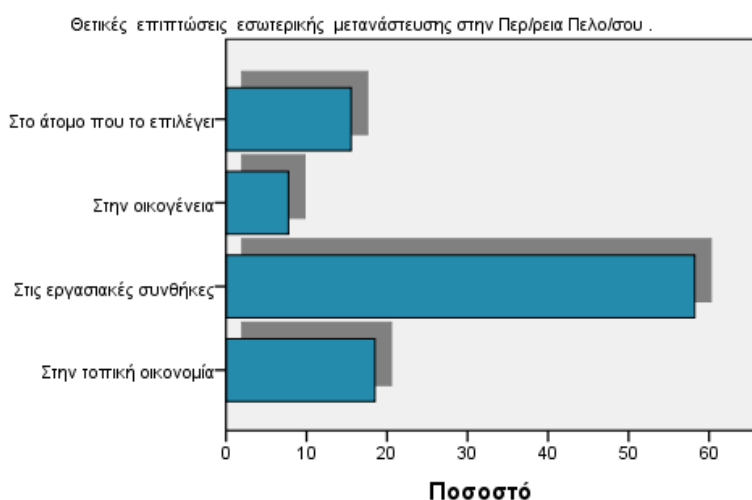
Θα προτείνετε στο παιδί σας να εργαστεί ως αγρότης;

Διάγραμμα 30. Κατανομή απαντήσεων σχετικά με την πρόταση των γονέων στα παιδιά τους να εργαστούν ως αγρότες ή όχι . Πηγή ερωτηματολόγιο.

Αναφορικά με τις θετικές προοπτικές της εσωτερικής μετανάστευσης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου όπως αποτυπώνεται στο διάγραμμα 31 το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων 58 % απάντησε στις εργασιακές συνθήκες και στην καταπολέμηση της ανεργίας , πράγμα που δείχνει να έχει γίνει αντιληπτό ότι ο πρωτογενής τομέας θα είναι η " ατμομηχανή " της

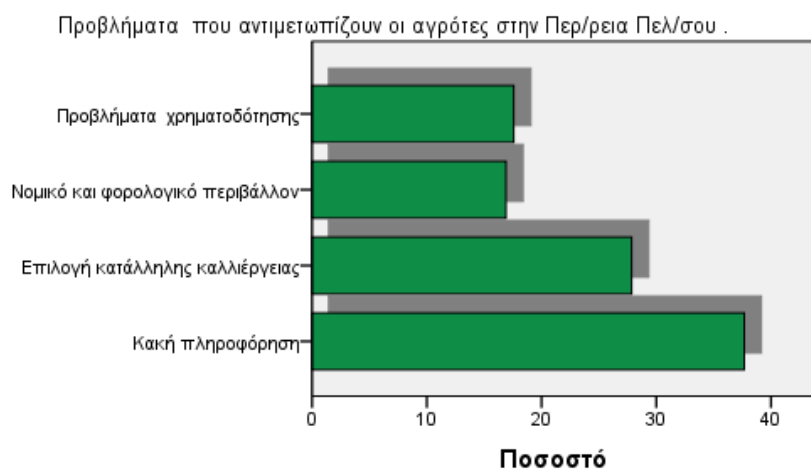
περιφέρειας και θα παρασύρει στην ανάπτυξη και άλλους κλάδους που συνδέονται με αυτόν όπως ο αγροτουρισμός, η μεταποίηση αγροτικών προϊόντων, οι μεταφορές λόγω εξαγωγών εκτός Περιφέρειας. Δεύτερη σε ποσοστό απάντηση έρχεται με 18% η τοπική οικονομία της Περιφέρειας που συνδέοντας την με τα προαναφερόμενα φαίνεται ότι ευνοεί τις εξαγωγές κυρίως αλλά και την αύξηση της απασχόλησης. Περίπου 15% των ερωτηθέντων απάντησε ότι η μετακίνηση στην επαρχία βελτιώνει τον τρόπο ζωής του ατόμου που το αποφασίζει ενώ 8% απάντησαν ότι ευνοείται και ο θεσμός της οικογένειας.

Διάγραμμα 31. Κατανομή απαντήσεων για θετικές επιπτώσεις στην Περιφέρεια Πελοποννήσου από την εσωτερική μετανάστευση. Πηγή ερωτηματολόγιο.

Αναφορικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αγρότες αυτή την περίοδο οι περισσότεροι ποσοστό 37,7 % πιστεύουν ότι οι απασχολούμενοι στην πρωτογενή παραγωγή δεν έχουν πρόσβαση στην πληροφόρηση και δεν μπορούν να ενημερώνονται σωστά για το αντικείμενο τους. Πράγματι την άποψη της κοινής γνώμης έρχεται να ενισχύσει το γεγονός ότι στην δημόσια διοίκηση δεν λειτουργεί σε κανένα επίπεδο ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού ούτε και σε υπηρεσίες που υπάγονται στο Υπουργείο αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων θεσμοθετημένος φορέας που σκοπός του είναι η ενημέρωση των αγροτών και η παροχή συμβουλών για βελτίωση καλλιεργητικών συνθηκών, αντιμετώπιση ασθενειών, αναζήτηση νέων ποικιλιών. Υψηλό ποσοστό απαντήσεων της τάξης του 27,9 % πιστεύει ότι οι αγρότες από μόνοι

τους δεν μπορούν να επιλέξουν την κατάλληλη καλλιέργεια . Στο σημείο αυτό απαιτείται προσπάθεια και από τους ίδιους για να αντιληφθούν τις ανάγκες της αγοράς αλλά και η πολιτεία με την σειρά της να διεξάγει έρευνες προς εντοπισμό των τάσεων αυτών που με παροχή κινήτρων στους αγρότες θα τους κατευθύνει στην σωστή επιλογή καλλιέργειας σε συνάρτηση βέβαια και με τα δεδομένα του περιβάλλοντος.

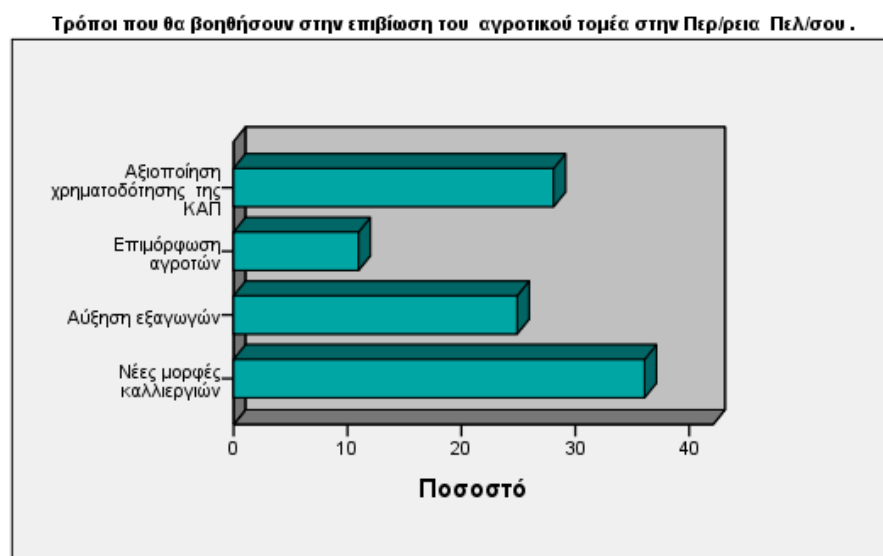

Διάγραμμα 32. Προβλήματα αγροτών Περιφέρειας Πελοποννήσου. Πηγή ερωτηματολόγιο .

Σχετικά με τα προβλήματα χρηματοδότησης και προβλήματα στο νομικό και φορολογικό καθεστώς όπως όλοι οι παραγωγικοί κλάδοι αυτήν την περίοδο έτσι και οι ασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα θα κληθούν να αντιμετωπίσουν όπως όλοι οι εργαζόμενοι προβλήματα ρευστότητας και φορολογικών αλλαγών . Το γεγονός αποτυπώνεται και στις απαντήσεις των ερωτηθέντων που τα θεωρούν δευτερεύοντα προβλήματα σε σχέση με την ενημέρωση και την επιλογή της καλλιέργειας .

Και στο ερώτημα για τους τρόπους επιβίωσης του αγροτικού κλάδου αποτυπώνεται στενή συσχέτιση με τα προαναφερόμενα ότι οι νέες μορφές καλλιεργειών και οι αύξηση των εξαγωγών όπως βλέπουμε στο διάγραμμα 33. Επίσης σοβαρό ποσοστό 28,1 % παίρνει και η προσπάθεια αξιοποίησης των χρηματοδοτήσεων της Κοινή Αγροτικής Πολιτικής αφού είναι καταφανές στην κοινή γνώμη ότι τα χρήματα που εισέρευσαν στα πλαίσια της κοινής αγροτικής πολιτικής δεν αξιοποιήθηκαν κατά τον καλύτερο τρόπο . Αυτό αποτυπώνεται και σε άλλες έρευνες όπου επικρατεί η άποψη ότι ο ελληνικός

πρωτογενής τομέας δεν είναι το ίδιο ανταγωνιστικός με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης .

Διάγραμμα 33. Τρόποι που θα βοηθήσουν στην επιβίωση του αγροτικού κλάδου . Πηγή ερωτηματολόγιο .

Όσο αφορά την ανάλυση συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών επιπέδου σπουδών και θετικών προοπτικών για τον πρωτογενή κλάδο από τον πίνακα 6 προκύπτει ότι υπάρχει ασθενής αρνητική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών που είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 0,05 . Μπορούμε να εκτιμήσουμε στο δείγμα 438 ατόμων ότι αυξανόμενου του επιπέδου σπουδών υπάρχει μια ασθενής αρνητική συσχέτιση με την αντίληψη ότι ο πρωτογενής τομέας δεν έχει θετικές προοπτικές ίσως τόσες που λόγω αυξημένων προσόντων θα έχει κάποιος σε άλλους κλάδους .

		Correlations	
		studies_level	positive_prospects
studies_level	Pearson Correlation	1	-,096*
	Sig. (2-tailed)		,044
	N	438	438
positive_prospects	Pearson Correlation	-,096*	1
	Sig. (2-tailed)	,044	
	N	438	438

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 6. Συσχέτιση επιπέδου σπουδών και θετικών προοπτικών πρωτογενή τομέα απασχόλησης .Πηγή ερωτηματολόγιο, ανάλυση στοιχείων με SPSS .

Ερευνώντας διαφορές στην τάση να εργαστεί κάποιος στον πρωτογενή τομέα μετρώντας την σε εκατονταβάθμια κλίμακα μεταξύ των ομάδων που δηλώνουν ότι διαφέρουν στο επίπεδο ενημέρωσης για τα προβλήματα και τις αντιξοότητες που θα αντιμετωπίσει κάποιος με την μέθοδο ανάλυσης διακύμανσης ελέγχουμε την μηδενική υπόθεση :

H_0 = Δεν υπάρχει διαφορά στην τάση να εργαστεί κάποιος στον πρωτογενή τομέα σε όλες τις ομάδες που διαφέρουν στον βαθμό ενημέρωσης για τα προβλήματα του πρωτογενή τομέα και εναλλακτικής υπόθεσης :

H_1 = υπάρχει διαφορά στην τάση να εργαστεί κάποιος στον πρωτογενή τομέα σε όλες τις ομάδες που διαφέρουν στον βαθμό ενημέρωσης για τα προβλήματα του πρωτογενή τομέα. Διαπιστώνουμε ότι : Στο δείγμα των 438 ατόμων 78 δήλωσαν ότι είναι εντελώς ανειδημέρωτοι για τα προβλήματα του κλάδου , 111 δήλωσαν λίγο ενημερωμένοι , 127 δήλωσαν ενημερωμένοι , 69 δήλωσαν πολύ ενημερωμένοι και 53 πάρα πολύ ενημερωμένοι . Στον πίνακα 7 βλέπουμε το έλεγχο της υπόθεσης ότι η διακύμανση είναι ίδια ή όχι μεταξύ των ομάδων με διαφορετική ενημέρωση.

Test of Homogeneity of Variances

farmer_tendency

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
1,602	4	433	,173

Πίνακας 7. Έλεγχος ομοιογένειας διακυμάνσεων .

Όπως προκύπτει από το Levene Statistic 1,602 με επίπεδο σημαντικότητας $0,173 > 0,05$ που δεν είναι στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 0,05 δέχομαι την μηδενική υπόθεση ότι η διακύμανση είναι ομοιογενής μεταξύ των ομάδων και συνεπώς ότι το επίπεδο ενημέρωσης δεν επηρεάζει την τάση κάποιου να εργαστεί στον πρωτογενή τομέα .

ANOVA

farmer_tendency

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	2725,907	4	681,477	2,415	,048
Within Groups	122210,908	433	282,242		
Total	124936,815	437			

Πίνακας 8. Ανάλυση διακύμανσης .

Από τον πίνακα 8 Ανάλυσης διακύμανσης προκύπτει ότι η τιμή του $F(4,433)=2.415$ ($p=0.048 < 0.05$) είναι στατιστικά οριακά σημαντική σε επίπεδο 0,05 μη σημαντικό σε επίπεδο 0,01 και δεδομένου της ομοιογένειας της διακύμανσης δεν μπορούμε να απορρίψουμε την μηδενική υπόθεση και δεχόμαστε ότι ο βαθμός ενημέρωσης για τα προβλήματα του πρωτογενή τομέα δεν επηρεάζει την τάση κάποιου αυτή την περίοδο να εργαστεί σε αυτόν.

6.4. Συμπεράσματα .

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι από την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εισπράξει μέσω της εφαρμογής της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Τράπεζας επενδύσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων ποσά της τάξης των 170 δισεκατομμυρίων ευρώ σε σταθερές τιμές του 2010 κατά την περίοδο 1978-2010 .

Τα κεφάλαια αυτά αν και δόθηκαν με την προοπτική να επενδυθούν στον αγροτικό χώρο και να αποτελέσουν την βάση για την δημιουργία μιας ανταγωνιστικής γεωργίας για την Ελλάδα , από την μελέτη αυτή στα γεωγραφικά όρια της Περιφέρειας Πελοποννήσου φαίνεται ότι η κοινή γνώμη πιστεύει ότι πολλοί καταχράστηκαν τα χρήματα αυτά τα οδήγησαν σε καταναλωτικές πρακτικές με τελικό αποτέλεσμα πολλά από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας δεν απέδωσαν τα μέγιστα των δυνατοτήτων τους .

Στα πλαίσια της μελέτης σε δείγμα 438 ερωτώμενων ποσοστό της τάξης του 69% αποδέχονται ότι ο πρωτογενής τομέας στα γεωγραφικά όρια της Περιφέρειας Πελοποννήσου έχει θετικές προοπτικές απασχόλησης και

απορρόφησης μεγάλου όγκου ανέργων που ήδη υπάρχουν στην Περιφέρεια Πελοποννήσου , περίπου 33% των ερωτώμενων , ή που θα μεταναστεύσουν από τα αστικά κέντρα λόγω οικονομικών προβλημάτων .

Η αγροτική πολιτική της χώρας μας από το 1981 με την ένταξη μας στην ΕΕ είναι στενά συνδεδεμένη με Κοινή Αγροτική Πολιτική και η χάραξη στρατηγικής στον χώρο αυτό οπωσδήποτε λαμβάνει υπόψη της το μέγιστο δυνατό της απορρόφησης των κεφαλαίων που είναι διαθέσιμα ανά κράτος μέλος . Λάθη του παρελθόντος έχουν επισημανθεί και καταδικαστεί από αξιωματούχους της ΕΕ για τον τρόπο που η χώρα μας διαχειρίστηκε τα κεφάλαια αυτά . Η πολιτική που είχε εφαρμοστεί στην αγροτική οικονομία έθετε την Ελλάδα στο περιθώριο με επακόλουθο να ζητά εξαιρέσεις από τους κανόνες και ανοχές από τις συμφωνίες της ΚΑΠ για να μπορέσει να επιβιώσει στον έντονα ανταγωνιστικό για τα αγροτικά προϊόντα χώρο της παγκόσμιας αγοράς .

Το σύνθημα της νέας ΚΑΠ την περίοδο 2014-2020 θα είναι επιδοτήσεις σε πραγματικούς αγρότες αποκλείοντας από την πίτα των ενισχύσεων μη ενεργούς –μη παραγωγικούς αγρότες . Η τάση που διαγράφεται είναι μείωση των πόρων που διατίθενται για την άσκηση πολιτικής στον τομέα αυτό και κυρίως στην ελάττωση του προστατευτισμού στην παραγωγή τροφίμων και στροφή στις ανάγκες της αγοράς δηλαδή εφαρμογή προγραμμάτων αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών στον χώρο της ΕΕ αλλά και στον χρόνο διάθεσης των παραγόμενων προϊόντων στην αγορά.

Δημιουργούνται δύο πυλώνες με διαφορετικά χαρακτηριστικά στους οποίους ο πρώτος χάνει πιστώσεις και ο δεύτερος κερδίζει πιστώσεις. **Ο πρώτος πυλώνας** εξακολουθεί να περιλαμβάνει άμεσες ενισχύσεις και χρηματοδότηση όλο και λιγότερο προγραμμάτων προστατευτισμού παραγωγής τροφίμων. Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των κοινοτικών προϊόντων θα είναι τέτοια ώστε αυτά να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις τιμές που επιβάλλει η παγκοσμιοποίηση. **Ο δεύτερος πυλώνας** περιλαμβάνει προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης και μέτρα υπέρ των περιβαλλοντικών προκλήσεων και της κλιματικής αλλαγής καθώς και στήριξη της βελτίωσης της ποιότητας ζωής της υπαίθρου.

Οι ελληνικές θέσεις είναι υπέρ της διατήρησης σταθερών των δαπανών για άμεσες ενισχύσεις και ενίσχυση του δεύτερου πυλώνα αλλά όχι σε βάρος του πρώτου. Επίσης είναι υπέρ της ασφάλειας τροφίμων στον αγροδιατροφικό τομέα δεδομένων των επαναλαμβανόμενων κρίσεων στα τρόφιμα.

Έτσι η Ελλάδα έχει εξασφαλίσει συνολικές ενισχύσεις 19,2 δις ευρώ για το διάστημα 2014-2020 από τις οποίες 15 δις ευρώ για άμεσες ενισχύσεις του Πυλώνα Ι και 4,2 δις ευρώ για διαρθρωτικές και αναπτυξιακές δράσεις του Πυλώνα ΙΙ.

Μια απλουστευμένη προσέγγιση για τα λάθη του παρελθόντος που οδήγησαν τις χρηματοδοτήσεις της ΚΑΠ σε λάθος στόχους με επιλογές των δικαιούχων αλλά με συνυπευθυνότητα των διοικητικών μηχανισμών χορήγησης και ελέγχου είναι:

- Επιδότησεις που χορηγήθηκαν για ενίσχυση του εισοδήματος των παραγωγών με δυνητική ευχέρεια τμήμα τους να επενδυθεί σε υποδομές ώστε σταδιακά να λειτουργούν οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις με επιχειρηματική μορφή αναλώθηκαν μόνο σε καταναλωτικές κινήσεις στο σύνολό τους.
- Η Ελληνική δημόσια διοίκηση εμφάνιζε προφανείς αδυναμίες ελέγχου του συστήματος εφαρμόζοντας δειγματοληπτικούς επιτόπιους και διασταυρωτικούς ελέγχους με αποτέλεσμα μεγάλο μέρος των πιστώσεων να καταλήγουν σε άτομα και φορείς που δεν ήταν νόμιμοι δικαιούχοι.
- Η ελληνική δημόσια διοίκηση δεν επένδυσε στην παροχή παιδείας των δικαιούχων ώστε αυτοί να λειτουργήσουν ως επιχειρηματίες στο χώρο τους πάρα ως καταναλωτές.
- Οι δικαιούχοι συχνά επένδυαν σε ογκώδη εξοπλισμό σύμφωνα με μελέτες επιστημόνων (γεωτεχνικοί , οικονομολόγοι , λογιστές) οι οποίοι έδιναν έμφαση στην μέγιστη απορρόφηση των πιστώσεων και όχι στην μακροχρόνια λειτουργικότητα .Έτσι εμφανίστηκαν για παράδειγμα γεωργικοί ελκυστήρες και μηχανήματα καλλιέργειας γης τα οποία απλώς κοσμούσαν τις αυλές σε σπίτια αγροτών αφού εργάζονταν ελάχιστες ώρες ενώ σε άλλες χώρες όπως στην Ισπανία ανάλογα μηχανήματα ήταν συνεταιριστικής ιδιοκτησίας και απέδιδαν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους.

- Η καταναλωτική συμπεριφορά των αγροτών λόγω ελλιπούς ενημέρωσης μπορεί να εντοπιστεί σε πολλά πεδία όπως: αλόγιστη χρήση λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών προϊόντων, υπέρογκες δαπάνες καυσίμων και έξοδα συντήρησης εξοπλισμού, υπερβολικές δαπάνες εργατικών σε αλλοδαπούς οι οποίοι την αμοιβή τους την διοχέτευαν ως συνάλλαγμα στις χώρες τους.
- Μεγάλα ποσά από επιδοτήσεις μεταφέρονταν σε άλλους κλάδους που δεν είχαν σχέση με την γεωργία όπως ο κατασκευαστικός τομέας , το εμπόριο αυτοκινήτων , η ψυχαγωγία.
- Με την τελευταία αναθεώρηση της ΚΑΠ (2006-2013) δημιουργήθηκε ένας τύπος χρηματιστηρίου ατομικών δικαιωμάτων όπου ως αγοροπωλησίες μετοχών αυτά περνούσαν σε χέρια ανθρώπων που δεν είχαν σχέση με την πραγματική πρωτογενή παραγωγή . Έτσι το σύστημα οδηγούσε στην απορρόφηση των επιδοτήσεων, στην μείωση της πρωτογενούς παραγωγής , και στην μείωση επενδύσεων για αύξηση της ποιότητας και της ποσότητας σε κλάδους που θα εμφάνιζαν ζήτηση στο μέλλον.

Ως κεντρικός στόχος της στρατηγικής αναδιάρθρωσης σε επίπεδο Περιφέρειας Πελοποννήσου θα μπορούσε να είναι ο καθορισμός των παραγόντων εκείνων που ευνοούν την ανάπτυξη μιας ποιοτικά προσανατολισμένης, με υψηλή προστιθέμενη αξία και αναγνωσιμότητα αγροτική οικονομία που θα εξασφαλίζει ικανοποιητικά εισοδήματα στους απασχολούμενους σε αυτήν, θα είναι ανταγωνιστική στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, θα βελτιώνει την ποιότητα ζωής στην ύπαιθρο και θα συμβάλλει στην διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος.

Από την μελέτη προέκυψε ότι οι παραδοσιακές επιλογές των μόνιμων καλλιεργειών όπως η ελαιοκομία , τα εσπεριδοειδή , τα οπωροκηπευτικά να επικρατούν στην επιλογή όσων θα επέλεγαν να ασχοληθούν στον πρωτογενή τομέα. Επίσης τα αρωματικά φυτά ως καινοτόμος καλλιέργεια και η μελισσοκομία στην περιοχή του Μαινάλου με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που έχει.

Η ελαιοκαλλιέργεια είναι από τις βασικότερες καλλιέργειες της Περιφέρειας Πελοποννήσου παρόλο την υποτίμηση που έχει υποστεί ως προς

το ύψος της τιμής του παραγόμενου προϊόντος . Οι εξαγωγές του λαδιού το 2013 αυξήθηκαν κατά 147,7% σύμφωνα με στοιχεία του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων κυρίως λόγω προώθησης εξαγωγών στην αχανή αγορά της Κίνας. Η ποικιλιακή διάρθρωση είναι από τις καλύτερες παγκοσμίως και η στροφή στην ποιότητα μπορεί να επέλθει μέσα από την βελτίωση των καλλιεργητικών πρακτικών . Επιβάλλεται επαγγελματική κατάρτιση και ενημέρωση των παραγωγών σχετικά με την εφαρμογή Ορθών Γεωργικών Πρακτικών (Καν.1782/2003), τους σύγχρονους τρόπους ελαιοκαλλιέργειας που στόχο έχουν την μείωση του κόστους παραγωγής, την αναβάθμιση της ποιότητας, την διασφάλιση της υγείας και της ασφάλειας, τόσο των ίδιων όσο και των καταναλωτών, αλλά και την προστασία του περιβάλλοντος.

Επίσης κρίνεται απαραίτητη η ενημέρωση για θέματα παραγωγής πιστοποιημένων προϊόντων ελαιοκαλλιέργειας, ιδιαίτερα στις περιοχές όπου υπάρχει δυναμική ανάπτυξη ,προϊόντα ολοκληρωμένης διαχείρισης, βιολογικής γεωργίας, ΠΟΠ/ΠΓΕ έτσι ώστε οι ελαιοπαραγωγοί να αλλάξουν την υπάρχουσα νοοτροπία, βάσει της οποίας παράγουν πιστοποιημένα προϊόντα λόγω των ενισχύσεων από το ποιοτικό παρακράτημα που προβλέπει η νέα ΚΑΠ, και να συνειδητοποιήσουν ότι η ποιότητα είναι το διαβατήριο για εξωστρέφεια στις παγκόσμιες αγορές . Η βελτίωση της προστιθέμενης αξίας των ελαιοκομικών προϊόντων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ίδρυση τυποποιητηρίων, μετά από συγχώνευση και παύση λειτουργίας υφισταμένων μονάδων μικρής δυναμικότητας, με σκοπό τη δημιουργία βιώσιμων μονάδων. Πρέπει να εφαρμοστεί νέα αντίληψη για το μάρκετινγκ ελαιολάδου που θα το αναδείξει ως μοναδικό προϊόν με ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά τα οποία δεν μπορούν να συγκρίνονται με προϊόντα άλλων ανταγωνιστριών χωρών. Η στρατηγική μάρκετινγκ πρέπει να στοχεύσει για τη διαφοροποίηση και ανάδειξη του προϊόντος ως ιδιαίτερο και διαφορετικό λόγω των συνθηκών παραγωγής του .

Στον τομέα των εσπεριδοειδών το σκεπτικό της αναδιάρθρωσης είναι κυρίως η μερική αντικατάσταση παραδοσιακών ποικιλιών με την συμμετοχή υπερπρώιμων και υπερόψιμων ποικιλιών και υβριδίων ποιοτικά αναβαθμισμένων.

Στόχος είναι να επιμηκυνθεί η περίοδος εμπορίας (πορτοκαλοειδών και λεμονοειδών) έτσι ώστε να καταστεί σταθερή η παρουσία των ελληνικών εσπεριδοειδών τόσο στην τοπική όσο και στην διεθνή αγορά. Ταυτόχρονα θα υπάρχει ευκολότερη διαχείριση του τομέα για τα νωπά και μεταποιημένα προϊόντα του και θα διασφαλιστεί η αύξηση του αντίστοιχου γεωργικού εισοδήματος.

Άμεσα προωθούμενες θεωρούνται και οι ποικιλίες διπλής κατεύθυνσης πορτοκαλιών ούτως ώστε να είναι δυνατή η τροφοδοσία των εργοστασίων για την παραγωγή νέων προϊόντων χυμών που ζητά η αγορά αλλά συγχρόνως και η διεύρυνση της περιόδου χυμοποίησης και της εμπορίας των προϊόντων αυτών.

Συμπερασματικά, η αναδιάρθρωση των εσπεριδοειδών, που είναι σήμερα περισσότερο επιτακτική από ποτέ, πρέπει να γίνει με γνώμονα, τις απαιτήσεις της αγοράς, την βελτίωση της παραγωγικότητας και την μείωση του κόστους παραγωγής, την βελτίωση της ποιότητας του παραγόμενου προϊόντος, την προώθηση διαφοροποίησης της γεωργικής παραγωγής με νέους τύπους προϊόντων, την οργάνωση των δικτύων διάθεσης και εμπορίας έτσι ώστε να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα της καλλιέργειας, ενώ παράλληλα να εξασφαλίζεται η προστασία του περιβάλλοντος και η μείωση της εξάντλησης των φυσικών πόρων.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει μεγάλες προοπτικές για παραγωγή κρασιού υψηλής ποιότητας, υπό την προϋπόθεση ότι θα εγκαταλείψει τον προσανατολισμό που την χαρακτηρίζει σήμερα για παραγωγή χύμα προϊόντων και θα δώσει έμφαση στην τυποποίηση του κρασιού καθώς και στην ποιότητα με στόχο τις διεθνείς αγορές. Επίσης, δυναμική ανάπτυξης εμφανίζει και ο τομέας της κορινθιακής σταφίδας κυρίως, αλλά και σουλτανίνας όπου υπάρχει δυνατότητα περαιτέρω ενίσχυσης της εξαγωγικής δραστηριότητας που ήδη υπάρχει. Σε ότι αφορά τον τομέα των επιτραπέζιων σταφυλιών προοπτικές ανάπτυξης παρουσιάζονται κυρίως στον Νομό Κορινθίας.

Αναμφισβήτητα μεγάλης σημασίας στόχος είναι η εξασφάλιση αγορών για τα παραγόμενα κηπευτικά όπου θα επιτυγχάνουν ικανοποιητικές τιμές. Αυτό επιτυγχάνεται με έρευνα της εσωτερικής και εξωτερικής αγοράς και

προϋποθέτει προγραμματισμό της παραγωγής. Ο στόχος αυτός μπορεί να διασφαλιστεί με την εναρμόνιση των παραγομένων κηπευτικών σύμφωνα με τις προδιαγραφές της Ε.Ε. , την παραγωγή ποιοτικά ανώτερων προϊόντων, την βελτίωση των μέσων και των συνθηκών των μετασυλλεκτικών χειρισμών αλλά και την βελτίωση των μέσων τυποποίησης και συσκευασίας.

Ο κλάδος των τροφίμων πληρώνει την ανυπαρξία στρατηγικής και πολιτικής για την αποτελεσματική σύνδεση του πρωτογενούς τομέα με τις μεταποιητικές επιχειρήσεις. Με την αναγραφή στη συσκευασία μιας φίρμας - σήματος δηλωτικής του τόπου παραγωγής τα αγροτικά προϊόντα αποκτούν ταυτότητα με πολλά οφέλη για τους παραγωγούς τις επιχειρήσεις και την χώρα.

Τα αρωματικά φυτά από την έρευνα προέκυψε να είναι η ποιο διαδεδομένη καινοτόμος καλλιέργεια. Η μελέτη της οικοφυσιολογίας των αρωματικών - φαρμακευτικών φυτών της περιφέρειας Πελοποννήσου, αξιολόγηση των τοπικών πληθυσμών και εισαγωγή τους σε βιολογική κυρίως καλλιέργεια θα μπορούσαν να είναι τα πρώτα βήματα στον χώρο αυτό. Παράλληλα προκειμένου να υπάρχει βιωσιμότητα σε βάθος χρόνου η παραγωγή υψηλής ποιότητας πολλαπλασιαστικού υλικού των οικονομικής σημασίας αρωματικών-φαρμακευτικών φυτών θα ήταν το επόμενο βήμα . Τέλος η δημιουργία μεταποιητικών μονάδων ή ομάδων παραγωγών που θα εμπορεύονται αξιόλογους όγκους παραγωγής θα είναι η επόμενη κίνηση για εξαγωγές .

Για την μελισσοκομία η Περιφέρεια Πελοποννήσου θα πρέπει να εκμεταλλευτεί την Πανελλαδικής φήμης ιδιαίτερης γλωρίδας που διαθέτει στο Μαίναλο. Επίσης θα πρέπει να θεσπιστούν κίνητρα για την τυποποίησης και την εμπορία του μελιού και την προώθηση της Βανίλιας Μαινάλου. Κρίνεται απαραίτητη η αξιοποίηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος που διαθέτει το συγκεκριμένο προϊόν για την περιοχή. Παρεμβάσεις αφορούν τόσο την προώθηση του προϊόντος στην εγχώρια όσο και στη διεθνή αγορά. Η αξιοποίηση λοιπών μελισσοκομικών προϊόντων όπως η γύρη ο βασιλικός πολτός και υποπροϊόντων όπως το κερί ως φυσικό συντηρητικό στην τυροκομία αλλά και η σύνδεση τους με την τοπική γαστρονομία και τον

αγροτουρισμό θα αποτελούσε σοβαρή καταναλωτική διέξοδο των προϊόντων του κλάδου.

Η εσωτερική μετανάστευση από τα αστικά κέντρα προς την επαρχία είναι αναμφισβήτητο γεγονός και η Περιφέρεια Πελοποννήσου θα κληθεί όπως και υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας να αντιμετωπίσει αυξημένη ανεργία που θα προστεθεί στην ήδη υπάρχουσα. Τα άτομα που θα μετακινηθούν, πιθανό υψηλού μορφωτικού επιπέδου, θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναν νέο πυρήνα ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας στον πρωτογενή τομέα παραγωγής. Από την μελέτη προκύπτει ότι πολλοί πιστεύουν ότι οι εργασιακές συνθήκες και ανεργία θα μειωθούν αφού η προσπάθεια για δημιουργία θέσεων εργασίας στην επαρχία από την μια θα αποσυμφορήσει τα αστικά κέντρα και από την άλλη θα δημιουργηθούν πυρήνες νέας ανάπτυξης στην επαρχία. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που προβάλλονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ότι όσοι το έπραξαν αυτό βελτιώθηκε το βιοτικό τους επίπεδο και ζουν σε ποιο ανθρώπινο περιβάλλον.

Ο πρωτογενής τομέας απασχόλησης, ένας χώρος με πολλά διαρθρωτικά προβλήματα με ανασφαλή αποτελέσματα και όπως όλοι οι τομείς απασχόλησης με διεθνή ανταγωνισμό πλέον, θα κληθεί να παρέχει θέσεις εργασίας. Από την έρευνα προκύπτει ότι αυτό έχει γίνει αντιληπτό και ότι ακόμα και οι ποιο ενημερωμένοι για τα προβλήματα του κλάδου θεωρούν ότι υπάρχουν θετικές προοπτικές απασχόλησης σε αυτόν. Η τάση όσων θα επιλέξουν να εργαστούν άμεσα σε αυτόν δεν επηρεάζεται από το βαθμό ενημέρωσης για τις δυσκολίες και τις αντιξοότητες που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν. Η προσπάθεια για αύξηση των εξαγωγών και οι νέες μορφές καλλιεργειών προσανατολισμένες στις ανάγκες της αγοράς φαίνεται να είναι οι δημοφιλέστεροι τρόποι που θα βοηθήσουν στην επιβίωση του αγροτικού κλάδου. Η επιμόρφωση των αγροτών δεν φαίνεται να έχει γίνει αντιληπτός ως βασικός παράγοντας επιβίωσης του κλάδου όμως εκτεταμένες καλλιέργειες όπως η ελαιοκαλλιέργεια μπορούν να αποδώσουν πολύ περισσότερο μόνο εκπαιδευοντας τους εργαζόμενους σε αυτόν. Τα βασικότερα προβλήματα όσων εργάζονται ήδη στο χώρο είναι ενημέρωση για το αντικείμενο και η επιλογή της κατάλληλης καλλιέργειας. Οι δημόσιοι φορείς

που θα έπρεπε να επωμιστούν το βάρος της χάραξης πολιτικής και στρατηγικού σχεδιασμού είναι έτσι διαρθρωμένοι σε ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού και υπηρεσίες υπαγόμενες στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων που παρέχουν πολύ μικρό ποσοστό πληροφόρησης σε όσους θέλουν να εργαστούν στον αγροτικό τομέα .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Α.Τ.Ε., 1996. Η Ελληνική Γεωργία στη Μεταπολεμική Περίοδο. Επιπτώσεις από την Ενταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και Διδάγματα για το Μέλλον, εκδόσεις Α.Τ.Ε., Αθήνα.
2. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (2007) `` Μελέτη αποκατάστασης και ανάπτυξης του αγροτικού τομέα , των δασών , και της προστασίας του περιβάλλοντος στις πυρόπληκτες περιοχές ``. Αθήνα .
3. Έθνος (16-10-2013) Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική Επιδοτήσεις σε πραγματικούς Αγρότες (Εφημερίδα Το Έθνος).
4. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2003. αρ. (ΕΚ) 1782/2003. Για τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 2019/93, (ΕΚ) αριθ. 1452/2001, (ΕΚ) αριθ. 1453/2001, (ΕΚ) αριθ. 1454/2001, (ΕΚ) αριθ. 1868/94, (ΕΚ) αριθ. 1251/1999, (ΕΚ) αριθ. 1254/1999, (ΕΚ) αριθ. 1673/2000, (ΕΟΚ) αριθ. 2358/71 και (ΕΚ) αριθ. 2529/2001.
5. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Γενική Διεύθυνση Γεωργίας. Μεταρρύθμιση της Κ.Α.Π.: Αγροτική Ανάπτυξη, <http://www.europa.eu.int>.
6. Ευστράτογλου Σ.(1998). Μελέτη - Έρευνα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Αγροτικού Χώρου, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον», Αθήνα.
7. Ζαμπούνης, Β., Πατσής, Π., 1997. Ελαιόλαδο στο Μέγρος, Γ., Παπαγεωργίου, Κ., (επιμ.) Εξελίξεις και Προοπτικές του Αγροτικού Τομέα: Μια Κριτική Παρουσίαση Όλων των Παραγωγικών Κλάδων, εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.
8. K-Reasearch (27-10-2013) Η επιχειρηματικότητα παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης (Εφημερίδα Το βήμα).
9. Καρανικόλας, Π., 1999. Ομοιογένεια και Ετερογένεια στον Αγροτικό Χώρο.
10. Λουλούδης Λ., Μπεόπουλος Ν. (1999) Κριτικές Προσεγγίσεις της Ανάπτυξης και της Προστασίας του Περιβάλλοντος και της Υπαίθρου, Εκδόσεις Στοχαστής, Αθήνα.
11. Καρανικόλας, Π., 2000. Αγροτική Ανάπτυξη σε Παραμεθόριες Περιοχές. Αξιοποίηση Φυσικών Πόρων και Ανθρώπινου Δυναμικού, Διδακτορική διατριβή, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, Αθήνα.

12. Κωστοπούλου Σ.(1999). Μειονεκτικές Ορεινές και Νησιωτικές Περιοχές: Το Πρόβλημα της Απομόνωσης, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Η Καθιέρωση Πολιτικής για την Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών: Τα Βαλκανικά Βουνά, Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικής Έρευνας, Ινστιτούτο Ορεινής Αγροτικής Οικονομίας, Αθήνα.
13. Λιανός, Θ.Π., Δαμιανός, Δ.Ι., Μέργος, Γ.Ι., Ντεμούσης, Μ.Φ., Κατρανίδης, Σ.Δ., 1998. Αγροτική Οικονομική. Θεωρία και Πολιτική, Εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα.
14. Λαζαρίδου Σ. (2007) Η Νέα Αγροτική Πολιτική και η Ελλάδα. Αλεξάδρειο ΤΕΙ Θεσσαλονίκης (Θεσσαλονίκη).
15. Μαραβέγιας Ν. (1992) Η διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και η Ελληνική Γεωργία στην δεκαετία του 1990 .Εκδόσεις Παπαζήση (Αθήνα).
16. Μαραβέγιας, Ν., Μέρμηγκας, Γ., 1999. Οι Χωρικές Επιπτώσεις των Ευρωπαϊκών Πολιτικών. Επιπτώσεις της Κ.Α.Π. Τελική Έκθεση προγράμματος Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.
17. Μαρδάς Δ. (2005) Από την ΕΟΚ στην ΕΕ , από την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς έως την πολιτική ενοποίηση του Ευρωπαϊκού χώρου . Εκδόσεις Ζυγός .(Θεσσαλονίκη).
18. Μέργος Γ. και Παπαγεωργίου Κ. (1998).Εξελίξεις και προοπτικές του αγροτικού τομέα. Εκδόσεις Σταμούλης . (Αθήνα)
19. Μπαλτάς Γ. (8-12-2012) Η αγροτική παραγωγή ανάχωμα στην κρίση (Εφημερίδα Η Καθημερινή) .
20. Μπαλτάς Γ. και Παπαβασιλείου Ν. (26-1-2013) Εξωστρέφεια και εξαγωγική εμπορική πολιτική (Εφημερίδα Η Καθημερινή) .
21. Μπελίτσου Α. (2009). Οι Νέες ρυθμίσεις στο πλαίσιο του Ελέγχου Υγείας της Κ.Α.Π. – Τομέας των άμεσων ενισχύσεων. Agrenda (φύλλο 1890), 29 Ιουνίου
22. Μωυσίδης Α. και Ντύκεν Μ.Ν. (1999) Περιαστικός αγροτικός χώρος στην Ελλάδα, στο: Κασίμης Χ. και Λουλούδης Λ. (επιμ.) Ύπαιθρος χώρα, Πλέθρον/Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, σσ. 149-187.
23. Παπαγεωργίου Κ. και Σπαθής Π. (2000) Αγροτική πολιτική . Εκδόσεις Στοχαστής (Αθήνα).
24. Πολύζου Π. (2011) .Η πορεία της κοινής Αγροτικής πολιτικής και το μέλλον της μετά το 2013 .(Αθήνα)

25. Πέζαρος Π. (2006). Η Κοινή Αγροτική πολιτική : Εξέλιξη και προοπτικές .Τριμηνιαία Πολιτική και οικονομική επιθεώρηση ``Διεθνής και Ευρωπαϊκή πολιτική Εκδόσεις Παπαζήση τ.21-22 σελ. 182-198 .
26. Περιφέρεια Πελοποννήσου (2012) Επιχειρησιακό πρόγραμμα Περιφέρειας Πελοποννήσου Παράρτημα στρατηγικού σχεδιασμού (Τρίπολη) .
27. Ροζάκης Σ. (1999). Θεωρία και Πράξη Βιώσιμης Ανάπτυξης και Εναλλακτικές Ενεργειακές Πρωτοβουλίες σε Τοπικό Επίπεδο, , Εκδόσεις Στοχαστής, Αθήνα.
28. Ρόκος, Δ.,(2001). Τεχνολογία, Πολιτισμός και Αποκέντρωση. Μια απόπειρα ολοκληρωμένης θεώρησης, προσέγγισης και ανάλυσης των πολυδιάστατων σχέσεων, αλληλεξαρτήσεων και αλληλεπιδράσεων τους στα επίπεδα της πολιτικής και της κοινωνίας .Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
29. Ρόκος, Δ., (1998). Η Διεπιστημονικότητα στην Ολοκληρωμένη Προσέγγιση και Ανάλυση της Ενότητας της Φυσικής και της Κοινωνικοοικονομικής Πραγματικότητας, στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τομέας Φιλοσοφίας, Φιλοσοφία Επιστήμες και Πολιτική. Εκδ. Τυπωθήτω – Γ. Δάρδανος, σελ. 403 – 437, Αθήνα.
27. Σκληράκη Ειρ.(2010) . ``Κριτική προσέγγιση των πολιτικών ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών της ΕΕ από την οπτική της συμβολής τους στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου``. Μεταπτυχιακή διατριβή Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο.(Αθήνα).
28. Στρατηγέα Αν. Παπαδοπούλου Αλ. (2009) Στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης του Αγροτικού Τομέα στην Ελλάδα (ΕΜΠ Αθήνα) .
- 29.Τζακώστα Αμ. (2010). Η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική στην Ελλάδα εφαρμογή και επιπτώσεις . Εθνική Σχολή δημόσιας διοίκησης .Αθήνα.
- 30.Τζουραμάνη Ε., 2002. Η Ελληνική Γεωργία στη δεκαετία του 90, στο ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε., περιοδική έκδοση του Εθνικού Ιδρύματος Αγροτικής Έρευνας, Ιούλιος – Σεπτέμβριος, 2002.
31. Υπουργείο αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων (2010) Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής . Έλεγχος υγείας της ΚΑΠ .(Αθήνα).
32. Υπουργική Απόφαση 1415/28732/2013 (ΦΕΚ 574/Β/13-3-2013) Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων : Καθορισμός προωθούμενων ειδών, ποικιλιών δένδρο-κηπευτικών καλλιεργειών και λοιπών δραστηριοτήτων.

33. Υπουργείο αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων (2007) Εθνικό στρατηγικό σχέδιο αγροτικής ανάπτυξης 2007-2013 .(Αθήνα).
34. Bartlett A. (1994) Reflections on Sustainability, Population Growth and the Environment .
35. Fennell R. (1999) The common agricultural policy continuity and change .Επιμέλεια ελληνικής έκδοσης Ναπολέων Μαραβέγιας .Εκδόσεις Θεμέλιο ΓΠΑ .(Αθήνα)
36. Newby, H., 1983. *European Social Theory and the Agrarian Question: Towards a Sociology of Agriculture*, In Summers, E.F. Technology and Social Change In Rural Areas,Boulder: Westview Press.
37. S. Stamatiadis, J. M. Lynch & J. S. Schepers (Eds) (2004), “Remote Sensing for Agriculture and the Environment”, GAIA Center & OECD
38. Shiva, V., 1992. *Resources* In Sachs, W., (Ed.) The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power, Witwaterstand university Press, Johannesburg.

ΔΙΑΔΥΚΤΙΟ:

<http://www.minagric.gr>

<http://ec.europa.eu>

<http://epp.eurostat>

<http://opekepe.gr>

<http://www.statistics.gr>

<http://www.ardin.gr/html-txt/wallerstein.htm>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι (ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ).

ΑΠΟΦΥΞΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΓΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.

1. Ποιά είναι η επαγγελματική σας κατάσταση αυτή τη στιγμή; *

- Άνεργος (Συνεχίστε στην ερώτηση 2-8 και από 14-τέλος)
- Εργαζόμενος (Συνεχίστε στην ερώτηση 9-τέλος)

2. Προσδιορίστε το διάστημα ανεργίας σας (σε μήνες);

3. Ποιά ήταν η ηλικία σας όταν εργαστήκατε για πρώτη φορά (σε έτη) ;

4. Πόσο διάστημα αναζητάτε εργασία (σε μήνες);

5. Ποιό ήταν το επάγγελμά σας πριν μείνετε άνεργος/η;

- Δημόσιος υπάλληλος
- Ιδιωτικός υπάλληλος
- Ελεύθερος επαγγελματίας
- Έμπορος
- Επιχειρηματίας
- Άλλο:

6. Με ποιόν τρόπο αναζητάτε εργασία;

- Διαγωνισμοί

- Αγγελίες σε εφημερίδες
- Διαδίκτυο (internet)
- Οικογενειακές γνωριμίες-φίλοι
- Άλλο:

7. Πόσο σημαντικό ρόλο πιστεύετε ότι παίζει ο τόπος κατοικίας σας σε σχέση με το ότι δεν εργάζεσθε αυτή τη στιγμή;

1 2 3 4 5

Καθόλου σημαντικό Πάρα πολύ σημαντικό

8. Ποιοί είναι οι λόγοι που, κατά τη γνώμη σας, σας οδήγησαν στην ανεργία αυτή τη στιγμή; Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μια απαντήσεις.

- Δεν υπάρχουν θέσεις εργασίας για την ειδικότητά σας
- Απολυθήκατε ενώ εργαζόσασταν ως υπάλληλος (δημόσιος, ιδιωτικός κλπ)
- Ως αυτοαπασχολούμενος κλείσατε την επιχείρησή σας λόγω οικονομικής κρίσης
- Παραιτηθήκατε από την εργασία σας διότι δεν μπορούσατε να προσαρμοστείτε
- Θέλατε να συνεχίσετε τις σπουδές σας
- Δεν ήσασταν ικανοποιημένος /η από την αμοιβή σας
- Θέλατε να ασχοληθείτε με την ανατροφή των παιδιών σας
- Οι εργοδότες σας προτιμούσαν συνεργάτες που είχαν περισσότερη εμπειρία από εσάς
- Άλλο:

9. Ποια είναι η μορφή επιχείρησης /οργανισμού που εργάζεσθε;

- Δημόσια υπηρεσία
- Δημόσια επιχείρηση
- Ιδιωτική επιχείρηση ως υπάλληλος

- Ιδιωτική-προσωπική-ατομική επιχείρηση
- Άλλο:

10. Σε ποίο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας εντάσσεται η επιχείρηση που ασχολείσθε;

- Πρωτογενής τομέας (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, ορυχεία, λατομεία)
- Μεταποίηση
- Δημόσια αγαθά (ηλεκτρισμός, ύδρευση)
- Κατασκευές
- Εμπόριο
- Τράπεζες, ασφάλειες
- Επικοινωνία, πληροφορική
- Εκπαίδευση
- Δημόσια διοίκηση
- Υπηρεσίες υγείας
- Άλλο:

14. Η σημερινή εργασία σας είναι σχετική με την ειδικότητά σας;

- Ναι
- Όχι

12. Τι πιστεύετε για τη σημερινή σας απασχόληση; Πιο από τα παρακάτω σας αντιπροσωπεύει καλύτερα;

- Εργάζομαι προσωρινά, προσδοκώντας κάτι καλύτερο
- Θα παραμείνω μόνο αν έχω κάποια εξέλιξη ή κάποια καλύτερη αμοιβή
- Θα παραμείνω σίγουρα για αρκετό καιρό
- Δεν γνωρίζω

13. Ποιο από τα παρακάτω σας καθιστά "εν δυνάμει" (υποψήφιο) άνεργο;

- Απόλυση από το δημόσιο τομέα
- Απόλυση από τον ιδιωτικό τομέα
- Οικειοθελής αποχώρηση από τον ιδιωτικό τομέα
- Κλείσιμο της επιχείρησης που εργάζεσθε
- Κλείσιμο του εμπορικού καταστήματος που εργάζεσθε
- Κλείσιμο του εμπορικού καταστήματος που διατηρείτε
- Πρόωρη συνταξιοδότηση
- Προβλήματα υγείας
- Οικογενειακά προβλήματα
- Μετάθεση συζύγου
- Άλλο:

14. Πιστεύετε ότι υπάρχουν θετικές προοπτικές απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα:

- Καθόλου
- Λίγες
- Πολλές
- Πάρα πολλές
- Δε γνωρίζω

15. Έχετε εργαστεί έστω και περιστασιακά στο παρελθόν στον πρωτογενή τομέα;

- Ποτέ
- Ελάχιστα (κάτω από 12 μήνες)
- Αρκετά (από 13 μήνες έως 24 μήνες)
- Πολύ (πάνω από 24 μήνες)

16. Πιστεύετε ότι τα προσόντα σας επαρκούν ώστε να ανταποκριθείτε στις ανάγκες και στις απαιτήσεις μιας εργασίας στον πρωτογενή τομέα:

1 2 3 4 5

Καθόλου Πάρα πολύ

17. Από πού θα αντλούσατε πληροφορίες σε περίπτωση που αποφασίζατε να ασχοληθείτε με την πρωτογενή παραγωγή;

- Από Δημόσιες υπηρεσίες
- Από ιδιώτες-μελετητές επιστήμονες
- Εφημερίδες-περιοδικά
- Διαδίκτυο (internet)
- Από συγγενείς ή φίλους
- Από πουθενά. Θα προχωρούσα μόνος /η μου.

18. Ποιο από τα παρακάτω χαρακτηριστικά του πρωτογενούς τομέα θα σας αποθάρρυναν να ασχοληθείτε επαγγελματικά σε αυτόν:

- Ανασφάλεια ως προς το αποτέλεσμα
- Χαμηλό εισόδημα
- Επίπονη εργασία
- Έλλειψη ωραρίου
- Το ύπαιθρο
- Άλλο:

19. Πιστεύετε ότι είστε ενημερωμένος για τα προβλήματα του πρωτογενούς τομέα (πχ ανασφάλεια, δύσκολες συνθήκες εργασίας, χαμηλό εισόδημα)

1 2 3 4 5

Καθόλου Πάρα πολύ

20. Αν τελικά επιλέγατε να ασχοληθείτε με τον πρωτογενή τομέα, ποιόν κλάδο θα επιλέγατε;

- Εποχιακές καλλιέργειες (κηπευτικά, λαχανικά)

- Μόνιμες καλλιέργειες (ελαιοκομία, δενδρώδεις)
- Αρωματικά φυτά
- Σιτηρά
- Καλλιέργειες για βιοκαύσιμα
- Κτηνοτροφία
- Εκτροφή σαλιγκαριών
- Μελισσοκομία
- Βιολογική παραγωγή των ανωτέρω κλάδων
- Αλιεία
- Άλλο:

21. Πιστεύετε ότι από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης γίνεται πολιτική στροφής ανέργων στον πρωτογενή τομέα για μείωση της ανεργίας, ενώ ο κλάδος δεν έχει προοπτικές:

- Ναι το πιστεύω
- Δεν το πιστεύω
- Δεν το παρακολουθώ γιατί δε θα ασχοληθώ ποτέ

22. Πως θα χαρακτηρίζατε τους ανθρώπους που ήδη ασχολούνται με τον πρωτογενή τομέα:

- Άτομα που δεν μπορούν να κάνουν κάτι καλύτερο
- Άνθρωποι που το επέλεξαν ως επάγγελμα
- Άτομα κοινωνικά περιθωριοποιημένα
- Άτομα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου
- Άτομα με χαμηλό εισόδημα
- Άτομα που δεν έχουν άλλη επαγγελματική επιλογή
- Σέβονται το περιβάλλον και την δημόσια υγεία
- Καταχράστηκαν τις οικονομικές ενισχύσεις που δόθηκαν στα πλαίσια της ΚΑΠ .
- Άλλο:

23. Πιστεύετε ότι η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης με επιδοτήσεις πρώτης εγκατάστασης ή χρηματοδότησης νέων εκμεταλλεύσεων βοηθά στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας σε βαθμό που πείθουν κάποιον να εργαστεί ως αγρότης.

1 2 3 4 5

Καθόλου Πάρα πολύ

24. Θα προτεινάτε στο παιδί σας να εργαστεί ως αγρότης.

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω

25. Η εσωτερική μετανάστευση από τα αστικά κέντρα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου θα έχει θετικές επιπτώσεις σε :

- Στην τοπική οικονομία της Περιφέρειας Πελοποννήσου
- Στις εργασιακές συνθήκες και στην καταπολέμηση της ανεργίας
- Στον θεσμό της οικογένειας
- Στο άτομο που κάνει αυτήν την επιλογή

26. Ποιά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αγρότες κατά την γνώμη σας

- Δεν είναι σε θέση να ενημερώνονται σωστά για το αντικείμενο τους.
- Δεν μπορούν να επιλέξουν την κατάλληλη καλλιέργεια
- Το ασταθές νομικό και φορολογικό περιβάλλον.
- Έλλειψη χρηματοδότησης από τις τράπεζες.

27. Ποιοί τρόποι από τους παρακάτω πιστεύετε ότι θα βοηθήσουν στην επιβίωση του αγροτικού κλάδου .

- Νέες μορφές καλλιεργειών
- Προσπάθεια για αύξηση εξαγωγών

- Επιμόρφωση
- Αξιοποίηση των χρηματοδοτήσεων της ΚΑΠ με ορθολογικό τρόπο.

28. Η προσωπική σας τάση για να εργαστείτε ως αγρότες στο άμεσο μέλλον βαθμολογούμενη σε κλίμακα από 1 έως 100 είναι :

29. Φύλο

- Άνδρας
- Γυναίκα

30. Ηλικία (γράψτε την ηλικία σας σε έτη)

31.Οικογενειακή κατάσταση

- Άγαμος-η
- Έγγαμος-η
- Διαζευγμένος-η
- Χήρος-α
- Ελεύθερη συμβίωση

32. Καθαρό ατομικό μηνιαίο εισόδημα

- 0-700
- 701-1000
- 1001-2000
- 2001-3000
- 3001 και άνω .

33. Βαθμίδα εκπαίδευσης .

- Αναλφάβητος
- Δημοτικό
- Γυμνάσιο
- Λύκειο
- Πανεπιστήμιο
- Μεταπτυχιακό
- Διδακτορικό

34. Περιφερειακή Ενότητα που κατοικείται αυτή την στιγμή.

- Αργολίδα
- Αρκαδία
- Κορινθία
- Λακωνία
- Μεσσηνία

35. Έχετε γνώσεις υπολογιστών και πρόσβαση στο internet

- Ναι
- Όχι